

Sara Ala-Hynnälä

KOSISKELU JA AVIOLIITTO

Sukupuolen ja tunteiden esiintyminen kosiskelun ja avioliiton ohjeissa vuosien 1630–1688
englantilaisissa tapakirjoissa

Pro gradu -tutkielma
Historian ja etnologian laitos
Jyväskylän yliopisto
Toukokuu 2018
Ohjaaja Pertti Ahonen

JYVÄSKYLÄN YLIOPISTO

Tiedekunta – Faculty Humanistis-yhteiskuntatieteellinen tiedekunta	Laitos – Department Historian- ja etnologian laitos
Tekijä – Author Sara Ala-Hynnä	
Työn nimi – Title Kosiskelu ja avioliitto: Sukupuolen ja tunteiden esiintyminen kosiskelun ja avioliiton ohjeissa vuosien 1630–1688 englantilaisissa tapakirjoissa.	
Oppiaine – Subject Yleinen Historia	Työn laji – Level Pro gradu -tutkielma
Aika – Month and year Toukokuu 2018	Sivumäärä – Number of pages 126
Tiivistelmä – Abstract 1600-luvun englantilaisen miehen ja naisen kosiskelun sekä avioliiton aikaista käytöstä ja tunteita rajoitti ja määritteli moni eri taho. Tässä työssä tarkastelen näitä romanttisen rakkauden teemoihin liittyviä sukupuolirooleja ja niihin liittyviä tunteita vuosien 1630–1688 englantilaisten tapakirjojen kautta. Alkuperäisaineisto muodostuu kymmenestä tapakirjasta, joilla oli kahdeksan tekijää. Tapakirja voidaan määritellä hyvissä tavoissa opastaviksi teokseksi, joiden kohderyhmä oli yläluokka. Nämä tapakirjat, jotka julkaistiin 1600-luvun Englannissa poliittisesti epävakaiseen aikaan, määrittivät sukupuoleen ja tunteisiin liittyviä normeja. Tällä tarkoitetaan niitä sukupuolirooleihin sekä tunteisiin liittyviä käyttäytymismalleja, jotka katsottiin ideaalisiksi tavoitella ja joiden mukaan oli hyväksyttyä toimia. Tämän vuoksi en käyttämäni alkuperäisaineiston kannalta pohjalta voi käsitellä sitä, mikä kunkin henkilön todellinen omakohtainen kokemus oli, vaan tapakirjojen neuvoja siitä, millainen ihanteellinen ihminen oli. Rajaan tämän työn aineiston kosiskelua ja avioliittoa koskevaan aineistoon, enkä esimerkiksi käsittele leskiä tai lapsia, sillä ne poikkeavat työn muusta sisällöstä liikaa. Jaottelen tapakirjojen ohjeet koskien kosiskelua ja avioliittoa sisällönanalyysin avulla eri teemoihin. Näitä ovat esimerkiksi tottelevaisuus, seksuaalisuus, kommunikaatio, tieto, katse ja talous. Tunteina tai niitä ohjaavina ja määrittävinä teemoina esille nousevat muun muassa rakkaus, viha, kärsivällisyys ja ystävällisyys. Metodina sisällönanalyysin lisäksi käytetään vertailua, jonka avulla työ nostaa esille eroja tapakirjojen ohjeiden välillä. Nämä erot eivät muodostuneet merkittävän suuriksi 1600-luvun alun ja lopun teosten välillä, vaan pääasiallisesti teokset olivat hyvin samaa mieltä, ainakin jos ne käsittelevät samoja aiheita. Työn aikana ja sen lopussa pohdin tätä muutosta tai sen puuttumista.	
Asiasanat – Keywords Tapakulttuuri, etiketti, Englanti, 1600-luku, avioliitto, rakkaus, tunteet, sukupuoli	
Säilytyspaikka – Depository JYX-julkaisuarkisto	
Muita tietoja – Additional information	

Sisällysluettelo

1. JOHDANTO	1
1.1 Aiempi tutkimus	1
1.2 Metodit	8
2. KONTEKSTI JA ALKUPERÄISLÄHTEET	10
2.1 1600-luvun Englanti	10
2.2 Sukupuoli, kunnia ja patriarkalisuus 1600-luvun Englannissa	18
2.3 Alkuperäislähteet ja lähdekritiikki	21
3. ENNEN AVIOLIITTOA	29
3.1 Neitsyys ja pidättäytyväisyys	30
3.2 Siveys ja kosiskelu	38
3.2.1 Rakkaus	38
3.2.2 Tieto ja kommunikaatio	44
3.2.3 Katse ja kauneus	49
3.3 Kommunikaatio ja talous kosiskelussa	54
3.4 Aviopuolison valinta	61
3.4.1 Tottelevaisuus	61
3.4.2 Oma harkinta	66
4. AVIOLIITTO	71
4.1 Tottelevaisuus	71
4.2 Kommunikaatio ja avioliiton ongelmat	80
4.3 Rakkaus	89
4.4 Siveys, uskollisuus ja mustasukkaisuus	94
4.5 Tieto ja talous	105
5. PÄÄTÄNTÖ	115
LÄHTEET	121

1. JOHDANTO

Tässä tutkimuksessa tarkastelen 1600-luvun englantilaisia tapakirjoja kosiskelussa ja avioliitossa sukupuolen ja sukupuolitettujen tunteiden kannalta. Sukupuoli on olennainen osa tapakirjojen ohjeita ja siten luonnollinen näkökulma tapakirjojen, eli erilaisissa hyvissä tavoissa opastavien teosten, tarkastelussa. Tunteet tulevat myös jatkuvasti esille kosiskelun ja avioliiton ohjeissa, jonka vuoksi nostan ne toiseksi isoksi läpi työn kulkevaksi teemaksi. Olen suurimmaksi osaksi karsinut pois sellaiset kosiskeluun ja avioliittoon liittyvät ohjeet, jossa sukupuoli ei tule esille tai sukupuolten vuorovaikutuksen vertailu ei ole mahdollista. Lisäksi en käsittele lapsien hankkimista tai leskeyttä, sillä ne ovat liian suuria itsenäisiä aihealueita, jotka poikkeavat paljon aiheen ytimestä. Paikaksi valikoitui Englanti oman kielitaitoni sekä 1600-luvun mielenkiintoisen englantilaisen kulttuurin ja yhteiskunnallisen tilanteen vuoksi.

Tutkimuskysymykset ovat: Millaisia ohjeita tapakirjat antavat miehille ja naisille romanttisen rakkauden teemoissa eli kosiskelussa ja avioliitossa? Miten sukupuoliroolit näkyvät tapakirjojen ohjeissa koskien kosiskelua ja avioliittoa? Miten tapakirjat eroavat näissä ohjeissa toisistaan ja mitä samaa niissä on? Miten tunteiden määrittely ja normitus näkyvät tapakirjoissa eri sukupuolille?

1.1 Aiempi tutkimus

Tarkastelen aihetta pääosin siis sukupuolihistorian kannalta. Aineistosta nousee vahvasti myös esille erilaisia tunnehistorian teemoja, esimerkiksi rakkauden, vihan ja ystävällisyyden normeja, jonka vuoksi tunnehistoria on tärkeä nostaa tässä pro gradussa esille. Avioliitonhistoria- ja tapahistoria ovat tutkimuksen kannalta luonnollisesti myös olennaisia. Näiden teemojen lisäksi monet käsitteet, kuten kunnia ja patriarkalaisuus, ovat tapakirjoissa esillä. Pohdin näitä teemoja tapakirjojen kannalta, mutta en kuitenkaan tarkastele niitä käsittehistoriallisesti, jotta työ ei laajene liikaa. Sukupuolihistoria nousee olennaisesti esille läpi tutkimuksen ja sukupuolinen kokemus liittyy kaikkiin tässä käsiteltyihin aiheisiin. Sukupuolihistoria tutkii sitä, kuinka sukupuoliroolit määrittyvät suhteessa toisiinsa ja miten erilaiset valtasuhteet vaikuttavat tähän¹. Sukupuolihistorian nousu riippui Anthony Fletcherin mukaan paljon modernin feminismin noususta, kun historian tutkimuksen kohteita ryhdyttiin tutkimaan uusilla tavoilla. Naisten historian tutkimus on muuttanut sitä, miten julkista

¹ Foyster 1999, 1.

yhteiskuntaa tutkitaan sekä nostanut mielenkiintoa ihmisten yksityiselämän historiaan. Naisten historiasta on siirrytty myös tutkimaan sukupuolten valtasuhteita sekä miesten historiaa.²

Suurin osa käyttämästäni tutkimuskirjallisuudesta liittyy sukupuolihistoriaan tavalla tai toisella. Se nousee olennaisena teemana luonnollisesti esille myös avioliiton historiaa käsiteltäessä. Esimerkiksi käyttämäni Bernard Cappin teos *When Gossips Meet: Women, Family, and Neighbourhood in Early Modern England* käsittelee varhaismodernia aikaa³ ja muun muassa avioliittoa sukupuolisten kokemusten kautta. Myös seksuaalisuuteen liittyviä teemoja käsitellään aiemmassa tutkimuksessa usein, esimerkiksi avioliiton- ja sukupuolihistoriaa käsittelevissä teoksissa. Michel Foucaultin vuonna 1978 julkaistu *The History of Sexuality* on yksi tärkeimmistä seksuaalisuuden historiaa käsittelevistä teoksista, mutta sitä on kuitenkin kritisoitu muun muassa kansallisten erojen tunnistamisen ja todisteiden puutteesta⁴. En tässä pro gradussa käytä Foucaultin teosta, sillä se käsittelee aihepiiriltään hieman eri asioita. Käytän kuitenkin tutkimuskirjana Lawrence Stonen teosta *The Family, Sex and Marriage in England 1500–1800*, jossa hän nostaa esille muun muassa seksuaalisuuden historiaa⁵.

Michael Curtin totesi vuonna 1985, että 1970-luvulta lähtien mielenkiinto tapahistorian tutkimukseen on noussut. Hän nosti Norbert Eliaksen teoksen *The Civilizing Process: The History of Manners* tapahistorian merkittävämmäksi teokseksi. Eliaksen teos julkaistiin saksaksi ensimmäisen kerran 1939, mutta englanniksi vasta paljon myöhemmin.⁶ Se on herättänyt laajaa keskustelua⁷ ja sitä on sekä puolustettu että kritisoitu, myös sosiologian parissa⁸. Silmiinpistävää Eliaksen teoksessa on esimerkiksi sen suhde kehitykseen ja sivistykseen. Hän toteaa, että läntisen käsityksen mukaan aiempien aikojen yhteiskunta oli tämänhetkistä alkukantaisempi ja että käsite ”sivistys”⁹ viittaa johonkin eteenpäin liikkuvaan toimintoon¹⁰. Vaikka Eliaksen teos on tärkeä tapahistorian klassikkoteos, en käytä sitä varsinaisena tutkimuskirjana tässä pro gradussa, sillä se käsittelee pitkälti

² Fletcher 1995, xviii – xix.

³ Käsittelee noin vuodet 1500 – 1800. Esimerkiksi teos *Early Modern Europe: An Oxford History* käsittelee vuosia 1500 – 1815. Cameron 1999, v – vii.

⁴ Coster 2017, 49 – 50.

⁵ Esimerkiksi Stone 1979, 303 – 404.

⁶ Curtin 1985, 395.

⁷ Esimerkiksi Stephen Menellin ja Johan Goudsblomin artikkeli Hans-Peter Duerrin kritiikistä Eliaksen työstä. He muun muassa huomauttavat teoksen Eurooppa-keskeisyydestä. Menell & Goudsblom 1997, 732.

⁸ Rojek 1986, 584.

⁹ ”civilization”

¹⁰ Elias 1978, 4 – 5.

eri aikaa ja paikkoja kuin itse käsittelen. Eliaksen teos on myös ollut tärkeä varhainen seksuaalisuuden historiaa käsittelevä teos. Hän käsittelee muun muassa sitä, miten seksuaaliselle toiminnalle asetettiin ajan saatossa entistä enemmän rajoituksia.¹¹

Varhaismodernia aikaa tutkivilla sukupuolihistorioitsijoilla on Alexandra Shepardin mukaan tapana käyttää 1600-luvulla yleistynyttä tapakirjallisuutta¹² tutkimuksissa lähteenä¹³. Myös Fletcher mainitsee tapakirjat erikseen sukupuolihistorian lähdeaineistona¹⁴. Moni tässä pro gradussa käytetyistä tutkimuksista viittaa ohimennen tapakulttuuriin tai käyttää tapakirjoja osana lähteitä. Manuela D’Amoren ja Michèle Lardyn teoksessa *Essays in Defence of the Female Sex: Custom, Education and Authority in Seventeenth-Century England* tapakirjallisuutta käytetään melko paljon, vaikka siinä käsitellään myös muita teoksia¹⁵. Se perehtyy osittain samoihin tapakirjoihin, kuin mitä itse käytän tässä tutkimuksessa¹⁶. D’Amore toteaa teoksessa, että esimerkiksi myös tässä pro gradussa alkuperäisaineistona käytettävää Hannah Woolleyn *The Gentlewomans Companionia* on tutkittu paljon¹⁷. Hän kuitenkin analysoi Woolleyn teosta eri näkökulmasta kuin tässä pro gradussa eli tutkii sitä, miten Woolley tuo esille naisten oikeuksia tai puolustaa niitä esimerkiksi koulutuksen suhteen¹⁸. Teos yleisesti esittelee naisten kirjoituksia, sitä miten ne ajavat naisten oikeuksia sekä suhteuttaa niitä esimerkiksi traditioon¹⁹. D’Amoren ja Lardyn teos siis lähestyy aihetta eri tavalla. Lisäksi Benet Davetian esittelee lyhyesti ja analysoi tutkimuksessaan *Civility: A Cultural History* osittain myös tapakirjallisuutta, vaikkakin täysin eri näkökulmasta. Hän ei myöskään pitäydy vain tapakirjoissa²⁰, eikä teoksen tarkoituksena ole analysoida vain niitä²¹.

Lisäksi, vaikka aiempi tutkimus käyttäisi lähteenä samaa tapakirjaa kuin tässä pro gradussa, ei käyttämässäni tutkimuskirjallisuudessa ole juurikaan analysoitu juuri samoja kohtia tapakirjoista

¹¹ Coster 2017, 49.

¹² ”domestic advice literature”

¹³ Shepard 2005, 282.

¹⁴ Fletcher 1995, XIX.

¹⁵ Esimerkiksi Mary Astellin *A Serious Proposal to the Ladies* on pamfletti. D’Amore 2012, 133.

¹⁶ Richard Brathwaitin *The English Gentlewoman*. Lardy 2012, 3. Lisäksi Hannah Woolleyn *The Gentlewomans Companion*. D’Amore 2012, 97.

¹⁷ D’Amore 2012, 98.

¹⁸ D’Amore 2012, 102 – 103.

¹⁹ D’Amore & Lardy 2012, xvii.

²⁰ Davetian 2009, 9.

²¹ Esimerkiksi sivulla 30 Davetian tutkii teologian vaikutusta keskiaikaiseen kohteliaisuuskäsitykseen, mutta seuraavalla sivulla nostaa tapakirjat esille. Davetian 2009, 30 – 31; Davetian 2009, 148 – 153.

kuin mitä itse analysoin, ainakaan yhtä syväluotaavasti tai samasta näkökulmasta. Esimerkiksi Lardy tutkii samaa kohtaa George Savilen teoksesta kuin itse tässä pro gradussa koskien naisen tottelevaisuutta avioliitossa²², mutta eri näkökulmasta. Lisäksi Joanne Bailey nostaa teoksessaan *Unquiet Lives: Marriage and Marriage Breakdown in England, 1660–1800* muutamalla virkkeellä Hannah Woolleyn ja George Savilen tässä pro gradussa mainitut teokset esille esimerkkinä siitä, kuinka naisen tulee suhtautua kotitalouden hallintaan²³, mutta ei analysoi asiaa sen enempää. Pystyn tässä siis syventymään alkuperäislähteeksi valittujen tapakirjojen ohjeisiin tarkemmin kuin aiemmassa tutkimuksessa.

Vaikka tapakirjoja käytetään muissa tutkimuksissa lähteenä, ei pelkästään tapakirjoihin keskittyvää tutkimusta ole juurikaan tehty. Esimerkiksi tietyt artikkelit, kuten Michael Curtinin *A Question of Manners: Status and Gender in Etiquette and Courtesy* sekä Stefania Biscettin vuoden 2012 *Representations of Femininity in Seventeenth Century Conduct Manuals for Gentlemen* käsittelevät aihetta täysin tapakirjallisuuden kannalta, mutta tähän pro graduun verrattuna eri näkökulmasta. Lisäksi tietenkin edellä mainittu Norbert Eliaksen *The Civilizing Process: The History of Manners* keskittyy tapakirjallisuuteen. Davetian toteaakin vuoden 2009 teoksessaan, että tapakirjallisuuden tutkimus on vasta aluillaan oleva tutkimuksen haara, ainakin kulttuurin sosiologiassa²⁴. Kattavaa ja täysin tapakirjallisuuteen keskittyvää analyysiä on siis haastavaa löytää.

1600-luvun tapahistoriasta on tehty myös pro gradu -työ Jyväskylän Yliopistosta. Mikko Niemen vuoden 2004 tutkimus *Ihanteellinen aristokraatti eliitille suunnatussa opaskirjallisuudessa 1600-luvun Englannissa* syventyy tapahistoriaan osittain samojen alkuperäislähteiden kautta kuin tämä tutkielma²⁵. Hänen pro gradu -tutkielmansa on yleiskatsaus siihen, millainen tapakirjoissa esitetty hyveellisen ihmisen ihanne oli ja miten hyve voitiin niiden perusteella määrittää²⁶. Avioliiton ihanteet ovat pieni osa Niemen pro gradua²⁷. Itse käsittelem niitä ihanteita huomattavasti

²² Lardy 2012, 22; Savile 1688, 61.

²³ Bailey 2003, 78.

²⁴ ”sociology of culture” Davetian 2009, 9.

²⁵ Niemi 2004, 116. Niemen käyttämistä kuudesta teoksesta neljä, eli Richard Allestreen, Richard Brathwaitin kaksi teosta (yksissä kansissa) sekä Hannah Woolleyn ovat samoja.

²⁶ Niemi 2004, tiivistelmä, 2.

²⁷ Niemi 2004, 70 – 79. Niemi analysoi hyvin lyhyesti muutamassa kohdassa samoja teemoja samojen tapakirjojen kautta kuin tässä pro gradussa. Hän esimerkiksi nostaa esille muun muassa Woolleyn ja Brathwaitin mielipiteet aviopuolison valintaan sekä toteaa, että Woolleyn mukaan naisen tulee totella aviomiestään. Niemi 2004, 71, 74.

syvällisemmin ja laajemmin sekä osittain eri teemojen ja tapakirjojen kautta. Hän ei siten myöskään tämän tutkimuksen tavoin tarkastele hyveellistä ihmistä vain romanttisen rakkauden teemojen tai tunnehistorian kannalta. Niemi nostaa esille myös muualla kuin avioliittoa koskevassa kappaleessa samoja teemoja kuin tässä tutkimuksessa, kuten esimerkiksi pukeutumiseen liittyviä ihanteita²⁸, mutta ei käsittele niitä rakkauden kannalta. Käytän siis itse Niemen työhön verrattuna erilaisia alkuperäislähteitä, syvennyn teosten sisällä tarkemmin rajattuun aiheeseen sekä lähestyn sitä hänen työhönsä verrattuna erilaisista lähtökohdista. Nämä tuovat isoja eroja näiden kahden pro gradun väleille.

Vaikka tapakirjoja on siis jonkin verran tutkittu tai ainakin käytetty alkuperäislähteenä, valitsen tässä alkuperäislähteistä sellaisen otannan, joka on mahdollisimman uniikki ja vertailee sekä tarkastelee teoksia uudella tavalla. Otantani on uniikki siksi, että vaikka osittain tutkin tapakirjoja, joita on käytetty lähteinä aiemmissa tutkimuksissa, osa lähdeaineistostani on jäänyt muissa tutkimuksissa selvästi vähemmälle huomiolle. Esimerkiksi tässä alkuperäislähteenä käytettävään S.C.:n teokseen en ole törmännyt missään tutkimuksessa. Tämän vuoksi myös pystyn vertailemaan sellaisia teoksia, joita muissa tutkimuksissa ei ole tarkasteltu suhteessa toisiinsa. Tämä yhdistettynä tarkastelunäkökulmaan, eli romanttisen rakkauden teemoihin nimenomaan sukupuolen ja tunteiden kannalta, luo kokonaisuuden jota ei ole tutkittu aiemmin.

Tunnehistoria on myös olennainen osa tätä pro gradua. Will Costerin mukaan tunteita, kuten rakkautta ja kiintymystä, voidaan löytää monista varhaismodernin Englannin lähteistä, kuten kirjeistä ja 1500-luvun lopulta alkaen päiväkirjoista. Vaikka voi olla vaikeaa ymmärtää sitä, miten nämä tunteet koettiin ja mitä ne merkitsivät aikakauden ihmisille, on Costerin mukaan 1980-luvulta lähtien pyritty ymmärtämään ja tutkimaan myös tätä.²⁹ Aiemmin mainittu Norbert Elias käsitteli tunnehistoriaa teoksessaan *The Civilizing Process: The History of Manners*, esimerkiksi häpeän³⁰ tai ahdistuksen kautta³¹. Barbara Rosenwein kritisoi, että Eliaksen tulkinta historiallisista tunteista ei kuitenkaan esimerkiksi ottanut huomioon liioittelun ja ironian merkitystä³².

²⁸ Niemi 2004, 46.

²⁹ Coster 2017, 15.

³⁰ Esimerkiksi seksuaalisuuden ja häpeän suhde. Elias 1978, 179.

³¹ Esimerkiksi ahdistuksen ja pelon sekä häpeän suhde vaatimuksiin normien mukaisesta elämästä. Elias 1978, 134.

³² Rosenwein 2010, 18.

Tässä tutkimuksessa tulee usein esille se, miten tapakirjoissa määritellään eri tunteita sekä se, miten niiden kokemista normitetaan. Yhdet ensimmäisistä tunnehistorian tutkijoista olivat Costerin mukaan Peter ja Carol Stearns, jotka totesivat, että tunteisiin kohdistuvia asenteita ja tunteisiin perustuvan viitekehyksen asettamia määritteitä ja rajoitteita voidaan tutkia. Heidän mukaansa historioitsija ei pääse käsiksi tunteiden kokemisen tutkimiseen. Peter Stearns on esimerkiksi editoinut Susan J. Mattin kanssa tunnehistoria käsittelevän teoksen *Emotions History*³³. Toisena alan pioneerina Coster nostaa esille Barbara Rosenweinin, joka tutki keskiaikaa ja kehitti termin ”emotional communities” eli ”tunteisiin perustuvat yhteisöt”³⁴. Rosenwein määrittelee nämä ”tunteisiin perustuvat yhteisöt” sellaisiksi, joissa tunteet ilmaistaan ja määritellään samoilla tavoin. Ne ovat yleensä yhteneviä sosiaalisten yhteisöjen kanssa. Rosenwein toteaa, että tunteiden historian tutkimuksessa tulisi keskittyä eri lähteistä esille nouseviin, tietyn aikakauden tunteisiin liittyviin normeihin. On tärkeää myös huomioida kuka tunnetta kuvaa ja mikä kuvauksen mahdollinen motivaatio on ollut. Lisäksi tulee muistaa, että tunne pohjautuu ihmisen biologiaan. Rosenwein toteaa, että ”tunteisiin perustuva yhteisö” saattaa olla myös tekstuaalinen.³⁵ Tapakirjojen tekijät ja lukijat voidaan siis kenties lukea tunteita määrittäväksi yhteisöksi, sillä kirjailijat edistävät teostensa kautta samankaltaisia arvoja ja niihin liittyviä tunteita lukijakunnalleen.

Stearnsien ja Rosenweinin lisäksi Coster nostaa esille William Reddyn, joka käsittelee tunteita sanoiksi pukevaa kieltä³⁶, joka kautta yhteiskunnan tunteiden normatiivista järjestystä voidaan käsitellä³⁷. Matt ja Stearns toteavat Reddyn siis tutkivan ”tunnejärjestelmiä” (”emotional regimes”), eli järjestelmiä, jotka vahvistavat ja levittävät tunteisiin liittyviä normeja³⁸. Tässä käsitellyt tapakirjat edustavat Reddyn teosta vastaavaa tunteiden normeja luovaa auktoriteettiä. Myös David Cressy ottaa kielen esille tunnehistoriassa. Hänen mukaansa on kysyttävä, tunnettiinko asioita ennen samalla tavalla kuin nykyään. Se, mitä kieltä tunteiden ilmaisuun käytetään ja miten sitä ilmaistaan, riippuu ajan ja paikan kulttuurista.³⁹ Tunnehistoriasta olen käyttänyt muun muassa Linda A. Pollockin artikkeleita *Anger and the Negotiation of Relationships in Early Modern England* sekä *The Practice of Kindness in Early Modern Elite Society*, joissa käsitellään varhaismodernin ajan vihaa ja

³³ Matt & Stearns 2014, 5 – 8.

³⁴ Coster 2017, 15.

³⁵ Rosenwein 2010, 1, 10 – 12.

³⁶ ”emotives”

³⁷ Coster 2017, 15.

³⁸ Matt & Stearns 2014, 8.

³⁹ Cressy 1999, 260 – 261.

ystävällisyyttä. Lisäksi monessa avioliiton historiaa käsittelevässä teoksessa, kuten vaikka Alan Macfarlanen teoksessa *Marriage and love in England: modes of reproduction 1300–1840*, käsitellään rakkautta ja avioliittoa. Tässä pro gradussa esille nostamani tapahistorian teemoja suhteessa erilaisiin tunteisiin ei kuitenkaan ole merkittävässä määrin koluttu läpi. Varsinkin muut kuin rakkauden tunne ovat vähemmän tutkittuja tapakirjojen kannalta.

Avioliiton historia on yksi tutkimuksen isoja osa-alueita, vaikka joitain sen teemoja, kuten lapsia, ei tässä tutkimuksessa käsitellä. Helen Berry ja Elizabeth Foyster nostavat perhehistorian merkittäviksi teoksiksi kaksi teosta, jotka ovat olleet alalla kaikista vaikutusvaltaisimpia. He toteavat Lawrence Stonen *The Family, Sex and Marriage in England 1500–1800* teoksen nostaneen perhehistorian julkista profiilia, herättäneen kritiikkiä sekä toisaalta myös ruokkineen jatkotutkimusta. Stonen kirjan hypoteesia, jossa hän jakaa avioliiton kehityskaariin, on myös paljon kritisoitu ja keskusteltu, vaikka korvaavaa mallia ei ole kehitetty. Mallissa vuoden 1450 alkuasetelmassa perhe oli patriarkaalinen, suhteet olivat etäiset ja pari ei itse päättänyt kenen kanssa he avioituivat. 1700-luvulle tultaessa pari kuitenkin sai avioitua tunteidensa perusteella ja perheen sisäiset suhteet olivat aiempaan verrattuna lämpimämmät.⁴⁰ Käsitelen Stonen teoksesta käytyä keskustelua jonkin verran lisää alaluvuissa 4.1 Tottelevaisuus sekä 4.3 Rakkaus.

Berry ja Foyster nostavat toiseksi vaikutusvaltaiseksi teokseksi perhehistorian saralla Anthony Fletcherin *Gender, Sex and Subordination in England 1500–1800*, jossa Fletcher tutkii sukupuolten kokemuksia avioliitossa⁴¹. Avioliiton historiasta on kirjoitettu paljon, joten käytän Stonen ja Fletcherin lisäksi esimerkiksi Alan Macfarlanen teosta *Marriage and love in England: Modes of Reproduction 1300-1840* sekä John Gillisin tutkimusta *For Better, For Worse: British Marriages, 1600 to the Present*. Macfarlane käyttää teoksessaan myös tapakirjoja, mutta vain muiden lähteiden ohella, eikä siten mene niiden analyysissä syvemmälle. Hänen teoksensa tarkoituksena on siis tutkia avioliittoa, ei avioliittoa tietyn lähdeaineiston näkökulmasta, kuten tässä pro gradussa. Esimerkiksi tottelevaisuutta hän käsittelee muun muassa tapakirjan, opastavan katekismuksen, päiväkirjan, runon ja kirjeiden avulla⁴².

⁴⁰ Berry & Foyster 2010, 1 – 3.

⁴¹ Berry & Foyster 2010, 6.

⁴² Macfarlane 1986, 133 – 137.

Moni teos siis käsittelee samaa aihealuetta kuin tässä pro gradussa, eli avioliittoa, rakkautta ja seksuaalisuutta. Tämä tutkimus tuo kuitenkin tähän aihealueeseen uutta näkökulmaa juuri siksi, että tässä tarkastellaan syvällisemmin vain tapakirjallisuuden näkökulmaa aiheeseen, kun taas muissa tutkimuksissa tapakirjallisuus yleensä nousee esille vain rajoitetusti, pienenä osana muuta lähdeaineistoa. Lisäksi esimerkiksi tottelevaisuutta ja seksuaalisuutta on aiemmin tehdyissä tutkimuksissa käsitelty teemallisesti melko paljon, varsinkin muiden lähteiden kuin tapakirjojen kannalta. Kuitenkin esimerkiksi tässä pro gradussa käsiteltävää katseen suhdetta kosiskeluun ja tapakirjoihin on tutkittu vähemmän. Esille nousee myös muita yksittäisiä aiheita, kuten miehen naimattomuus, joiden käsittely on muissa tutkimuksissa jäänyt vähemmälle. Uskon, että keskittyminen tapakirjoihin 1600-luvun Englannin ja romanttisen rakkauden kontekstissa rajaavat tämän tutkimuksen omalaatuiseksi kokonaisuudekseen.

1.2 Metodit

Tutkimuksen pääasiallisena metodina käytetään sisällönanalyysiä. Jouni Tuomen ja Anneli Sarajärven mukaan se on laadulliseen tutkimukseen luettava tekstianalyysin perusmenetelmä, jonka avulla voidaan tehdä tutkimusta monella eri tavalla. Laadullinen, eli kvalitatiivinen, tutkimus on analyttistä havaintojen pelkistämistä ja tulosten tulkintaa, jonka menetelmät usein perustuvat sisällönanalyysiin jollain tavalla. Sisällönanalyysissä aineistoista etsitään tutkimuksen kannalta kiinnostavia asioita, jotka erotellaan muusta aineistosta, ne jaetaan teemoihin tai muuten luokitellaan ja lopuksi kirjoitetaan yhteenveto. Sisällönanalyysissä eri dokumentteja voidaan käydä läpi ja analysoida systemaattisesti. Tutkittavasta aiheesta saadaan tiivistetty kuvaus, joka on siten järjestetty, että varsinaiset johtopäätökset voidaan tehdä. Pelkästään sisällönanalyysillä järjestetty aineisto ei siis ole vielä tulos, vaan siitä pitää vielä esittää tulkintoja. Teen aineistolähtöistä analyysiä, jossa tutkimuksessa analysoitavat aiheet nousevat aineistosta tutkimuksen päämäärän mukaisesti. Aineisto ensin pelkistetään, se ryhmitellään ja sitten luodaan teoreettiset käsitteet.⁴³ Tässä tutkimuksessa asetin tutkimuskysymykset ja niiden pohjalta etsin aineistosta teemoja, esimerkiksi rakkaus ja tottelevaisuus. Nämä teemat jaottelin sitten omiksi tiedostoikseen, joita sen jälkeen analysoin.

Teen lisäksi vertailua sekä tapakirjojen että naisten ja miesten tapojen välillä. Vertailevalla metodilla etsitään eroja ja samankaltaisuuksia sekä pohditaan, miten kukin osa suhteutuu muihin. Sitä voidaan

⁴³ Alasuutari, Pertti 2007, 39; Tuomi & Sarajärvi 2011, 91 – 92, 95, 103, 108.

käyttää esimerkiksi kuvaamaan ihmisten käytöstä, malleja ja kehityssuuntia. Sen avulla voidaan tehdä laajemman mittakaavan kvantitatiivisia tutkimuksia, jossa usein etsitään ja tehdään yleistyksiä, tai pienempiä laadullisia, usein humanististen tieteiden vertailevia tutkimuksia. Lisäksi on olemassa näiden kahden välimaastoon osuvia vertailevia tutkimuksia. Vertailua ei kuitenkaan voida tehdä liian isolla otannalla, jotta tutkija pystyy tutustumaan riittävän tarkasti aineistoon.⁴⁴ Donald P. Warwick ja Samuel Osherson toteavat artikkelissa *Comparative Analysis in the Social Sciences*, että yhteiskuntatieteissä ”vertaileva metodi”⁴⁵ on joko yhden sosiaalisen järjestelmän tarkastelua eri aikakausina tai useamman järjestelmän käsittelyä suhteessa toisiinsa⁴⁶. Pyrin vertailemalla saamaan selville, miten eri tapakirjojen ohjeet ja niiden mukaiset sukupuoliroolit suhteutuvat muiden teosten neuvoihin, ovatko ohjeet samankaltaisia tai löytyykö niistä joitain selkeitä eroja. Tarkastelen Warwickin ja Oshersonin määritelmän mukaisesti tapakirjoja sekä verrattuna toisiinsa että eri vuosikymmeninä.

Seuraavassa luvussa taustoitan 1600-luvun yhteiskunnallista tilannetta politiikan, uskonnon, sosiaalhistorian ja muutamien olennaisten käsitteiden kautta sekä kerron tarkemmin alkuperäislähteinä käytettävistä tapakirjoista ja pohdin niitä lähdekriittisesti. Luvuissa kolme ja neljä siirryn analysoimaan alkuperäisaineistoa eli tapakirjoja. Luku kolme tarkastelee aikaa ennen avioliittoa eli kosiskelua siveyden, kommunikaation ja talouden sekä lopuksi aviopuolison valinnan kautta. Luvussa neljä käsittelen avioliiton aikaa analysoimalla naisen tottelevaisuutta, tiedon ja talouden teemoja, kommunikaatiota ja avioliiton ongelmia, muun muassa tunteiden kautta, sekä rakkauden ja seksuaalisuuden osaa avioliitossa. Lopuksi päätännössä kokoan käsitellyt aiheet yhteen sekä pohdin, onko tapakirjoissa vuosien 1630–1688 välillä mahdollista nähdä muutoksia.

⁴⁴ Hantrais 2009, 22 – 23, 43; Ragin 1994, 105.

⁴⁵ ”comparative method”

⁴⁶ Warwick & Osherson 1973, 8.

2. KONTEKSTI JA ALKUPERÄISLÄHTEET

Määritän tässä luvussa sitä, millainen 1600-luvun Englannin yhteiskunta oli, millaista siellä oli elää sekä tarkentannan kuvaa tiettyjen olennaisten käsitteiden, kuten tapakirjallisuuden, kautta. Lopuksi tarkastelen tarkemmin tässä pro gradussa alkuperäislähteenä käytettyjä tapakirjoja sekä pohdin aihetta lähdekritiikin kannalta.

2.1 1600-luvun Englanti

1600-luku oli Englannissa sisäisten poliittisten valtataistelujen aikaa. Kuningatar Elisabethin kuoltua vuonna 1603 nousi valtaistuimelle Maria Stuartin skotlantilainen poika Jaakko. Hänellä oli vierassyntyisenä kuninkaana vaikeuksia sopeutua Englannin politiikkaan, ja hän piti tiukasti kiinni oikeudestaan hallita itsevaltaisesti. Jaakko oli korkeakirkollinen anglikaani, joka kiristi uskontopoliittikkaa entisestään paljastettuaan vuoden 1605 katolisten salaliiton räjäyttää parlamenttitalo, mutta hän ajoi myös uskonnolliset puritaanit ahtaalle. Jaakon poika Kaarle I, joka hallitsi vuosina 1625–1649 ja oli isäänsä tiukempi itsevaltiudessaan, ajautui avoimeen konfliktiin parlamentin kanssa. Myös hänen kansansuosionsa kärsi katolisen vaimon vuoksi. Sisällissota kuninkaan ja parlamentin kannattajien välillä alkoi hänen päätettyään kukistaa parlamentin vastarinnan itsevaltiudelleen ja vangita parlamentin johtajat.⁴⁷ Jonathan Scott kutsuu Englannin 1600-luvun sotaisia vuosia ”...sarjaksi sanoinkuvaamattomia katastrofeja.”⁴⁸

Kuninkaan kannattajia, eli kavaljeereja, olivat ylempi aateli sekä osa maalaisaatelista ja talonpojista. Lisäksi häntä tuki anglikaaninen ja katolinen kirkko. Parlamenttia sen sijaan tukivat Keropäät, joihin kuului maalaisaatelisia, talonpoikia ja porvaristoa sekä puritaaneja ja presbyteerejä, ja joiden johtoon nousi Oliver Cromwell. Parlamentti voitti konfliktin ja maa julistettiin tasavallaksi, kun se sai suurten kaupunkien tuen. Kaarle I mestattiin 30.1.1649 ja kaoottinen sotatilanne päättyi lopulta, kun Englanti 1650-luvun alussa valloitti sekä Skotlannin että Irlannin. Vaikka Cromwellillä oli myös useita poliittisia ongelmia, oli alue poliittisen kriisin ja mittavien taisteluiden jälkeen vihdoin melko vakaa. Puritaani Cromwell hallitsi muodostunutta tasavaltaa armeijan tukemana. Vuoteen 1653 asti hallitsi myös tynkäparlamentti, joka kukisti aikanaan monia kuninkaanvallan kannattajien ja katolisten kapinoita. Tasavallan aikaan maa oli puritaani, jonka vuoksi esimerkiksi kukkotappelut,

⁴⁷ Hiedanniemi 2005, 465 – 467.

⁴⁸ Scott 2000, 164. “...unspeakable series of disasters.”

katusoitto ja teatteriesitykset olivat kiellettyjä. Virallisesti hyväksyttiin baptistit ja puritaanit, mutta anglikaaneja ja katolisia ei vainottu.⁴⁹ Scottin mukaan tasavallan aika oli mielivaltainen ja jopa kiihkomielisen protestanttinen hallinto, joka keräsi hyvin korkeita veroja⁵⁰. Entinen kuninkaanvallan aika olikin entistä lämpimämpänä monen mielessä⁵¹.

Stuartien kuninkaanvalta oltiin valmiita palauttamaan maahan vuonna 1660 muun muassa tiukkojen puritaanisten sääntöjen vuoksi. Kuninkaaksi valittiin Kaarle I:n poika Kaarle II. Tätä monarkian palauttamista kutsutaan restauraatioksi, jossa myös anglikaanisen kirkon ja parlamentin asema palautettiin takaisin.⁵² Restauratio otettiin kansan parissa ilolla vastaan⁵³. Englannin restauraation yhteiskunnassa painotettiin vähemmän hyveellisyyden tavoittelua ja enemmän nautintoja ja älyä. Hovista tuli jälleen yhteiskunnan keskusta ja kuningas Kaarle II:sta tämän keskus. Hän ei korostanut uskontoa, oli mutkaton ja suvaitsevainen kuningas. Kaarlen aikanaan hovin moraalinen ilmapiiri oli karkea ja irستاileva, hänellä olikin lukuisten rakastajattarien kanssa yhteensä 14 aviotonta lasta. Kaarle II:n hallintokausi oli kuitenkin rauhaton, sillä hän ihaili Ranskaa ja katolista kirkkoa sekä käytti mielivaltaista valtaa saavuttaakseen päämääränsä.⁵⁴ Kaarle II:n jälkeen kuninkaaksi nousi hänen katolinen veljensä Jaakko II, joka antoi vapauden harjoittaa uskontoa anglikaanien lisäksi muillekin kristillisen kirkon ryhmille. Uskonvapaus yhdisti parlamenttia ja perinteistä kuninkaanvaltaa kannattavat Jaakkoa vastaan, kunnes lopulta niin sanotussa mainiossa vallankumouksessa vuonna 1688 kuningas pakeni Ranskaan ja valtaan nousi protestanttinen Vilhelm III ja hänen puolisonsa Maria, Jaakko II:n lapsi. Heidän aikanaan esimerkiksi asetettiin laki, joka esti katolisen pääsyn Englannin kuninkaaksi, ja he vastustivat Ludvig XIV:tä ja Ranskaa.⁵⁵

Kuten ajan poliittisesta tilanteesta voi nähdä, uskonnolla oli merkittävä osa 1600-luvun Englannin yhteiskunnassa. Myös tapakirjat korostavat ainakin jossain määrin uskonnon ja hurskauden merkitystä, minkä vuoksi ajan uskonnollisen ilmaston ja kehityksen ymmärtäminen antaa pohjan myös sille aatteelliselle lähtökohdalle, johon tapakirjat nojautuivat. Varhaismodernin Englannin yhteiskunnassa uskonto oli siis jatkuvassa muutoksessa englantilaisten reformaatioiden vuoksi.

⁴⁹ Hiedanniemi 2005, 467 – 468; Cameron 1999, 218.

⁵⁰ Scott 2000, 164.

⁵¹ Hiedanniemi 2005, 468.

⁵² Hiedanniemi 2005, 468.

⁵³ Scott 2000, 413.

⁵⁴ Roberts & Roberts 1980, 389, 398.

⁵⁵ Hiedanniemi 2005, 468 – 470.

Niissä kuninkaat ja muu eliitti asettivat erilaisia laillisia muutoksia, jotka sitten vaikuttivat seurakuntalaisiin. Protestanttisuuden asiaa ajettiin Henrik VIII:n vuoden 1529 reformaatiosta lähtien. 1600-luvun aikana tapahtui anglikaanisen kirkon sisällä monia muutoksia, joissa Englannin kirkko haki paikkaansa protestanttisuuden ja katolilaisuuden väliltä.⁵⁶ Tämä muutos uskonnossa kohti protestanttisuutta vaikutti myös kohteliaisuuden tapoihin, kun yksilöllä oli entistä enemmän hengellistä ja moraalista vastuuta teoistaan ja käytöksestään muun muassa rippikoppien poistuttua. Protestanttisuus suosi rehellisyyttä ja välittömyyttä, jonka vuoksi kohteliaisuuskuulttuuri muuttui pelkästä esiintymisestä vilpittömämpään suuntaan. Vastuullisuuden lisäksi tärkeäksi nousi myös tietynlainen vastavuoroinen tarkkailu ja toisten kriittinen tarkastelu, joka korostui erityisesti puritaanien keskuudessa.⁵⁷

Vaikka Reayn mukaan yleisesti ajatellaan, että protestanttisuus otettiin Englannissa vastaan hitaasti ja vastahakoisesti, voidaan protestanttisuuden innokkaalle vastaanotolle myös löytää todisteita. Protestanttisuudella oli voimakas vaikutus ajan kulttuuriin, ei vain eliitin piireissä, vaan myös kansan parissa. 1600-luvun vähemmistöliike puritanismi uskoi muiden Englannin protestanttien kaltaisesti, mutta kiihkeämmin. John Gillisin mukaan usean tapakirjan tausta oli nimenomaan puritaaninen. Kaupungeissa pääosin vaikuttanut puritanismi ei todennäköisesti viehättänyt suuria massoja, mutta oli vähemmistöliikkeenä suosittu ylä- ja keskiluokkien keskuudessa.⁵⁸ Siten tapakirjoista mahdollisesti joskus nouseva intensiivinen uskonnollisuus ja sen vaatimukset eivät välttämättä ole reflektoineet ajan yleistä ilmapiiriä ja sen tapojen vaatimuksia vaan tekijän omia toiveita uskonnon toteuttamisesta jokapäiväisessä elämässä.

Joka tapauksessa 1600-luvun uskonnollisesti epävakaa aikakausi protestanttisuuden ja katolilaisuuden välillä sekä anglikaanisuuden pyrkimykset vakauttaa asemansa Englannissa saattoivat vaikuttaa myös tapakirjoihin. Mikään tässä olevista tapakirjoista ei kuitenkaan ole erityisen katolilainen tai sen asiaa ajava. Tapakirjojen sisältö voi tekijän taustasta riippuen olla korostuneen protestanttinen tai muuten uskonnollinen ja vaikuttaa siten tämä esittämiin tapoihin. Esimerkiksi John Shirley toteaa tapakirjassaan *The Accomplished Ladies Rich Closet of Rarities*, että rakkaus hengellisiä asioita kohtaan on perusta hyveellisyydelle ja että Jumalaa tulee kiittää ja ylistää

⁵⁶ Reay 1998, 76 – 79.

⁵⁷ Davetian 2009, 86, 89.

⁵⁸ Gillis 1985, 21; Reay 1998, 80 – 85.

mahdollisimman paljon⁵⁹. Uskonto on siis Shirleylle perusta, jolle muut tavat rakentuvat ja jolle hyve käsitteenä perustuu. Tätä on saattanut korostaa lisäksi ajan Englannin uskonnollinen ilmasto, tekijöiden oma uskonnollisuus, sekä heidän toivonsa edistää aatteitaan yhteiskunnassa. Uskonnon kokemilla muutoksilla ei kuitenkaan aina ollut merkittäviä vaikutuksia ihmisten jokapäiväiseen elämään, huolimatta esimerkiksi tapakirjojen tekijöiden omista agendoista⁶⁰.

Miten väestö sitten rakentui ja eli tällaisessa yhteiskunnallisessa tilanteessa? 1500-luvun alun englantilaisista vain 10 % eli kaupungeissa ja väkiluku kasvoi vuoden 1541 arvioidusta 2,7 miljoonasta sadan vuoden aikana noin 5,09 miljoonaan. Englanti oli 1500-luvun alussa maaseudulle keskittynyt, muutosta vastustava ja perinteitä kunnioittava eli konservatiivinen talonpoikaisyhteiskunta, jossa suurin osa talonpojista vuokrasi maata maanomistajilta. Englantilainen malli kuitenkin erosi monella tapaa muista ajan talonpoikauskulttuureista, esimerkiksi siinä, että yleensä vain avioperhe asui saman katon alla.⁶¹ Varhaismodernin ajan ihmiset avioituivat myöhään, eikä moni ollenkaan, esimerkiksi siksi, että ei katsonut voivansa elättää perhettä tuloillaan tai omaisuudellaan. Monen eurooppalaisen⁶² täytyi myös työskennellä muualla ostaakseen oman tilansa tai perustaakseen oman yrityksensä. Vaikka naisten mahdollisuudet työntekoon olivat rajalliset, tekivät hekin silti yleensä töitä, usein palvelijoina toisten kodeissa.⁶³ Ajan ihmiskuva perustui Raamattuun. Sen mukaan ihminen oli puutteellinen ja himokas syntiinlankeemuksen myötä, vaikka olikin luotu Jumalan kuvaksi. Ihmisten, joiden ruumiissa asui sielu, tuli tavoitella synnitöntä elämää.⁶⁴

Talonpoikaisyhteiskunta osittain katosi ja muuttui vuosisadan kuluessa, kun tarve kaupalliselle maanviljelylle kasvoi ja pienet talonpoikaistilat vaihtuivat isommiksi maatiloiksi. Tätä ylläpiti esimerkiksi maanomistajien tarve kasvattaa tilojensa tuottoa.⁶⁵ Kaupungit kasvoivat läpi varhaismodernin ajan, kun maata viljelevien määrä laski. Ne tarjosivat viihdykkeitä sekä paikan sosiaaliselle kanssakäymiselle, esimerkiksi markkinoilla. Hyväosaiset asuivat väljemmin, mutta suurimmalle osalle kaupunkien asuinolosuhteet olivat huonot, jonka vuoksi tauteja esiintyi enemmän

⁵⁹ Shirley 1687, 181.

⁶⁰ Reay 1998, 85.

⁶¹ Clay 1984, 1 – 2, 60, 142.

⁶² Mukaan lukien Englanti.

⁶³ Rietbergen 2006, 344.

⁶⁴ Kaartinen 2006, 137 – 138.

⁶⁵ Clay 1984, 67 – 68, 81.

ja kuolleisuus oli korkeampaa kuin maalla. Kaupungeissa myös kohdattiin köyhyyttä maaseutua useammin.⁶⁶ Keskimääräinen eurooppalainen varhaismodernin ajan ihminen omisti vain joitain välttämättömiä tarvikkeita, kuten sängyn ja keittiötarvikkeita, mutta omaisuuden määrä kasvoi kaikissa yhteiskuntaluokissa läpi aikakauden⁶⁷.

Ajan englantilainen ylempi aatelissääty, johon kuului muun muassa paroneita, markiiseja ja jaarleja, oli pieni ylin osa yhteiskuntaa. Tähän ylempään aatelissäätyyn kuului vuonna 1625 noin 120 henkilöä perheineen⁶⁸. Alempaan aatelistoon, joka koostui esimerkiksi ritareista, kuului sen sijaan useita tuhansia perheitä. Tälle yhteiskuntaluokalle arvoneimeä tärkeämpää oli aatelisten elämäntyylin ylläpitäminen. Esimerkiksi erityisesti keskiluokkaan kuuluvat rikastuneet henkilöt saattoivat aseman tavoittelun vuoksi matkia yläluokkaista elämäntyyliä. Keskiluokan määrä myös kasvoi varhaismodernin ajan kuluessa ja 1800-luvulle tultaessa 10 % Euroopan väestöstä voitiin laskea osaksi sitä. Ihanteellisesti aatelinen tuli vanhasta yläluokkaisesta perheestä, mutta säätyyn päädyttiin monella tapaa. Esimerkiksi alemman aateliston jäseniä saatettiin nimittää paroneiksi. Koska yhteiskunnan eliitti, eli ylempi aatelisto ja alemman aateliston tärkeimmät noin viisisataa perhettä, oli niin pieni, tunsivat he yleensä toisensa jotain kautta. Yläluokka eli hyvin ja kykeni ostamaan tarpeettomia esineitä, kuluttaen osin näyttääkseen muulle yhteiskunnalle kuuluvansa yhteiskunnan eliittiin. Heidän elämäänsä kuului myös olennaisena osana perheen tila, joka koostui maatilasta sekä kartanosta tai linnasta. Nämä tilat edustivat perheen asemaa ja statusta esimerkiksi muiden aatelisten silmissä, jonka vuoksi niiden omistaminen tai vuokraaminen oli tärkeää ja siihen käytettiin paljon varoja.⁶⁹ Josiah Dare varoitti aiheesta vuonna 1673: *“Lopuksi rakennuksista ... varo antautumasta sille liikaa, sillä se kuluttaa miehen rahapussin...”*⁷⁰

Lopuksi voimme tarkastella miten tapakirjat suhteutuvat ajan kontekstiin ja miten ne määrittyivät. Michael Curtin määrittelee tapakirjan teokseksi, joka oli kirjallinen tapa keskustella ja tuoda esille tapoja, eli sitä, miten yhteiskunnassa tulee elää. Nämä oppaat olivat noin 300 vuoden ajan merkittävä ja suosittu osa englantilaista kirjallisuutta, jotka oli suunnattu ylempään ja alempaan aatelissäätyyn

⁶⁶ Clay 1984, 165, 186 – 188, 215.

⁶⁷ Rietbergen 2006, 339.

⁶⁸ ”peers”

⁶⁹ Kaartinen 2006, 36, 38 – 39; Rickman 2008, 9 – 10; Rietbergen 2006, 340, 342.

⁷⁰ Dare 1673, 60. ” *Lastly, in reference to Building ... take heed thou ingage not too far in it, for this will pick a mans Purse...* ”

kuuluville henkilöille. Tapakirjallisuutta tuotettiin keskiajalta lähtien, mutta se juurrutti asemansa vasta renessanssin aikaan.⁷¹ Englantilaisessa varhaismodernissa tapakirjallisuudessa suositettiin hoviin liittyvien ohjeiden sijaan jokapäiväisiä kohteliaisuuteen liittyviä neuvoja, esimerkiksi koskien henkilön yhteiskunnallisesta asemasta riippumatonta kykyä toimia yhteiskunnassa tai hyveellisyyden asemaa kohteliaisuuskuultuurissa. Tämän lisäksi toisten huomioonottaminen ja kunnia olivat tärkeitä teemoja tapakirjallisuudessa. Käsitteet siitä, millaista on olla herrasmiesmäinen⁷² ja naismainen⁷³ olivat luokkarajat ylittäviä kriteereitä ideaaliselle käytökselle. 1600-luvun tapakirjallisuus oli usein mahtailua ja teeskentelyä vastaan, kun taas kommunikaatio, eli keskustelun tavat sekä kohtuus, olivat tärkeitä. Teokset pyrkivät hyödyllisillä ja yksinkertaisilla tavoilla opastamaan, kuinka käyttäytyä sulavasti sosiaalisissa tilanteissa. Ne erosivat ranskalaisten tapakirjojen kaavamaisista ja monimutkaisista hoviin liittyvistä tavoista vilpittömyydellä. Tarkoituksena ei niinkään ollut seurata muotia vaan olla loukkaamatta muita.⁷⁴

Varhaismodernin Englannin tapakirjat, joiden tekijät olivat usein kirkonmiehiä, käsittelivät aiheita sukupuolet voimakkaasti erotellen. Kate Aughterson toteaa naisen käytöksen määrittävän tapakirjoissa suhteessa miehen voimaan sekä hyvin hoidettuun taloon, jossa vaimon tulee olla alistuva ja varovainen. Tapakirjat ja muu opettavainen kirjallisuus olivat monesti nimenomaan naisille suunnattuja, mutta miesten kautta käsiteltyjä.⁷⁵ Tämän pro gradun alkuperäisaineistosta esimerkiksi Richard Brathwaitin *The English Gentlemanista* tämä voidaan havaita selvästi. Brathwait käsittelee avioliittoa miehille osoitetussa kirjassaan, mutta ei suurimmaksi osaksi käsittele sitä, miten miehen tulee käyttäytyä, vaan sitä, millainen nainen on miehen rakkauden ja avioliiton arvoinen eli millaista naista miehen tulisi etsiä.⁷⁶ Vaikka tapakirjat antoivat kuvan naisesta, joka tarvitsi opastusta, toisaalta ne myös antoivat joillekin naiskirjailijoille julkisen äänen⁷⁷. Jacqueline Eales toteaa, että tapakirjat ovat myös tärkeä lähde varhaismodernin ajan sukupuoliroolien tutkimuksessa⁷⁸.

⁷¹ Curtin 1985, 395 – 397.

⁷² ”gentlemanly”

⁷³ “ladylike”

⁷⁴ Davetian 2009, 148 – 150.

⁷⁵ Aughterson 1995, 67 – 68; Eales 1998, 24; Fletcher 1995, XXI.

⁷⁶ Brathwait 1630, 256 – 266.

⁷⁷ Aughterson 1995, 68 – 69.

⁷⁸ Eales 1998, 24.

Tapakirjat voidaan Aughtersonin mukaan lisäksi määritellä kirjoiksi, jotka jakoivat yksityiseen ja julkiseen käytökseen liittyviä ohjeita. Ne vahvistivat sukupuolittuneita ennakkoluuloja sukupuoliroolien mukaisesta käyttäytymisestä sekä korostivat esimerkiksi ideaaliselle vaimolle kodin merkitystä.⁷⁹ Tapakirjat antoivat kuitenkin vain yhden esimerkin ideaalisista sukupuolirooleista, jotka saattoivat vaihdella muun muassa ammattiryhmittäin⁸⁰. Esimerkiksi Johanna Rickman määrittelee, että ”courtly love ideal”⁸¹, eli yläluokkaisten piirien ideaali kosiskelusta, sisälsi naiselle rohkeuden, nokkeluuden ja kauneuden. Heidän tuli myös inspiroida romanttista ja intohimoista rakkautta. Uskonnolliset tekstit sen sijaan kuvasivat naista hyvin eri tavalla henkistä rakkautta inspiroivaksi sekä hiljaiseksi ja siveelliseksi.⁸² Tapakirjojen voidaan katsoa olevan selkeästi jälkimmäisen tyyllisiä ohjeissaan.

Tapakirjojen voidaan katsoa opastavan ihmisiä siinä, kuinka käyttäytyä kohteliaasti⁸³. Davetianin mukaan termi ”kohteliaisuus” eli ”civility” tarkoitti alun perin hyvää kansalaista⁸⁴. Tämä näkyy hyvin esimerkiksi Curtinin aiemmin tässä alaluvussa esitetystä määritelmästä siitä, että tapakirjat neuvovat miten yhteiskunnassa tulee elää⁸⁵. Davetian toteaaakin, että kohteliaisuus on sekä osoitus siitä, kuinka tulee elää että ystävällisyyden ilmaisua. Hän pitää kohteliaisuutta sekä julkisena että yksityisenä käsitteenä, jossa henkilö välittää sekä yhteisen kulttuurin että yksittäisen ihmisen hyvinvoinnista. Hyvät tavat⁸⁶ puolestaan osoittavat millainen ihanteellinen ihminen on.⁸⁷

Varhaismodernin Englannin tavoissa opastava kirjallisuus sisälsi melko suosittuja saarnoja, rukouksia sekä ohjekirjasia. Se kattoi monia eri genrejä, jonka vuoksi tulee ottaa huomioon tekstin muut, esimerkiksi uskonnolliset, ulottuvuudet.⁸⁸ Anthony Fletcher kuvaa tavoissa opastavaa kirjallisuutta yksityisessä ja julkisessa käytöksessä opastaviksi ja ohjaileviksi ja lukee tähän sekä aviomiehille ja –vaimoille suunnatut ajan tapakirjat että lääketieteellisen kirjallisuuden. Epäsuorasti

⁷⁹ Aughterson 1995, 67 – 68.

⁸⁰ Rickman 2008, 12.

⁸¹ Termi liittyy keskiaikaiseen ja renessanssin kirjallisuuteen, mutta Rickman tarkoittaa tällä sitä, miten ideaali naiseus määrittyi varhaismodernin Englannin hoveissa käytännössä. Rickman 2008, 13.

⁸² Rickman 2008, 13.

⁸³ ”civility”

⁸⁴ Davetian 2009, 9.

⁸⁵ Curtin 1985, 395.

⁸⁶ ”manners”

⁸⁷ Davetian 2009, 9.

⁸⁸ Aughterson 1995, 67.

tällaisina voidaan pitää erilaisia balladeja, draamaa ja satiiria.⁸⁹ Otan tässä tutkimuksessa käsiteltäväksi vain nimenomaan hyvissä tavoissa opastavat ohjekirjat eli tapakirjat ja jätän kaiken muun tapakirjallisuudeksi mahdollisesti luokiteltavan aineiston tutkimukseni ulkopuolelle.

Kirjallisuus oli muutenkin varhaismodernina aikana kasvavassa määrin osa elämää. Painettu kirjallisuus kehittyi varhaismodernina aikana kovaa vauhtia, ja Englannissa julkaistiin merkittävä määrä painettua kaupallista kirjallisuutta. Esimerkiksi almanakkoja myytiin 1600-luvulla noin 400 000 kappaletta vuodessa, kun taas sanomalehtiä on arvioiden mukaan 1620–1630 -luvuilla levitetty jopa viisi miljoonaa kappaletta. Painettu media ei kuitenkaan ollut kovin halpaa ja esimerkiksi kirjoja omistettiin hyvin vähän. Varsinkin laajempia kirjoja kuluttivat lähinnä ylimmät luokat, kun taas lyhyemmät kirjat ja laulelmat saavuttivat isommat kansanryhmät.⁹⁰ Tapakirjojen kohderyhmänä olivat jo lukemisen kulttuurin, niiden käsittelemien aiheiden ja lukutaitoisuuden vuoksi todennäköisemmin yhteiskunnan ylimmät luokat. Toisaalta myös lukutaitoiset palvelijat saattoivat lukea perheen ostamia kalliimpiakin teoksia⁹¹.

Naisten lukutaidon taso oli varhaismodernissa englannissa aina alhaisempi kuin miesten. 1580–1700 -luvuilla englantilaisten miesten nimikirjoituksiin perustuva lukutaito⁹² liikkui yläluokan ja ammattilaisten keskuudessa 97 ja 100 % välillä. Mitä alemmas yhteiskuntaluokissa mennään, sitä enemmän myös lukutaito väheni. Esimerkiksi talonpojista osasi paikasta riippuen lukea 51–73 %, kun taas työläisistä vain 15–22 %. Myös naisten lukutaito noudatti samantyylistä sosiaalista hierarkiaa. Vaikka keskimäärin naisten lukutaito oli hyvin alhainen, oli yläluokan naisten lukutaito huomattavasti korkeampi kuin muiden yhteiskuntaluokkien. Säätyläisten naisten lukutaito Pohjois-Englannissa oli vuosina 1640–1699 76 %, kun muut yhteiskuntaluokat pysyivät 22 %:sta alaspäin aina 5 %:iin. Vaikka nainen ei olisi osannut lukea, luettiin teoksia usein ääneen. Myös eri ammattiryhmien välillä saattoi naisten lukutaidon keskuudessa olla merkittäviä eroja. Lisäksi lukutaito vaihteli maantieteellisen sijainnin mukaan Iso-Britannian sisällä, yleensä kaupungeissa

⁸⁹ Fletcher 1995, XIX.

⁹⁰ Reay 1998, 47 – 48, 50.

⁹¹ Barry 1995, 82 – 83.

⁹² Esimerkiksi oikeuden asiakirjoista voidaan tarkastella, onko henkilö allekirjoittanut oman nimensä vai pelkän merkin. Reayn mukaan kirjoittamaan opittiin yleensä lukemisen vasta lukemaan oppimisen jälkeen, jonka vuoksi menetelmää voidaan käyttää lukutaidon päättelemiseen. Reay 1998, 39, 42 – 43.

lukutaidon määrä oli korkeampi.⁹³ Tapakirjat tavoittivat lukutaidon kannalta siten suurimman osan kohderyhmästään.

2.2 Sukupuoli, kunnia ja patriarkalaisuus 1600-luvun Englannissa

Sukupuolen käsitettä voidaan tarkastella varhaismodernin Englannin kontekstissa tapakirjoja avaavana käsitteenä, jota tulee käsitellä historiallisessa kontekstissaan. Se voidaan nähdä historiantutkimuksessa kategoriana, jonka avulla arvioidaan naisten ja miesten rooleja sekä vuorovaikutusta niiden välillä. Sukupuoli voidaan määrittää sekä biologisena että sosiaalisena konstruktiona, johon vaikuttavat ihmisten käsitykset feminiinisyydestä ja maskuliinisuudesta. Varhaismodernin ajan perhe määritteli omalta osaltaan näitä sukupuolirooleja sekä siirsi niitä eteenpäin seuraaville sukupolville. Sukupuolirooleja tutkitaan roolien rikkomisen kautta, tilankäytön mukaan, sekä muun muassa sen mukaan, miten ajan miehisuus ilmentyy sen kautta tai miten patriarkalaisuus ja naisen rooli sen sisällä näyttäytyy.⁹⁴ Varhaismodernin ajan Englannissa sukupuoli ei kuitenkaan näkynyt vain suhteessa seksuaalisuuteen tai naisten elämään, vaan se vaikutti naisiin ja miehiin kaikilla elämän alueilla⁹⁵.

Joan Scott määrittää sosiaalista sukupuolta eli ”gender” -käsitettä sosiaalisten suhteiden perustaksi, joka pohjautuu eroihin, joita fyysisten sukupuolten välillä havaitaan. Lisäksi se on ensisijainen tapa esittää valtasuhteita. Sosiaalisen sukupuolen määritelmä vaihtelee hänen mukaansa kulttuurien, ajan ja ryhmien kesken, eikä sen määritelmää voi erottaa kontekstistaan. Sosiaalinen sukupuoli näyttäytyy Karen Harveyn mukaan teksteissä, kuvissa ja tavoissa, jotka muokkaavat ihmisten kokemuksia. Se antaa myös hänen mukaansa tiedon, jonka perusteella voidaan määritellä ruumiillisia eroja. Fletcherin mukaan 1600-luvun alussa sukupuoli rakentui fyysiseen kehoon perustuvien sosiaalisten roolien toteuttamiselle.⁹⁶

Sukupuoli saatettiin nähdä varsinkin ennen 1700-lukua niin sanotun ”one sex” -mallin kautta. Siinä nainen ei ollut oma sukupuolensa, vaan muunnelma miehestä, jonka sukupuolielimet olivat sisäänpäin kääntyneet. Ei kuitenkaan tiedetä kuinka yleistä uskomus ”one sex” -malliin oli, sillä

⁹³ Reay 1998, 40 – 41; Amussen 1995, 82.

⁹⁴ Coster 2017, 47 – 48.

⁹⁵ Amussen 1995, 67.

⁹⁶ Fletcher 1995, 101; Harvey 2005, 297; Scott 1999, 2, 42 – 43.

useat lähteet, esimerkiksi tapakirjat, korostavat naisten ja miesten välisiä eroja.⁹⁷ Ajateltiin, että naisen keho on sama kuin miehen keho, mutta heikompi tai epätäydellinen⁹⁸. Sukupuolten erot eivät Fletcherin mukaan joka tapauksessa olleet 1600-luvulla vielä yhtä määrittäneet kuin nykyään, jonka vuoksi esimerkiksi miehet olivat jännittyneitä siitä, saavuttavatko heidän poikansa sukupuoliroolin mukaisen vakaan miehisyyden⁹⁹. 1600-luvun tapakirjat siis omalta osaltaan määrittelevät, miten miesten ja naisten tulee käyttäytyä sukupuoliroolien mukaisesti. Tapakirjat käsittävät sukupuolet mieheksi ja naiseksi, jonka mukaan myös itse käsittelen aihetta.

Miehisuus perustui 1600-luvulla kunniaan, joka määrittyi aristokraattisena ideaalina julkiseen toimintaan liittyvän maineen kautta. Miehisuus oli siis tietynlainen pintapuolinen rooli, jossa sukupuolen ulkoiset merkitykset olivat tärkeitä. Miehisyyden sijaan maskuliinisuus käsitteenä puolestaan liitetään vasta 1700-lukuun ja sisäistettyyn identiteettiin, jossa kunnian merkitys laskee ja liittyy henkilön yksityiseen omatuntoon. 1600-luvulla täysi miehuus voitiin saavuttaa kosiskelun kautta, kun avioiduttiin ja muodostettiin kotitalous. Miehisyyteen on ajalla lisäksi liitetty patriarkaalisuuden julkinen puolustaminen sekä naisten seksuaalisuuden kontrolli. Varhaismodernin Englannin miehisuus määrittyi paljon muun kuin vain naisten alistamisen ja patriarkaalisuuden kautta, esimerkiksi perheessä lasten ja vanhempien sekä aviomiehen ja –vaimon välisissä suhteissa. Miehisuus liittyi myös ikään, se nähtiin tiettyinä ajanjaksona miehen elämässä ja se toteutui eri tavalla eri luokkien välillä. Yläluokalle se tarkoitti valtaa ja tiettyjen taitojen hankkimista, kun taas alempien luokkien miehet hankkivat myös tiettyjä taitoja, mutta olivat silti aina alisteisessa asemassa suhteessa ylempiluokkaisiin miehiin. Kaikilla yhteiskunnan tasoilla miehisyyteen kuului luottamus ja kunnia.¹⁰⁰

Ideaali nainen oli hiljainen, neitsyt avioliittoon asti ja totteli ja oli uskollinen miehelleen, kun taas ideaali mies neuvoi vaimoaan, oli uskollinen ja perheen pää, joka elätti perheensä. Naiseuden on nähty liittyvän nimenomaan kotiin, kun taas miehisyyden julkiseen tilaan. Tätä on kuitenkin haastettu ja nykyään kyseisiä määrittelyjä pidetään paljon monimutkaisempina. Ajan naiset eivät määrittäneet vain patriarkaalisuuden, sukupuoliroolien ja muiden rajoitteiden kautta, vaan pieni

⁹⁷ Coster 2017, 51.

⁹⁸ Foyster 1999, 28.

⁹⁹ Fletcher 1995, 87.

¹⁰⁰ Coster 2017, 48; Fletcher 1995, 97; Harvey 2005, 303, 310 – 311.

vähemmistö toimi kuten halusi, esimerkiksi kirjailijoina tai yrittäjinä.¹⁰¹ Naiset kirjoittivat kuitenkin vain hyvin pienen osan julkaistuista teoksista, luku nousi 1600-luvun alun 0,5 %:sta 1640-luvun 1,2 %. Tämä naiskirjailijoiden pieni määrä tulee huomioida myös teosten analyysissä.¹⁰² Tapakirjojen ideaalin mukaan naisten piti olla tahdikkaita ja tyyniä, sekä kantaa itsensä kainoudella, esimerkiksi kohdistuen katseensa oikein¹⁰³. Nainen oli ajan ajattelijoiden mukaan tunteikkaampi, hidasjärkisempi ja heikompi kuin mies. Tämä ajattelu pohjautui esimerkiksi kristinuskoon ja Eevan asemaan syntiinlankeemuksessa. Naista ja miestä ei nähty niinkään vastakohtina, vaan naisen alisteinen asema oli Raamattuun pohjautuvaa hierarkiaa.¹⁰⁴

Kunnia tulee käsitteenä ajoittain esille tapakirjojen ohjeissa. Johanna Rickman toteaa, että se sisälsi varhaismodernina aikana henkilökohtaisen moraalien ja sosiaalisen aseman eli vaurauden, syntyperän ja vallan teemoja, jotka vaikuttivat tilanteesta riippuen eri painotuksin henkilön kunniaan. Henkilökohtaiseen moraaliiin liittyi taas esimerkiksi hurskaus, rohkeus ja rehellisyys. Kunnia piti myös sisällään sekä henkilön käsityksen minuudesta että muun yhteiskunnan arvion henkilön arvosta, eikä se siksi ollut muuttumaton termi. Miehen ja naisen varhaismodernin ajan kunnia voidaan nähdä erilaisina konsepteina. Naisen ja miehen kunnia on eroteltu siten, että naisen tuli välttää tekemästä kunniantomia asioita, kun miehen tuli taas aktiivisesti puolustaa kunniaansa. Perinteisesti naisen kunniaan on liitetty vain siveyden ylläpitämisen tärkeys, kun taas miesten kunnialle oli tärkeää voida kontrolloida naisen seksuaalisuutta. Rickman toteaa, että naisen kunnia ei kuitenkaan liittynyt vain seksuaalisuuteen ja siveyteen. Vaikka eroja oli, naisen kunnian käsite oli useissa kohdissa melko yhteneväinen miehen kunnian kanssa, johon voidaan liittää esimerkiksi rohkeat teot, sosiaalinen status sekä poliittinen valta.¹⁰⁵ Mies, toisin kuin nainen, pystyi myös palauttamaan kunniansa jos sen oli ensin menettänyt¹⁰⁶.

Ingrid Tague toteaa Stonen määritelleen patriarkaalisuuden miehen itsevaltiudeksi ja että sen heikkeneminen tarkoittaisi suurempaa tasa-arvoa parisuhteen sisällä. Tästä ollaan kuitenkin myöhemmissä tutkimuksissa siirrytty vähemmän mustavalkoiseen käsitykseen, jossa naisten asema

¹⁰¹ Coster 2017, 48; Rickman 2008, 11.

¹⁰² Aughterson 1995, 224.

¹⁰³ Lardy 2012, 15 – 16.

¹⁰⁴ Kaartinen 2006, 56 – 57.

¹⁰⁵ Rickman 2008, 175 – 176.

¹⁰⁶ Foyster 1999, 147.

oli edelleen alistainen, mutta sen saattoi esimerkiksi haastaa eri tavoin. Esimerkkinä tähän Tague nostaa Anthony Fletcherin tutkimuksen, jossa hän toteaa, että patriarkaalisuus ei välttämättä toteutunut kotona, vaan se oli vahvimmillaan julkisissa tilanteissa.¹⁰⁷ Fletcherin mukaan patriarkaalisuus kuitenkin oli huomattava piirre 1500–1800 -lukujen Englannin yhteiskunnassa. Hän määrittelee sen miesten institutionaalisenä valtana naisten ja lasten yli perheessä sekä ylipäättänsä naisten alistuvaksi asemaksi yhteiskunnassa.¹⁰⁸

Patriarkaalisuutta ylläpitävät esimerkiksi miesten etuoikeudet sekä erilaiset naisille asetetut lailliset, sosiaaliset ja poliittiset rajoitteet. Tämä tulee esille myös tavoissa opastavassa kirjallisuudessa, joka sen kautta luonnollisesti vahvistaa tätä ideaalia.¹⁰⁹ Tague kertoo Bernard Cappin todenneen, että patriarkaalisuus ei ole niinkään systeemi vaan traditioista ja uskomuksista koostuva kokonaisuus, mutta Tague ei kuitenkaan itse suoraan allekirjoita tätä¹¹⁰. Patriarkaalisuus tulee tässä tutkimuksessa teemana vastaan jatkuvasti sekä miehisyyden että naisellisuuden määrittäjänä ja sitä tullaan käsittelemään tarkemmin sekä liittyen kosiskeluun että avioliittoon. Seksuaalisuus puolestaan nousee esille käsiteltävän aihepiirin vuoksi. Se on kulttuurinen, sosiaalinen ja ajallinen konstruktio. Historiallisen ajan seksuaalisuus näyttäytyi jossain määrin eri tavalla kuin omamme, esimerkiksi vahaismodernilla ajalla seksuaalisuus määrittyi usein avioliitossa tapahtuvan lasten tekemisen kautta. Esiaviollinen seksi oli jossain määrin siedettyä, mutta se yleensä tapahtui, kun tarkoituksena oli avioitua. Ajan tapakirjallisuus puolestaan opasti naisia olemaan siveitä ja kainoja.¹¹¹ Muita tapakirjoissa esille nousevia käsitteitä, kuten siveyttä ja tottelevaisuutta käsittelem tarkemmin alkuperäislähteiden käsittelyluvuissa.

2.3 Alkuperäislähteet ja lähdekritiikki

Alla oleva taulukko kuvaa tässä tutkimuksessa käytettyjä tapakirjoja. Valikoin nämä teokset alkuperäisaineistoksi tähän tutkimukseen niiden suosion ja saatavuuden mukaan.

¹⁰⁷ Tague 2007, 188.

¹⁰⁸ Fletcher 1995, XV.

¹⁰⁹ Rickman 2008, 11.

¹¹⁰ Tague 2007, 188 – 189.

¹¹¹ Reay 1998, 5 – 7.

TEKIJÄ	TEOS	JULKAISUVUOSI	TEKIJÄN SUKUPUOLI			TEOKSEN KOHDERYHMÄ	
Richard Brathwait	<i>The English Gentleman</i>	1630	Mies			Miehet	
Richard Brathwait	<i>The English Gentlewoman</i>	1631	Mies			Naiset	
Anonyymi	<i>The Mirrour of complements</i>	1650	Ei tietoa			Naiset	
Richard Allestree	<i>The Whole Duty of Man</i>	1659	Mies			Miehet	
Richard Allestree	<i>The Ladies' Calling</i>	1673	Mies			Naiset	
Josiah Dare	<i>Counsellor Manners</i>	1673	Mies			Miehet	
S.C.	<i>The Art of Complaisance</i>	1673	Ei tietoa			Miehet	
Hannah Woolley?	<i>The Gentlewoman's Companion</i>	1673	Nainen?			Naiset	
John Shirley	<i>The Accomplished Ladies' Rich Closet of Rarities</i>	1687	Mies			Naiset	
George Savile	<i>The Lady's New-Years Gift</i>	1688	Mies			Naiset	
Tekijöitä yhteensä	Teoksia yhteensä		Miehiä	Naisia	Ei tietoa	Miehet	Naiset
8	10		5	1?	2	4	6

Taulukko 1. Tapakirjat

Käytetyistä tapakirjoista kuusi on tulkintani mukaan kohdistettu pääasiassa naisille ja neljä miehille, mutta kaikki teokset kuitenkin käsittelevät jollain tavalla suoraan tai epäsuoraan sekä miesten että naisten ohjeita. Ohjeita annetaan kuitenkin enemmän naisille, ja miehillekin suunnatut teokset osoittavat joskus ohjeensa suoraan siihen, kuinka naisten tulee käyttäytyä. Esittelen seuraavaksi tapakirjojen tekijät siinä järjestyksessä kuin ne ovat oheisessa taulukossa. *The Mirrour of Complementsin* anonyymistä tekijästä sekä Josiah Daresta ja John Shirleystä ei kuitenkaan ole saatavilla tietoa.

Vuosina 1588–1673 elänyt Richard Brathwait oli englantilainen kirjailija ja herrasmies, joka kirjoitti laajalti eri genreissä ja eri nimimerkeillä. Hän julkaisi ensimmäisen teoksensa, runokokoelman *The Golden Fleece*, vuonna 1611. Brathwaitin kuuluisin teos on vuonna 1638 ilmestynyt runomuotoinen

matkakertomus *Barnabæ Itinerarium*, joka saavutti suurimman suosionsa vasta 1700-luvulla. Brathwait kouluttautui Oxfordissa, Cambridgessä sekä Gray's Innissä, joissa hän sai esimerkiksi laillista oppia. *Dictionary of National Biography*ssä spekuloidaan, että Brathwait on saattanut palvella sisällissodassa rojalistien puolella. Hän sai ensimmäisen vaimonsa kanssa yhdeksän lasta ja meni ensimmäisen vaimon kuoltua 1633 uudelleen naimisiin vuonna 1639.¹¹² Käytän itse lähteenä Brathwaitin vuonna 1630 julkaisemaa teosta *The English Gentleman* sekä vuonna 1631 julkaistua kirjaa *The English Gentlewoman*.

Richard Allestree oli rojalisti ja kirkonmies, jonka tapakirjat olivat hyvin suosittuja ja vaikutusvaltaisia¹¹³. Käytän lähteenä kahta Allestreen teosta, *Whole Duty of Mania* sekä *Ladies' Callinia*. *Whole Duty of Manin* tekijästä ei ole täyttä varmuutta, mutta esimerkiksi R.C. Tennantin mukaan British Museumin katalogissa vuonna 1659 ilmestyneen teoksen *Whole Duty of Manin* tekijän oletetaan olevan Richard Allestree. Sen tarkoituksena oli olla vakava vastaus anglikaanisen tradition harhaoppisuuksille ja mystiikalle. Teos oli hyvin suosittu sekä vaikutusvaltainen seuraavan 200 vuoden ajan ja se saavutti 50 painoksen rajan 100 vuoden aikana. Teos, joka sai nimensä Raamatun jakeesta, on perustaltaan kristillinen teos, joka kertoo, kuinka hyvän kristityn tulisi toimia saavuttaakseen pelastuksen. Siitä huolimatta se ei viittaa kristinuskoon kovinkaan usein.¹¹⁴ *The Ladies' Callingin* tekijäksi on merkitty *Whole Duty of Manin* tekijä¹¹⁵, eli näkökannasta riippuen Richard Allestree tai joku muu tekijä. Teoksen tekijästä ei kuitenkaan varsinaisesti ole kiistelty tutkijoiden parissa, joten pidän oikeana olettaa, että tekijä todella on Allestree.

S.C.:n tässä tutkittava *The Art of Complaisance* on kokoomateos, joka koostuu muun muassa Antoine de Courtinin, Eustache du Refugen ja Giovanni della Casan tapakirjoista, eikä se monilta osin ole alkuperäistä tekstiä. Teoksesta voi huomata sen selvän viehtymyksen ranskalaisiin tapakirjoihin. Lee Ustick muistuttaa artikkelissaan, että teos ei tästä huolimatta ole vain käännös.¹¹⁶ Teoksen alkuperä näyttytyy sen tyyliä. Tekijän teokseen tekemät valinnat ja oma kirjoitus suuntaavat sen kuitenkin englantilaiselle yleisölle ja mukauttavat sen englantilaiseen yhteiskuntaan ja sen tapoihin. Tämän vuoksi katson sen olevan riittävän englantilainen tätä tutkimusta varten. On

¹¹² Gosse 1886, 233 – 234; Lievsay 2015, 75.

¹¹³ Eales 1998, 25.

¹¹⁴ Tennant 1979, 66 – 67.

¹¹⁵ Allestree 1673, numeroimaton. ”By the Author of the whole Duty of Man”

¹¹⁶ Ustick 1929, 149 – 150, 152.

myös hyvä ottaa huomioon, että vaikka ranskalaiset ja englantilaiset tapakirjat erosivat toisistaan monella tapaa¹¹⁷, oli Englannin tapakirjallisuus kuitenkin ennen 1700-lukua teemoiltaan samanlaista muun muassa ranskalaisen tapakirjallisuuden kanssa. Englannissa suosittiin kaunopuheisuutta¹¹⁸ muun Euroopan tavoin ja eurooppalaista käännettyä tapakirjallisuutta luettiin runsaasti.¹¹⁹ Mannermainen tapakirjallisuus on siis toiminut kotoperäisen rinnalla ja siten todennäköisesti ainakin jossain määrin vaikuttanut myös Englannissa kirjoitettuun tapakirjallisuuteen.

Hannah Woolleyn on arvioitu syntyneen joko vuonna 1622 tai 1623. Hän työskenteli palvelijana ja myöhemmin pyöritti kahta sisäoppilaitosta miehensä Benjamin Woolleyn kanssa. Kirjoitusuransa hän aloitti vuonna 1664 julkaisten muun muassa erilaisia keittokirjoja.¹²⁰ Jacqueline Eales muistuttaa, että englantilaiset naiset eivät ennen 1600-luvun puoliväliä juurikaan olleet tekijöinä painetussa kirjallisuudessa¹²¹. Tässä alkuperäislähteenä käytettävä *The Gentlewomans Companion* oli yksi aikansa suosituimmista tapakirjoista, jota on myös tutkittu paljon¹²².

Se, onko teos suunnattu miehelle vai naiselle, voi vaikuttaa päätelmiin ja siihen tuoko tekijä esille vain miehen tai naisen kannan asiaan. On hyvä huomata, kuten taulukosta käy ilmi, että käsiteltävistä tapakirjoista vain yksi on naisen kirjoittama, ja sekin on epäselvää, oliko Hannah Woolley todella teoksen tekijä. *The Gentlewomans Companion* tehtiin Woolleyn teosten kokoomateokseksi, mutta se, kuinka paljon Woolley itseasiassa siitä on kirjoittanut, on kyseenalaista. Woolley ei esimerkiksi itse ottanut teosta nimiinsä.¹²³ *The Gentlewomans Companion*in vuoden 1673 painoksen esipuhe on Woolleyn nimissä ja esipuhe viittaa kirjoittajan sukupuolen olevan nainen¹²⁴. On noussut myös esille se mahdollisuus, että tekijä on saattanut olla mies¹²⁵. En ota tässä kantaa siihen, onko tekijä Woolley vai ei ja merkitsen hänet selvyuden vuoksi teoksen tekijäksi. On hyvä kuitenkin pitää mielessä, että teoksen tulkintojen ei voida täydellisellä varmuudella katsoa edustavan naisen näkökulmaa teoksessa ja tässä tutkimuksessa käsiteltäviin asioihin.

¹¹⁷ Esimerkiksi 1600-luvulla ranskalaiset suosivat muodollisuutta ja englantilaiset vilpitöntä huolenpitoa muista. Davetian 2009, 150.

¹¹⁸ ”eloquence”

¹¹⁹ Davetian 2009, 148.

¹²⁰ Lupton 2012, 64.

¹²¹ Eales 1998, 16.

¹²² D’Amore 2012, 98.

¹²³ Lupton 2012, 64.

¹²⁴ Woolley 1673, esipuhe.

¹²⁵ D’Amore 2012, 109.

Lopuksi, George Savile oli Halifaxin ensimmäinen markiisi ja englantilainen valtionmies. Hän ei sietänyt kapinallisia ja pyrki politiikassaan toimimaan tavalla, joka olisi maalle parhaaksi. Savile eli 1633–1695 ja meni naimisiin 1656. Hän kertoi uskovansa Jumalaan, vaikka häntä syytettiin ajoittain jopa ateismista. Savile kirjoitti tässä alkuperäislähteenä käytettävän teoksen *The Ladies' New-Year's Gift: or Advice to a Daughter* alun perin tyttärelleen Elizabethille. Teos oli alun perin käsin kirjoitettu manuskripti, josta painettiin ilman virallista lupaa kirja vuonna 1688. Teoksesta oli vuoteen 1745 mennessä otettu jo 12 painosta.¹²⁶

Lähdekritiikin pohdinnassa tapakirjoista nousevat esille luvattoman toisen töistä kopioimisen¹²⁷ eli plagiarismin teemat. Kuten edellä todettu, S.C. käytti muita teoksia lähteenä ilman erityistä mainintaa näistä teoksista¹²⁸. Sama jatkuu myös muiden tapakirjojen kohdalla, muun muassa tiettyjen teosten huomattavissa samankaltaisuuksissa. Esimerkiksi John Shirleyyn vuonna 1687 julkaistun *The Accomplished Ladies' Rich Closet of Raritiesin* ja Hannah Woolleyn teoksen *The Gentlewomans Companionin* välillä voidaan havaita hyvin selkeitä yhteneväisyyksiä. Lardyn mukaan Shirley sai Woolleyn teoksesta innoitusta. Muista teoksista lainaaminen olikin aikanaan yleinen käytäntö.¹²⁹ Shirley myöntää tämän esipuheessaan: “...joka on olennaisin osa siitä mitä ikinä on harjoitettu tai julkaistu...”¹³⁰. Plagiarismia ei 1600-luvulla tuomittu samalla tavoin kuin nykypäivänä¹³¹, eikä Shirley ole muutenkaan suoraan kopioinut teosta, vaan hän käyttää omanlaistaan kieltä ja painottaa ajoittain erilaisia asioita kuin Woolley¹³². Lisäksi Shirley on lainaamisestansa huolimatta tehnyt kirjaansa valintansa siitä, mitä teokseensa sisällyttää ja mitä ei. Katson siis tarpeellisena käsitellä Shirleyyn kirjaa omana teoksenaan, mutta pitää mielessä Woolleyn ja Shirleyyn teosten yhteyden.

¹²⁶ Lardy 2012, 43; Seccombe 1897, 356, 362 – 363.

¹²⁷ Merriam-Webster, Plagiarize.

¹²⁸ Ustick 1929, 151 – 152.

¹²⁹ Lardy 2012, 43.

¹³⁰ Shirley 1687, esipuhe. ”...being the very quintessence of what ever has been practiced or published...”

¹³¹ Ustick 1929, 152.

¹³² Esimerkiksi Shirley:” *Is your husband very young, and given to excursions incident to youthfull frailty? Let your riper experience bring him to a better understanding...*” (Shirley 1687, 225). Woolley: “*If you marry one very young, bear with his youth, till riper experience bring him to a better understanding.*” (Woolley 1673, 90). Shirley käyttää myös eri sanamuotoja kuin Woolley, vaikka myös kopioi tämän tekstiä suoraan. Toisaalta Shirley nostaa esille esimerkiksi häpeän tunteen, kun Woolley ei mainitse sitä. He siis osittain painottavat eri asioita. Shirley 1687, 225; Woolley 1673, 90.

Woolleyn ja Shirleyn teokset käsittelevät lisäksi esimerkiksi aviomiehen yleisiä ulkoisia ominaisuuksia hyvin samalla tapaa kuin Brathwait. Teoksissa käydään erikseen läpi miten naisen tulee käyttäytyä, jos hänen miehensä on vanha, nuori, rikas tai köyhä.¹³³ Näiden samankaltaisuuksien perusteella voidaan olettaa, että vaikka teosten kirjoitustyyli vaihtelee, viittaavat teokset joko samaan ulkopuoliseen teokseen tai sitten kaksi muuta viittaavat näistä teoksista vanhimpaan, Brathwaitin vuoden 1631 *The English Gentlewoman*iin. On kuitenkin hyvä huomioida, että vaikka teoksista tietyt osat on saatettu kopioida enemmän tai vähemmän suoraan, heijastavat nämä valinnat jälleen myös kirjailijoiden omia päätöksiä siitä, mitä teokseen sisällyttää ja millaisin sanankääntein asiat ilmaistaan. Yhteiset kappaleet eivät ole täydellisen samanlaisia. Näiden seikkojen vuoksi katson, että myös nämä rakenteeltaan samanlaiset kohdat antavat kuvan kunkin tekijän mielipiteistä ja niitä siten voidaan käsitellä eri teoksina myös näissä yhtenevissä kohdissa. Tämän lisäksi Brathwait ja Dare käyvät läpi vaatimukset siitä, millainen naisen tulee olla samojen kategorioiden kautta.¹³⁴ Voi olla, että Dare onkin siis käyttänyt Brathwaitin aiemmin ilmestynyttä teosta lähteenä omassa teoksessaan. Teokset kuitenkin eroavat toisistaan enemmän kuin esimerkiksi Shirleyn ja Woolleyn teokset eikä Dare vaikuta käyttävän juuri samoja lauseita kuin Brathwait.

Tapakirjallisuudella on Benet Davetianin mukaan ollut merkittävä kulttuurillinen vaikutus. Hän pitääkin niitä luotettavina lähteinä sen tarkasteluun, millaisia tapoja on olemassa¹³⁵. Lähdekritiikin kannalta tulee kuitenkin ottaa huomioon, että tämä tutkimus ei keskity siihen, miten tavat ovat toteutuneet oikeassa elämässä, vaan siihen, millä tavalla tapakirjat ovat opastaneet ihmisiä käyttäytymään ja tuntemaan. Davetian varoittaaakin, että se mitä neuvotaan, ei välttämättä välity suoraan sellaisenaan oikeaan elämään¹³⁶. Tapakirjat antavat siis vain kuvan ajan ihanteista, eli siitä, millainen mielipide sukupuolirooleista, oikeanlaisesta käytöksestä, oikeanlaisesta moraalista ja oikeanlaisista tunteista ajan eliitillä on ollut.

Anthony Fletcher toteaa, että tapakirjat eivät paljasta kunkin yksityishenkilön henkilökohtaista käytöstä, mieltä tai muita kirjoittamattomia jokapäiväisen elämän käyttäytymismalleja. Sen sijaan ne näyttävät sen, miten miehet halusivat naisten ymmärtävän sukupuolten välisen järjestyksen sekä

¹³³ Brathwait 1631, 133 – 134; Shirley 1687, 225 – 226; Woolley 1673, 90 – 91.

¹³⁴ Esimerkiksi Brathwait 1630, 262 – 263. Dare 1673, 88, 90. Sekä Brathwait että Dare käsittelevät valittavan naisen hyviä ominaisuuksia muun muassa teemojen ”parentage” ja ”portion” kautta.

¹³⁵ Davetian 2009, 10.

¹³⁶ Davetian 2009, 9.

heidän oman paikkansa siinä. Ne myös kertovat siitä, mitä naiset lukivat, näkivät, kuuluivat ja mitä heille opetettiin. Tapakirjat eivät Fletcherin mukaan kuitenkaan kerro sitä, mitä naiset itse ajattelivat asiasta, joten ne antavat miesten ideologisen kuvan naisista.¹³⁷ Michèle Lardyn mukaan ihmiset eivät oikeassa elämässä käyttäytyneet tapakirjojen idealisoitujen ohjeiden mukaan, vaan oli myös naisia, joilla oli esimerkiksi muita naisia enemmän vapauksia¹³⁸. Ute Frevert puolestaan toteaa erilaisten itseapukirjojen tuovan esille sukupuolen mukaan muokkautuneet odotukset ja säännöt. Ne muokkaavat henkilökohtaista käyttäytymistä ja asenteita, mutta liiallisia yleistyksiä niiden soveltuvuudesta tai käytöstä tietyn yhtenäisen ryhmän ohjeina ei tule tehdä. Ne antoivat ohjeet, eli normittivat sitä, kuinka henkilön on tarkoitus tuntea ja kuinka näitä tunteita tulee tuoda ilmi. Tämä liittyy myös sukupuoleen ja sukupuolisiin odotuksiin siitä, kuinka naisten ja miesten on lupa tuntea tunteita.¹³⁹

Käytän tutkimuksessani apuna alkuperäislähteissä Early English Booksin text creation partnership eli EEBO-TCP sivustoa aina silloin kun teksti on siellä saatavilla. Early English Books sivuston kuviksi digitoidut kirjat ovat EEBO-TCP:ssä manuaalisesti kirjoitettuna koneelle, jotta niistä voi esimerkiksi etsiä eri hakusanoja, toisin kuin pelkistä digitoiduista kuvista. Sivustolla itsessään myös vakuutetaan tekstien tarkkuudesta. Sivuston teksteistä iso osa on kaikille vapaasti käytettävissä.¹⁴⁰ EEBO-TCP:n koneelle kirjoitettuihin versioihin saattaa prosessin myötä olla lipsahtanut virheitä. Kaikki teokset on kuitenkin mahdollista löytää muilta sivustoilta myös kuvamuodossa, jonka vuoksi tekstin tarkkuus on mahdollista tarkistaa. Lisäksi EEBO-TCP sivuston mahdollisuus ilmoittaa mahdollisista virheistä tuo lisää luottamusta tekstien tarkkuudesta¹⁴¹. Näiden seikkojen vuoksi pidän sivuston tekstejä luotettavina.

Sukupuolihistoriaa tutkittaessa on hyvä ottaa huomioon tietyt seikat lähdekritiikin kannalta. Shepard toteaa, että miehisyttä tulee tarkastella sekä kulttuurisena että sosiaalisena konstruktiona. Lisäksi se on ryhmä, johon kuuluu suuri määrä erilaisia henkilöitä, jossa kaikki miehet eivät yhtä lailla hyötyneet miesten ylemmästä asemasta. Maskuliinisuutta voidaan tutkia suhteessa tai verraten naiseuteen sekä muihin miehiin, johon liittyvät monimuotoiset ikään, seksuaalisuuteen, sosiaaliseen

¹³⁷ Fletcher 1995, xix, xxi.

¹³⁸ Lardy 2012, 33.

¹³⁹ Frevert 2011, 11 – 12, 98, 207.

¹⁴⁰ Text Creation Partnership FAQ

¹⁴¹ Text Creation Partnership FAQ

ja aviolliseen statukseen liittyvät kysymykset.¹⁴² Sama luonnollisesti pätee myös naiseuden tutkimiseen suhteutettuna tietenkin naisen yhteiskunnalliseen asemaan ja miesten ylemmyyteen. Tässä tutkimuksessa on tarkoitus tarkastella tapakirjojen esille tuomia normeja eikä siten väittää, että nämä yleistykset sopisivat jokaiseen 1600-luvun mieheen ja naiseen.

Myös tunnehistorian kannalta voidaan pohtia lähdekritiikkiä. Rosenwein muistuttaa tunnehistoriaa käsittelevässä artikkelissaan, että historioitsijan tulee muistaa, että alkuperäislähteessä esitetyt tunteet eivät ole objektiivinen totuus vaan osa kirjoittajan subjektiivista todellisuutta¹⁴³. Tässä esitetyt tunteet ovat siten myös kunkin tapakirjan tekijän näkemys tunteiden normeista eli siitä, millaisena kukin tekijä kokee, että tunteet tulisi tuntea. Nämä monitahoiset, muun muassa erilaisia sukupuolen ja tunteiden teemoja käsittelevät tapakirjat toimivat siis 1600-luvun Englannin mielenkiintoisessa ja tapahtumarikkaassa kontekstissa, jonka mahdollisia vaikutuksia tapakirjoihin tulen myös hieman pohtimaan. Seuraavassa luvussa aloitan tämän aineiston analyysin tarkastelemalla neitsyyttä ja siveyttä suhteessa kosiskeluun.

¹⁴² Shepard 2005, 289.

¹⁴³ Rosenwein 2010, 16.

3. ENNEN AVIOLIITTOA

David Cressy määrittelee kosiskelun olleen aika nuoruuden ja aikuisuuden välissä, jolloin ei vielä avioituttu tai jo aiemmin avioituneet ihmiset, esimerkiksi lesket, pyrkivät pääsemään naimisiin. Se antoi ihmisille tilaisuuksia etsiä sosiaalista identiteettiään sekä parille mahdollisuuden tutustua toistensa maallisiin resursseihin ja luonteeseen edetessään kohti kihlausta. Seksuaalisuudella saattoi Cressyn mukaan olla osansa kosiskelussa, mutta sen pääasiallinen tavoite oli valmistautua avioliittoa varten.¹⁴⁴ Tällainen kosiskelu, jonka pääasiallisena päämääränä oli avioliitto, on ollut tavoitteena nimenomaan Englannin maaseudulla, kun Lontoossa avioliitto oli usein pikemminkin ratkaisu naisen raskauteen. Yleisesti kuitenkin kosiskelu, jonka tavoitteena oli avioliitto, oli tavallisempi varhaismodernin ajan Englannissa.¹⁴⁵

Kosiskelu kesti yleensä noin vuoden, mutta pidemmät ajanjaksot eivät olleet ennenkuulumattomia. Yleensä kosiskelun aloitti mies, jonka Coster pohtii selittyvän naisten paineella säilyttää soveliaisuutensa. Joka tapauksessa suurimmassa osassa tapauksista pari aloitti itse kosiskelun. Pari vietti aikaansa esimerkiksi käyden kävelyillä, mies vieraili naisen kotona ja he saattoivat käydä matkoilla läheisissä kaupungeissa. Tärkeitä huomioitavia asioita parin valinnassa olivat muun muassa taloudellinen tilanne, moraalit, hurskaus, parin yhteensopivuus ja taidot.¹⁴⁶ Stonen mukaan himo tai fyysinen kiintymys oli yksi neljästä perusteesta, jonka vuoksi kosiskeltiin¹⁴⁷. Vaikka avioliiton ulkopuolinen seksi oli kiellettyä, kosiskelun aikana kannustettiin silti tietynlaiseen fyysisyyteen ja kahdenkeskeiseen ajanviettoon, jotta pari oppisi tuntemaan toisensa¹⁴⁸. Naisen seksuaalisuus määritteli hänen asemansa aviomarkkinoilla. Richard Brathwait määrittelee tätä suhteessa mieheen toteamalla, että nainen on nuorelle miehelle rakastajatar¹⁴⁹, keski-ikäisen miehen kumppani sekä vanhan miehen hoitaja, jolloin hyvän vaimon tulee hoitaa ja hemmotella miestään¹⁵⁰. Nainen määriteltiinkin 1600-luvulla seksuaalisen statuksen perusteella joko neitsyeksi, vaimoksi, leskeksi tai huoraksi. Naisen suhde mieheen määritteli hänen asemansa sekä poliittisesti että

¹⁴⁴ Cressy 1999, 280 – 281.

¹⁴⁵ Reay 1998, 9 – 10.

¹⁴⁶ Coster 2017, 63 – 64; Macfarlane 1986, 124.

¹⁴⁷ Stone 1979, 183.

¹⁴⁸ Macfarlane 1986, 304.

¹⁴⁹ “Mistriss”

¹⁵⁰ Brathwait 1630, 256.

laillisesti.¹⁵¹ Tässä luvussa käsittelen naisten ja miesten tapoja koskien kosiskelua siveyden, keskustelun, hyvien käytöstapojen, talouden sekä kauneuden ohjeiden kautta.

3.1 Neitsyys ja pidättäytyväisyys

“Nainen on niin siveä, että hän ei koskaan ymmärrä himon kieltä, tai hymyillen ylistä sitä...”¹⁵²

Tässä kappaleessa käsittelen sitä, miten neitsyys nähtiin suhteessa avioliittoon sekä miten neitsyys ja pidättäytyväisyys määriteltiin. Neitsyys ja pidättäytyväisyys sekä seuraavassa alaluvussa esille tuleva kosiskelu ovat teemallisesti ja käsittelyltään osittain yhtenevänä, vaikka neitsyys ja pidättäytyväisyys voivat käytännössä koskea muutakin elämäntilannetta kuin kosiskelua. Ne kuitenkin liittyvät olennaisesti siveellisyyden vaatimukseen esiaviolisessa romanttisessa rakkaudessa. Esimerkiksi tapakirjojen ohjeet naisen neitsyydestä kertovat paljon siitä, millä tavalla naisen tulee myös kosiskelun aikana käyttäytyä siveyden ylläpitämiseksi. Nämä ohjeet näyttäytyvät tässä esimerkiksi avioliiton vastakohtana sekä siveyden vaatimuksena henkilöille, jotka eivät ole vielä naimisissa.

Seksi oli ristiriitainen ja monisyinen aihe varhaismodernin ajan englannissa. Varhaismodernin ajan moraalikoodisto pohjautui Kristinuskolle, jossa kaikki avioliiton ulkopuolinen seksi oli kiellettyä, ja jota myös ajan moralistit paheksuivat. Toisaalta taas oli olemassa erilaisia aviopareille suunnattuja lääketieteellisiä ohjeita, mutta niitä on myös kuvailtu kätkeyksi pornoksi. Seksuaalisuus oli varhaismodernina aikana kontrolloitua ja itsekontrolloitua, monitulkintaista sekä ristiriitaista. Siitä keskusteltiin 1500 ja 1600 -luvuilla runsaasti oikeuksissa, lääketieteellisissä ohjeissa, tapakirjoissa, riimeissä, näytelmissä, keskusteluissa ja lauluissa.¹⁵³ Mark Kelly kertoo, että Michel Foucaultin mukaan seksistä keskusteleminen ennen 1800-lukua oli ehkä hieman tuhmaa, mutta ei kiellettyä¹⁵⁴. Seksuaalisuuden oikeanlainen toteuttaminen ja siitä pidättäytyminen olivat niin kosiskelun kuin avioliiton yhteydessä käsiteltyjä aiheita tapakirjoissa. Stonen mukaan varhaismodernin ajan seksuaalisista tottumuksista ei ole kirjoitettu paljon, joten niistä on vaikea saada tietoa. Hän

¹⁵¹ Aughterson 1995, 104.

¹⁵² Anonyymi 1650, 175. *“She is so chaste, she never understood the language that lust doth speake in, or with a smile applaude it...”*

¹⁵³ Reay 1998, 32 – 33; Rickman 2008, 13.

¹⁵⁴ Kelly 2013, 16.

mainitsee opettavaiset moraaliteologioiden kirjat yhdeksi mahdolliseksi tiedonlähteeksi.¹⁵⁵ Useissa tässä tutkimuksessa käsitellyissä 1600-luvun tapakirjoissa pidättäytyväisyyttä ja neitsyyttä käsitellään hyveenä, mutta se, kuinka niistä puhutaan, vaihtelee painotukseltaan kirjasta toiseen. Allestree puhuu seksistä pidättäytyväisyydestä eli abstinenssista miesten kohdalla jo seksiä harrastaneiden parannuskeinona¹⁵⁶. Neitsyyttä taas ei voida pyrkiä niinkään parantamaan, vaan sitä tulee ylläpitää tapakirjojen ohjeilla, jotka taas kohdistetaan hyvin usein naisille¹⁵⁷. Nämä määritelmät voidaan havainnoida eri tapakirjoista.

Neitsyyden hyvettä käsiteltiin miesten ja naisten kohdalla avioliiton vastakohtana tai sen kautta määrittävänä. Josiah Dare muistuttaa teoksessaan *Counsellor Manners*, että avioliitto ei aina ole tavoiteltava tila. Sen sijaan jokaisen, niin miehen kuin naisenkin, tulisi ensimmäisenä pyrkiä elämään elämänsä neitsyenä.¹⁵⁸ Neitsyys perustuu tässä siis henkilökohtaiseen valintaan. Dare jatkaa toteamalla, että vaikka Raamattu kannustaa jokaista olemaan menemättä naimisiin, on parempi mennä naimisiin kuin palaa helvetissä syntisenä esiaviollisen seksin vuoksi. Neitsyinä kuolleet pääsevät hänen mukaansa taivaassa marttyyrien kanssa samaan joukkoon, korkeammalle kuin siveänä avioliitossa elävät. Dare kutsuu avioliittoa niin naisille kuin miehillekin Jumalan osoittamaksi hoitokeinoksi siveettömyyttä vastaan.¹⁵⁹

Richard Allestree kutsuu avioliittoa viimeiseksi vaihtoehdoksi miehille, jotka eivät kykene muuten pysymään siveänä, eikä usko, että moni nainen on tarpeeksi kärsivällinen pystyäkseen pysymään neitsyinä¹⁶⁰. Shirleyn mukaan avioliiton tarkoitus, jälkeläisten lisäksi, on: ”... estää laitonta himoa sitomalla ja suitsemalla hillitöntä kiintymystä ja harhailevaa himoa.”¹⁶¹ Brathwait puolestaan toteaa avioliiton olevan hyvä, mutta neitsyyden olevan vielä parempi¹⁶². Sekä Dare, Allestree, Brathwait että Shirley luottavat yhtä vähän naisten ja miesten esiaviolliseen siveyteen, joka siten on myös peruste avioliiton suosittelulle. Allestree nojaa naisten suhteen perustelussaan myös siihen, että

¹⁵⁵ Stone 1979, 310.

¹⁵⁶ Allestree 1659, 168, 172 – 173.

¹⁵⁷ Esimerkiksi Allestree 1673, 152.

¹⁵⁸ Dare 1673, 85.

¹⁵⁹ Dare 1673, 85.

¹⁶⁰ Allestree 1659, 173; Allestree 1673, 145.

¹⁶¹ Shirley 1687, 222. ”...to prevent lawless lust, by bounding and bridling the inordinate affections and wandring desires.”

¹⁶² Brathwait 1630, 322.

nainen ei kykene tuntemaan oikealla, kärsivällisellä tavalla, joka sitten johtaa siveettömyyteen, jota taas ei korosteta miesten kohdalla. Tällainen avioliiton ja siveyden yhteenkuuluvuuden korostaminen kontrolloi sekä miehen että naisen seksuaalisuutta, mutta liittyy myös patriarkaalisen avioliiton mallin kautta miehen valtaan naisen seksuaalisuudesta.

Kaikki varhaismodernin ajan ajattelijat eivät kuitenkaan pitäneet avioliittoa pelkästään hyvänä keinona ehkäistä sopimatonta himoa. Luther oli torjunut selibaatin teologista asemaa ja siten vahvistanut avioliiton asemaa yhteiskunnassa pidättäytyväisyyden sijasta. Hänen mukaansa avioliitto ei saisi olla vain himoa hillitsevä asema vaan korkeampi olomuoto, jonka Jumala on määrännyt. Esimerkiksi puritaanit pitivät avioliittoa muihin uskontoihin verrattuna usein korkeammassa asemassa. Tässä tapakirjat kuitenkin noudattavat englantilaisten konservatiivisten protestanttien ajatuksia, jotka katolisten kanssa ajattelivat neitsyyden olevan avioliittoa parempi asia.¹⁶³

Esiaviollinen seksuaalisuus jaettiin tapakirjoissa usein myös tarkemmin sukupuolen mukaisiin ohjeisiin. Allestree korostaa pääosin miehille suunnatussa *Whole Duty of Man*issä pidättäytyväisyyttä ja siveyttä miesten hyveenä. Teos toteaa esimerkiksi haureuden ja huorinteon olevan syntiä Jumalan silmissä ja perustelee siveyden hyvettä Raamatun esimerkkien avulla. Allestree ei varsinaisesti käsitä pidättäytyväisyyttä täydelliseksi kieltäytymiseksi seksistä, vaan avioliiton ulkopuolisesta, huorissa käymisestä sekä liiallisesta seksuaalisesta kanssakäymisestä avioliiton sisällä. Hän rinnastaa siveettömät miehet ja eläimenkaltaisuuden toisiinsa. Haureus on teoksen mukaan tavallista ja Allestree kannustaakin miehiä suhtautumaan siihen vihamielisemmin kuin aikalaisilmapiiri yleensä.¹⁶⁴ Koska Allestree ottaa esille sen, että avioliitto on vaihtoehto jos mies ei muuten pysy neitsyenä¹⁶⁵ sekä varoittaa kaikkea ei avioliitossa tapahtuvaa seksiä vastaan, pidän oikeana olettaa, että hän viittaa mahdollisesti myös naimattomien miesten harrastamaan seksiin. Pidättäytyväisyys voidaan liittää yleisemminkin miehiin, vaikka vain Allestree nostaa sen esille. Miesten odotettiin varhaismodernilla ajalla tietävän seksistä jo jonkin verran ennen avioliittoa¹⁶⁶. Vaikka naimattomien miesten tuli normien mukaan keskittyä muuhun kuin seksiin tarkan ruokavalion ja sielullisten toimintojen kautta, he todellisuudessa usein harrastivat esiaviollista seksiä, vaikka he pelkäsivät

¹⁶³ Coster 2017, 122 – 123.

¹⁶⁴ Allestree 1659, 168, 170, 173.

¹⁶⁵ Allestree 1659, 173.

¹⁶⁶ Stone 1979, 315.

rakastajattarensa saamista raskaaksi ja sukupuolitauteja. Miehet pitivät seksiä usein pikemminkin tarpeena kuin vain nautintona, jättäen täten ajan moraalisen suhtautumisen asiaan huomiotta.¹⁶⁷

Toki myös tulee muistaa, että Allestree ei missään nimessä kannusta miehiäkään esiaviollisen seksin pariin, vaikka pidättäytyväisyys neitsyyden sijaan sisältää oletuksen siitä, että sitä on saatettu jo harrastaa. Hän puhuttelee miehiä ja toteaa, miten he voivat ylläpitää siveyttä pidättäytymällä: “...*Ensin, hillitse houkutus jo sen alkaessa, närkästyksellä heitä pois himon ensimmäinen mieliteko.*”¹⁶⁸ Houkutuksen kanssa ei pidä neuvotella, sillä silloin sen välttäminen tulee jatkuvasti vaikeammaksi. Sitä pitää paeta, eikä taistella vastaan. Tämä ei teoksen mukaan ole tärkeää vain tämän synnin välttämiseksi, mutta myös siksi, että pelkkä ajatus vääränlaisesta himosta on vastoin Jumalan tahtoa. Edes muistoja entisistä epäpuhtaista teoista ei saa ajatella, jotta siveys todennäköisemmin säilyy. Teos rinnastaa tällaisen muistelun himokkaiden ajatusten syntiin, joka on verrattavissa varsinaisiin tekoihin. Tietoinen ja tarkoituksenmukainen muistelu voi olla jopa pahempi teko kuin spontaani ajattelematon varsinainen fyysinen teko.¹⁶⁹ Allestree viittaa tässä suoraan miesten aiempiin seksuaalisiin kokemuksiin. Tarkoituksenmukaisuus ja suunnitelmallisuus ovat miesten kohdalla siveettömämpiä kuin suunnittelematon siveettömyys.

Daren tekstissä miehen pidättäytyväisyys ja miehen naisista eroava esiaviollinen seksuaalisuus näkyy huorissa käymisen paheen tuomitsemisena¹⁷⁰. Hän toteaa huorissa¹⁷¹ käymisen saavan miehen tuhlaamaan ja siten pilaavan sekä omaisuutensa että maineensa ja terveytensä. Hän lisäksi varoittaa liiallisen sukupuoliyhteyden lyhentävän miehen elämää.¹⁷² Kun naisten maineeseen vaikutti pääasiallisesti henkilön seksuaalinen maine, miehillä maine oli monimutkaisempi käsite ja liittyi

¹⁶⁷ Crawford 2014, 54, 64, 70.

¹⁶⁸ Allestree 1659, 172. “...*first, to check the beginnings of the temptation, to cast away the very first fancy of lust with indignation.*”

¹⁶⁹ Allestree 1659, 172.

¹⁷⁰ Dare ei tarkenna sitä käsittelee kö hän naimattomia vai naimisissa olevia miehiä ja voikin käyttämänsä kielen perusteella viitata periaatteessa kumpaan tahansa. Fletcher toteaa, että avioituvan miehen tuli ainakin osittain luopua tietyistä paheista, kuten juomisesta ja huorissa käymisestä (Fletcher 1995, 97). Siis sekä aviottomat että avioituneet miehen kävivät huorissa, vaikkakin avioituneet toivotusti vähemmän. Dare käyttää termin ”huora” lisäksi sanaa rakastajatar (”mistriss”), joka voi Amy Louis Ericksonin artikkelin mukaan kuvata varhaismodernilla ajalla esimerkiksi taitavaa naista, naista joka hallitsee, naista jota kosiskellaan tai huoraa (Erickson 2014, 39). Tässä yhteydessä oletan, että Dare viittaa tällä nimenomaan huoraan. Näiden perusteella uskon, että Daren teksti voidaan hyvin liittää esimerkiksi siihen, kuinka miehen esiaviollinen seksuaalisuus nähtiin eri tavalla kuin naisten.

¹⁷¹ Huora tarkoitti prostituoidun lisäksi naimisissa olevaa naista, joka petti miestään tai vain herätti muissa miehissä himokasta ihailua (Coster 2017, 69). Epäsiveä vaimon ei kuitenkaan automaattisesti ajateltu olevan vain tavallinen huora, vaan pettävää vaimoa saatettiin kuvailla omana kategorianaan (Bailey 2003, 160 – 161).

¹⁷² Dare 1673, 62 – 63.

kunniaan ja luottamukseen.¹⁷³ Dare kuitenkin näkee tässä, että siveettömyys vaikutti myös miesten maineeseen. Ajan balladeissa ”syntiset huorat” olivat usein syy miehen pettämiseen, kun taas tapakirjat totesivat, että pettävien miesten pitäisi hävetä¹⁷⁴.

Dare liittää teeman vahvasti myös moninaisiin miehen kokemuksiin tunteisiin. Hän toteaa, että miehet heittävät elämänsä turhaan pois, koska he rakastavat näitä rakastajattariaan. Hän liittää tekoon häpeän sielun ja elämän menetyksen myötä.¹⁷⁵ Himo ja rakkaus liitetään moraalittomuuteen ja eristetään oikeanlaisesta rakkaudesta, johon ei esimerkiksi kuulu häpeä. Lopuksi hän opastaa miehiä yleisesti siveellisyyden ylläpitämisessä. Hän muistuttaa, että platoninen rakkaus muuttuu helposti vääränlaiseksi rakkaudeksi, jonka vuoksi miehen ei tule luottaa omaan voimaansa himon vastustamisessa, vaan neuvoa miehiä välttelemään houkutusia karttamalla kaikenlaisia siveettömiä naisia.¹⁷⁶ Dare siten olettaa, että mies tuntee helposti himoa ja että hänen sen vuoksi täytyy taistella sitä vastaan. Naisia pidettiin yleisesti paljon himokkaampina kuin miehiä, vaikka miehillä oli sosiaalisesti hyväksytympi asema harrastaa seksiä avioliiton sisä- ja ulkopuolella¹⁷⁷. Dare kuitenkin arvostelee huorissa käyviä miehiä jyrkästi. Siitä huolimatta taustalla on syntisen naisen moraalittomuus sekä hyveellisen naisen vastuu käyttäytyä siveellisesti, jotta mies ei joudu houkutukseen. Varhaismodernin ajan miehisyys riippui usein miesten kontrollista naisten seksuaalisuudesta. Tämä osaltaan teki miehisydestä epävakaa, kun mies ei koskaan voinut olla varma onko naisen siveyttä ylläpidetty asianmukaisesti.¹⁷⁸ Tapakirjat korostivatkin naisen siveyttä ja neitsyyttä ennen avioliittoa.

Naisen neitsyyttä määritetään ja käsitellään tapakirjoissa paljon laajemmin kuin miehen. Tämä tulee esille tarkemmin seuraavissa kappaleissa. Naisen neitsyydestä voidaan yleisesti todeta, että siveyden tai kainouden voidaan monella tapaa nähdä määrittäneen sitä, mitä naisen hyvä käytös oli. Se piti sisällään esimerkiksi hyveellisyyden, säästäväisyyden ja tottelevaisuuden. Todellisessa elämässä naisten sopiva käytös oli usein myös paljon muuta.¹⁷⁹ Varhaismodernin ajan Englannissa oli kaksi näkemystä naisten seksuaalisuudesta. Naiset olivat joko seksuaalisesti vaarallisempia ja

¹⁷³ Coster 2017, 48.

¹⁷⁴ Foyster 1999, 79.

¹⁷⁵ Dare 1673, 64 – 65.

¹⁷⁶ Dare 1673, 66.

¹⁷⁷ Stone 1979, 315.

¹⁷⁸ Foyster 1999, 55.

¹⁷⁹ Gowing 2013, 28.

intohimoisempia kuin miehet, tai sitten neutraaleita ja reagoimattomia suhteessa seksuaalisuuteen. Varsinkin vuosisadan puolivälin jälkeen naisten miehiä suurempi seksuaalinen intohimo nousi vallitsevaksi näkökulmaksi.¹⁸⁰

Naisten seksuaalisuus oli mahdollisesti vaarallista ja voimakasta, mikä teki naisista luonnostaan kyltymättömiä ja riettaita. Tämä liittyi myös miesten harjoittamaan väkivallan oikeutukseen, esimerkiksi raiskausten uhrien oletettiin suostuneen siihen liittyvään väkivaltaan.¹⁸¹ Vaikka naisten oletettiin olevan miehiä himokkaampia, heidän kuitenkin vaadittiin olevan neitsyitä ennen avioliittoa sekä uskollisia miehelleen¹⁸². Naiset myös tuomittiin lain edessä todennäköisemmin seksin vuoksi. Tapakirjojen kohderyhmä eli yläluokka vältti muita useammin nämä rangaistukset.¹⁸³ Naisten oletettu riettaus ja vaarallinen seksuaalisuus nähdäkseeni selittävät osin eroa Allestreen esille tuomien miehen pidättäytyväisyyden ja naisen neitsyyden vaatimusten välillä. Jos naisen seksuaalisuus on vaarallista, on silloin ymmärrettävää, että minkäänlaista mahdollisuutta sen toteuttamiselle ei voida antaa.

Naisen seksuaalisuus liittyi tapakirjoissa hedelmällisyyteen ja äitiyteen, sekä nautinto, hedelmöitys ja avioliitto toisiinsa. Sen vuoksi naisen seksuaalisuutta kontrolloi alistuminen aviomiehelle.¹⁸⁴ Allestree jakaa naisen elämän neitsyyteen, avioliittoon ja leskeyteen. Hänen mukaansa neitsyet naiset ansaitsevat kunnioitusta ja lähestyvät enkelimäistä tilaa, sillä hän ei pidä mitään puhtaampana kuin täydellinen neitsyys. Allestree pitää rakkautta ja kunniaa ylhäisimpinä asioina ihmisen elämässä ja suree sitä, että moni omistautuu himolle hyveellisen rakkauden sijaan. Allestree jatkaa neitsyistä naisista uskonnon ja kirkon yhteydessä. Tähän liittyen hän nostaa esille esimerkiksi nunnat. Hän jakaa ne, jotka omistavat sydämensä Jumalalle pysyen neitsyinä vastakkaiseen asemaan niiden kanssa, jotka rakastavat ihmistä.¹⁸⁵ Allestree siis yhdistää vapaaehtoisen neitsyyden uskontoon. Toisaalta hän pitää oikeanlaista rakkautta maallisissa asioissa kunnian lisäksi korkeassa asemassa. Rakkaus voi siis olla naiselle hyvä asia, jos sitä ei liitetä vääränlaiseen seksuaalisuuteen eli himoon.

¹⁸⁰ Coster 2017, 66 – 67.

¹⁸¹ Reay 1998, 23 – 25.

¹⁸² Stone 1979, 315.

¹⁸³ Rickman 2008, 2.

¹⁸⁴ Aughterson 1995, 104.

¹⁸⁵ Allestree 1673, 144 – 145, 152.

Neitsyyttä käsiteltiin naisten kohdalla yleisesti laajemmin, esimerkiksi siksi, että jälkeläisten isästä ei olisi epäilystä. Naiset olivat lisäksi miesten seksuaalista omaisuutta, jonka arvo väheni, mikäli siihen oli koskenut joku toinen mies. Naisen esiaviollinen seksi usein liittyi siihen, että pari oli jo suunnitellut avioitumista. Kuten Allestreekin nostaa esille, oli neitsyys osa naisen kunnian käsitettä.¹⁸⁶ Vaikka siveydellä oli naisen kunnialle tärkeä merkitys, ei kunnia liittynyt vain siihen, vaan se rakentui myös henkilön moraaliin ja statuksen kautta. Verrattuna tavalliseen kansaan, yläluokka, eli tapakirjojen kohderyhmä, oli myös kunniaa etuoikeutetussa asemassa. Esimerkiksi syntyperä ja avioliitto olivat itsessään jo kunniallisia. Tämän vuoksi yläluokka saattoi todennäköisemmin tehdä moraalittomia asioita ilman häpeää. Mitä korkeammassa asemassa, sitä todennäköisemmin tämä oli totta.¹⁸⁷ Sekä sukupuoli että asema vaikuttivat siis henkilön kunniaan.

Vaikka neitsyenä pysymistä korostetaan hyveenä, se voitiin myös nähdä huonossa valossa. Richard Allestree kertoo yleisestä mielipiteestä koskien naisten neitsyyttä vanhemmalla iällä. *“Vanhanpiian ajatellaan nykyisin olevan sellainen kirous, jota runollinen vimma ei voi ylittää”*¹⁸⁸ Allestreen mukaan tämä on totta, mikäli vanhapiika ei ole valinnut neitseyttään itse. Hänen mukaansa vanhojen neitsyiden tulee käyttäytyä pidättäytyväisellä vakavuudella ikänsä mukaisesti, jotta yhteiskunta hyväksyy heidän neitsyytensä olevan valinnan eikä pakon vuoksi. Allestree ei kuitenkaan usko monen olevan riittävän kärsivällinen pysyäksään neitsyenä. Vanhapiikuuden kärsimys johtuikin hänen mukaansa naisen tuntemasta himosta, ei avioliiton puutteesta, vaikkakaan ei kaikissa tapauksissa.¹⁸⁹ Naisen neitsyys nähdään huonossa valossa, vaikka Allestree itse myös korostaa elinikäisen neitsyyden hyveellisyyttä. Oleellista on käyttäytyä hyväksytyjen yhtiskunnallisten roolien mukaisesti, joihin vanhapiikuus ei kuulu. Perheen ja avioitumisen rooli voidaan nähdä myös tämän kautta hyvin merkittävänä. 1600-luvulla noin 25 % noin 40-vuotiaista miehistä ja naisista ei ollut koskaan avioitunut¹⁹⁰. Stonen mukaan avioitumattomien suuri määrä oli länsimaisen seksuaalisen käytöksen yksi erikoisuus¹⁹¹. Susan Lanser toteaa, että Englannissa vanhojenpiikojen pilkkaaminen ei vielä 1500-luvulla tai 1600-luvun alussa ollut kovin tavallista, eikä 1700-luvun alussakaan jokapäiväistä. Vanhapiika alettiin tunnistaa 1500-luvun loppupuolella omaksi

¹⁸⁶ Stone 1979, 316; Capp 1999, 75.

¹⁸⁷ Rickman 2008, 175 – 176.

¹⁸⁸ Allestree 1673, 145. *“An old maid is now thought such a curse, as no Poetic fury can exceed.”*

¹⁸⁹ Allestree 1673, 145 – 146.

¹⁹⁰ Reay 1998, 7.

¹⁹¹ Stone 1979, 308.

sosiaaliseksi ryhmäkseen. Termin negatiiviset konnotaatiot olivat yleisiä jo 1600-luvun loppupuolelle tullessa.¹⁹²

Miesten pitkittyneestä naimattomuudesta puhutaan 1600-luvun englantilaisessa tapakirjallisuudessa eri tavalla. Richard Brathwait toteaa: ”*Avioliitto on kaikkien parissa kunniallista... Joten hän, joka karttaa avioliittoa, ja välttää yhteiskuntaa, on ihmiskunnan vihollinen.*”¹⁹³ Miehen ei tule mennä naimisiin liian nuorena, mutta vanhana ei ollenkaan¹⁹⁴. Myös miehellä on siis Brathwaitin mukaan tietty otollinen aika, jolloin hän voi mennä naimisiin, jota hän ei edeltävää tarkemmin kuitenkaan määrittele. Hän kritisoi miesten naimattomuutta yhtä tavalla kuin Allestree naisten, mutta ei tässä yhteydessä korosta sen yhteyttä neitsyyteen, vaan liittää sen vain yhteiskuntajärjestyksen ylläpitämiseen ja roolin täyttämisen vaatimukseen. Vaikka Brathwait aiemmin kehui suunniteltua neitsyyttä hyveenä, vahvistaa tämä miehuuden yhteyttä pidättäytyväisyyteen tiukan neitsyyden sijaan. Miehen naimattomuuden tulee myös todennäköisesti liittyä sellaiseen yhteiskunnalliseen toimintaan, jossa se on yleisesti hyväksyttyä.

Will Coster toteaa, että naimattomien miesten asemaa ei ole vielä tutkittu kovin paljoa. Naimattomuuden haittapuolista keskusteltiin hänen mukaansa esimerkiksi balladeissa. Vaikka patriarkaalisuus oli sidottu miehen valtaan kodissa, saattoi se naimattomien miesten kohdalla toteutua valtana palvelijoiden yli.¹⁹⁵ Voisi myös tulkita, että kun Brathwaitin vuosisadan alun tapakirja korosti miehen naimattomuuden pahetta ja 1600-luvun lopun Allestreen teos keskittyi asiassa naisiin eli vanhapiikoihin, olisi tapahtunut siirtymä miehistä naisiin aihetta normittavissa ohjeissa. En kuitenkaan lähtisi vain kahden teoksen pohjalta tulkitsemaan 1600-luvun kuluessa mahdollisesti tapahtuneita muutoksia, vaan aihetta tulisi analysoida laajemman otannan perusteella. Kaiken kaikkiaan neitsyys tai vähintään pidättäytyväisyys on tapakirjallisuuden mukaan hyvin tärkeä hyve sekä miehille että naisille, jonka täytyy pitkittyessään olla yhteiskunnan rakenteiden mukaisesti valittu välttyäkseen vanhapiikuudelta. Kosiskeluun liittyvät ohjeet myös laajentavat esiaviolliseen seksuaalisuuteen liittyviä neuvoja miehille ja naisille.

¹⁹² Lanser 1999, 298 – 300.

¹⁹³ Brathwait 1630, 258. ”*Mariage is honourable among all... So as he that shunneth Mariage, and avoideth societie, is to be esteemed a foe to humanitie*”

¹⁹⁴ Brathwait 1630, 257.

¹⁹⁵ Coster 2017, 76.

3.2 Siveys ja kosiskelu

Siveys ja muut seksuaalisuuden teemat nousevat esille olennaisena osana kosiskelun ohjeita 1600-luvun tapakirjoissa. Tuon tässä alaluvussa esille siveyteen ja kosiskelun liittyviä ohjeita, jotka käsittelevät rakkautta ja sen vaaroja, tietoa ja kommunikaatiota sekä katseen ja kauneuden yhteyttä siveyteen. Samuel Johnson määritteli vuonna 1785 termin ”chaste” eli ”siveä” tarkoittavan avioliiton sisäistä uskollisuutta, täydellistä neitsyyttä sekä turmeltumatonta kielenkäyttöä¹⁹⁶. Nathan Baileyn vuoden 1726 määritelmän mukaan ”chaste” eli ”siveä” tarkoittaa sellaista, joka on turmeltumaton ja pidättäytyväinen¹⁹⁷. 1600-luvun tapakirjojen tavat käsitellä siveyttä sopivat Pepysin ja Baileyn määritelmään ja siten katson, että voin todeta myös niiden rajanneen termin tällä tavalla. Tämän termin seksuaalisen konnotaation ja avion ulkopuolisen, neitsyyttä korostavan, käsittely-yhteyden vuoksi tapakirjojen määritelmä siitä, miten siveyttä tulee toteuttaa, kertoo myös kosiskeluun liittyvistä ohjeista. Vaikka edellä esitettyyn Pepysin määritelmään sisältyy myös muu kuin kosiskelun aika, eivät tapakirjat käsittele tässä luvussa esille tulevissa ohjeissa avioliiton sisäistä siveettömyyttä, vaan neuvot liittyvät nimenomaan aikaan ennen avioliittoa.

3.2.1 Rakkaus

Ajan tapakirjat tekevät eron kosiskeluun liittyvän oikeanlaisen rakkauden ja siveettömyyden välillä. Kosiskelun aikaista rakkautta käsitellään usein siveyden yhteydessä. Macfarlane toteaa, että romanttisen rakkauden ideaali näkyy useissa aikakauden kirjallisissa teoksissa, kuten hurskaissa tutkielmissa ja pamfleteissa. Aihetta käsiteltiin varhaismodernissa Englannissa myös esimerkiksi näytelmissä, runoudessa ja tarinoissa. Macfarlane muistuttaa, että fiktiivisten teosten käyttämisessä todisteena rakkausavioliitosta on omat ongelmansa, taide ei esimerkiksi välttämättä heijasta elämää. Omakohtaisia kokemuksia rakkaudesta avioliitossa voidaan löytää esimerkiksi kirjeiden, omaelämäkertojen ja päiväkirjojen avulla. Myös esimerkiksi astrologi Napieria tutkinut Michael MacDonald totesi Macfarlanen mukaan, että astrologin 1600-luvun asiakkaiden keskuudessa erilaiset intohimoiset rakkauteen liittyvät suhteet ja ongelmat olivat tavallisia.¹⁹⁸ Pamela Epstein muistuttaa, että rakkaus on sekä sosiaalisesti että henkilökohtaisesti muodostunut tunne, johon voivat vaikuttaa yhteiskunnan ja sen arvojen muutokset¹⁹⁹.

¹⁹⁶ Johnson 1785, 367.

¹⁹⁷ Bailey 1726, 166.

¹⁹⁸ Macfarlane 1986, 180 – 181, 183 – 184, 190, 199, 205.

¹⁹⁹ Epstein 2014, 122.

Woolley määrittää naisen rakkauden eroavan riettaasta ihastuksesta. Hänen mukaansa rietas rakkaus johtaa hetkellisiin hävettäviin nautintoihin²⁰⁰. Woolley jakaa tämän naisen tuntemaan rakkauden viisaaseen ja villiin eli siveettömään rakkauteen: *”Ero viisaan ja villin rakkauden välillä on tämä; Toinen aina harkitsee ennen kuin se rakastaa; ja toinen rakastaa ennen kuin se harkitsee.”*²⁰¹ Lopuksi hän muistuttaa, että nainen ei kuitenkaan voi käyttäytyä kaikkia kohtaan kylmästi ja tunteettomasti, vaan tuntea, mutta järjellä ja harkitsevasti²⁰². Siveän ja hyveellisen naisen tulee siten tuntea rakkautta oikealla tavalla. Myös Anonyymi ja Allestree erottavat himon ja hyveellisen rakkauden toisistaan²⁰³. Dare puhuu vääränlaisesta rakkaudesta ja himosta, kun hän varoittaa miehiä olemaan käymästä huorissa²⁰⁴.

Myös Shirley muistuttaa naisia varovaisuuden ja järjen osasta rakkaudessa ja siihen liittyvissä ohjeissa. Hän kohdistaa ohjeensa naisille ja toteaa, että nuoret, aikuisuuden saavuttavat naiset ovat taipuvaisia ihastumaan ja rakastumaan²⁰⁵. Hän liittää oikeanlaisen rakkauden järkeen: *”Mutta tässä, kuten kaikissa rakkauden arvoituksissa, liiku harkinnalla, ja anna varovaisuuden olla kiintymyksesä asteikko.”*²⁰⁶ Shirley korostaa, että oikeanlaisella rakkaudella on tärkeä merkitys elämässä ja että vääränlaista rakkautta tulee välttää. Tällainen himoon perustuva ja sitä edistävä rakkaus ei kuitenkaan ole rakkautta, vaikka se saattaa joskus siltä vaikuttaa. Intohimo ei tuo onnellisuutta, vaan se tulee haipumaan ja saattaa jopa muuttua vihaksi.²⁰⁷ Intohimo on siis vääränlainen, rakkaudesta poikkeava tunne. Shirley varoittaa tässä naisia järjettömästä rakastumisesta, mutta se liitettiin ajalla myös miehiin. Elizabeth A. Foyster toteaa, että ajan kirjallisuuden mukaan suhde naiseen kosiskelun aikana saattoi olla miehelle vaarallista, sillä ajateltiin, että se saattoi vaikuttaa järkeen ja rakastunut mies siten menettää itsekontrollin²⁰⁸. Rakkauden liittäminen järkeen liittyi siten sekä miehiin että naisiin, vaikka tapakirjat liittivät sen enemmän vain naisiin. Vaikka rakastuminen oli vaaraksi sekä

²⁰⁰ Woolley 1673, 92.

²⁰¹ Woolley 1673, 95 – 96. *”Now the difference betwixt a wise and a wild love is this; The one ever deliberates before it loves; and the other loves before it deliberates.”*

²⁰² Woolley 1673, 95.

²⁰³ Allestree 1673, 152; Anonyymi 1673, 177 – 178.

²⁰⁴ Dare 1673, 64 – 65.

²⁰⁵ Shirley 1687, 215.

²⁰⁶ Shirley 1687, 218. *”But in this, as in all the mystery of love, move with deliberation, and let caution be the scale of your affection.”*

²⁰⁷ Shirley 1687, 215.

²⁰⁸ Foyster 1999, 55.

miehille että naisille, liitettiin se kuitenkin voimakkaammin naisellisuuteen. Tämän vuoksi rakastuminen oli miehen sukupuoli-identiteetille vaarallisempaa.²⁰⁹ Rakastumisen kuviteltu naisellisuus osaltaan selittää, miksi tapakirjat keskittyvät tuomaan sitä voimakkaammin esille naisen kohdalla.

Romanttiseen rakkauteen ei Pollockin mukaan varhaismodernissa Englannissa sisältynyt nykypäivän tavoin seksuaalista vetovoimaa, vaan enemmän puolison hyvinvoinnista huolehtimista²¹⁰. Tämä sitoutuu olennaisesti siihen, miten alkuperäislähteet käsittelevät kosiskeluun liitettäviä ohjeita siveyden ja tunteiden eli rakkauteen liitettävän järjen kautta. Ajan ohjeistus yleensä opasti ottamaan kosiskelussa huomioon luonteen ennen omaisuutta, opastaen näin rakkauteen ja erottaen sen himosta.²¹¹ Stone nostaa parin molemminpuolisen kiintymyksen sekä rakkauden yhdeksi syyksi avioitua. Parin oletettu yhteensopivuus pohjautuu henkilön älyllisiin ja psykologisiin ominaisuuksiin sekä hänen moraaliinsa, ja sitä testataan sitten kosiskelun avulla.²¹²

Woolley varoittaa naisia toimimasta rakkaudessa liian vapaasti: ”*Ole valpas; on monia ansoja, joita Rakkauden mysteerien oppilaat asettavat saadakseen hyväuskoisen naisen loukkuun.*”²¹³ Hän neuvoo naisia välttämään huijareita, eli miehiä, jotka pyrkivät rakkauden varjolla saavuttamaan omat siveettömät päämääränsä ja joiden vuoksi nainen menettää kunniansa. Hän toteaa, että nainen joka käy liikaa ihmisten ilmoilla, asettaa siveytensä vaaraan. Liialliset mahdollisuudet nähdä epäsiiveitä henkilöitä saattavat naisen vaaraan unohtaa varovaisuutensa koskien irstautta. Etenkin nuoria ja kauniita miehiä tulee välttää tämän vuoksi. Woolley jatkaa, että on myös olemassa niin sanottuja viljejä naisia, jotka pyrkivät saamaan aina enemmän kosiskelijoita²¹⁴. Foysterin mukaan miehisyyden riippuminen naisen seksuaalisuuden kontrolloimisesta antoi valtaa naisille potentiaalisesti kontrolloida miehiä, kun heidän kosiskelun aikaiset tekonsa saattoivat vaikuttaa miehisyyteen²¹⁵. Woolleyn teoksessa tällainen naisen valta näyttäytyy normeja uhmaavana villinä naisena. Oikein käyttäytyvän naisen potentiaalista mahdollisuutta kontrolloida miestä siten rajoitetaan. Vaikka naisen

²⁰⁹ Foyster 1999, 56.

²¹⁰ Pollock 2011, 128 – 129.

²¹¹ Cressy 1999, 261.

²¹² Stone 1979, 182 – 183.

²¹³ Woolley 1673, 95. ”*Be watchful; there are many snares which students in Loves mysteries have laid to entrap Female credulity.*”

²¹⁴ Woolley 1673, 34 – 35, 95 – 96.

²¹⁵ Foyster 1999, 55.

siveettömyys vaikutti miehisisyyteen, ei vastaavaa vaikutusta juurikaan nähty olevan miehen omalla siveettömyydellä²¹⁶.

Shirley varoittaa vastaavassa tilanteessa naisten lisäksi myös miehiä. Hän toteaa, että: ”...välttä liiallista läheisyyttä alempiarvoisen kanssa, paitsi jos toteat heidän olevan hyvin hienotunteisia...”²¹⁷ Hän varoittaa rakkauden olevan sokea ja että rakastumisen vuoksi yläluokkaiseksi oletettu lukija, joka voi olla sekä mies että nainen, voi menettää kontrollin toimintaansa ja tuoda häpeää vanhemmilleen. Shirley neuvoo kuinka tällaisia tilanteita voi välttää hyvin samalla tapaa kuin Woolley. Hän varoittaa näyttäytymästä liikaa seurapiireissä, jotta ihminen ei altista itseään ja siveyttään sen tuomille vaaroille. Lisäksi hän kehottaa olemaan suostumatta kävelyille siveettömien henkilöiden kanssa, jotka osaavat voimakkain keinoin houkutella säädyttömyyteen ja kunnian menetykseen.²¹⁸

Shirley muuten pääosin kohdistaa sanansa naiselle, mutta tässä ohjeessa hän erikseen mainitsee myös miehet potentiaalisina uhreina. Sukupuolia ei siten niinkään aseteta vastakkain, vaan hän korostaa vastuuta avioitua ja kosiskella oman luokan sisällä. Hän ei syytä alempilukkoisia säädyttömyydestä, mutta toteaa, että: ”...Intohimo ei erota alistuvaa Suuruudesta...”²¹⁹ Vääränlainen rakkaus voi johtaa helposti säädyttömyyteen, joka voi johtaa huonoihin valintoihin. Rakkaus on vaarallinen tunne, joka voi johtaa häpeän tuntemiseen. Tämän kappaleen jälkeen hän kuitenkin jatkaa vain naisten puhuttelua. Woolleyn ja Shirleyyn mukaan naisten ja miesten tulee siis vältellä tietynlaista toimintaa, jotta siveys säilyy. Lisäksi kunnia liitetään osaksi siveyttä molemmissa teoksissa. Nainen ylläpitää kunniaansa säilyttämällä siveytensä, kun miehen kunniallisuus ja siveettömyys esitetään vastakohtina toisilleen. Reay toteaa, että varhaismodernien tapakirjojen mukaan naisen tuli yleisesti olla siveä ja kunniallinen, kun taas miehet olivat vahvoja ja tukivat naisen heikkouksia²²⁰.

Siveys kosiskelussa liittyy Woolleyn ja Shirleyyn teoksissa oikeanlaiseen käytökseen, vääränlaisten ihmisten välttelyyn, tunteiden kontrolliin ja kunniaan sekä naisten että miesten kohdalla. Shirley

²¹⁶ Foyster 1999, 77.

²¹⁷ Shirley 1687, 198. ”...avoid too much familiarity with Inferiours, unless you find them very discreet...” Oletan, että tässä viitataan nimenomaan yhteiskuntaluokalta alempiarvoiseen henkilöön.

²¹⁸ Shirley 1687, 198 – 199.

²¹⁹ Shirley 1687, 199. ”...Passion distinguishes not Servility from Greatness...”

²²⁰ Reay 1998, 6.

jakaa vastuuta molemmille sukupuolille ja varoittaa vielä Woolleytä voimakkaammin ja tasapuolisemmin myös siveettömien naisten vaaroista. Mies esitetään kummassakin teoksessa naisen tapaan sekä vaarallisena että uhrina. Woolley käsittelee aihetta sukupuolen kannalta melko tasapuolisesti, mutta Shirleystä poiketen kohdistaa ohjeensa selväsanaisesti suurimmaksi osaksi naisille. Hänen teoksessaan naiset kykenevät sekä hyveellisyyteen että siveettömyyteen. Siten myös Woolleyn teoksessa miehet voivat olla sekä siveettömien naisten vaara että siveettömien naisten uhreja. Woolley ei kuitenkaan pidä teoksen lukijaa villinä, miehelle vaarallisena naisena, vaan erottaa tämän teoksen lukijasta jatkamalla: ”*Sinulle sitten hyväsydäminen, hieno nainen...*”²²¹. Woolleyn mainitsemat villit naiset määrittellään eräänlaiseksi esimerkiksi vääränlaisen käytöksen vaaroista ja sukupuoliroolin ihanteiden noudattamattomuudesta.

Savile puolestaan toteaa, että naisilla on tapana uskoa kaikkia miehen kehuja kosiskelun aikana. Usein nainen, joka ajattelee valloittamiaan miehiä vain palkintoina, joutuu itse valloitetuksi, kun mies hurmaakin naisen kosiskelullaan ja kehuillaan. Savilen mukaan naiset usein erehtyvät uskomaan kosiskelevan miehen alistuneen, vaikka usein miehet kehuvat ja kosiskelevat naisia omien päämääriensä vuoksi. Naisten tulee muistaa, että kunnioitus on vaarallisempaa kuin viha, sillä se laskee naisten suojamuurit miesten muille aikeille. Savile menee jopa niin pitkälle, että hän vertaa tällaista kosiskelun aikaista vääränlaista kunnioitusta myrkkyyn.²²² Viha on siten naiselle jopa turvallinen tunne, kun taas esimerkiksi ystävällisyys voi olla vaarallista. Savile ei varsinaisesti pidä vihaa positiivisena asiana, mutta kuitenkin se voi auttaa ylläpitämään hyvää asiaa eli naisen siveyttä. Shirley taas, kuten aiemmin todettu, päinvastoin tulkitsi, että naisen intohimo eli siveettömyys saattaa johtaa pahempaa asiaan eli vihaan²²³. Suhtautuminen naisen vihan tunteeseen on siis teoksissa erilainen samassa asiayhteydessä. Linda Pollock määrittelee, että 1600-luvulla ystävällisyys liitettiin romanttiseen rakkauteen. Hän nostaa esille Allestreen *The Ladies Calling* teoksen esimerkin, jossa miehen ystävällisyys, eli esimerkiksi tässä tutkielmassa myös Savilen tapauksessa kehut, lumoavat naisen.²²⁴

²²¹ Woolley 1673, 96. “*To you then kind-hearted, Gentlewomen...*”

²²² Savile 1688, 111 – 113.

²²³ Shirley 1687, 215.

²²⁴ Pollock 2011, 127.

Savilen teoksessa huono, kenties Woolleyn mainitseman villin naisen kaltainen nainen on vaarallisen miehen uhrina kosiskelussa, joka liitetään sukupuolten väliseen taisteluun vallasta ja siihen liittyvistä tunteista. Vaarallinen mies on Shirleyn ja Woolleyn teosten tavoin kaksinaamainen ihminen, jonka päämäärien voidaan tulkita muiden teosten tavoin tarkoittavan nimenomaan siveettömiä päämääriä. Savile ei syytä tilanteesta niinkään miehiä, vaan nostaa naisen omat, hieman miehen huonoja puolia vastaavat, ominaisuudet esille. Naisella tulee myös olla vastuu hillitä tunteitaan, jotta hän ei lankea vaarallisen miehen siveettömien tavoitteiden pauloihin.

Ohjeet tuotiin usein esille välttelyn kautta tai varoittavina esimerkkeinä. S.C. opastaa miehiä, kuinka välttää käyttäytymistä kuin vaarallinen mies ja säilyttää kummankin osapuolen siveys. Hän toteaa, että miesten ei tule keskittää ajatuksiaan vain kosiskeluun ja rakastamansa naisen liehittelyyn, vaan lähestyä naisia hyveellisin ja tilanteen mukaisin aikein ja käytöstavoin. Tähän hyveelliseen miehisyteen kuuluu nokkeluus, hyväntahtoisuus ja ystävällisyys sekä rohkeus, vapaamielisyys, totuudenmukaisuus, sivistyneisyys, jalous, urheus ja kohteliaisuus niin keskustelussa kuin käytöksessään. Näistä merkittävimpana S.C. pitää rehellisyyttä, sitä että mies ei saa kierrellä tai harhauttaa naista keskustelussa. Hän uskoo, että tällainen hyveellinen mies tulee myös menestymään rakkaudessa. Tästä huolimatta S.C. kuitenkin toteaa, että väärin käyttäytyvällä keikarilla on enemmän aikaa liehitellä naisia ja keskustella pinnallisista aiheista.²²⁵ Hänen mukaansa: *“Naiset ihailevat vähiten hillittyä ja viisasta miestä, sillä koska hän on mielteliäs ja hänen päänsä on täynnä muita asioita, kuin sotajuonia siitä, kuinka valloittaa rakastajatar...”*²²⁶ Vaikka hän siis uskoo, että hyvä mies menestyy rakkaudessa, hän kuitenkin myöntää, että huonoilla miehillä on etulyöntiasema. Sen vuoksi vain miesten ei tule käyttäytyä hyveellisesti, vaan myös naisten pitää osata huomioida viisas mies eikä langeta huonon miehen pauloihin. Kummallakin osapuolella on siten vastuu käyttäytyä oikein.

S.C. käsitteleeekin aihetta hieman eri tavalla kuin muut teokset ja korostaa pikemminkin aktiivista hyveellisyyden tavoittelua vaarallisen tai uhrina olevan miehen vastakohtana. Tämä hienoinen ero painotuksessa saattaa johtua siitä, että teos pohjautuu myös muihin kuin englantilaisiin

²²⁵ S.C. 1673, 121 – 124, 134.

²²⁶ S.C. 1673, 136. *“The sober and prudent man has the least portion in the esteem of ladies, for being a person thoughtful, and his head busied with other affairs, than with stratagems to conquer a mistress...”*

tapakirjoihin²²⁷. Pollockin määrittelemä ystävällisyyden ja rakkauden yhteys²²⁸ tulee esille S.C.n tekstissä. Hyveellisen miehen käytös heijastaa arvoja, jotka voidaan liittää ystävällisyyteen. Lisäksi S.C. toteaa, että naisia lähestyttäessä: ”Ennen kaikkea on tarpeellista, että ilmapiiri on ystävällinen ja avoin...”²²⁹ S.C.:n kuvailema väärin käyttäytyvä keikari on tämän hyveellisen miehen vastakohta, johon ei samalla tavalla liitetä ystävällisyyttä.

Yleisesti ottaen oikeanlainen, himosta eroava ja järkeen pohjautuva rakkaus näyttäytyi tässä alaluvussa enemmän naisten asiana. Vaaralliseen rakkauteen houkutteleva henkilö saattoi kuitenkin olla sekä mies että nainen ja tunnekontrollin saattoivat menettää myös molemmat sukupuolet. Mies ei siten tässä suhteessa näyttäisi olevan kovinkaan paljon vahvempi tai siveellisempi. Nämä siveyden ja kosiskelun teemat näyttäytyvät lisää erilaisissa kommunikaation ja tiedon ohjeissa, joissa vastaavasti vältellään jotain siveyden ylläpitämiseksi.

3.2.2 Tieto ja kommunikaatio

Tapakirjoissa tieto liittyy olennaisesti pääasiassa naisten neitsyyteen liitettävään viattomuuteen ja siveyteen. Patricia Crawfordin mukaan yleisesti kansan keskuudessa varhaismodernina aikana tieto seksuaalisuudesta tuli eri lähteistä riippuen henkilön iästä, sukupuolesta ja lukutaidosta, ja miesten sekä naisten tieto seksistä erosi osittain toisistaan. Esimerkiksi yläluokkaiset koulutetut miehet saivat tietoa klassisista eroottisista teoksista sekä latinankielisistä lääketieteellisestä kirjallisuudesta, kun taas naisten, usein jo naimisissa olevien, seksuaalinen tieto oli monesti keskinäistä suullista tietojenvaihtoa ja se esimerkiksi yhdistettiin lisääntymiseen tai siihen, kuinka epätoivottu raskaus voidaan pyrkiä estämään. Sekä miehet että naiset saivat kuitenkin koko 1600-luvun ajan enenevässä määrin tietoa seksuaalisuudesta kirjallisuuden kautta. Vuonna 1600 seksuaalisuutta käsittelevät kirjat olivat kaikkien niiden saatavilla, jotka sitä etsivät sekä osasivat lukea. Osa tästä kirjallisuudesta oli suunnattu suoraan naisille, mutta niiden sisältö käsitteli seksuaalisuutta usein turvallisemmin lisääntymisen tai paremman terveyden kontekstissa. Tämän lisäksi kirjat saattoivat perustella teoksen pyrkivän lisäämään naisen kainoutta.²³⁰

²²⁷ Lisätietoa, mihin tapakirjoihin S.C. teos pohjaa, katso Ustick 1929, 149 – 150, 152. tai tämän pro gradun alaluku 2.3.

²²⁸ Pollock 2011, 127.

²²⁹ S.C. 1673, 124. ”Above all it is necessary to have a kind and open air...”

²³⁰ Crawford 2014, 63 – 67.

Anonyymi tekijä liittää naisen siveyden ja tiedon kosiskelussa toisiinsa toteamalla, että täydellinen kosiskeltava nainen on siveä ja niin viaton, ettei edes ymmärrä mitään siveettömistä asioista. Nainen ei esimerkiksi saa tietää mitään suutelemisesta, eikä naista kosiskeleva mies²³¹ saa missään nimessä pyrkiä suutelemaan naista. Naisen käytöksen tulee ilmaista miehelle, että hän ei hyväksy tätä. Hyvä nainen on kaino ja nöyrä, mikä suojelee naisia lemmenkipeiltä kosiskelijoilta ja pitää naisen siveänä.²³² Nainen ei myöskään saa tietää miehestä liikaa: *“Hän ei koskaan tunne miestä niin tarkasti, että voisi kutsua häntä hellittelynimellä...”*²³³ Teoksessa siis määritellään, että vaikka nainen ei saa tietää siveettömyydestä mitään, on myös miehillä vastuu naisen siveellisyyden ylläpitämisessä esimerkiksi teoilla.

Uteliaisuus on Allestreen mukaan vaarallista ja pilannut ihmisen jo Paratiisissa. Hän on samaa mieltä kuin Anonyymi, että neitsyt nainen ei saa ajatella riittäviä ajatuksia, ihastua epäpuhtaalla tavalla, olla utelias tietämään siveettömistä asioista, saatikka sitten kokeilemaan niitä, pysyäkseen puhtaana neitsyenä. Nainen voi uteliaisuuden ja siveettömien ajatusten kautta menettää mielensä neitsyyden ja tahrata samalla myös fyysisen kehonsa. Se on ensimmäinen vaihe kohti viattomuuden menettämistä ja prostituutiota. Hän toteaa tämän uteliaisuuden inhoamisen ja tukahduttamisen olevan se asia, joka suojelee naista kaikelta muulta siveettömyydeltä. Hän käyttää tässä termiä pidättäytyväisyys²³⁴ naisten kohdalla, mutta liittää sen selvästi neitsyyteen. Allestree kuitenkin pitää naiselle säädyllisyyden ja uskonnollisen elämän kannalta olennaisena tietää tiettyjä, esimerkiksi kodin ylläpitoon liittyviä asioita ja kehittää itseään niissä.²³⁵ Allestree olettaa siis naisten olevan alusta alkaen pidättäytyväisiä kaikin tavoin ja kokonaisvaltaisesti sekä ruumiillisesti että mieleltään neitsyitä.

Allestree käsittelee aihetta paljon rajummin kuin Anonyymi ja painottaa Anonyymistä poiketen enemmän naisen sisäisiä tietoon ja siveyteen liittyviä vaaroja. Naisen rooliin puhtaana neitsyenä liitetään tietämättömyys ja toisaalta sen kautta tietoa hallitsevien tahojen eli miesten kontrolli. Tätä tietoa ei niinkään pyritä eväämään miehiltä. Kuten jo aiemmassa luvussa totesin, Allestree liittää

²³¹ “courtier”

²³² Anonyymi 1650, 178 – 179.

²³³ Anonyymi 1650, 179. *“She never arrived with so much familiarity with man, as to know the Diminutive of his Name, and to call him by it...”*

²³⁴ ”contenance”, viittaa nimenomaan seksuaaliseen pidättäytyväisyyteen.

²³⁵ Allestree 1673, 148 – 150.

siveellisyyden ja ajatusten kontrollin naisten lisäksi myös miehiin. Hän kuitenkin käsittelee sitä pidättäytyväisyyden ja entisten seksuaalisten kokemusten muistelun ajattelun kieltämisen, ei neitsyyden, kautta.²³⁶ Myös Shirley liittyy aiheen sekä miehiin että naisiin, ja muistuttaa että uteliaisuuteen vedoten sekä mies että nainen saatetaan houkutella syntiin²³⁷. Uteliaisuuden roolia naisen hyveellisyydessä painotetaan miehiä enemmän, mutta se liitetään kuitenkin molempien sukupuolten siveyteen.

Teokset jatkavat opastamalla naisia siinä, kuinka heidän tulee uteliaisuuden vaarojen vuoksi vältellä joutilaisuutta käyttämällä kaiken aikansa jonkin järkevän ja säädyllisen asian tekemiseen. Näitä ovat Allestreen mukaan kirjoittaminen, ompelu, musiikki, kielet ja kotitalouden ylläpitoon liittyvät asiat. Esimerkiksi romanttisten novellien lukeminen on syntistä ja aikaa tuhlaavaa, mikä antaa nuorille naisille vaarallisia mielikuvilla rakkaudesta.²³⁸ Allestree myös lyhyesti neuvoo miehiä välttelemään joutilaisuutta siveytensä tähden²³⁹. Shirley huomauttaa, että riettaiden kirjojen lukeminen saattaa johtaa siveettömään rakkauteen²⁴⁰. Anonyymi puolestaan varoittaa, että nainen ei saa lukea liikaa runoja, jotta hän ei herkisty ja siten rakastu liian helposti. Vain hyveellinen kosiskeltava nainen ansaitsee miehen rakkauden.²⁴¹ Nainen määrittellään miehen hyväksynnän kautta. Rakkaus on myös tässä yhteydessä mahdollisesti tuhoisa ja voimakas tunne, jossa miehen rakkauden ansaitsevan naisen tulee tuntea myös muita tunteita oikealla tavalla.

Woolley muistuttaa tekemisen hyödyistä ja antaa naisille konkreettisia ohjeita siitä, mitä asioita tulee vältellä pysyäkseen siveänä. Hän toteaa, että: *“Himon syöttejä, jotka tahrivat kunnian ovat Laiskuus, Sanat, Kirjat, Silmät, Kumppanit, ja liallinen ruoka.”*²⁴² Laiskuus tekee naisesta pedon ja miehistä hirviön, sanat korruptoivat naisen mielen, vääränlaiset kirjat lietsovat riettautta, silmät välittävät kaikkea moraalitonta, tuttavat tuhlaavat aikaa sekä liallinen ruoka johdattaa kaikkiin muihin kohtuuttomiin houkutuksiin. Sen sijaan musiikki, tanssi, oikeanlaisten teosten lukeminen ja

²³⁶ Allestree 1659, 172 – 173.

²³⁷ Shirley 1687, 199.

²³⁸ Allestree 1673, 149, 150 – 152.

²³⁹ Allestree 1659, 172.

²⁴⁰ Shirley 1687, 220.

²⁴¹ Anonyymi 1650, 180.

²⁴² Woolley 1673, 93. *“The lures of lust, and stains of honour are Sloth, Words, Books, Eyes, Consorts, and luscious fare.”*

maalaaminen ovat soveliasta tekemistä nuorelle naiselle.²⁴³ Neitsyys ylläpidetään ajatusten kontrollin kautta, kun säädyttömiä asioita ei ehdi nähdä tai ajatella. Tekeminen nostetaan pääosin naisten keinoksi vältellä siveettömyyttä, mutta se yhdistetään lyhyesti myös mieheen. Ahkeruus ja moraalisesti oikeiden asioiden tekeminen ovat siten pääosin osa naisen siveyttä. Naisen rakkaus ja sen kautta myös kosiskelu liittyy useammassakin teoksessa tietoon ja siveyteen vaarallisen kirjallisuuden kautta.

Kommunikaatio ja kosiskelu yhdistetään monissa teoksissa naisen siveyteen ja sen säilyttämiseen. Ihanteellinen nainen on uskollinen ja tottelevainen neitsyt, joka osaa olla hiljainen, rauhallinen, nöyrä ja kunnioittava²⁴⁴. Allestree käsittelee neitsyen naisen siveyttä kommunikaatiossa. Nämä ohjeet voidaan siveellisyyden vaatimuksen vuoksi liittää osaksi kosiskelun ohjeita. Hänen mukaansa naisen tulee aina puhetyylistä, käyttäytymisestä ja ulkonäöstä alkaen epäillä itseään kaikessa, oppien ja tarkkaillen maailmaa, eikä olla liian määräälevä. Mikään ei tee nuoresta naisesta siveettömämmän näköistä kuin liiallinen ujostelemattomuus ja itsevarmuus puheessa. Nainen turmelee siveettömällä puheella kielensä ja korvansa sekä epäpuhtailla vilkaisuilla silmänsä. Pieninkin flirttailu on siveetöntä. Allestree lisää, että naisen tulee taistella siveettömyyttä vastaan valitsemalla seuralaisensa oikein. Keskustella voi vain tarkasti valituista aiheista ja pääosin naisten kanssa.²⁴⁵ Toisessa teoksessaan Allestree varoittaa miehiä lyhyesti yhdellä lauseella olemaan esimerkiksi keskustelematta sellaisten ihmisten kanssa, jotka voivat vaikuttaa negatiivisesti miehen siveyteen²⁴⁶. Kosiskelun aikana tulee siten olla tarkkana kenen kanssa ja miten puhuu, jotta siveellisyys ei kärsi.

Woolley toteaa, että siveydellä on suurin merkitys juuri kosiskelun aikana. Nainen voi ylläpitää siveyttänsä ja kunniaansa välttämällä tuttavuutta tuntemattomien kanssa, olemalla ylpeilemättä kosiskelijoidensa määrällä, pysymällä hiljaa, kontrolloimalla ajatuksiaan sekä pitämällä salaisuudet. Naisen ei lisäksi tule keskustella liian läheisesti kenen tahansa kanssa, ei antaa suosionosoituksia harkitsemattomasti, eikä antaa kauniiden asioiden hämärtää harkintakykyä.²⁴⁷ Naisten tulee varoa käyttämästä siveettömiä eleitä, jotta he eivät näytä kevytkenkäisiltä, vaan olla siveitä ja

²⁴³ Woolley 1673, 83, 86, 93 – 94.

²⁴⁴ Rickman 2008, 11.

²⁴⁵ Allestree 1673, 147 – 150.

²⁴⁶ Allestree 1659, 173.

²⁴⁷ Woolley 1673, 88, 92, 94 – 97.

vaatimattomia²⁴⁸. Anonyymin mukaan nainen ei saa ikinä olla surullinen, mutta ei myöskään liian iloinen, esimerkiksi liikkeissään²⁴⁹. 1600-luvun lopun tapakirjat alkoivat esitellä myös naisen vartaloa koskevia tapoja, joka näkyy esimerkiksi Woolleyn teoksessa varoituksena epäsiiveistä vartaloon liittyvistä tavoista, kuten ”kevytkenkäisistä eleistä”²⁵⁰.

Naisten on Woolleyn mukaan hyvä ottaa esimerkkiä hyvistä ja kunniallisista naisista. Vaikka nämä hyveelliset naiset ovatkin naisina heikompia kuin miehet, voidaan heidän tekonsa kuitenkin rinnastaa miesten armeliaisuuteen, hurskauteen, siveyteen, puhtauteen ja hyveelliseen keskusteluun.²⁵¹ Anonyymi puolestaan toteaa, että vaimon tulee matkia ja ihmetellä aviomiehensä hyveitä²⁵². Myös Savile toteaa, että naisen tulee aina olla kohtelias, eikä hän saa antaa huonojen ihmisten johdatella itseään tekemään virheitä. Hänen tulee välttää sellaisten ihmisten esimerkkiä, jotka kosiskelussa hakevat vain valloituksen tuottamaa ylpeyttä ilman ajatusta avioliitosta tai ilman pelkoa sen vaikutuksista heidän kunniaansa.²⁵³ Naisen hyveellisyys määrittyy miehen hyveiden kautta, mutta toisaalta se myös määrittää naisen kykenevän tietynlaiseen tasavertaisuuteen miehen kanssa. Nainen on yhtä aikaa heikompi ja yhtäläinen kuin mies. Sekä Allestreen, Woolleyn että Savilen teoksissa määritellään naisen siveyden ja kommunikaation yhteyttä tarkasti.

Anonyymin teos kokoaa muiden mielipiteet hyvin. Naisen ei tule keskustella miesten kanssa liian tuttavallisesti, vaan pikemminkin tylsistä aiheista kuin olla liian arkailematon tai kevytkenkäinen, sekä muistaa, että hiljaisuus on naiselle hyve. Anonyymi on samaa mieltä kuin Savile, että jokaista neuvoa jotka naiselle annetaan, ei tule noudattaa, vaan edetä kaikessa varovaisuudella.²⁵⁴ Naisen ulkoisen käyttäytymisen ja puheen tulee heijastaa sisäistä siveyttä ja fyysistä neitsyyttä. Kommunikaatio liitetään teoksissa suurimmaksi osaksi naiseen ja siihen liittyvä siveyden ylläpito jätetään naisen vastuulle. Kosiskelussa tämä tarkoittaa sitä, että naisen tulee harkita tarkkaan, ketä voi lähestyä, kenen esimerkin mukaan käyttäytyä tai millä tavalla kommunikaation kannalta voi kosiskella, jotta siveys säilyy. Katseen ja muiden aistien osaa siveettömän tiedon tuottamisessa

²⁴⁸ Woolley 1673, 37.

²⁴⁹ Anonyymi 1650, 179.

²⁵⁰ Gowing 2013, 26.

²⁵¹ Woolley 1673, 98.

²⁵² Anonyymi 1650, 177.

²⁵³ Savile 1688, 104, 109.

²⁵⁴ Anonyymi 1650, 178 – 179.

käsitellään tapakirjoissa myös esimerkiksi suhteessa kauneuteen. Tätä ja muita ulkonäköön ja siveyteen sekä katseeseen liittyviä ohjeita käsitellen seuraavassa alaluvussa.

3.2.3 Katse ja kauneus

Shirley käsittelee naisen katsetta kosiskelussa siveyden ja sanattoman kommunikaation kautta, sekä liittää sen myös muihin aisteihin. Hän toteaa, että nainen harvoin näkee ja kuulee sitä, mikä on siveellisyyden kannalta toivottavaa. Aistit, jotka välittävät naiselle kaikkea vastustamatonta ja kaunista, ovat yleensä juuri ne, jotka pilaavat naisen siveyden vastustamattomuudellaan ja väärillä tarkoituserillä. Naisen tulee huolehtia, että nämä fyysiset näyt ja äänet eivät houkuttele häntä vääranlaisen intohimon pauloihin ja että hän ei anna sijaa ajatuksissaan näille tuskaan johtaville siveettömyksille.²⁵⁵ Laura Gowingin mukaan suoraan naamaan katsominen olikin voimakas ele, kun taas alaspäin katsominen toisaalta laiska ja välttelevä, mutta myös sopiva naisille ja palvelijoille²⁵⁶. Myös Woolley liittää naisen katseen ja muut aistit siveyteen. Hän toteaa, että naisen ei tule ihailia hyvännäköistä miestä. Myös kaikki muut aistit tuottavat mahdollisesti siveetöntä tietoa, joka vaikuttaa siten myös naisen henkiseen siveyteen tämän ruumiillisen tiedon kautta.²⁵⁷ “... *naisen himo nousee kosketuksesta jokaisessa pienessäkin tilanteessa...*”²⁵⁸ Woolley ja Shirley varoittavat naisen omasta ruumiista vaarana siveyttä vastaan. Katse on tässä yhteydessä potentiaalisesti vaarallinen asia. Miehiä ei vastaavalla tavalla varoiteta kenties siksi, että kirjojen kohderyhmä ovat naiset, tai ehkä miehiin luotettiin enemmän.

Kosiskelu ja miehen katse liitetään Brathwaitin teoksessa siveyteen ja naisen kauneuteen. Hän toteaa, että naisen ulkoinen kauneus ruokkii miehen himoa, mutta vasta hänen sisäinen kauneutensa on se, jonka vuoksi nainen on miehen rakkauden arvoinen. Esimerkiksi räikeät vaatteet sopivat Brathwaitin mukaan vain röyhkeille naisille ja prostituoiduille, sillä naisten ei tule muokata mitä luonto ja Jumala on antanut. Naisten ei tule liiallisen pukeutumisen lisäksi olla turhamaisia ja meikata, asettaa rintoja näkyville tai värjätä hiuksia. Tällaiset naiset eivät Brathwaitin mukaan ole todennäköisesti luonnostaan kovin kauniita. Sen sijaan naisten tulee ilmaista siveyttä fyysisesti ja psyykkisesti. Hän toteaa, että turhamaiset naiset eivät ole kunnollisia kristittyjä ja joutuvat maksamaan käytöksestään

²⁵⁵ Shirley 1687, 216.

²⁵⁶ Gowing 2013, 33.

²⁵⁷ Woolley 1673, 39 – 40, 92.

²⁵⁸ Woolley 1673, 92. “...*by touch, her heat of desire upon every small occasion is stirred...*”

helvetissä.²⁵⁹ Toisaalta Brathwait myös muistuttaa, että meikkaaminen on joissain tapauksissa naisille sallittua, kuten esimerkiksi jos naisella on jokin epämuodostuma tai jos vaimon aviomies käskee häntä. Hän myös toteaa, että kaunistautuminen meikkaamalla tai pukeutumalla ei kaikesta huolimatta ole kuolemansynti.²⁶⁰ Brathwait käsittelee aihetta voimakkaasti uskonnon kautta ja sen avulla ohjeitaan perustellen. Hän ei rajoita miehen rakkautta, vaan vaatii naiselta oikeanlaista käytöstä tätä rakkautta vastaan. Myös miehen himokas katse on naisen vastuulla, eikä siten miehen seksuaalisuutta tuomita yhtä vahvasti kuin naisen. Erityisesti yläluokkaisten naisten seksuaalisuudessa painotettiin säädyllisyyden eli kainouden merkitystä käytöksessä ja puheessa. Tämä esimerkiksi tarkoitti, että nainen ei saanut puhua tietyistä asioista miehille tai pukeutua liian paljastavasti.²⁶¹

Myös Dare toteaa, että mies ei saa kosiskella naista vain siksi, että nainen on kaunis tai hyvin pukeutunut. Hän kehottaa miehiä valitsemaan naisen, joka on pikemminkin hyveellinen ja siveä. Miehen tulee tästä huolimatta kosiskelussa valita nainen, joka on riittävän kaunis ja jota on mukava katsoa myös naimisissa ollessaan.²⁶² *“... että sinä et avioиду sellaisen kanssa, joka ennemminkin tekee sinut pahoinvoivaksi kuin lemmenkipeäksi.”*²⁶³ Hänen mukaansa rakkaus alkaa ulkoisista seikoista²⁶⁴, jonka vuoksi nämä tekijät ovat väistämätön osa kosiskelun prosessia. Naisen arvo kosiskelussa määrittyy jossain määrin miehen katseen kautta ja naisen taas tulee löytää jonkinlainen tasapaino liian vähäisen ja liiallisen pukeutumisen välillä, jotta on tarpeeksi kaunis miehelle, mutta samalla siveellinen. Toisin kuin Brathwaitin teoksessa, miehen katse ei ole siveetöntä, vaan tarpeellista ja tässä miehellä on siten oikeus rakastua ulkoisten seikkojen perusteella ilman että se on tuomittavaa tai siveetöntä. Teokset on tehty hyvin eri puolilla vuosisataa, Brathwaitin vuonna 1630 ja Daren vuonna 1673, mikä saattaa vaikuttaa eroihin painotuksessa. Ehkä Englannin sisällissodan myötä kulttuurin painotuspisteet olivat muuttuneet. Brathwaitin kärkkäämpi kirjoitustyyli tai yksinkertaisesti erot mielipiteissä saattavat myös vaikuttaa.

²⁵⁹ Brathwait 1630, 259 – 260.

²⁶⁰ Brathwait 1630, 261.

²⁶¹ Crawford 2014, 67.

²⁶² Dare 1673, 87, 89.

²⁶³ Dare 1673, 89. *“...that thou match not with such a one as will sooner make thee Stomach-sick than Love-sick.”*

²⁶⁴ Dare 1673, 89.

Tämä kauneuden vaatimus, mutta turhamaisuuden tuomitseminen, näkyy myös anonyymien teoksessa, joskin ei suoraan siveyden kautta. Hän toteaa, että kosiskeltavan naisen tulee olla luonnonkaunis ja nuori. Mies voi kunnioittaa vanhempaa naista, mutta ei rakastaa häntä hänen kauneutensa vuoksi.²⁶⁵ Anonyymi käsittelee aihetta yksinkertaisesti ja lyhyesti. Sana ”luonnonkaunis” viittaa muiden teosten tavoin ylimääräisen koristautumisen vaaroihin, vaikka siitä ei suoraan varoiteta. Voidaan siten tulkita, että kenties myös tässä turhamaisuuden oletetaan tietyllä tavalla olevan vastakohta siveydelle.

Richard Allestree puhuu teoksessaan *The Ladies' Calling* naisten turhamaisuutta vastaan ja avaa tarkemmin sen vaikutuksia kosiskeluun. Nainen, joka panostaa turhamaisuuttaan liikaa pukeutumiseen, tuhlaa aikaansa turhuuksiin. Se on helpommin anteeksiannettava pahe nuorilla kuin vanhoilla naisilla. Hän toteaa, että naiset, jotka käyttävät pukeutumiseen kohtuudella aikaa ja rahaa, pääsevät todennäköisemmin naimisiin. Voidaan siis päätellä, että miehen kohdalla taloudellisiin seikkoihin ja naisen pukeutumiseen liittyvä pelko estää naista avioitumista. Allestree myös muistuttaa, että miehet jotka suosivat liiallisesti pukeutumiseen aikaa käyttäviä naisia eivät oikeasti ymmärrä avioliittoa. Allestree jatkaa tunteista toteamalla, että hän ei usko tällaisen miehen kanssa avioituvan naisen voivan olla onnellinen. Naisten, jotka haluavat naida tahdikkaan ja asiallisen miehen, tulee siten myös itse käyttäytyä niin, eikä tuhjata aikaansa turhamaisuuteen.²⁶⁶ Hyveellinen nainen ei myös ole turhamainen ja hyveellinen mies ei suosi tällaista käytöstä.

Lopuksi Allestree kirjoittaa, että nuoren naisen tulee muistaa säädyllisyys ja kunnia, joiden Allestree kertoo olevan olennaisen tärkeitä neitsydenä pysymisen kannalta²⁶⁷. ”... rukoilen heiltä, että jos ei miesten, niin Jumalan hyväksynnän vuoksi, he pukeutuvat säädyllisesti ja maltillisesti.”²⁶⁸ Tässä teoksessa nainen saa teoksen kohderyhmän vuoksi osakseen suurimman osan turhamaisuuteen kohdistuvasta kritiikistä. Miehet kuitenkin käyttäytyvät huonosti, jos he vahvistavat tällaista naisten käytöstä. Allestree ottaa miesten pukeutumisen esille *Whole Duty of Manissa*, mutta ei liitä sitä suoraan kosiskeluun, vaan miehen siveyteen. Hän toteaa, että miehen tulee välttää pukeutumasta siveettömästi, sukupuolensa ja yhteiskunnallisen asemansa mukaisesti, sekä varoittaa miehiä

²⁶⁵ Anonyymi 1650, 177 – 178.

²⁶⁶ Allestree 1673, 153 – 154.

²⁶⁷ Allestree 1673, 156.

²⁶⁸ Allestree 1673, 156. ”... beseech them that if not to Men, yet to approve themselves to God, they will confine themselves in the matter of their dress within the due limits of decency and sobriety.”

turhamaisuudesta²⁶⁹. Siveys ja pukeutuminen sekä turhamaisuus liittyvät siten sekä mieheen että naiseen, mutta suoraan kosiskelussa vain naiseen. Teokset halusivat siis rajoittaa kosiskelussa huikentelevaisuutta, korostaa siveyttä naisten ja joskus myös miesten pukeutumisessa sekä estää miehiä kosiskelemasta tällaisia naisia.

Voidaan myös pohtia, onko sisällissotaa edeltävässä ja sen jälkeisissä teoksissa eroja suhtautumisessa kauneuteen ja siveyteen. Stefania Biscettin mukaan sisällissotaa edeltävissä tapakirjoissa naisen kauneus oli vaara miehen hyveellisyydelle, kun taas sodan jälkeiset teokset yhdistivät sen himoon ja pitivät sitä uhkana miehen onnellisuudelle avioliitossa.²⁷⁰ Brathwait liittäkin tämän mukaisesti naisen kauneuden ja miehen siveyden toisiinsa²⁷¹. Dare ja Allestree puhuvat siveän kauneuden tai säädyllisen pukeutumisen puolesta²⁷², joka myös viittaa vastakohtaan, eli siveettömän kauneuden tai pukeutumisen olemassaoloon. Tämä noudattelisi myös Biscettin löydöksiä siitä, että kauneus liittyi sodan jälkeisissä teoksissa jollain tapaa himoon. Biscettin löydöksistä eroten Allestree liitti avio-onnen ja kauneuden toisiinsa naisen mutta ei miehen kohdalla²⁷³. Sekä sisällissotaa edeltävät että sen jälkeiset teokset korostavat turhamaisuutta eli liiallista kaunistautumista paheena.

Varsinkin naisen seksuaalisuus kosiskelussa näyttäytyi tapakirjoissa siis viattomuutena sekä seksuaalisuuden välttelemisen kautta. Siveyden ja tunteiden kontrollin vaatimuksesta huolimatta seksi ei siis välttämättä ollut kosiskelun aikana kiellettyä, mikäli pari oli lupautunut toisilleen ja sukupuoliyhdyntään liittyvät velvollisuudet otettiin huomioon.²⁷⁴ Nainen usein suostui esiaviolliseen seksiin nimenomaan sen yleisen yhteisymmärryksen perusteella, että raskautta seurasi avioliitto. Jotkut naiset myös käyttivät raskautta keinona saada vastahakoinen mies naimisiin.²⁷⁵

Asia ei Cressyn mukaan usein edennyt tapakirjojen toiveiden mukaan, vaan toisilleen lupautunut pari saattoi edetä suutelusta yhdyntään avioliittoa odottaessaan. Myös Stone toteaa, että yläluokkaiset parit ovat jossain määrin jo ennen avioliittoa olleet fyysisesti tekemisissä eri aatelisten kotona tai

²⁶⁹ Allestree 1659, 202 – 204.

²⁷⁰ Biscetti 2012, 169.

²⁷¹ Esimerkiksi Brathwait 1630, 259 – 260.

²⁷² Esimerkiksi Allestree 1673, 153 – 154; Dare 1673, 87, 89.

²⁷³ Allestree 1673, 153 – 154.

²⁷⁴ Reay 1998, 10.

²⁷⁵ Capp 1999, 75.

hovissa käydessään. Alempien luokkien parissa fyysinen läheisyys kosiskelussa oli vielä yleisempää. Lisäksi Reayn mukaan on todisteita siitä, että muuta seksuaalista aktiviteettiä kuin yhdyntää, esimerkiksi hyväilyä ja suutelua, siedettiin ja että monen naimattoman parin seksuaalinen toiminta saattoi rajoittua tähän. Cressyn mukaan ajan moraalikäsitys kuitenkin vaali neitsyyden säilytystä avioliittoon asti, sekä maan laki tuomitsi esiaviollisen seksin haureutena. Hän toteaa, että kunnia, itsehillintä, säädyllisyys ja kunnioitus olivat puolisossa toivottavia ominaisuuksia, joita tuli ruokkia seksuaalisella pidättäytyväsyydellä. Vaikka ajan moralistit, kuten tapakirjat tässä tutkimuksessa, hyökkäsivät esiaviollista seksiä vastaan, oli noin 20 – 30 % avioituvista naisista raskaana. Reay toteaa, että usein joko avioliiton odotus johti raskauteen tai raskaus johti avioliittoon. Hän toteaa, että raskauden pelko on todennäköisesti vaikuttanut esiaviollisen seksin harrastamiseen, sillä avioton raskaus oli kuitenkin merkki siveettömyydestä. Isolle osalle avioituvista naisista seksi tulikin vasta avioliiton jälkeen. Cressy arvioi, että noin puolet avioituvista naisista oli neitsyitä.²⁷⁶ Naisten harrastama esiaviollinen seksi voidaan myös todentaa helposti raskauden vuoksi²⁷⁷, toisin kuin miehillä. Suhtautuminen miesten seksuaalisuuteen ennen avioliittoa oli kuitenkin erilainen kuin naisilla²⁷⁸. Kosiskelevan parin seksuaalisuutta kontrolloi ja tarkkaili ympäröivä yhteisö²⁷⁹.

Varsinaisesti avioliiton ulkopuolella syntyi vain vähän lapsia. Englannissa vuosien 1550 ja 1750 välillä luku vaihteli 1 %:sta 4,4 %:iin syntyneistä lapsista. Reayn mukaan voidaan tulkita, että näissä tapauksissa oli usein kyse enemmän aiotun avioitumisen estymisestä kuin tarkoituksesta synnyttää lapsi avioliiton ulkopuolella.²⁸⁰ Avioliiton ulkopuolella synnyttämiseen suhtauduttiin monella tapaa, riippuen naisen asemasta. Reay pohtii esimerkiksi, että vaimoan pettävän miehen rakastajattaren raskauteen suhtauduttiin todennäköisesti eri tavalla kuin naimattomalle miehelle synnyttävään.²⁸¹ Esiaviollisen seksin tuomitseminen näkyy selvästi tässä käsitellyistä tapakirjoista, etenkin naisten kohdalta. Nämä siveyteen ja kosiskeluun sekä neitsyyden vaatimuksiin liittyvät tavat luovat muille kosiskelun tavoille perustan. Miehen kosiskelun aikainen siveys tulee kyllä esille, mutta usein ohimenevinä huomioina sivulauseissa. Allestreen pohdinta pikemminkin miehen pidättäytyväsyydestä kuin siveydestä sopii sen vuoksi hyvin myös muihin teoksiin. Miehen tulee

²⁷⁶ Cressy 1999, 277 – 228, 280; Stone 1979, 183; Reay 1998, 9, 11, 14.

²⁷⁷ Reay 1998, 14.

²⁷⁸ Stone 1979, 315.

²⁷⁹ Reay 1998, 12.

²⁸⁰ Reay 1998, 7 – 8.

²⁸¹ Reay 1998, 8.

olla siveä, mutta sitä ei jakseta ehkä ihan niin pontevasti kuitenkaan vaatia. Kosiskeluun liitettiin monia muita ihanteellisen miehen ja naisen käytöstapoja, esimerkiksi keskustelun taidon ja hyvin tapojen saralla.

3.3 Kommunikaatio ja talous kosiskelussa

Tässä alaluvussa käsittelen sellaisia tapakirjoissa kosiskelun ohjeissa esiintyviä keskustelun ja talouden tapoja, jotka eivät merkittävässä määrin liity siveyteen. Varhaismodernina aikana kosiskelussa käytettiin monenlaisia kielellisiä keinoja, esimerkiksi runoutta ja laulua sekä normaalia keskustelua. Toista voitiin vietellä imelillä kehuilla tai imarteluilla sekä esimerkiksi kiusoittelemalla.²⁸² S.C. kertoo kosiskelun, kommunikaation sekä myös siveyden teemoista miesten kosiskelun keinojen kautta. Hän toteaa, että keskustelu hovissa koostuu rakkauden ja sodan teemoista. Hänen mukaansa turhamaiset, naismais²⁸³ ja nenäkkäät ihmiset kuluttavat aikansa käyden keskustelua rakkaudesta, kun taas rohkeat ja aktiiviset sielut keskustelevat sodista. S.C.:n mukaan turhamaiset miehet, jotka keskustelevat rakkaudesta hovissa, kuvailevat moninaisia valloituksiaan samoin kuin sotilas kuvaisi sotaretkiään. Ensin tällainen mies kehuu naisen hyveitä ja siveyttä ja sitten hyökkää, vetäytyy ja hyökkää kunnes onnistuu valloituksessaan ja saa nauttia sen hedelmistä. Tämän jälkeen valloituksen tehnyt mies kehuskelee sillä muille miehille, odottaen ihailuja ja kehuja liehittelynsä onnistumisen vuoksi.²⁸⁴ “... ikään kuin minuutin kestäneessä vimmassa, hän olisi valloittanut kolme osaa Alankomaista.”²⁸⁵

S.C. liittyy siis oikeanlaisen miehekkyuden rohkeuteen ja tiettyihin puheenaiheisiin sekä vääränlaisen naismaisuuuteen. Hän yhdistää naisellisuuden ja naiseuden huonoon miestyyppiin ja valloitusten keräämiseen sekä niillä kehuskeluun. Miehisuus liittyi 1600-luvulla kunniaan ja oli sen kautta eräänlainen rooli, jossa se miten sukupuoli näyttäytyi ulospäin, oli tärkeää²⁸⁶. Se osaltaan selittää myös S.C.:n kantaa, että miesten tuli toteuttaa sukupuoltaan ulkoisesti oikealla miehekkäällä tavalla. Se, miten fyysistä sukupuolta edustettiin, ylläpiti sosiaalisen sukupuolen rajoja. Sosiaalisen

²⁸² Macfarlane 1986, 303.

²⁸³ ”Effeminate.” Merriam-Webster sanakirja määrittelee, että termi tarkoittaa miestä, jolla on naiseen perinteisesti liitettäviä ominaisuuksia. ”Effeminate” voi myös viitata sanakirjan mukaan herkkyyteen tai hentouteen, joka on mautonta tai epäsoviva. Merriam-Webster, Effeminate. Tässä yhteydessä uskon, että S.C. viittaa nimenomaan mieheen, jonka käytökseen voidaan liittää naismaisia ominaisuuksia.

²⁸⁴ S.C. 1673, 63 – 64.

²⁸⁵ S.C. 1673, 64. “...as if in one continued minute of fury, he had taken in three parts of the Netherlands.”

²⁸⁶ Harvey 2005, 303.

sukupuolen puolestaan tuli tarjota perusrakenne, jonka mukaan henkilön identiteetti voisi rakentua.²⁸⁷ S.C.:n käyttämä termi ”naismainen” liitettiin 1600-luvulla heteroseksuaalisiin, parisuhteessa jollain tavalla poikkeaviin miehiin, eikä sitä liitetty homoseksuaalisuuteen ennen kuin vasta 1700-luvulla. Tämä poikkeavuus rakentuu esimerkiksi siten, että rakastunut mies menettää valtansa naiselle, joka kääntää sukupuoliroolit pääläelleen. Erityisesti kosiskelun aikana pelättiin, että naiset kontrolloivat tällaisia naismaisuuteen lipsahtaneita miehiä. Tämä kuitenkin korjaantui viimeistään avioliitossa, kun miehen valta palautui.²⁸⁸

Miehet välttelivät naismaisuuutta esimerkiksi fyysisten aktiviteettien kautta todistaakseen olevansa voimakkaampi sukupuoli. Naismaisuus ja miehekkyyys voitiin määrittää heikkouden ja voimakkuuden kautta. Naismaisuus tarkoitti pehmenemistä ja laimentumista miehekkyyden kovuudesta, johon myös mies kuitenkin saattoi lipsahtaa.²⁸⁹ Toisaalta S.C. liittyy käytökseen myös miehekkäänä pidettävän ja miesten harjoittaman sodan, joka rinnastetaan näiden turhamaisten miesten harjoittamaan kosiskeluun. Tällainen mies siis yhtä aikaa määritellään sekä naisellisten että miehekkäiden piirteiden kautta. Tässä voidaan havaita myös se, että tekijä tuomitsee miesten liiallisen päällekkäyvän ja manipuloivan kosiskelun tai siitä kehuskelun. Miehiä ei kuitenkaan toruta kehuskelusta, kun taas sekä Anonyymi että Shirley toteavat, että nainen ei saa olla ylpeä ihailijoittensa määrästään tai saamastaan ihailusta.²⁹⁰

S.C. jatkaa keskustelun ja kosiskelun sääntöjä toteamalla, että naiset ovat luonnostaan kohteliaita, jonka vuoksi miehet voivat naisten kanssa keskustellessaan oppia myös samalla hyviä tapoja. Miesten tuleekin ajatella naisten kanssa keskustelua kohteliaisuuden oppituntina tai miellyttävänä huvina. Mies ei esimerkiksi saa mielipiteissään olla liian itsepäinen tai keskustella liikaa naisen mielestä tylsistä tai epämiellyttävistä asioista vaan hänen tulee olla aikeissaan hyveellinen.²⁹¹ Teoksessa normitetaan miehen käytöstä naisia kohtaan kosiskeluun ja keskusteluun liittyen melko laajasti. S.C.:n teos eroaakin muista kirjoista siinä, että hän vaatii miehiltä aika paljon. Tämä voi johtua esimerkiksi teoksen mannereurooppalaisista vaikutteista²⁹² verrattuna muiden oletettavasti

²⁸⁷ Fletcher 1995, 83.

²⁸⁸ Foyster 1999, 56, 104.

²⁸⁹ Fletcher 1995, 94 – 95.

²⁹⁰ Anonyymi 1650, 178; Shirley 1687, 219.

²⁹¹ S.C. 1673, 120 – 121, 124.

²⁹² Lisää tietoa teoksen saamista vaikutteista katso Ustick 1929, 149 – 150, 152.

täysin englantilaiseen alkuperään tai S.C.:n omista toiveista painottaa miesten vastuuta. Teos on myös suunnattu miehille, joka varmasti vaikuttaa painotukseen, vaikkakin S.C. silti vaatii miehiltä enemmän kuin muut miehille suunnatut teokset.

Myös Savile käsittelee kosiskelun sääntöjä keskustelun sekä yleisten käytöstapojen ja ruumiinkielen perusteella. Miehillä on hänen mukaansa aviovaimoa etsiessään taipumus lukea naisten käyttäytyminen lämpimämmäksi miehen tunteita kohtaan, kuin mitä se todellisuudessa on. Tähän vaikuttaa miesten turhamaisuus sekä intohimo. Hänen mukaansa miehet eivät yleensä tee suorasukaista aloitetta kertomalla naiselle tunteistaan ennen kuin he tulkitsevat saaneensa naiselta jonkinlaisen rohkaisun tämän aloitteen tekemiselle. Naisella on vastuu estää tällaisia tilanteita olemalla antamatta vääränlaisia merkkejä miehille käyttäytymällä liian kohteliaasti.²⁹³ *“Sen vuoksi on turvallisempaa ehkäistä sellaista tuttavallisuutta, kuin yrittää päästä siitä eroon.”*²⁹⁴ Savilen mukaan nainen ei siis saa olla liian karkea eikä liian ujo, mutta että miehen väärinkäsitys on naisen vika ja vaikuttaa negatiivisesti naisen omaan maineeseen²⁹⁵. Naisen tulee pystyä tuomaan esille aikeensa suoraan. Kuitenkaan tämä ei tarkoita, että naiset saavat olla epäkohteliaita: *“Miehiä kohtaan sinun täytyy käyttäytyä tavalla, joka voi turvata asemasi, ilman että loukkaat heitä...”*²⁹⁶ Miehen tunteita ei saa satuttaa. Kohteliaisuus oli siis kosiskelussa tärkeää. Gowingin mukaan naisten tuli välttää esimerkiksi irstasta sekä liiallista puhetta²⁹⁷.

Savile korostaa naisen vastuuta olla johdattelematta miehiä, mutta tätä ei välttämättä liitetä tarkoituksenmukaiseen harhaanjohtamiseen, vaan miehen omiin ominaisuuksiin tai naisen taitamattomuuteen keskustelussa. Naisia on tässä myös helppo kontrolloida, sillä jos mies erehtyy naisen aikomuksista, voidaan aina löytää joku syy miehen erheelle naisen käytökseen perustuen. Kenties sillä säästellään miehen nolostumisen tunnetta väärästä tulkinnasta naisen tunteista, tai se voi myös mahdollisesti pyrkiä säästämään molempia osapuolia kiusalliselta tilanteelta. Savile ei toisaalta katso miehen suorasukaisuuden olevan hyvä asia, vaan pikemminkin välttämätön paha miesten luonteessa. Vaikka hän puhuu miesten käytöksestä jyrkin sanankääntein, ei toimintaan haeta ratkaisua miehen oman käytöksen kautta.

²⁹³ Savile 1688, 98 – 99.

²⁹⁴ Savile 1688, 98. *“It is safer therefore to prevent such Forwardness, than to go about to cure it.”*

²⁹⁵ Savile 1688, 99, 103.

²⁹⁶ Savile 1688, 102. *“To the Men you are to have a Behaviour which may secure you, without offending them...”*

²⁹⁷ Gowing 2013, 37.

Shirley jatkaa naisen käytöksen, kommunikaation ja johdattelun vaaroista kosiskelussa. Hän toteaa, että naisen tulee vakaasti pyrkiä turvaamaan rakkautensa arvoiset miehet itselleen, mutta kuitenkin olla kosiskelussa totuudenmukainen ja ilmaista tunteensa vain niille, joita kohtaan hänellä niitä on.²⁹⁸ *“Marisevia ja epämääräisiä teeskentelijöitä tulee niin ikään vältellä.”*²⁹⁹ Naisen tulee varoa miestä turhaan johdattelevaa käytöstä sekä torjua ei-toivotut lähestymisyritykset kohteliaalla lempeydellä³⁰⁰. Nainen voi tämän perusteella keskustelussa ja sanattomassa kommunikaatiossa helposti olla töykeä, kertoa tunteistaan liian vähän sekä johdatella miehen tunteita tahattomasti, kuten myös Savile pohtii. Oikeanlainen käytös on hiuksenhieno linja jossain tässä välimaastossa. Shirley kuitenkin kannustaa Savilea enemmän naisia olemaan myös aktiivisia kommunikaation keinojen käytössä. Shirley puolestaan muistuttaa naista lempeydestä ja rakkaudesta, joka voidaan liittää Pollockin esille tuomaan ystävällisyyden käsitteeseen, jonka hän liittää myös osaksi romanttista rakkautta³⁰¹. Kaikesta huolimatta nainen on sekä Shirleyyn että Savilen teoksissa mieheen verrattuna passiivisempi, sillä naisen tulee pikemminkin välttää jotain eikä niinkään toimia jonkin päämäärän saavuttamiseksi. Esimerkiksi se, että Savile puhuu miehen kohdalla aloitteen tekemisestä kosiskelussa, viittaa taas miehen aktiivisuuteen.

Shirley lisää, että nainen ei saa olla liian sosiaalinen vieraiden ihmisten kanssa tai edes uskoutua ystävilleen, jotta he eivät levitä kosiskeluun liittyviä salaisuuksia³⁰². Foysterin mukaan miehet saattoivat olla huolestuneita naisten ystävyysuhteista siksi, että naiset juoruilivat miehistä ja esimerkiksi seksistä yhdessä. Miehet pelkäsivät, että esimerkiksi aviovaimo saattaisi paljastaa jotain, jonka mies käsittää olevan yksityistä. Miehen maine riippui muiden mielipiteestä. Tämän ja edellä mainitun pelon vuoksi juoruilevilla naisilla oli valtaa miehen yli.³⁰³ Tämä myös liittyy edellä mainittuun kommunikaatioon; naisen tulee osata olla totuudenmukainen, mutta ei levitellä miehen asioita.

²⁹⁸ Shirley 1687, 219.

²⁹⁹ Shirley 1687, 219. *“Whining and sneaking pretenders are likewise to be avoided.”*

³⁰⁰ Shirley 1687, 219.

³⁰¹ Pollock 2011, 127.

³⁰² Shirley 1687, 219.

³⁰³ Foyster 1999, 60.

Naisten pitää siis olla vastuullinen osapuoli ja löytää kohteliaisuudesta kultainen keskitie, jossa sen määrää säädellään vastapuolen aseman ja mahdollisten tunteiden mukaan. Savile liittyy tähän myös naisen katseen osana sanatonta kommunikaatiota. Naisen tulee Savilen mukaan oppia katsomaan miestä yhtä aikaa kohteliaasti kieltäen lähestymisyrityksiä sekä tekemään palveluksia miehelle ilman, että se vaikuttaa miehen tunteiden hyväksymiseltä. Hän korostaa ennen kaikkea sitä, että naisen tulee aina muistaa katsoa miestä oikealla tavalla ja muistaa katseen merkitys kosiskelussa.³⁰⁴ Shirley, joka käsittelee katsetta hieman eri tavalla kuin Savile, puhuu siitä tapana tuoda naisen suotuisat tunteet esille. Naisten ei tule tuijottaa miehiä suoraan naamaan kuin katsoisi vauvoja tai vilkuilla miehiä salaisesti, mutta naisen on kuitenkin hyvä katseellaan kertoa miehelle tunteistaan. Tähän liittyen Shirley tunnustaa, että ihastunut ei aina kykene pidättämään katsettaan vaeltamasta, vaikka sitä pitää pyrkiä välttämään. Sen lisäksi punastuminen on monissa tapauksissa hyvä tapa naisille hiljaisesti kertoa ihastumisestaan. Shirley toteaa, että naisen rakkaus miestä kohtaan on miellyttävää, kun nainen joko kainouttaan tai epäonnistumisen pelostaan kätkee tunteensa.³⁰⁵ Naisen ei siis sovi puhua kosiskeluun liittyvistä tunteista ääneen, jonka vuoksi kaino katse on hyvä tapa ilmaista ne.

Kommunikaatio ja hyvät käytöstavat näkyvät myös kirjojen vaatimuksissa miehen ominaisuuksista. Shirley esimerkiksi kehottaa naisia etsimään miestä, joka pitää lupauksensa, on rohkea ja komea sekä puhuu kohtuudella. Lisäksi hänen pitäisi olla nöyrä, hienotunteinen ja raitis.³⁰⁶ Shirley siten S.C.:n lisäksi liittyy rohkeuden oikeanlaiseen miehisyteen. S.C. nostaa kosiskelun ohjeissa esille miesten paheita, joista hän listaa pahimmiksi jumalattomuuden, ryyppäämisen, pettämisen, raiskauksen ja siveettömyyden. Muiden miesten tulee kehua tällaisia huonoja miehiä heidän onnistuneesta kosiskelustaan eli olla heille kohtelias heidän huonoista tavoistaan huolimatta.³⁰⁷ On mielenkiintoista, että Shirleyn mukaan miehen tulee puhua kohtuudella. En usko, että kyseessä on vastaava hiljaisuuden hyve kuin naisilla, vaan ehkä pikemminkin toive kohtuullisuudesta puheessa. Tärkeintä on kohteliaisuus muita kohtaan sekä itsestä lähtevä tahto muuttua ja toimia oikein. Harva kuitenkaan nostaa miehen huonoja ominaisuuksia Shirleyn ja S.C.:n tavoin esille. Sekä naisten että miesten tuli siis olla kohteliaita ja toiset huomioon ottavia, jotta kosiskelun kommunikointi oli

³⁰⁴ Savile 1688, 103.

³⁰⁵ Shirley 1687, 200, 202, 217 – 218.

³⁰⁶ Shirley 1687, 220.

³⁰⁷ S.C. 1673, 65, 67.

onnistunutta. Kommunikaatiossa on tärkeintä löytää tasapaino, jotta kosiskelussa voidaan edetä, mutta ei käyttäydytä epäkohteliaasti. Myös talouteen ja kosiskeluun liittyviä ohjeita käsitellään tässä alaluvussa käsiteltyjen kommunikaatioon ja kosiskeluun liittyvien ohjeiden tavoin sekä naisen että miehen kautta, joskin kommunikaatioon verrattuna enemmän suhteessa mieheen.

Stone toteaa, että kaikista perinteisin syy avioitua ovat erilaiset taloudelliset, poliittiset tai sosiaaliset syyt. Kun nämä ovat avioitumisen pääasiallinen syy, kyse on pikemminkin kahden perheen ja avioituvan parin vanhempien välisestä sopimuksesta. Tällainen tapa avioitua oli yleisempi yhteiskunnan ylimpien ja alimpien luokkien keskuudessa.³⁰⁸ Erityisen hyvä oli, jos pystyi avioitumaan ylemmäs parempaan yhteiskunnalliseen tai taloudelliseen asemaan. Se oli keino edetä yhteiskunnassa, jota läheskään kaikki eivät pystyneet saavuttamaan. Taloudellisten seikkojen merkitystä kosiskelussa ei tule korostaa liikaa, sillä vaikka ne ovat olleet tärkeitä huomioida, olivat ne silti vain yksi vaikuttava seikka.³⁰⁹

Brathwait toteaa, että miehen tulee kosiskella yhdenvertaista naista, sellaista, joka on taloudellisesti tai ainakin syntyperältään tasa-arvoinen miehen kanssa. Erot syntyperässä aiheuttavat Brathwaitin mukaan suurimmat avioliiton sisäiset erimielisyydet. Naisen omaisuus tekee hyvästä vaimosta paremman ja on hyvä miehen tulevaisuudelle, ja miestä, joka menee naimisiin ilman tällaista vakuutta tulevaisuudesta, voidaan pitää yksinkertaisena ja heikkona. Koska naisen kauneus hankkii hänelle miehen, on miehellä oikeus puolestaan nauttia naisen varoista. Tärkeintä joka tapauksessa on löytää joko hyvä tai rikas vaimo.³¹⁰ Brathwait siis ikään kuin perustelee sitä, miksi miehellä, joka perinteisesti tuo leivän pöytään³¹¹, on oikeus etsiä ja turvautua naisen omaisuuteen. Hyvä kosiskeltava nainen on siten taloudellisesti mieheen verrattuna joko tasa-arvoinen tai rikkaampi, kun taas miehen taloudelliselle tilanteelle ei aseteta vaatimuksia.

Dare myötäilee Brathwaitia ja toteaa, että kosiskeltavalla naisella tulee olla mieheen verrattava omaisuus, jotta avioliitossa tapahtuva omaisuuden yhteen liittäminen sujuu ongelmitta³¹². Dare ei pohdi enempää, mitä nämä ongelmat mahdollisesti ovat. Kenties hän viittaa siihen, että kovin paljon

³⁰⁸ Stone 1979, 182.

³⁰⁹ Coster 2017, 63.

³¹⁰ Brathwait 1630, 262 – 263.

³¹¹ Coster 2017, 34.

³¹² Dare 1673, 90.

köyhempi vaimo saattaa olla vain miehen rahojen perässä. Toki tässä voidaan viitata myös siihen, että nainen olisi paljon rikkaampi. Dare jatkaa, että kosiskeltavan naisen tulee tulla hyvästä taustasta. Hänen vanhempiensa tulee olla rehellisiä ja hyviä ihmisiä, joilla on hyvä maine. Mikäli naisen vanhemmat ovat epäuskonnollisia tai syntisiä, ei nainenkaan voi olla hyvä ihminen.³¹³ Myös Woolleyn mukaan miehen ja naisen eroavaisuudet syntyperässä, ystäväissä ja varallisuudessa aiheuttavat parille häiriötä. Sukulinjan epämääräisyys voi herättää halveksuntaa, eroavaisuudet iässä aiheuttavat inhoa ja erot varallisuudessa tyytymättömyyttä.³¹⁴ Varhaismodernin ajan kirjallisuus korostikin tietynlaista tasa-arvoa iässä, sosiaalisessa luokassa ja luonteessa ja suurin osa pareista avioitui oman sosiaalisen luokkansa sisällä³¹⁵.

Allestree puhuu aiheesta naisen kannalta: “...nainen, joka vannoo valan miehelle aikeena vain naida hänen omaisuutensa tai nimensä, on ala-arvoisimmalla tavalla epärehellinen.”³¹⁶ Naisen yhtäläinen tai verrattavissa oleva omaisuus estää tätä jossain määrin tapahtumasta. Allestree ei tässä kiellä naisiakaan etsimästä rikasta miestä, mutta se ei saa olla avioitumisen ainoa peruste. Tämä on mielenkiintoista suhteessa Brathwaitin tekstiin, jossa miehiä jopa kannustetaan etsimään rikasta naista, eikä sitä pidetä paheena. Ero saattaa johtua siitä, että naisiin ja miehiin suhtauduttiin asiassa eri tavalla, tai siitä, että tekijät ovat asiasta eri mieltä. Lisäksi teokset on julkaistu eri vuosikymmeninä. Todennäköisesti kaikki kolme seikkaa vaikuttavat yhdessä jossain määrin. Esimerkiksi erilaiset kulttuuriset odotukset miehille ja naisille saattavat vaikuttaa tekijän mielipiteeseen tai ajan kulumisen on saattanut muuttaa näitä odotuksia. Tällöin erilainen suhtautuminen naisiin ja miehiin olisi perimmäinen syy teosten erojen taustalla

Allestree käsittelee miehen taloutta myös naisen turhamaisuuden kautta. Hän varoittaa, että naisen kohtuuttomuus “...pitää niin monet hienot nuoret naiset naimattomina, kunnes heitä ei enää voida kutsua nuoriksi.”³¹⁷ Hän liittää tämän mieheen ja talouteen toteamalla, että tämä pitää paikkansa erityisesti yksinkertaisten maalaisherrasmiesten kohdalla, jotka uskovat joutuvansa uhraamaan ison osan omaisuuttaan tällaisten räikeiden naisten ylläpitoa varten. Naiset eivät Allestreen mukaan saa

³¹³ Dare 1673, 88.

³¹⁴ Woolley 1673, 90.

³¹⁵ Cressy 1999, 255.

³¹⁶ Allestree 1673, 163. “for a woman to make a vow to the man, and yet intend only to marry his fortune, or his title, is the basest insincerity.”

³¹⁷ Allestree 1673, 155. “...keeps so many young Ladies about the Town unmarried 'till they lose the epithet of young.”

väheksyä tällaisia maalta tulevia herrasmiehiä, ja hän korostaa maatalouden merkitystä koko maan yhteiskunnan ylläpitämisessä.³¹⁸ Naisen ei siten tule ainoastaan olla tarpeeksi rikas, hän ei myöskään saa käyttää rahojaan väärällä tavalla. Toisaalta tässä korostetaan sitä, että naisen käytös tai rikkaus on ongelma, mutta miehen rahallinen tilanne niinkään ei. Teokset muutenkaan eivät aiheen suhteen puhu miehistä vastaavasti negatiiviseen sävyyn.

Kommunikoinnin säännöt siis ohjeistivat jossain määrin sekä miehiä että naisia, kun talouden ohjeet keskittyivät ohjeistamaan miehiä ja kuvaamaan sitä millainen naisen tulisi olla tai millaista naista tulisi etsiä. Kohteliaisuus, sukupuoliroolissa pysyminen sekä kosiskeltavan parin taloudellinen yhdenvertaisuus, tai ainakin naisen riittävä rikkaus sekä rahankäytön kohtuullisuus, vaikuttavat olleen kommunikaation ja taloutta koskevien ohjeiden ydin. Näiden erilaisten kosiskelun aikaa koskevien ohjeiden kautta lopulta päädytään asian ytimeen, eli aviopuolison valintaan.

3.4 Aviopuolison valinta

Tapakirjat käsittelevät vallan kautta sitä miten varsinainen aviopuoliso loppujen lopuksi valitaan. Teemoina esille nousevat esimerkiksi ympäristön paine sekä henkilön omat mieltymykset ja tunteet. Miesten ja naisten läheisten, kuten vanhempien, yhteisön ja ystävien reaktiot saattoivat erilaisin tavoin vaikuttaa parinvalintaan ja kosiskeluun. Lisäksi varhaismoderniin aikaan yksityisen ja julkisen ero ei ollut merkittävä, jonka vuoksi ympäröivä yhteisö saattoi tarkkailla ja kontrolloida parin kosiskelua. Usein kosiskelun vasta aloittava, mahdollisesti jonkinlaisia muodollisuuksia läpikäyvä pari, ei saanut olla täysin kahdestaan.³¹⁹ Käsitelen tässä luvussa ensin sitä, missä määrin naisten ja miesten oletettiin seuraavan läheistensä toiveita puolison valinnassa, jonka jälkeen siirryn esittelemään niitä ohjeita, mitä oman harkinnan mukaiseen valintaan annetaan.

3.4.1 Tottelevaisuus

Tottelevaisuutta voidaan pitää tärkeänä kosiskelun aikana nuoruuden viattomuuden ja tietämättömyyden takia. Tämä näkyy Allestreen tekstissä, joka nostaa tottelevaisuuden olennaiseksi osaksi puolison valintaa. Kosiskelun aikana nuoren neitsyen tulee totella vanhempiaan tai muuta holhoojaa laillisissa asioissa, sillä nuoruuden hölmöyttä ei tule jättää ilman aikuisen valvontaa. Innokkaalle nuorelle ei pidä antaa liikaa vastuuta oman seuransa valitsemisessa, sillä kokemattomia,

³¹⁸ Allestree 1673, 155.

³¹⁹ Reay 1998, 12.

ihastuneita ja innokkaita nuoria on liian helppoa käyttää hyväkseen erilaisin kosiskelun keinoin.³²⁰ Jotta nainen tottelee huoltajiaan aviomiehen suhteen, tulee hänen ulottaa tottelevaisuutensa myös muuhun jokapäiväiseen seuraan. Tottelemattomuus on yksi suurimmista rikkeistä, joita nainen voi vanhempiaan kohtaan tehdä. Hän loukkaa näillä teoillaan huoltajansa oikeuksia ohimenevän rakkauden ja intohimon vuoksi. Allestree muistuttaa, että avioliittoon ei tule rynnätä suin päin, vaan sitä tulee harkita ja pohtia solmittavan liiton hyötyjä.³²¹

Tässä nousevat esille aiemmin käsitelty vaarallinen mies tai nainen ja kosiskelun vaarat osana tottelevaisuutta. Rakkaus määritetään vääränlaiseksi tai vaaralliseksi rakkaudeksi, joka on nuoren naisen kohdalla potentiaalisesti katastrofaalinen tunne, joka ilman järkeä ja huoltajan opastusta rakkaus voi viedä naisen huonoon avioliittoon. Oikeanlainen rakkauden tunne määritellään myös tässä suhteessa järkeen. Rakkauteen hullaantuminen, järjettömyys ja voimakkaan auktoriteetin ohjauksen tarve liitetään nimenomaan neitsyihin eli kosiskelua vastaanottaviin siveisiin naisiin, joiden harkintakykyyn tai tunteisiin ei voi luottaa. Vaikka Allestree käyttää alussa sukupuolineutraalia kieltä, puhuttelee hän jatkossa nimenomaan naisia. Tulkitsisin myös, että termi nuori neitsyt viittaa pikemminkin naisiin. En siksi usko, että hän viittaa alussakaan miehiin naisten lisäksi. Vaikka Allestree viittaa nuoreen ihmiseen, Stonen mukaan länsimaiselle ihmiselle oli 1600–1700 luvuilla ominaista avioituminen keskimäärin vasta noin 10 vuotta seksuaalisen kypsyyden saavutuksen jälkeen, eli suhteellisen myöhään elämässä. Muissa yhteiskunnissa vastaava odotusaika oli yleensä verrattain lyhyt.³²² Tapakirjat on kuitenkin suunnattu aatellisille³²³, joilla oli resurssiensa vuoksi mahdollisuus avioitua muita aiemmin³²⁴. Allestreen tapakirjan esittämä nuori nainen saattoi hyvin olla jo aikeissa avioitua.

Allestree jatkaa, että neitsyiden tulisi ohjata kaikki saamansa kosinnat suoraan vanhemmilleen, samalla ikään kuin testaten miestä. Mikäli ehdokas on pelokas lähestymään naisen huoltajia, se on varma merkki siitä, että hänellä on jotain peiteltävää.³²⁵ Tällainen toimintatapa on: “...*sopivinta neitsyen säädyllyksydelle, ja jonka tulisi tehdä avioliitosta pikemminkin tottelevaisuuden kuin oman*

³²⁰ Allestree 1673, 156 – 157, 159.

³²¹ Allestree 1673, 159 – 160.

³²² Stone 1979, 308.

³²³ Curtin 1985, 396.

³²⁴ Coster 2017, 31 – 32.

³²⁵ Allestree 1673, 161 – 162.

*valinnan teon...*³²⁶ Tästä huolimatta naisen ei tule avioitua miehen kanssa, jota hän ei kykene rakastamaan ja naisella on oikeus torjua huoltajansa valinta yhtä lailla kuin huoltajilla on oikeus antaa ehdokkaasta mielipiteensä³²⁷. Naisen perusteiden huoltajan valinnan hylkäämiseksi tulee kuitenkin olla tarpeeksi hyvät: *"On totta että naisen tulee tarkkaan tutkia inhonsa syitä, ja jos ne osoittautuvat vain lapsellisiksi ja epärealistisiksi, tulee hänen korjata ne järjellä ja vakaalla harkinnalla..."*³²⁸ Vaikka Allestree vaatii, että nainen ei hylkää hänelle valittua miestä heppoisin perustein, ei hän tarkenna mitä tarkoittaa epärealistisilla tai lapsellisilla syillä. Se, että on naisen oman harkinnan varassa päättää mitkä syyt ovat tarpeeksi hyviä, lisää myös naisen omaa vastuuta ja vapautta puolison valinnan suhteen.

Vaikka Allestree on tottelevaisuuden suhteen ehdoton, on viimeinen sana kuitenkin naisella itsellään, ja naisen kokemalla romanttisella rakkaudella on avioliiton kannalta suuri arvo. Coster toteaaakin, että vaikka läheiset saattoivat vaikuttaa parinvalintaan, tapakirjat usein korostivat, että heidän roolinsa oli pikemmin neuvoa kuin määrätä tässä tilanteessa³²⁹. Macfarlanen mukaan moraalisesta oikeudesta kieltäytyä valitusta puolisoista puhuttiin ainakin jo 1500-luvulla, esimerkiksi 1300-luvun lopun ohjeissa avioliitto oli oman valinnan, läheisten ohjeiden ja isän toiveen tulos. Ohjeet koskien avioliittoa eivät yleisesti vaikuta muuttuneen Reformaation jälkeen myöskään ohjeissa koskien parin valintaa, vaan molempien osapuolten suostumus oli keskeinen osa avioitumista. Avioituminen vanhempien tahdon mukaan oli Macfarlanen mukaan yleisempää ylempiluokkaisten parien keskuudessa. Kuitenkin sekä tunteet että avioitumisen kautta saavutettavat edut otettiin kaikkien yhteiskuntaluokkien parissa huomioon.³³⁰

Woolley on Allestreen kanssa samaa mieltä siitä, että naisen ei tule missään nimessä harkita menevänsä naimisiin miehen kanssa, jota hän inhoaa. Mikään miehen hyvä ominaisuus, kuten varakkuus, vaikutusvaltaiset ystävät tai korkea-arvoinen sukulinja, eivät voi saada naista hyväksymään inhoamaansa aviovuodetta.³³¹ Rakkaudella olikin olennainen osa varhaismodernin ajan

³²⁶ Allestree 1673, 162. *"...most agreeable to the virgin modesty, which should make marriage an act rather of their obedience than their choice..."*

³²⁷ Allestree 1673, 162.

³²⁸ Allestree 1673, 162. *"It is true she ought well to examine the grounds of her aversion, and if they prove only childish and fanciful, should endeavor to correct them by reason and sober consideration..."*

³²⁹ Coster 2017, 63.

³³⁰ Macfarlane 1986, 129 – 130, 135 – 136.

³³¹ Woolley 1673, 89.

Englannin kosiskelussa ja avioliitossa. Se oli odotettu ja normaali osa pariutumisen prosessia.³³² Woolleyn mukaan avioliitto on kunniallinen, mutta riskipitoinen, jonka vuoksi miehen ominaisuuksista tai tilanteesta pitää keskustella ennen naimisiin menoa. Hän ei kuitenkaan tarkenna kenen kanssa tätä keskustelua tulee käydä.³³³ Woolley ei siis toivo, että nainen avioituisi kuulematta muiden mielipidettä. Hänen painotuksensa eroaa Allestreesta siinä, että hän ei nosta huoltajan tai muiden henkilöiden mielipidettä puolisoista esille erityisen vahvasti, vaan korostaa naisen omien tunteiden ja mielipiteen merkitystä. Woolley määrittää rakkauden tässä seksuaalisuuden kautta, sitoen naisen rakkauden tai vihan avioseksiin. Lisäksi hän samalla epäsuorasti määrittää ulkoiset ominaisuudet, eli vaikutusvaltaiset ystävät, varakkuus ja ylhäinen suku, joita yleisesti voidaan pitää miehessä haluttavina ulkoisina seikkoina.

Jotkut teokset ottivatkin suuremmin kantaa pakkoavioliittoon. George Savile totesi vuoden 1688 teoksessaan, että nainen saa harvoin tehdä itse valintansa. Hänen mukaansa naisen kumppanin valintaan vaikuttaa enemmän kokeneempien ystävien opastus verrattuna naisen omaan mieltymykseen.³³⁴ Kosiskelu ainakin alkoi usein juuri miehen ja naisen yhteisen ystävän ehdotuksesta³³⁵. Savile jatkaa, että nainen ei usein voi säädylisyyttään kieltäytyä vanhempiensa suosittelemasta puolisoista, vaikka hän ei olisi pohjimmiltaan valinnasta samaa mieltä. Savile ei anna tälle ratkaisua, vaan opastaa naisia mukautumaan tilanteeseen ja pyrkimään tekemään siitä helpomman itselleen.³³⁶ Savile ei Allestreen ja Woolleyn tavoin nosta oman mielipiteen vaikutusta ollenkaan esille. Joko naisilla ei oikeasti ole ollut tätä mahdollisuutta, kuten Savile viittaa, ja Allestreen ja Woolleyn tapakirjat ovat vain esimerkkejä idealisoidusta tilanteesta, tai sitten mahdollisuus on todella ollut olemassa ja Savile ei vain mainitse sitä. Hän saattaa tässä myös puhua kärkkääseen sävyyn kritisoidakseen tapaa. Lawrence Stonen mukaan vuosina 1680–1740 erilaisissa medioissa hyökättiin entistä enemmän aristokratian harjoittamaa järjestettyä avioliittoa vastaan.³³⁷

Sekä Savile, Allestree että Woolley puhuvat lähinnä naisten tottelevaisuudesta. Miehillä oli naisia enemmän vapautta yhteisön paineista puolison valinnassa, kun taas naisten asema riippui niin paljon

³³² Cressy 1999, 261.

³³³ Woolley 1673, 90.

³³⁴ Savile 1688, 25.

³³⁵ Cressy 1999, 243.

³³⁶ Savile 1688, 25.

³³⁷ Stone 1979, 186.

avioliitosta, että muilta saaduilla ohjeilla ja hyväksynnällä oli suurempi merkitys³³⁸. Kenties myös naisilta innokkaammin vaadittu neitsyys ennen avioliittoa johti myös naisten tottelevaisuuden miehiä voimakkaampaan painotukseen. Jos puoliso on valittu jo etukäteen, tai perhe ohjaa valinnassa voimakkaasti, ei kosiskelusta ja rakastumisesta johtuvaa seksuaalisuutta todennäköisemmin tule toteutettua.

Vanhempien mielipide ja hyväksyntä ovat voineet siis jossain määrin vaikuttaa puolison valintaan käsitellyn ajan tapakirjoissa. Siitä, kuinka merkittävässä asemassa pakkoavioliitto on varhaismodernissa Englannissa ollut, on käyty paljon keskustelua erilaisissa tieteellisissä julkaisuissa. Coster toteaa, että useat lähteet viittaavat siihen, että pari saattoi avioitua oman mielensä mukaan, etenkin jos oli valmis vastustamaan huoltajiensa mielipiteitä³³⁹. Stone puolestaan jaottelee aviopuolison valinnan kehitysvaiheisiin, jossa vanhemmat ovat esimerkiksi vielä 1600-luvun alussa valinneet lapselleen puolison ja 1660-luvulta lähtien lapsilla on ollut oikeus antaa vanhemmilleen mielipiteensä valitusta puolisoista³⁴⁰. Vastaavaa suoraa kehityskaarta ei tämän pro gradun alkuperäislähteistä voida löytää. Molemmat Stonen mallin mukaiset 1600-luvulla vaikuttaneet aatteet löytyvät tapakirjoista, mutta aikaisempi vaihe vain myöhemmästä Savilen vuoden 1688 teoksesta. Tämä tosin saattaa olla Savilen tapa kritisoida pakkoavioliittoa eikä välttämättä heijasta todellisuutta. Muissa teoksissa vaikuttaisi siltä, että vanhemmat ovat pikemminkin antaneet mielipiteitä tai kehotuksia ja lapsilla on ollut viimeinen sana avioitumisen suhteen. Nekin teokset, jotka eivät suoraan käsittele aihetta, tuovat esille erilaisia kosiskelun ohjeita. Tämä voi viitata siihen, että henkilöille ei vain ole valittu puolisoa. Stone toteaa, että yksi edellytys vapaan parinvalinnan kehitykselle on se, että henkilöt saavat vanhemmiltaan tilaa tavata ja kehittää omia kosiskelun rituaaleja³⁴¹. Tulee kuitenkin pitää mielessä se, että Stonen malli voi pitää paikkaansa huolimatta siitä, että se ei suoraan näy tapakirjoissa, sillä ne ovat vain idealisoitu kuva todellisuudesta, eivätkä kaikki niistä käsittele aihetta.

Tietyt tutkimukset ovat ottaneet kantaa erikseen perheen isän vaikutukseen puolisonvalinnassa. Tässä käytetyissä tapakirjoissa isää ei erikseen nosteta esille, vaan viitataan sukupuolineutraalisti

³³⁸ Coster 2017, 63 – 64.

³³⁹ Coster 2017, 63.

³⁴⁰ Stone 1979, 181, 183.

³⁴¹ Stone 1979, 184.

esimerkiksi vanhempaan tai ystävään. Kuitenkin John Gillisin mukaan ajan tapakirjat antoivat kuvan voimakkaan patriarkaalisesta naisen isän vaikutuksesta. Hän toteaa, että vaikka perheen hyväksyntä oli parille tärkeää, ei isän mielipiteellä aina ollut merkittävää vaikutusta. Tähän painotukseen tapakirjoissa on vaikuttanut Gillisin mukaan monen puritaani alkuperä. Avioitumisikäiset, yleensä noin 25-vuotiaat naiset olivat usein kuitenkin jo menettäneet isänsä. Lisäksi vanhempien suostumusta yleensä tarvittiin vain siinä tapauksessa, että parilla oli omaisuutta tai tulevaa perintöä.³⁴² Stonen mukaan naisen isä saattoi jättää testamenttiinsa ehdon, että nainen ei saa myötäjäisiä, jos huoltaja ei hyväksy miestä. Joskus vanhemmat jopa ehdottivat tiettyä puolisoa testamentissaan, mutta tällä ei välttämättä ollut vaikutusta puolison valintaan. Tällaisten järjestelyjen suosio heikentyi kuitenkin jo 1600-luvun alussa.³⁴³

Tapakirjat oli suunnattu yläluokalle³⁴⁴, jolloin vanhempien hyväksynnällä on todennäköisemmin ollut merkitystä sekä omaisuuden että suvun taustan vuoksi. Stone toteaa, että mitä yläluokkaisempi ja rikkaampi perhe oli, sitä todennäköisemmin vanhemmat vaikuttivat puolison valintaan. Vanhimmillä pojilla oli perinnön vuoksi paineita avioitua perheen mielipiteen mukaan. Tyttärillä taas paine johtui siitä, että heidän tulevaisuutensa riippui pitkälti siitä, miten hyvin he avioituivat. Se, kuinka paljon perhe vaikutti naisen puolison valintaan, riippui myös perheen pään eli isän luonteesta.³⁴⁵ Joka tapauksessa vanhempien suostumuksella tai mielipiteellä voidaan tulkita erityisesti aristokratian keskuudessa olleen ainakin jonkin verran muita enemmän vaikutusta. Kuten nähty, naisilla oli usein ainakin jonkinlainen vapaus puolisonvalinnassa. Kirjoissa neuvottiin myös suoraan miehiä ja naisia siinä, millaisella tavalla heidän itsensä tulisi puoliso valita.

3.4.2 Oma harkinta

Alan Macfarlanen mukaan se, että suhteellisen suuri määrä ihmisiä ei koskaan mennyt naimisiin sekä melko korkea naimisiinmenoikä ovat merkkejä siitä, että puoliso valittiin itse varhaismodernin ajan Englannissa. Onkin eri asia valita puoliso teinitytölle kuin aikuiselle naiselle. Hän kuitenkin toteaa, että ei voida tarkkaan määritellä milloin tämä muutos kohti oman valinnan ja romanttisen rakkauden

³⁴² Gillis 1985, 21.

³⁴³ Stone 1961, 183.

³⁴⁴ Curtin 1985, 396.

³⁴⁵ Stone 1979, 182; Stone 1961, 183.

yleistymistä on tapahtunut.³⁴⁶ Tässä alaluvussa tarkastelen millaisia ohjeita tapakirjat antavat koskien aviopuolison vapaata valintaa.

Aviopuolison valinta varhaismodernina aikana oli hyvin tärkeä päätös, jota tuli harkita tarkkaan³⁴⁷. Hannah Woolleyn mukaan naisen perusteellinen harkinta auttaa häntä löytämään puolison, jonka kanssa hän voi avioliitossa olla onnellinen eikä päätyä katumaan. Rakkaus ensisilmäyksellä ei yleensä kestä pitkään, jonka vuoksi pitää harkita pitkään ja huolella, ennen kuin etenee rakastumisesta avioliittoon. Woolley jatkaa, että kosiskelun aikana rakkauden on hyvä olla harkittua ja kätkeytyä. Naisen tulisi tarkkailla miestä pyrkien löytämään tästä mahdolliset huonot puolet sekä koetella häntä näiden varalta, sillä kun rakkaus etenee tarpeeksi pitkälle, näkee nainen miehessä vain hyvät puolet. Naisten, jotka ovat erityisesti nuorina taipuvaisia ihastumiseen ja rakkauteen, tulee oppia estämään harhaileva ihastus käyttämällä itsehillintää.³⁴⁸ Tuleva aviomies tulee siis valita rakkauden perusteella, tuntematta kuitenkaan liikaa, jotta arvostelukyky ei petä. Lisäksi Woolley määrittää rakkauden iän perusteella. Se, että varhaismodernina aikana esimerkiksi intohimoiset ja voimakkaat tunteet eivät olleet suotavia perusteita aviopuolison valinnalle³⁴⁹ näkyy tässä hyvin. Nainen ei saa rakastua väärällä, intohimoisella eli arvostelukyvyyn pettäväällä tavalla. Rakkaus on tärkeä ja olennainen, mutta vaarallinen tunne, jonka kanssa tulee olla varovainen, jotta nainen pystyy valitsemaan puolison järjellä. Onnentunne nostetaan tärkeään asemaan ja siihen liitetään myös järki.

Josiah Dare puolestaan neuvoo miehiä vaimon valinnassa, mutta ei Woolleyn tavoin siinä, miten miehen tulee käyttäytyä puolison valinnassa, vaan siinä, millainen on hyvä nainen. Hän toteaa, että: *“...valitse sellainen vaimo, joka tuo etuja, jotka tasapainottavat avioelämän hankaluuksia...”*³⁵⁰ Avioliitossa on Daren mukaan yhtä paljon hyvää ja pahaa, jonka vuoksi miesten tulisi harkita tarkkaan, haluaako hän luopua naimattoman elämänsä rauhasta avioliiton vuoksi³⁵¹. Cressyn mukaan avioliitto esitettiin suosituissa sananlaskuissa usein naimattoman miehen tuhona ja miehen vapauden riistäjänä, jonakin, jota mies tulee katumaan. Myös esimerkiksi näytelmät antoivat miehille

³⁴⁶ Macfarlane 1986, 122 – 123.

³⁴⁷ Cressy 1999, 255.

³⁴⁸ Woolley 1673, 87 – 89, 91 – 92, 97.

³⁴⁹ Cressy 1999, 255.

³⁵⁰ Dare 1673, 86. *“...be sure to chuse such a wife as may bring with her such advantages to thee, as may at least counter-balance all the inconveniences of married life...”*

³⁵¹ Dare 1673, 86.

avioliitosta kuvan aikuisuuden velvollisuuksien alkuna ja vapauden loppuna.³⁵² Dare on samoilla linjoilla kuin Woolley, avioliitto ei ole välttämättä hyvä asia, jos sitä ei harkitse tarkkaan, mutta hän ei Woolleyn tavoin nosta tunteiden merkitystä esille yhtä voimakkaasti puolison valinnassa. Kuten Woolley, Darekin puhuttelee aviopuolisoa etsiviä suoraan eikä siten tässä yhteydessä oletta, että henkilön vanhemmat etsisivät hänelle puolison.

Myös Brathwait korostaa miehen omaa valintaa: “... tarkkaile kuka on rakkautesi arvoinen ennen kuin teet valintasi.”³⁵³ Hän ohjeistaa tässä käymällä läpi naisen hyviä ja huonoja puolia, joita miehen tulee tarkkailla kosiskelussa valitessaan vaimoa. Kyseessä on hänen mukaansa oikeanlaisen, sääntöjen ohjaaman rakkauden mukainen valinta, eikä pakkoavioliitto. Ylimmäksi hyveeksi hän kohottaa naisen siveyden ja nöyryyden.³⁵⁴³⁵⁵ Brathwait ohjeistaa teoksessaan tunteen kohdistamisessa ja määrittää samalla millaista on oikeanlainen rakkaus. Sanavalinta “rakkauden arvoinen” kohottaa miehen ylempään asemaan, jossa miehellä on valta ja velvollisuus kohdistaa rakkautensa hyveelliseen naiseen. Tähän liittyy oletus, että miehen tulee valita keneen hän saa rakastua sekä se, että naisen tulee pyrkiä muottiin, joka miellyttää miestä päästäkseen naimisiin. Teoksen kohderyhmä ovat naiset, jonka vuoksi ei voida sanoa, että miehellä ei olisi vastaavia odotuksia. Toisin kuin Dare, Brathwait nostaa rakkauden myös miehen ja puolison valinnan kohdalla esille.

Varhaismodernin ajan moralistien mukaan avioliittoon ei tullut astua vain maallisten hyveiden, vaan myös esimerkiksi vastapuolen luonteen perusteella, kuitenkin henkilön tausta huomioon ottaen³⁵⁶. Allestree pitää aviopuolison valinnassa tärkeimpänä perusteena puolison hengellistä sopivuutta. Hänen mukaansa yleensä otetaan huomioon vain maalliset asiat, kuten kauneus tai varakkuus. Sitä tärkeämpänä Allestree pitää kristillisyyttä ja sielun pelastumista, vaikka myös toteaa, että maallisetkin seikat voivat olla tärkeitä.³⁵⁷ Capp muistuttaa, että parin suhteeseen vaikuttivat erilaiset uskontoon liittyvät kysymykset, etenkin jos niistä oltiin eri mieltä. Tämä kärjistyi 1600-luvun sisällissodan aikaan, kun osa pareista saattoi kuulua hyvin erilaisiin radikaaleihin uskonnollisiin

³⁵² Cressy 1999, 289.

³⁵³ Brathwait 1630, 261. ”...that you may see who are worth loving before you make your choice.”

³⁵⁴ “Shamefastnesse”

³⁵⁵ Brathwait 1630, 261 – 262.

³⁵⁶ Cressy 1999, 255.

³⁵⁷ Allestree 1659, 317 – 318.

ryhmiin. Osa pareista erosikin uskonnollisten erojen vuoksi.³⁵⁸ Pelkästään siis hurskaan puolison löytäminen ei hyödyntänyt, jos uskonto itsessään oli erilainen.

Myös Dare pitää tärkeimpänä mahdollisen vaimon ominaisuutena hurskautta, ja kehottaa miehiä valitsemaan vaimokseen tällaisen naisen. Jumalaa pelkäämään kasvatettu nainen on hyvin koulutettu sekä nöyrä ja kohtelias käytökseltään. Sen sijaan kunnianhimoista tai nokkelaa naista tulee välttää, sillä hän tulee nolaamaan aviomiehensä. Tällainen hyvä ja hurskas nainen ei kuitenkaan saa olla liian koulutettu eikä mies saa kosiskella naista hänen turhien taitojensa, kuten ranskankielen taidon, vuoksi. Daren mukaan naiselle on tarpeeksi, että hän osaa puhua yhtä kieltä. Kosiskeltavan naisen tulee osata muita hyödyllisempiä taitoja, kuten ruuanlaittoa.³⁵⁹ Hän lisää, että nainen ei kuitenkaan saa olla liian valmis saarnaamaan uskoaan. Tällainen nainen on Daren mukaan todennäköisesti vain ulkoisesti, ei sisäisesti hurskas ja siten huono valinta aviopuolisoksi.³⁶⁰ Dare oikeuttaa tässä miestä rajoittamaan ja vaatimaan naiselta paljon, kun miehellä on oikeus vaatia näitä rajoitteita.

Shirleyn teos puolestaan painottaa enemmän Allestreen mainitsemia maallisia eli tässä tapauksessa taloudellisia asioita. Hän varoittaa sekä miehiä että naisia ottamasta osaa edes pikkuseikoilta vaikuttaviin asioihin, kuten käsineiden, korujen ja muiden lahjojen vaihtoon tai vastaanottoon, jotta rakkaus ei tällaisen toiminnan kautta syntyneen tuttavallisuuden kautta pääse vaikuttamaan ihmiseen ja hänen harkintaansa³⁶¹. Macfarlen mukaan varhaismodernin ajan lahjojen vaihto on todiste parin oman tahdon toteutumisesta. Hän toteaa, että rakkauskirjeet, jotka olivat ainakin 1500-luvulta alkaen suosittuja, olivat myös eräänlainen lahja, joita kosiskeleva pari saattoi vaihtaa. Tällainen rakkauskirjeenvaihto olisi Macfarlanen mukaan hyödytön, jos avioliiton järjestäisivät sukulaiset eivätkä henkilöt itse.³⁶² Shirleyn teoksessa lahjojen vaihto voi johtaa rakkauden tunteeseen, mikä voi johtaa puolestaan avioitumiseen omasta, potentiaalisesti huonosta valinnasta johtuen.

Shirleyn ajatukset puolison valinnasta kokoavat muiden käsiteltyjen tapakirjojen ajatuksia hyvin. Hänen mukaansa naisen ei tule haluta vain avioitua nopeasti, vaan myös hyvin. Hän muistuttaa naisia, että naisten tulee osata käyttäytyä ennen avioliittoa aikuismaisesti ja unohtaa siveettömät tai

³⁵⁸ Capp 2003, 81 – 82.

³⁵⁹ Dare 1673, 87.

³⁶⁰ Dare 1673, 88.

³⁶¹ Shirley 1687, 199.

³⁶² Macfarlane 1986, 301.

kevytkenkäiset ihastukset. Siten hän voi avioitua onnellisesti ja luvata tällä kosiskelun aikaisella käytöksellään ja harkitulla puolison valinnallaan itselleen todellisen onnellisuuden pitkäksi aikaa.³⁶³ Tärkeintä siis 1600-luvun Englannin tapakirjoissa oli sekä miehille että naisille, että puolisoehdokkaan hyviä ja huonoja puolia harkittaisiin tarkkaan ja että rakastunut ei unohda järkeä. Eri teokset painottivat hieman eri asioita, kuten Dare uskontoa hyvän vaimon alistuvuuden merkkinä ja Brathwait naisen siveyttä. Ohjeet kohdistettiin sekä miehille että naisille, mutta miehiä neuvottiin hieman useammin. Harkitun ja rakkauteen perustuvan puolison valinnan sekä kosiskelun jälkeen pari avioituu ja saavuttaa päämääränsä edeten uudenlaiseen asemaan elämässään. Tämä uusi vaihe miesten ja naisten elämässä on luonnollisesti, kuten kosiskelukin, voimakkaasti roolitettu sukupuolen mukaan erilaisiin sääntöihin ja tapoihin.

³⁶³ Shirely 1687, 220 – 221.

4. AVIOLIITTO

Aikuisiän saavuttaneista ihmisistä avioitui 1600-luvun Englannissa noin 80 %, joista moni leskeytyi ja meni uudelleen naimisiin. Suurin osa ihmisistä avioitui kaksikymppisissään, mutta naisista 20–25 % ja miehistä 25–30 % olivat avioituessaan yli 30. Vain pieni osa, noin 3–4 % miehistä ja 11–13 % naisista avioitui alle 20-vuotiaina. Ylemmät luokat saattoivat avioitua muita luokkia aiemmin suurempien resurssiensa vuoksi. Avioliittoa edelsi varsinainen avioliittoseremonia, jota tässä tutkimuksessa ei kuitenkaan käsitellä. Avioliitto muutti ihmisen seksuaalisia ja sosiaalisia rooleja sekä toi mukanaan uusia velvollisuuksia ja etuoikeuksia, ja se oli etenkin naisille merkittävä virstanpylväs elämässä. Tapakirjat pyrkivät helpottamaan avioon astumista neuvomalla pareja siinä, kuinka tämän muutoksen saattoi kohdata sekä miten puolisoa tulisi käsitellä. Avioparin moraalinen asema oli erilainen verrattuna naimattomiin. Heille oli tärkeää pitää maineestaan huolta, pysyä rehellisenä sekä käydä kirkossa säännöllisesti.³⁶⁴ Avioliitto oli Englannissa kahden ihmisen välinen, eikä esimerkiksi jalkavaimoja pidetty³⁶⁵. Tässä kappaleessa käsitelen jo avioseremonian läpikäyneen parin käytökseen ja tapoihin liittyviä ohjeita. Käyn läpi naisen tottelevaisuutta, erilaisia tunteita, seksuaalisuutta uskollisuuden ja mustasukkaisuuden kautta sekä tiedon ja talouden ohjeita.

4.1 Tottelevaisuus

Huomattava osa avioliiton ohjeista vaatii naisen tottelevaisuutta. Englannin tapaoikeudessa naisesta tuli avioliitossa miehen omaisuutta³⁶⁶. Vaimon asema oli alisteinen miehelle, jota hänen tuli totella. Miehen asemaan perheen päänä vaikuttivat moninaiset seikat, esimerkiksi arvovaltaisen valtion ja perheen korostus, naisten koulutus, lait sekä uskonnolliset näkemykset. Miesten valta perheessä oli varhaismodernissa Englannissa Stonen mukaan todennäköisesti jopa suurempi kuin keskiajalla, etenkin keski- ja yläluokkaisissa perheissä.³⁶⁷ Berry ja Foyster pohtivat, että perheen sisäiset sukupuolten väliset suhteet ja perheen sisäinen valtakamppailu eivät olleet niin yksinkertaisia, kuin miten Stone esittää. Perhe-elämään vaikuttivat monet eri seikat, kuten taloudellinen tilanne, ikä sekä mahdollisuus saada lapsia ja kasvattaa ne sosiaalisesti hyväksytyllä tavalla.³⁶⁸ Myös Karen Harvey toteaa, että patriarkalisuus oli epävakaa malli varhaismodernin ajan Englannissa eikä sitä siten

³⁶⁴ Coster 2017, 32; Cressy 1999, 285, 287 – 288; Reay 1998, 7.

³⁶⁵ Macfarlane 1986, 239.

³⁶⁶ Lardy 2012, 21.

³⁶⁷ Stone 1979, 109, 145.

³⁶⁸ Berry & Foyster 2010, 16.

voida suoraan siirtää tosielämään. Moni nainen vastusti käytäntöä ja naisen aseman puolustajia oli läpi 1600-luvun. Lardyn mukaan kuitenkin viimeistään Englannin kuninkaanvallan 1660-luvulla palauttanut Restauraatio hiljensi vastaäännet ja antoi miehen ylemmälle asemalle uutta potkua.³⁶⁹ Myös 1500-luvun reformaatio korosti perhettä uskonnon ja moraalien kontrolloijina kirkon sijaan, joka auttoi vahvistamaan miehen asemaa perheen päänä³⁷⁰. Lutherin ja hänen seuraajiensa mukaan aviomiesten tuli hallita lapsiaan ja vaimoiaan kuten kaupunkeja hallittiin³⁷¹.

Reayn mukaan tapakirjoissa naisilta vaaditaan kokonaisvaltaista alistumista, vaikkakin niissä tuodaan myös esille, että kaikki eivät noudattaneet tätä sääntöä. Monessa muussa kirjallisuuden lajissa naiset kuitenkin esitettiin usein kapinallisina ja voimakkaina hahmoina. Avioliitto esitettiin niissä usein miehen ja naisen välisenä valtataisteluna.³⁷² Ajan kirjoitusten mukaan englantilaisilla naisilla oli lisäksi muita eurooppalaisia maita enemmän vapauksia, mutta tämä ei välttämättä ole pitänyt paikkaansa³⁷³. Tytöt kasvatettiin hyväksymään alemman asemansa, joka sitten vaikutti naisten käyttäytymiseen ja odotuksiin, esimerkiksi tietty osa naisista hyväksyi alemman asemansa ja eli onnellisissa avioliitoissa ajan käytäntöjen mukaan. Kunkin yksilön luonteella ja elämäntilanteella oli iso merkitys sille, kuinka avioliitto onnistui.³⁷⁴ Patriarkaalisuuden analyysi onkin Shepardin mukaan ajankohdan yhteiskunnallisen tärkeyden vuoksi olennaista varhaismodernin ajan historian tutkimuksille³⁷⁵. Mies ei myöskään ollut kaikkien kotien pää, vaan esimerkiksi noin 19 % naisista oli leskiä, joilla oli myös tärkeä asema yhteisössä³⁷⁶.

Hannah Woolleyn mukaan *“On olemassa nämä kaksi välttämättömyyttä avioliitossa, ylemmyys ja alemmuus.”*³⁷⁷ Naisen tottelevaisuus on siis välttämätön osa avioliittoa. Woolley määrittää tottelevaisuutta tunteiden kautta tuomalla esiin esimerkiksi rakkauden osuutta. Miestään rakastavan naisen tulee alistua miehen valtaan kaikissa paitsi lakia rikkovissa asioissa, silloinkin vaikka nainen olisi rikkaampi tai sukujuuriltaan ylhäisempi kuin mies. Woolley liittää tottelevaisuuteen myös muita

³⁶⁹ Lardy 2012, 33; Harvey 2012, 3.

³⁷⁰ Stone 1979, 145.

³⁷¹ Coster 2017, 122.

³⁷² Reay 1998, 22 – 23.

³⁷³ Fletcher 1995, 3 – 4.

³⁷⁴ Capp 2003, 72.

³⁷⁵ Shepard 2005, 290.

³⁷⁶ Buxton 2015, 80.

³⁷⁷ Woolley 1673, 104. *“There are these two Essentials in Marriage, Superiority and Inferiority.”*

tunteita, tai tunteita määrittäviä tiloja³⁷⁸, toteamalla, että erityisesti ne naiset ovat ylistyksen arvoisia, jotka rauhallisesti ja hellästi tottelevat miehiään niin hyvässä kuin pahassakin. Nainen kunnioittaa miestänsä, kun hän tottelee häntä.³⁷⁹ Nainen tuo siis tottelevaisuudellaan esille hyviä tunteitaan todistamalla rakkautensa ja kunnioittamalla miestänsä. Woolley käsittelee tottelevaisuutta melko ehdottomasti, eikä esimerkiksi pohdi miten nainen voisi saada oman tahtonsa läpi. Hän kuitenkin muistuttaa, että miehen valta naisen yli on Englannissa kohtuullisempi, kuin useassa muussa maassa³⁸⁰, jolla hän ikään kuin lieventää tai pyrkii puolustamaan jyrkkiä vaatimuksiaan. On mielenkiintoista, että mikäli Woolley todella kirjoitti teoksen, on hän ainoa käsittelemäni naiskirjailija, mutta kuitenkin vaatii naisten kokonaisvaltaista alistumista.

Myös Allestree käsittelee rakkautta osana tottelevaisuutta. *Whole Duty of Manissa* hän jakaa naisen velvollisuudet avioliitossa kolmeen osaan, tottelevaisuuteen, uskollisuuteen ja rakkauteen. Hän toteaa, että “... nainen on miehelle velkaa tottelevaisuuden.”³⁸¹ *The Ladies’ Callingissa* Allestree puhuttelee suoraan naisia ja myöntää, että velvollisuus totella miestä voi kuulostaa ankaralta, vaikka se onkin jokaisen vaimon velvollisuus³⁸². Hän lähestyy aihetta eri tavalla miehille ja naisille suunnatuissa teoksissa. Naisille hän perustelee ja pyrkii oikeuttamaan tottelevaisuutta tarkemmin, kun miesten teoksessa hän oikeuttaa miehiä vaatimaan sitä. Allestree käsittelee rakkautta osana laajempaa avioliiton kontekstia, jonka vuoksi tottelevaisuutta ei Woolleyn teoksen tavoin suoraan määritellä rakkauden kautta, vaikka Allestreen määrittämien avioliiton velvollisuuksien vuoksi tottelevaisen vaimon tulisi myös rakastaa miestänsä.

Tottelevaisuus liittyi vahvasti uskontoon, ja moni teoksista perustelee vaatimuksiaan sillä. Anonyymien mukaan hyvä vaimo on hurskas ja uskovainen, mutta ei kapinallinen, tottelematon tai ylpeä³⁸³. Woolleyn mukaan Jumalan loi ensin miehen ja vasta sitten naisen miehen avuksi ja palvelukseen. Shirley taas toteaa, että miehen asema perheen päänä voidaan rinnastaa Kristuksen asemaan kirkon päämiehenä.³⁸⁴ Myös Allestree toteaa, että tottelevaisuus on Jumalan naiselle

³⁷⁸ Voidaan esimerkiksi pohtia, onko rauhallisuus tunne vai tietynlainen mielentila, johon tunteet siten vaikuttavat?

³⁷⁹ Woolley 1673, 104 – 105, 106.

³⁸⁰ Woolley 1673, 104.

³⁸¹ Allestree 1659, 311. “*first for the Wife, she owes obedience.*”

³⁸² Allestree 1673, 175.

³⁸³ Anonyymi 1650, 175 – 176.

³⁸⁴ Woolley 1673, 104; Shirley 1687, 222.

osoittama velvollisuus³⁸⁵. *The Ladies' Calling*issa hän viittaa tarkemmin Eevan tottelemattomuuteen paratiisissa naisen tottelevaisuuden vaatimuksen perustana. Se pohjautuu hänen mukaansa universumin perustavanlaatuisen lakiin, joka on lähes yhtä vanha kuin maailma.³⁸⁶ Patriarkalisuus ja naiseus pohjautuivatkin osaltaan Raamatun Eevan syntiin ja naisten rangaistukseen siitä. Eeva ja Maria ovat länsimaisen kristillisen tradition symboleita naisista, jotka edustavat esimerkiksi valoa ja pimeyttä sekä viattomuutta ja turmeltumista.³⁸⁷

Savilen teos eroaa muista siinä, että hän ei korosta uskontoa yhtä vahvasti kuin muut vaan perustelee tottelevaisuutta esimerkiksi naisiin liitettävien sisäisten seikkojen kautta. Hänen mukaansa sukupuoli eivät luonnostaan ole tasa-arvoisia, vaan miehet, jotka toimivat määrätysssä tehtävässään lainsäätäjinä, ovat järkevämpiä kuin naiset. Tämän vuoksi naiset taas on tehty paremmin sopivaksi tottelevaisuuteen, jota he tarvitsevat naisten velvollisuuksien toteuttamiseksi.³⁸⁸ Tietenkin sanat ”luotu” ja ”määrätysssä” voivat viitata Jumalaan, mutta uskonto ei silti nouse yhtä voimakkaasti esille kuin useissa muissa teoksissa. Savile jatkaa pohtimalla asiaa myös ulkoisten ominaisuuksien kannalta. Hän toteaa, että nainen on heikompi, jonka vuoksi valta-asema on kohtuullinen rooli nimenomaan miehelle³⁸⁹. Savilen vaatimus naisten tottelevaisuudesta näyttäytyy myös miehen ystäviin nähden. Hän muistuttaa, että nainen ei missään tapauksessa saa kiistää miehensä ja hänen ystäviensä tapoja, tai pyrkiä muuttamaan niitä³⁹⁰.

Savile perustelee vaatimuksiaan myös avioliiton instituution tärkeydellä. Hän toteaa, että vaikka tottelevaisuus ei välttämättä kuulosta naisista hyvältä, on avioliitto liian tärkeä, jotta toinen osapuoli ei olisi johtavassa asemassa. Epäoikeudenmukaisuus toteutuu hänen mukaansa kuitenkin vain harvoin eikä siten riitä muuttamaan lain ja tapojen osoittamaa tottelevaisuuden roolia. Naisen on omahyväistä kuvitella, että hänen vuokseen tehtäisiin suuria yhteiskunnallisia muutoksia.³⁹¹ On kertovaa, että vaikka hän myöntää yksittäisten naisten kokevan epäoikeudenmukaisuuksia, Savile ei pidä niitä riittävän tärkeinä yhteiskunnallisen muutoksen tekemiseen. Voidaan myös tulkita, että Savile pitää kokonaisuutta yksittäisiä ihmisiä, tai ainakin naisia, tärkeämpänä. Lisäksi tämä

³⁸⁵ Allestree 1659, 312.

³⁸⁶ Allestree 1673, 175.

³⁸⁷ Scott 1999, 43; Aughterson 1995, 41; Fletcher 1995, xvii.

³⁸⁸ Savile 1688, 26.

³⁸⁹ Savile 1688, 31.

³⁹⁰ Savile 1688, 61 – 62.

³⁹¹ Savile 1688, 31 – 32.

Woolleyn tavoin ikään kuin lieventää vaatimuksia. Lähestymistapa näiden kahden teoksen välillä on kuitenkin myös erilainen. Kun Woolley vertaa tilannetta muihin maihin, pohjaa Savile tulkintansa omaan todennäköisesti arvioonsa siitä, että epäoikeudenmukaisuuksia ei juuri tapahdu. Savile jatkaa toteamalla, että koska täydellinen vapaus on naiselle epämukavaa ja levotonta, tulisi naisen itsensä vuoksi alistua jonkinlaiselle järkeen pohjautuvalle alistukselle³⁹². Naisen rooli on siis miehen luonteesta ja tahdosta riippumatta kuitenkin aina alistua. Perusteet pohjautuvat toisaalta siihen, että tottelevaisuus on naisen parhaaksi, jonka vuoksi naisen alistus on heistä itsestään lähtevää. Lardy kutsuukin Savilen näitä näkemyksiä misogynisiksi ja kyynisiksi sekä miehen asemaa ylläpitäviksi³⁹³.

Sekä Savile että Allestree antavat kuitenkin Woolleyyn verrattuna naisille hieman enemmän oikeuksia käyttää tottelevaisen roolinsa sisällä keinoja oman tahtonsa toteuttamiseen. Toki pitää huomata, että myös Woolley antaa sen verran periksi, että hän ei vaadi naista tottelemaan miestään missään laittomassa asiassa³⁹⁴. Savile esimerkiksi toteaa, että naisilta vaadittava tottelevaisuus ei oikeastaan ole sukupuolten epätasa-arvoa, vaan voimavara naiselle: “...mutta tarkastellessa voidaan todeta, että Luonto on kaikkea muuta kuin epäoikeudenmukainen sinulle, ja että se on sinun puolellasi...”³⁹⁵ Huomattavaa on, että hän jälleen korostaa muita asioita kuin uskontoa. Savile jatkaa, että naisella on muita etuja³⁹⁶, jotka oikaisevat tätä velvollisuutta ja näennäistä epätasa-arvoa. Hänen mukaansa nainen voi kukistaa miehensä ja vapauttaa itsensä ilman minkäänlaista väkivaltaa. Savilen mukaan miehet haluavat hellän naisen viihdyttämään ja hellyttämään heitä sekä naiset vahvan miehen suojelua ja järkevän miehen johdatusta. Nainen saa tahtonsa läpi kauneudellaan ja kyynelillään, jotka ovat voimakkaampia kuin miesten asettamat lait tai väitteet.³⁹⁷ Vaikka naisen tulee totella, on hänellä siis tämän sisällä luonnon tuoma mahdollisuus vaikuttaa mieheensä.

Allestree puolestaan toteaa hieman Woolleyn tavoin, että naisen ei tule totella aviomiehensä käskyjä, mikäli ne ovat Jumalan sanan vastaisia. Käskyjä ei myöskään tarvitse totella, vaikka ne olisivat Jumalan sanan mukaisia, jos vaimo onnistuu osoittamaan miehelleen käskyn hankaluuden ja

³⁹² Savile 1688, 61.

³⁹³ Lardy 2012, 22.

³⁹⁴ Woolley 1673, 106.

³⁹⁵ Savile 1688, 26 – 27. “...but upon examination it will be found, that Nature is so far from being unjust to you, that she is partial on your side...”

³⁹⁶ Nainen esimerkiksi hallitsee muilla elämän alueilla muita ihmisiä. Savile 1688, 27.

³⁹⁷ Savile 1688, 27 – 28.

epämukavuuden. Tässä tapauksessa naisen tulee toimia rauhallisesti ja totella miehensä viimeistä päätöstä.³⁹⁸ *The Ladies' Calling*issa Allestree toteaa, että tottelevaisuus takaa suuremman mahdollisuuden, että naisen oma tahto toteutuu ja rauha säilyy avioliitossa. Pakolla omaa tahtoaan toteuttamaan pyrkivä nainen saa vain miehen vastustamaan vaimonsa tahtoa.³⁹⁹ "...tämä (kuten kaikki muut hyödyttömät kapinat) muuttaa oivallisen alamaisuuden orjuudeksi..."⁴⁰⁰ Allestree myös muistuttaa, että tottelevaisuutta vaativissa tilanteissa moni nainen on vain oman kärsimättömyytensä vuoksi itsepäinen⁴⁰¹.

Allestree kutsuu naisen alempaa asemaa oivalliseksi tai näppäräksi⁴⁰², joka viittaa naisen paikkaan tässä valtasuhteessa tai ainakin siihen, millaisena mies haluaa aseman naisille esittää. Allestreen sanavalinta ”oivallinen” vastoin ”orjallista” tai ”nöyristelevää”⁴⁰³ luo voimakkaan kontrastin. Nainen voi Savilen tyyllisesti tavallaan manipuloida miehen tekemään kuten hän haluaa, mutta Allestree korostaa kommunikaatiota, kun Savile ulkonäköjä ja tekoa. Tottelevaisuus ei Allestreen mukaan ole yhtä mustavalkoinen tai ehdoton kuin se vaikka Woolleyn mukaan enemmän vaikuttaa olevan. Toki täytyy pitää mielessä, että nainen oli Allestreenkin teoksessa ehdottomasti miehen vallan alainen. Lisäksi Allestree liittyy tottelevaisuuden ja naisen rauhallisuuden Woolleyn tavoin toisiinsa.

Naisella oli siis keinoja vaikuttaa, vaikka mies oli parisuhteessa johtava osapuoli. Moni pari päätti usein isoista asioista yhdessä, tai vaimolla oli ainakin oikeus vedota miehen päätökseen ja monen naisen voidaan katsoa toimineenkin oman tahtonsa mukaan⁴⁰⁴. Cappin mukaan ajan tapakirjat korostivat suostumuksen ja neuvottelun merkitystä. Vaikka miehet määräisivät, niin pari saattoi pyrkiä tekemään jonkinlaisen kompromissin. Capp antaa esimerkin 1600-luvun englantilaisesta perheestä, jossa miehen tahto ei toteutunut naisen antamien hyvien vastaväitteiden vuoksi. Hänen mukaansa voidaan myös löytää yllättävä määrä tapauksia, jossa voimakkaan vaimon tahto hallitsi tiettyjä päätöksiä. Suurin osa miehistä kuitenkin halusi säilyttää ylemmyytensä suhteessa, mutta toisinaan tulla vaimonsa tahtoa vastaan. Moni mies tunnisti, että liiallinen määräily vaikutti

³⁹⁸ Allestree 1659, 311 – 312.

³⁹⁹ Allestree 1673, 175.

⁴⁰⁰ Allestree 1673, 176. "...this (like all other ineffective rebellions) serving to straiten her yoke, to turn an ingenuous subjection into a slavish servitude..."

⁴⁰¹ Allestree 1659, 312.

⁴⁰² ”ingenuous”

⁴⁰³ ”slavish”

⁴⁰⁴ Buxton 2015, 80; Capp 2003, 71.

negatiivisesti avioliiton laatuun.⁴⁰⁵ Varhaismodernille Englannille oli Harveyn mukaan tyypillistä, että vaikka nainen ei olisi voinut suoraan haastaa miehen vaikutusvaltaa, hän pystyi käyttämään muita keinoja ohittaakseen tai pehmentääkseen miehen auktoriteettia. Nainen saattoi myös saada tukea eri yhteisöiltä sekä tietyissä tilanteissa, kuten vaikkapa kodin pyörittämisessä, toimia omavaraisesti.⁴⁰⁶

Josiah Dare käsittelee tottelevaisuutta hieman miehen kannalta toteamalla, että mies ei saa olla liian ylimielinen tai alistuva vaimolleen, sillä molemmat saavat vaimon vihaamaan miestänsä. Hyvä mies hallitsee olohuonetta ja salia sekä antaa vaimon hallita keittiötä ja makuuhuonetta.⁴⁰⁷ Voimakas mies perheen päänä on naisten omaksi parhaaksi. Dare sitoo tilanteen Allestreen tavoin rauhallisuuden ja vihan teemoihin. Allestree liittyy naisen tunteen naisen aseman ylläpitoon ja Dare miehen käytöksen, eli oikeanlaisen patriarkaalisuuden naisen tunteeseen. Molemmissa teoksissa pyritään täyttämään oma rooli, jonka toteutumiseen tai sen häiriintymiseen liitetään rauhallisuus ja viha naisen oikeanlaiseksi tai vääränlaiseksi tunteeksi. Tässä vääränlainen vihan tunne on heikon miehen, ei naisen, vika.

Savile sivuaa miehen asemaa naisen tottelevaisuudessa ja suostuu myöntämään, että aviomies saattaa myös olla heikko tai epäpätevä. Tämä saattaa aiheuttaa naiselle surua ja vaikeuksia, mutta se myös voi asettaa vaimon tietynlaiseen hallitsevaan asemaan, mikäli tämä vain osaa käyttää valtaansa. Se ei kuitenkaan tarkoita samanlaista valtaa kuin miehen valta vaimon yli, vaan heikon miehen kautta määriteltyä valtaa. Tästä asemasta huolimatta nainen ei saa ikinä julkisesti tuoda esille tällaisessa asemassa olevan miehen heikkoutta.⁴⁰⁸ “...*Kun aviomiehesi päättää olla tyhmä, hän on silti sinun tyhmyrиси...*”⁴⁰⁹ Naisen hallitseva asema on tässä miehen oma vika. Savile ei luo miehestä erehtymätöntä kuvaa, mutta kuitenkin pyrkii ylläpitämään miehen valtaa kaikissa tilanteissa. Miehen tulee Savilen tekstissä vähintään näyttäytyä ulkoisesti muille voimakkaana, joka on myös naisen vastuulla. Vaatimus vahvan roolin ylläpitämisestä tuo varmasti myös paineita miehille sopia tähän muottiin.

⁴⁰⁵ Capp 2003, 73 – 75.

⁴⁰⁶ Buxton 2015, 79 – 80; Harvey 2012, 3.

⁴⁰⁷ Dare 1673, 92.

⁴⁰⁸ Savile 1688, 57 – 60.

⁴⁰⁹ Savile 1688, 59. “...*when your Husband shall resolve to be an Ass, you do not take care he may be your Ass...*”

Miehisyyden määrittäminen patriarkaalisen vallan kautta olikin joillekin miehille etuoikeus, mutta toisaalta myös ahdistuksen lähde. Miehen tuli säilyttää perheen sisäinen järjestys ja kontrolli vaimoonsa sekä muihin alempiarvoisiinsa. Asetelman rakentama patriarkaalinen järjestys asettaa naisen huonompaan asemaan, mutta sen vuoksi miehillä on paineita saavuttaa odotukset ja säilyttää kunniansa ylläpitämällä päämiehen asemaa.⁴¹⁰ Tottelevaisuutta ei niinkään tapakirjoissa käsitellä miesten kannalta, vaan he näyttäytyvät lähinnä tottelevaisuuden vastaanottavana osapuolena. Miehuus määrittyi varhaismodernin ajan Englannissa osaksi suhteessa naisiin, erityisesti vaimoon, ja suhteen sisäisen vallan tasapainoon. Miehen tuli kesyttää vaimon villi naisellinen seksuaalisuus ja sitä kautta määrittää oma miehisyytensä ja patriarkaalinen asemansa perheen sisällä. Toisaalta miehisyyteen kuului myös muita näkökulmia, esimerkiksi sen toteutuminen ideaalisten mallien, kuten kohteliaan herrasmiehen, muodossa.⁴¹¹

Tottelevaisuuden vaatimuksista syntyneet valtasuhteet eivät siis olleet 1600-luvun tapakirjoissa yksinkertaisia. Vaikka Stone piti miehen patriarkaalista asemaa ehdottomana, ei avioliitto merkinnyt täydellistä alistumista tai aseman puuttumista naiselle⁴¹². Tapakirjoissa se silti usein tarkoitti täydellistä alistumista miehen päätöksille, joihin osassa teoksista kuitenkin annettiin lupa vaikuttaa. Naisen tuli tapakirjojen mukaan tästä oikeudesta huolimatta käyttäytyä nöyrästi ja tottelevaisesti. Naisen ajatuksia tästä alisteisesta asemasta ei voida suoraan verrata nykypäivän naisen ajatuksiin. He sisäistivät varhaismodernin ajan kuluessa alisteisen asemansa, jonka vuoksi miesten ei yleensä tarvinnut hakea statustaan perheen päänä esimerkiksi väkivalloin⁴¹³. Cressy toteaa, että todellisessa elämässä miehen odotettiin hallitsevan vaimoaan ja kotiaan, kun vaimon odotettiin hallitsevan vuorostaan hänen alapuolellaan olevia. Siten, vaikka mies hallitsi vaimoa, oli myös vaimolla tiettyä valtaa, mitä avioliiton ulkopuolella ei ollut. Hänellä oli esimerkiksi oikeus ottaa osaa tiettyihin tapaamisiin, mihin avioliiton ulkopuolella olevilla naisilla ei ollut asiaa. Kotivaimona ja emäntänä oleminen oli naiselle kunnian asia.⁴¹⁴

Miehelle maskuliinisuuden toteutuminen patriarkaalisuuden kautta saattoi olla vaikeaa myös siksi, että auktoriteettia eivät haastaneet vain naiset, vaan myös toiset miehet. Miehisyyttä pystyi

⁴¹⁰ Shepard 2005, 283.

⁴¹¹ Shepard 2005, 282.

⁴¹² Capp 2003, 73 – 74; Stone 1979, 109, 145.

⁴¹³ Fletcher 1995, 203.

⁴¹⁴ Cressy 1999, 287 – 288.

toteuttamaan monella tapaa, mutta kodin hallitseminen oli kuitenkin osa miesten kunniaa.⁴¹⁵ Naisten valtaa lisäsi mahdollinen taloudellinen itsenäisyys kodin sisäisten velvollisuuksien lisäksi, eivätkä kaikki miehet edes olleet naimisissa⁴¹⁶. Vaikka miehet ja tietyt naisetkin saattoivat hyötyä patriarkaalisuuden valtasuhteista, pyrkivät miehet toteuttamaan miehisyyttä myös toisilla tavoin⁴¹⁷. Kaikki eivät pyrkineet elämään esitetyn ideaalin mukaan, eikä miehisyyttä ja patriarkaalisuutta voida välttämättä pitää yhtenevinä. Miehisyys ei rakentunut vain miesten ja naisten välisten suhteiden välillä vaan myös miesten kesken⁴¹⁸ sekä eri muuttajat, kuten ikä, huomioon ottaen⁴¹⁹.

Patriarkaalisuuden asema 1600-luvun yhteiskunnassa saattoi olla staattinen tai kokea muutoksia. Stefania Biscetti pohtii artikkelissaan *Representations of Femininity in Seventeenth Century Conduct Manuals for Gentlemen* tapakirjoissa mahdollisesti näkyvää muutosta 1600-luvun aikana suhteessa aikakauden tapahtumiin. Elizabeth Foysterin hän kertoo todenneen, että patriarkaalisuus jatkui muuttumattomana sisällissodasta huolimatta.⁴²⁰ Foyster muistuttaa, että naisten historia ei välttämättä noudattele jokapäiväisen elämän muutoksia ja että sukupuolten välisten suhteiden muutosten yhdistäminen suoraan yhteiskunnallisiin ja poliittisiin muutoksiin on hyvin monimutkaista. Foyster kertoo, että 1600-luvun Englannin sisällissodan aika muutti Michael Kimmelin mukaan miesten valta-asemaa naisten yli lopullisesti, kun taas Mary Fissellin mukaan sodan jälkeen miesten kontrolli palautui. Foyster arvioi, että ei voida puhua yleispätevistä, tiettyyn historian ajanjaksoon liitettävistä vaikutuksista, vaan tapahtumat ovat paljon monimutkaisempia ja niihin vaikuttavat esimerkiksi ikä, luokka ja sukupuoli.⁴²¹ Muutoksia tapahtuu siis poliittisesta tilanteesta huolimatta, jonka vuoksi voi olla vaikeaa todeta, mitkä muutoksista johtuivat nimenomaan sisällissodasta.

Kuten tästä luvusta voidaan huomata, Brathwait ei mainitse teoksissaan naisen tottelevaisuutta avioliitossa mitenkään merkittävästi, vaikka myöhemmät tapakirjat taas puolestaan korostavat sitä. Hän kuitenkin ohimennen mainitsee aiheen liittyen naisen kauneuteen: “... *Voi olla olemassa syitä (sanoi eräs) jonka vuoksi nainen voi meikata ilman syntiä, jos sen tarkoituksen on peittää kauneusvirhe tai epämuodostuma. Niin ikään, jos aviomies käskee naista tekemään sen näyttääkseen*

⁴¹⁵ Harvey 2012, 4.

⁴¹⁶ Harvey 2005, 299.

⁴¹⁷ Shepard 2005, 290.

⁴¹⁸ Harvey 2005, 300.

⁴¹⁹ Coster 2017, 48.

⁴²⁰ Biscetti 2012, 162. Huomaa, että tässä tarkastellaan 1600-luvun, ei pidemmän aikavälin muutoksia.

⁴²¹ Foyster 1999, 209 – 210.

*rakastettavammalta.*⁴²² Hän siis toteaa, että vaimon tulee noudattaa miehensä käskyä, joka viittaa naisen alistettuun asemaan myös Brathwaitin teoksessa. Vaikka Brathwait ei siis käsittele aihetta laajasti, ei se kuitenkaan vielä tarkoita, että vuosisadan alkupuolella patriarkalisuus olisi ollut heikommassa asemassa. Naisen alistuminen avioliitossa on esimerkiksi voitu ottaa itsestäänselvyytenä tai kenties Brathwait ei vain ole katsonut sitä oleelliseksi käsitellä tämän tyyllisissä oppaissa.

Biscettin artikkelista voidaan päätellä, että patriarkalisuus oli vallitseva ajatusmalli myös Brathwaitin teoksessa. Hänen mukaansa nainen on Brathwaitin teoksessa miehen omaisuutta ja alempiarvoinen kuin mies. Kuitenkaan Biscetti ei löydä 1600-luvun alun analysoimistaan James Clelandin ja Richard Brathwaitin tapakirjoista todisteita naisen alistumiselle avioliitossa, vaikka Biscettin mukaan Fissell totesi 1600-luvun alun teosten tuoneen sitä esille.⁴²³ Tämän perusteella voidaan siten tulkita, että Brathwaitin ajatukset naisen alempiarvoisuudesta viittaavat myös siihen, että hän on hyvinkin saattanut toivoa naisten tottelevan aviomiestään. Tämä liitettynä tässä alaluvussa käsiteltyihin sisällissodan jälkeisten tapakirjojen vaatimuksiin naisen tottelevaisuudesta taas viittaisi Foysterin toteaman mukaiseen jatkuvuuteen 1600-luvun aikaisessa patriarkalisuudessa huolimatta ajan yhteiskunnallisista tapahtumista. Niin naiselta kuin mieheltä vaadittiin kuitenkin tällaisen patriarkalaisen valtasuhteen sisällä tietynlaisia tapoja käyttäytymisen, tunteiden ja luonteen suhteen avioliiton sisäisen rauhan säilyttämiseksi.

4.2 Kommunikaatio ja avioliiton ongelmat

Kommunikaatio näytteli isoa osaa avioliiton onnistumisessa. Cappin mukaan menestyneiden avioparien tutkimuksessa keskimääräinen pari jakoi velvollisuutensa keskenään, luotti toisiinsa ja keskusteli suurista päätöksistä yhdessä. Hän toteaa tapakirjojen avioliiton ohjeiden olleen tämän havainnon kanssa yhdenmukaisia.⁴²⁴ Tässä alaluvussa käsitelen erilaisia käytökseen ja kommunikaatioon liittyviä tapoja, jotka jakautuvat hyviin tapoihin ja tunteisiin kannustamiseen sekä huonoista varoittamiseen.

⁴²² Brathwait 1630, 261. ”... *Such a cause there may be (saith one) that women may use painting, and without sinne, if it be done of purpose to cover any blemish or deformitie. Likewise, if the husband command that his wife should doe it, to the end that among other women shee might appeare more amiable*”

⁴²³ Biscetti 2012, 162, 163 – 164.

⁴²⁴ Capp 2003, 70 – 71.

Hyväntahtoisuus ja ystävällisyys nousevat tapakirjoissa usein esiin avioparin väliseen kanssakäymiseen keskeisesti liittyvinä teemoina. Linda A. Pollockin artikkelin *The Practice of Kindness in Early Modern Elite Society* mukaan ystävällisyyttä⁴²⁵ ei konseptina kuitenkaan käsitellä laajasti varhaismodernin ajan tapakirjoissa tai muussa vastaavassa kirjallisuudessa. Se nousee usein esille muissa yhteyksissä, esimerkiksi 1600-luvun englantilaisen perheen sisäisessä kirjeenvaihdossa. Tämän vuoksi voidaan olettaa, että ystävällisyys oli tärkeä käsite. Ystävällisyys oli Pollockin mukaan tietynlainen kattotermi, joka sisällytti esimerkiksi hyväntahtoisuuden, kiintymyksen, sympatian, huomaavaisuuden, kohteliaisuuden ja maallisen avun. Se oli osa varhaismodernin ajan sosiaalisten suhteiden rakennetta, joka kannusti hyvälle käytöstavoille. Pollock toteaa ystävällisyyden olleen tärkeä kristillisessä etiikassa, avioparien kesken, ystävydessä, sukulaisuudessa sekä henkilön sitoumusten hoitamisessa. Vaikka ystävällisyys oli enemmänkin teko kuin tunne, sitä ei kuitenkaan voida erottaa tunteista. Pollock toteaa, että ystävällisyys käsitetään nykyisin usein tunteeksi ja hän kertoo käsittelevänsä artikkelissaan sitä, miten ystävällisyys liittyi historiallisiin tunteisiin. Keskiajalla se liittyi enemmän hyväntekeväisyyteen ja armeliaisuuteen, joka sopeutui hyvin varhaismodernin ajan mesenaattikulttuuriin⁴²⁶ ja muokkautui ajan kohteliaisuuskulttuuriin. Pollockin mukaan ystävällisyyttä ei pidetty niinkään tavoiteltavana ideaalina, vaan se kuvasi käytöstä, jota annettu ohje vaati.⁴²⁷

Tässä pro gradussa alkuperäislähteenä käytetyt tapakirjat mainitsevat termin silloin tällöin erikseen, mutta ne myös käsittelevät aihetta siihen luettavien teemojen kautta, toki riippuen siitä kuinka laaja niiden tulkitaan olevan. Tämä ystävällisyyden kattotermi näyttäytyy tässä tutkimuksessa käytetyissä tapakirjoissa hellyyden tunteen ja hyvien käytöstapojen kautta. Esimerkiksi tietynlainen luonne nostetaan tapakirjoissa olennaiseksi osaksi hyvän avioliiton tapoja niin naisen kuin miehen kohdalla. Allestreen mukaan moni mies välttelee hyökkäävää ja huonoluonteista vaimoaan ja sen vuoksi ajautuu väärin piireihin, köyhtyy ja alkoholisoituu⁴²⁸. Hän opastaa, kuinka vaimon tulee kohdata huonosti käyttäytyvä mies: “...*ilmaistakseen miehellensä ystävyttä, tulee hänen nuhdella miestään pehmeydellä ja lempeydellä, jotta vaikuttaa, että hän puhuu rakkaudesta, ei vihasta.*”⁴²⁹ Vaimon

⁴²⁵ ”kindness”

⁴²⁶ ”patronage”

⁴²⁷ Pollock 2011, 122 – 125, 132.

⁴²⁸ Allestree 1659, 314.

⁴²⁹ Allestree 1659, 314. “...*in kindness to her husband, she is to admonish him of, let it be with that softness, and mildness, that it may appear 'tis love, and not anger, that makes her speak.*”

tulee siis hyvällä luonteellaan vaikuttaa miehen huonoihin ominaisuuksiin, ja miehen hairahdus huonoille tavoille on naisen vastuulla. Ystävällisyys liitetään rakkauteen, jotka ovat tässä siten vihan vastakohtia. Allestree ei kuitenkaan vaadi ystävällisyyttä vain toiselta osapuolelta. Hän toteaa, että sekä vaimo että mies ovat velvollisia olemaan ystävällisiä toisilleen ja että myös miehen tulee olla hellä vaimolleen.⁴³⁰ Kuten tästäkin huomaa, ystävällisyydellä oli yläluokan parissa tärkeä rooli rakkaudessa, kohteliaisuudessa ja perheeseen liittyvissä velvollisuuksissa⁴³¹.

Daren mukaan hyvä aviomies muistaa aina kehua vaimoaan. Miehen tulee kertoa vaimolleen, kuinka tämä on siveä, kaunis, ymmärtäväinen ja hyvä vaimo⁴³². Hän tällä määrittelee sitä, millainen hyvän vaimon odotetaan olevan. Lisäksi tulkitsisin, että tämä kehuminen on myös ystävällisyyden toteuttamista. Pollock toteaa, että ystävällisyyden ajateltiin yhdistävän ihmisiä ja tekevän elämästä miellyttävää. Se yhdistettiin yläluokan joukossa hyväntahtoisuuteen ja lämminhenkisyyteen.⁴³³ Dare myös vaikuttaa hakevan tätä takaa, kehuminen luo hyvää mieltä, toteuttaa ystävällisyyttä ja siten tekee elämästä helpompaa. Ystävällisyys nähtiin Pollockin mukaan tärkeäksi osaksi avioliittoa siksi, että se kannusti paria välittämään toisistaan ja edisti avioliiton onnistumista⁴³⁴.

Woolley määrittelee Darea tarkemmin hyvän vaimon ominaisuuksia. Hyvin käyttäytyvä vaimo huolehtii hänen mukaansa aina, että koti pysyy hyvässä kunnossa ja siistinä. Naisen tulee pitää huolta, että mies saa ruokansa ajallaan, jotta hänen muut asiansa eivät vaimon takia turhaan viivästy. Naisen tulee myös huolehtia, että miehen ruoka on hyvän näköistä, jotta miehen tekee mieli syödä sitä.⁴³⁵ Sinällään tässä ei suoraan vaadita ystävällisyyttä tai suopeita tunteita miestä kohtaan, mutta vastaavan hyvän käytöksen voidaan katsoa ainakin olevan osoitus vaimon kohteliaisuudesta ja huomaavaisuudesta, jotka Pollock myös liittävät aikakauden määritelmään ystävällisyydestä⁴³⁶. Vaimo on siis Woolleyn teoksessa hyvällä käytöksellään miehelleen ystävällinen ja saa hänet hyvälle tuulelle. Se myös sitoutuu, kuten kaikki muukin vaimon toiminta, tottelevaisuuden ja alistumisen vaatimukseen.

⁴³⁰ Allestree 1673, 165; Allestree 1659, 314.

⁴³¹ Pollock 2011, 124.

⁴³² Dare 1673, 22.

⁴³³ Pollock 2011, 125.

⁴³⁴ Pollock 2011, 128.

⁴³⁵ Woolley 1673, 106.

⁴³⁶ Pollock 2011, 124.

Kärsivällisyys on ystävällisyyden lisäksi toinen merkittävä teema hyvän luonteen ja tunteiden vaatimuksissa avioliitossa ja liittyy siihen, millä tavalla naisten odotetaan käyttäytyvän huonotapaisia miehiä kohtaan. Ystävällisyys näkyy tässä yhteydessä vaihtelevasti, ja voidaankin pohtia, liittyykö kärsivällisyys suoraan ystävällisyyteen. Pollock katsoo ystävällisyyden pitävän sisällään hyväntahtoisuuden, huomaavaisuuden ja kohteliaisuuden⁴³⁷, joita tapakirjoissa kuvattu kärsivällisyys huonoja tapoja kohtaan selvästi toteuttaa. Lisäksi naiset keskittyivät ylläpitämään miestensä ystävällisyyttä kärsivällisyydellä. Pollock kertoo, että tapakirjojen mukaan naisten tuli välttää kaikenlaista toimintaa, joka voi vahingoittaa miehen mielipidettä naisesta sekä muuttaa ystävällisen toiminnan ja tunteet negatiivisiksi.⁴³⁸ Lisäksi Capp toteaa, että tapakirjojen mukaan naisten tuli olla helliä ja kärsivällisiä huonosti käyttäytyviä miehiään kohtaan⁴³⁹. Kärsivällisyys voi siis olla toisen henkilön ystävällisyyden ylläpitämistä. Naisen kärsivällistä huonosti toimivan miehen suostuttelua tai sen epäonnistumista käsiteltiin tapakirjojen lisäksi esimerkiksi balladeissa tai huvinäytelmissä. Toruvaa vaimoa käytettiin hahmona monissa satiireissa, balladeissa, näytelmissä ja saarnoissa.⁴⁴⁰

Tämä miehen ystävällisyyden ylläpitämisen vaatimus näkyy monissa tämän tutkimuksen alkuperäislähteistä. Esimerkiksi Savile toteaa, että hyvä aviomies on arvostettu ja ystävällinen. Hän jatkaa, että naisille erehtymistä pahempi asia on virheen näkeminen aviomiehessään. Tämä ei kuitenkaan tarkoita, että mies ei voisi erehtyä, vaan sitä, että virheen tunnistamisesta miehessä ei ole naiselle hyötyä. Mikäli mies on järkevä, hän näkee itse virheensä ja korjaa tapansa. Mikäli mies taas on hölmö, hän vain provosoituu vaimon moittimisesta, eikä paranna tapojaan. Jos nainen nuhtelee miestä, uskoo mies naisen vain haastavan riitaa. Nainen, joka valittaa miehelleen, saa itsensä eikä miehen virheen näyttämään naurunalaiselta.⁴⁴¹ Hyvän miehen ystävällisyys siis heikkenee naisen tekojen vuoksi. Miehen käytös voi olla vääränlaista, mutta vastuuta huonoista teoista ei tässä yhteydessä kuitenkaan vaadita.

Pollockin mukaan ystävällisyys oli myös naisen keino patriarkaalisen vallan tekemiseksi siedettävämmäksi⁴⁴². Tämä näkyy hyvin Savilen tekstissä. Naiselle on hänen mukaan tärkeintä osata

⁴³⁷ Pollock 2011, 124.

⁴³⁸ Pollock 2011, 129.

⁴³⁹ Capp 2003, 86.

⁴⁴⁰ Capp 2003, 86 – 87.

⁴⁴¹ Savile 1688, 34 – 36.

⁴⁴² Pollock 2011, 129.

hienotunteisesti olla hiljaa ja tietämätön miehen virheistä, pahinta olisi levittää siitä tietoa muille. Sen sijaan naisen tulee peittää tai sovittaa miehen virheet. Näiden hyvien tapojen osoittaminen saa miehen olemaan olematta epäoikeudenmukainen vaimoan kohtaan ja toisaalta taas myös myöntymään helpommin muissa asioissa.⁴⁴³ Naisen on siis helpompi toimia miehen vallan alla ystävällisen käytöksen vuoksi. Shirley on hyvin samaa mieltä kuin Savile ja tuo esille sen, että vaimon tulee peitellä miehensä virheitä. Hänen mukaansa vaimon pitää kunnioittaa miestänsä muita miehiä enemmän ja pyrkiä kohottamaan miehensä mainetta muiden keskuudessa. Hän ei saa ajatella miehestään mitään pahaa eikä tuoda esille hänen huonoja puoliaan. Shirley toteaa, että miehen virheen ilmiantaminen tuo esille vaimon omat heikkoudet. Hänen mukaansa muutoin toimivat naiset tulee tuomita epäviisaina ja harkitsemattomina.⁴⁴⁴ Vaimon miehelleen kohdistama julkinen nuhtelu tuomittiin muutenkin yleisesti. Miesten julkinen nöyryytys saattoi johtaa myös väkivaltaiseen yhteenottoon.⁴⁴⁵

Toisen osapuolen ystävällisyyden menetys johtaa tapakirjojen ohjeissa usein vihaan, joka voidaan nähdä vastapuolena ystävällisyydelle. Pollock toteaa, että varhaismodernina aikana Englannissa vihan kautta parisuhteen puutteellisista seikoista saatettiin keskustella. Viha kiinnitti huomion hyväksymättömään toimintaan, epäkunnioitukseen ja velvollisuuksien uhmaamiseen. Ajan tapakirjat painottivat, että nainen suuttui helpommin kuin mies ja että puolison huonoja puolia tuli sietää kärsivällisyydellä.⁴⁴⁶

Savile neuvoo vaimoa opastamalla siinä, kuinka käsitellä *“Huonotapaista, tai luonteeltaan huonoa miestä”*.⁴⁴⁷ Huonoon luonteeseen kuuluu tässä aviomiehen kohdalla negatiiviseksi tunteeksi määriteltävän vihan lisäksi myös muita tunteita. Savile toteaa, että huono mies loukkaantuu vastalauseista sekä on ylpeä ja itsekäs. Naisen tulee ohjata miehen viha ja huono tuuli muualle, missä siitä voi olla jopa hyötyä. Hän ei saa lisätä miehen vihaa sanomalla vääriä asioita, vaan myöntyä kaikkeen mitä tämä sanoo, olla hellä ja hymyillä kauniisti, sekä pahimmassa tapauksessa jopa kehua, jotta mies rauhoittuu. Savile toteaa, että tämä paha tuuli ja yrmeys ovat osa joidenkin miesten perusluonnetta, johon vaimo voi mukautua ja tehdä elämänsä helpommaksi. Hän muistuttaa, että

⁴⁴³ Savile 1688, 36 – 37.

⁴⁴⁴ Shirley 1687, 227 – 228.

⁴⁴⁵ Capp 2003, 89.

⁴⁴⁶ Pollock 2004, 567, 570.

⁴⁴⁷ Savile 1688, 45 *“Cholerick or Ill-humour’d”*.

pahantuulisuus on myös luonnollinen osa hyvää järkeä.⁴⁴⁸ Tällainen huono luonne ei kuitenkaan välttämättä ole vika miehelle, jos hän ei ole pahalla tuulella liian paljon.

Savile jatkaa muistuttamalla, että mies saattaa olla huonolla tuulella myös muista syistä kuin huonon luonteensa vuoksi, esimerkiksi siksi, että nainen on itse tehnyt jonkun virheen. Mikäli kuitenkin mies todella on huonoluonteinen ja usein vihainen, naisen tulee opettaa itsensä ennakoimaan miehen mielenala.⁴⁴⁹ Hän muistuttaa, että mies ei voi aina käyttäytyä samalla tavalla kuin kosiskelun aikana ja toteaa, että jotkut naiset eivät salli miehille: ”...*ystävällisyyden ilmaisussa vähenemistä tai taukoa...*”⁴⁵⁰ Vihan tunnetta lähestytään monitahoisesti esimerkiksi muihin tunteisiin tai luonteeseen liittyvänä. Toisaalta mies saattaa käyttäytyä huonosti, mutta vastuuta siitä pehmitetään vaatimuksilla, että naisen tulee pystyä mukautumaan miehen käytökseen ja miehen ilkeydestä huolimatta olla tälle ystävällinen. Ystävällisyys kuitenkin kuuluu myös miehelle, ainakin kosiskelunaikaisessa käytöksessä. Savile pitää tätä käytöstä ”...*joidenkin ylellisten hetkien huippuna.*”⁴⁵¹ eikä siten vaadi miehiltä naisia vastaavalla tavalla ystävällisyyttä.

Hannah Woolley korostaa naisen kärsivällisyyden merkitystä avioliitossa vihan vastakohtana. Vaimon tulee olla miehensä seurassa hiljainen, rauhallinen ja miellyttävä eikä missään nimessä vastata miehen vihaan vihalla. Naisen tulee varoa suuttamasta miestä omalla käytöksellään, käyttäytyä rauhallisesti ja ystävällisesti ja kohdata vihainen mies ystävällisillä ilmeillä ja pyrkiä sen kautta rauhoittamaan hänen mielialansa. Miehensä suuttuttavan naisen tulee katua tekoaan.⁴⁵² Viha määritellään tässä taas aviomiehelle kuuluvaksi negatiiviseksi tunteeksi. Toki tämä voi johtua siitä, että teos on suunnattu naisille, eli se ei käsittele asiaa miehen näkökulmasta, jolloin vihainen vaimo saattaisi nousta eri tavalla esille. Woolley jatkaa, että naisen tulee lisäksi olla kärsivällinen nuoremman aviomiehen kanssa, sillä ikä tulee muuttamaan miehen käytöstä. Hän korostaa rakkauden merkitystä toteamalla, että nuorempaa aviomiestään rakastava vaimo mukautuu mieheensä. Tämä käytös, vaimon velvollisuus, rakkaus ja ystävällisyys siten vaikuttavat miehen äreisiin tunteisiin.⁴⁵³

⁴⁴⁸ Savile 1688, 46 – 48.

⁴⁴⁹ Savile 1688, 49 – 51.

⁴⁵⁰ Savile 1688, 50. ”... *no intermission or abatement in the Expressions of Kindness to them...*”

⁴⁵¹ Savile 1688, 50. ”...*height of some extravagant Moments.*”

⁴⁵² Woolley 1673, 106.

⁴⁵³ Woolley 1673, 90.

Vaimon tulee siis kohdata miehen kaikenlaiset huonot tunteet omilla hyviksi määritellyillä tunteilla, eikä miehen tavoin tuntea näitä huonoja tunteita. Aviomiehellä on tässä siten suurempi oikeus tuntea myös negatiivisesti. Lisäksi vihaan ja suuttumukseen liitetään rauhallisuus ja katumus. Lardy toteaa, että tapakirjojen tekijät pyrkivät antamaan naisille ohjeita, joiden avulla avioliitto kestäisi. Hänen mukaansa tämä tarkoitti usein naisille uhrautuvaisuutta.⁴⁵⁴ Tämä näkyy hyvin tässä yhteydessä, jossa naisen tulee vain sietää miehen huonoja puolia, myös ylläpitääkseen miehen ystävällisyyttä.

Shirley on täysin samaa mieltä Woolleyn kanssa. Hän toteaa, että vaimon tulee olla miestänsä kohtaan rauhanomainen ja miellyttävä sekä rauhoittaa vihainen mies käyttäytymällä huomaavaisesti ja hurmaavasti eikä huolimattomasti nostattaa hänen vihaansa. Vaimon tulee osoittaa katumusta sekä suhtautua leppyneesti vihan syytä kohtaan. Mies ei kuitenkaan ole erehtymätön, sillä Shirley lisää, että vaimo voi pyrkiä järjellisesti perustelemaan miehelle miksi hän on väärässä.⁴⁵⁵ Kuten Woolley, hän toteaa, että aika muuttaa nuoremman miehen luonnetta, mutta lisää, että vaimo voi opastaa miestänsä suuremmalla kokemuksellaan, esimerkiksi sekä nöyrillä nuhteilla. Naisen tulee käyttäytyä pehmeydellä ja ystävällisyydellä. Sitä kautta mies parantaa tapansa häpeän tai oman arviointikykyensä paranemisen takia.⁴⁵⁶ On huomattavaa, että tässä nainen voi olla tarpeeksi hyvä, jotta myös häntä ylempiä arvoinen mies voi ottaa hänestä mallia.

Suurimmassa osassa teoksista naisen tehtävä on olla miehen huonosta luonteesta kärsivä osapuoli, joka todennäköisesti johtuu osaksi siitä, että Woolleyn, Shirleyyn ja Savilen teokset on suunnattu naisille. Sen sijaan Daren ja Brathwaitin miehille kohdistetut teokset jatkavat teemasta korostamalla miehen kärsivällisyyden merkitystä, mikäli huono luonne onkin vaimolla. Dare toteaa, että vaikka vaimo ärsyttäisi ja sättisi miestänsä, tulee tämän kuunnella vaimoaan rauhallisesti ja kärsivällisesti eikä käsitellä häntä liiallisella pakolla. Dare myös vertaa naista sekä eläimeen että omaisuuteen. Hänen mukaansa nainen on kuin musikaalinen instrumentti, jonka ääni on kauniimpi, kun sitä koskee hellästi.⁴⁵⁷ Lisäksi hän rinnastaa vaimon hevosen käsittelyyn: *“Vaimo, kuin lujahermoinen hevonen,*

⁴⁵⁴ Lardy 2012, 22.

⁴⁵⁵ Shirley 1687, 228.

⁴⁵⁶ Shirley 1687, 225.

⁴⁵⁷ Dare 1673, 90 – 91.

tulee olemaan hyvin vihainen, jos sitä ohjastaa liian voimakkaasti... ⁴⁵⁸ Miehen kärsivällisyys liitetään siten suoraan myös naisen alistettuun asemaan. Toisin kuin siis Savilen, Woolleyn ja Shirleyn teoksissa, liitetään viha tässä aviomiehen sijaan vaimoon.

Myös Brathwait toteaa, että miehen tulee oppia avioliitossa kärsivällisyyttä. Mikäli mies epäonnekseen vie avioon naisen, joka osoittautuu siveettömäksi ja ylpeäksi, tulee hänen oppia karaisemaan itsensä kärsivälliseksi oppiakseen hillitsemään vaimonsa.⁴⁵⁹ Ylpeys vaikuttaa olevan sukupuolesta riippumaton huonoa luonnetta osoittava tunne, sillä myös Savile nosti sen vastaavassa yhteydessä esille, mutta miehen kohdalla. Brathwait jatkaa, että vaikka avioliitto on etuoikeutettu asema, tulee siinä olemaan myös myrskyjä, joita avioliitossa oleva mies ei kuitenkaan kohtaa yhtä usein kuin poikamiehet. Miehen tulee käyttäytyä rauhallisesti ilman katkeruutta estääkseen vaimonsa naisille kuuluvia heikkouksia.⁴⁶⁰ Sekä Brathwait että Dare siis pitävät myös miehen kärsivällisyyttä tärkeänä ominaisuutena. Naisille suunnatut teokset käsittelevät asiaa kuitenkin jyrkemmin kuin Brathwait ja Dare, esimerkiksi miesten arviota naisen tunteen laadusta ei epäillä.

Sekä naisen että miehen tulee siis olla kärsivällisiä, mutta on silti selvää, että naiselta vaaditaan luonteen ja käytöksen kohdalla enemmän. Tapakirjat kuvaavat ja vaativat naisilta oikeanlaista luonnetta ja kaunista käytöstä vihamielisyyden edessä huomattavasti laajemmin. Miehen tulee yhtä lailla olla hellä ja kehua vaimoaan, mutta tätä teemaa ei käsitellä yhtä laajasti. Negatiiviset tunteet tai huonojen asioiden tekeminen vaikuttavat siten hyväksytymmältä miehen kohdalla. Miehen käytös samanaikaisesti sekä tuomitaan että annetaan anteeksi naisen toiminnan vaatimuksilla. Monia miehen tai naisen huonoja luonteenpiirteitä tai niiden syitä ei käsitellä syvästi vaan keskitytään niihin suhtautumiseen liittyviin ohjeisiin.

Alkoholi oli myös osa avioliitossa mahdollisesti kohdattavia ongelmia. Se mainitaan suhteessa avioliittoon vain Savilen ja Woolleyn teoksissa, joissa sitä käsitellään avioparin keskinäisen sukupuolitetun vallan ja käytöksen kautta. Varhaismodernina aikana tislattu viina tuli laajemmin saataville ja alkoholi juurtui osaksi eurooppalaisten päivittäistä ruokavaliota. Sekä katolilaisten että protestanttien mielestä alkoholin jokapäiväinen kulutus oli suotavaa liittyen terveyteen ja ruokailuun,

⁴⁵⁸ Dare 1673, 91. *“A Wife, like a mettlesom Horse, will be stark mad, if reined in too hard...”*

⁴⁵⁹ Brathwait 1630, 264.

⁴⁶⁰ Brathwait 1630, 265.

mutta juoppous ja kaikki muiden tarkoitusten vuoksi juominen oli syntistä ja iso syy moniin muihin syntisiin tekoihin. Protestanttisuudessa kuitenkin uskottiin, että katolilaisuus ei ollut tarpeeksi tiukka alkoholin kuluttamisen valvomisen suhteen. Englantilainen puritanismi puolestaan piti esimerkiksi tavernoita syntisinä.⁴⁶¹ Juoppous oli aiheena monessa uskonnollisessa juomista vastustavassa ja siitä keskusteleavassa englantilaisessa teoksessa. Alkoholin juomista pidettiin vapaaehtoisena hulluutena ja osana ahneuden syntiä sekä esimerkiksi maljojen juomista arvosteltiin näissä teoksissa ankarasti.⁴⁶²

George Savile opastaa teoksessa *The Lady's New-Year's Gift* naisia, kuinka alkoholia liikaa kuluttavaa miestä tulee käsitellä ja toteaa, että vaimo voi elää juopon kanssa ilman, että on onneton. Hän ei halua edes ajatella millaista on joutua juopon huonolle puolelle, joten hän toteaa käsittelevänsä vain juopon kanssa elämistä ja tämän hyviä puolia. Savile pohtii, että vaimolle on oikeastaan vain hyvä asia, että aviomiehellä on joitain vikoja.⁴⁶³ *“Aviomies vailla vikoja on vaarallinen tarkkailija; hänen silmänsä näkevät kaiken ja paljastavat sen hänen syytöksilleen...”*⁴⁶⁴ Sen sijaan mies, jolla on heikkouksia, ei ole yhtä ylimielinen, sillä hän myös itse joskus ansaitsee saamansa kritiikin. Nainen saa juopon rauhoittumaan kohtaamalla hänet rauhallisuudella ja viisaudella.⁴⁶⁵ Naisen rauhallisuutta hyveenä korostetaan jälleen samalla kun miehen huonoja puolia puolustetaan naisille. Juoppous ei ole hyvä, mutta naisen kannalta miehen on parempi olla juoppo kuin täydellisen hyveellinen. Savilen mukaan miehen juoppous voi olla myös hyödyksi vaimolle, sillä se voi nostaa naisen perheessä hallitsevaan asemaan miehen tilan vuoksi. Hän ei kuitenkaan hyväksy juoppoa miestä, vaan muistuttaa, että vaikka juoppous ei koskaan voi olla miehelle hyve tai naiselle varsinaisesti onnellisuuden aihe, voi vaimo kuitenkin nähdä siinäkin tapauksessa miehessään ja tilanteessaan hyviä puolia.⁴⁶⁶ Cappin mukaan moralistien neuvo yleisesti oli, että naisten tulisi odottaa miehen selviämistä ja myöhemmin hellästi nuhdella miestänsä⁴⁶⁷.

⁴⁶¹ Phillips 2014, 87 – 89.

⁴⁶² Nicholls 2009, 21.

⁴⁶³ Savile 1688, 38 – 41.

⁴⁶⁴ Savile 1688, 41. *“A Husband without Faults is a dangerous Observer; he hath an Eye so piercing, and seeth every thing so plain, that it is expos'd to his full Censure...”*

⁴⁶⁵ Savile 1688, 41 – 43.

⁴⁶⁶ Savile 1688, 44 – 45.

⁴⁶⁷ Capp 2003, 89.

Myös Woolley muistuttaa siitä, että juoppo mies on huono aviomies. Hän velvoittaa naisen luomaan miehelle kotiin sellaisen ympäristön, että hän ei halua viettää aikaansa tavernassa.⁴⁶⁸ “... *hyvän ja huolellisen vaimon aktiivinen tarkkaavaisuus on tapa rikastuttaa huonoa aviomiestä.*”⁴⁶⁹ Naisen tulee vaikuttaa mieheensä siten, että mies ei joudu huonoille teille. Mikäli mies siten hairahtuu, on tämän pohjalta toisaalta helppo syyttää tästä naista. Nämä teokset eivät siten niinkään saarnaa aviomiehen juomisesta, vaan keskittyvät naisen osaan tässä tilanteessa. Woolley ja Savile kannattavat tämän pohjalta patriarkaalista järjestystä ja naisen mukautumista miehen hallinnan alle huolimatta miehen selvästi syntisestä toiminnasta. Kokonaisuudessaan kommunikaatioon ja ongelmiin, kuten vihaan ja juoppouteen, liittyvät ohjeet käsittelivät usein miesten tapoja naisten kautta. Huonon miehen huonot tavat liittyvät yhtä lailla naisen kuin miehenkin käytökseen. Yleensä vaimon toiminta tuomitaan jyrkemmin kuin miehen, jonka huono käytös liitetään yhtä lailla myös naisen käytökseen. Tapakirjoissa käsitellään siis tunteisiin ja avioliittoon liittyviä ohjeita monella tapaa ja monen eri tunteen kautta. Kuitenkin suurin yksittäinen aiheeseen liitettävä ja normitettava tunne on rakkaus.

4.3 Rakkaus

Tutkijat eivät ole yhtä mieltä siitä, milloin rakkaus puolisoa kohtaan tuli läntisessä Euroopassa olennaiseksi osaksi avioliittoa. Lawrence Stone argumentoi, että rakkauden merkitys kasvoi vasta 1700-luvulta lähtien. Hän myöntää, että romanttista rakkautta pidettiin ainakin 1100-luvun trubaduurikirjallisuudesta lähtien aina 1500 ja 1600-luvuille teemana kirjallisuudessa. Kuitenkin hänen mukaansa romanttinen rakkaus siirtyi vasta 1700-luvun aikana kirjallisuudesta todelliseen elämään. Stone toteaa, että 1500- ja 1600-luvuilla avioparin parisuhde oli etäinen, ja vain korkeimmat aatelliset ja prinssi saattoivat avioitua rakkaudesta. Hänen mukaansa monen avioliitto oli rakkauteen perustumaton ja muiden taholta järjestetty, mutta että kiintymys saattoi muodostua liiton solmimisen jälkeen.⁴⁷⁰ Stephanie Coontz puolestaan toteaa, että vielä 1960-luvulla opetettiin, että rakkausavioliitto tuli kuvaan vasta 1800-luvulla. Coontzin mukaan kuitenkin hänen kirjansa tekohetkellä vuonna 2005 suurin osa tutkijoista ajoitti rakkausavioliiton 1500-luvun protestanttiseen reformaatioon. Hän kertoo henkilökohtaisesti uskovansa vanhan mallin mukaisen, taloudellisen ja poliittisen hyödyn vuoksi avioitumisen pysyneen normina vielä 1700-luvulle asti, vaikka eri

⁴⁶⁸ Woolley 1673, 106.

⁴⁶⁹ Woolley 1673, 108. “...*active vigilance of a good and careful Wife is the ready way to enrich a bad Husband.*”

⁴⁷⁰ Stone 1979, 81 – 82, 309.

kommentoijat kannustivat ihmisiä jo aiemmin valitsemaan puolison rakkauden perusteella. Hänen mukaansa 1300–1600-lukujen luoteis-Euroopan moninaiset avioliittoon liittyneet tavat, kuten yksiavioisuus ja muuta Eurooppaa myöhäisempi avioitumisikä, osoittivat suunnan 1700-luvun muutoksille.⁴⁷¹

Stonen ajatuksista on myöhemmissä tutkimuksissa käyty keskustelua, ja moni tutkija puhuu rakkaudesta avioliiton yhteydessä jo ennen 1700-lukua. Alan Macfarlanen mukaan 1600-luvulla kumppanuuteen perustuvan avioliiton ideaali oli jo laajalle levinnyt. Nainen ei ollut vain miehen apulainen vaan hänen toinen puolensa, joka avioliitossa täydensi miehen kokonaiseksi.⁴⁷² Helen Berry ja Elizabeth Foyster puolestaan myöntävät, että 1700-luku oli todennäköisesti tärkeä vaihe avioliiton historiassa, vaikka ei Stonen esittämässä mittakaavassa. He eivät myös usko, että avioliiton historiaa voidaan Stonen tavoin yksinkertaistaa malliksi tai että se olisi ollut Stonen esittämä suora jatkumo, joka päättyi niin sanotusti sivistyneempään ja rakastavampaan avioliittoon.⁴⁷³ Myös David Cressy, joka toteaa, että varhaismodernina aikana rakkautta on korostettu kosiskelussa ja avioliitossa monessa eri yhteydessä, ei allekirjoita Stonen ajatuksia⁴⁷⁴. Rakkauden yleistyminen avioitumisessa on siis jatkuvan keskustelun alla. Tässä alaluvussa esittelen sitä, miten rakkausavioliitto näkyy tapakirjoissa ja lopuksi pohdin teosten ohjeiden käsityksiä rakkausavioliitosta suhteessa tutkijoiden ajoitukseen sen yleistymisen ajankohdasta. Tarkastelen sitä, miten teokset käsittelivät avioliittoon kuuluvaa rakkautta sukupuolen näkökulmasta, eli sitä miten naiset ja miehet saivat tuntea rakkautta avioliitossa ja mitä tapoja siihen kuului.

Richard Allestree toteaa aviomiehelle kuuluvan neljä eri velvollisuutta vaimoan kohtaan, rakkauden, uskollisuuden, vaimon elättämisen ja opastamisen. Aviomiehen ensimmäisenä velvollisuutena on rakastaa vaimoan sekä olla tätä kohtaan aina hellä ja myötätuntoinen. Allestree perustelee vaatimusta rakkaudesta avioliitossa Raamatulla. Lisäksi miehelle annetaan asema vertauskuvallisena kehona avioliitossa, jossa miehen tietoisuus ja päätösvalta ohjaavat avioliittoa ja sen päätöksentekoa. Nainen on osa miehen kehoa, jolla perustellaan myös miehen rakkautta

⁴⁷¹ Coontz 2005, 123 – 125, 134.

⁴⁷² Macfarlane 1986, 176 – 177.

⁴⁷³ Berry & Foyster 2010, 16.

⁴⁷⁴ Cressy 1999, 261.

naiseen.⁴⁷⁵ “... *Miesten tulee käyttää heitä osana itseään, rakastaa heitä kuten omaa kehoaan...*”⁴⁷⁶ Miehen ja naisen välinen avioliitto on niin vahva, että se sitoo heidät myös lain edessä yhdeksi kehoksi⁴⁷⁷. Oikeanlainen miehen rakkaus vaimoon toteutuu siten mieheen liitettävän vertauskuvallisen ruumiillisen yhteyden kautta. Vaikka rakkaus on olennaista, se selitetään kuitenkin miehen omien lähtökohtien kautta.

Myös Brathwait vertaa vaimoa osaksi miehen kehoa. Miehen tulee tehdä vaimostaan kumppani, joka on miehen “...*luusi luu ja lihasi liha.*”⁴⁷⁸ Samaa sanontaa käyttää myös Shirley, joka tässä muutenkin mukailee Brathwaitia. Hänen mukaansa Jumala on säätänyt avioliiton, sillä miehen ei ole sopivaa olla yksin. Siksi Jumala teki miehelle toisen minän, joka on hänen kumppaninsa nautinnossa ja elämän aherruksen apuri.⁴⁷⁹ Vaikka tämän perusteella mies voi myös käyttää naista kuten haluaa, asettaa se miehen vastuuseen sekä huoltaa että rakastaa tätä yhteistä kehoa, eli pitää naisesta hyvää huolta. Brathwait ja Shirley eivät tässä yhteydessä suoraa puhu miehen rakkaudesta vaimoan kohtaan, mutta kumppanuuden korostus merkitsee jonkinlaiseen tunneyhteyteen opastamista. Jos nainen on osa miestä, eikö silloin, kuten Allestree totesi, myös Brathwaitin ja Shirleyyn mukaan miehen tule rakastaa naista kuin omaa kehoaan.

Allestree puhuu rakkaudesta myös vaimon kohdalla. Hän muistuttaa, että “*Kolmanneksi, nainen on miehelleen velkaa rakkauden sekä sen mukana ystävällisyyden ja kiltteyden keskustelussa...*”⁴⁸⁰ Hän kutsuu avioliittoa ilman rakkautta naisen orjuutukseksi ja miehen tyranniaksi. Rakkaus on avioliitossa se asia, joka helpottaa kaikkia muita avioliittoon liittyviä velvollisuuksia.⁴⁸¹ “*Tämä rakkaus yhdistää sydämet, ja missä sitä ei ole, on vain varjo, avioliiton raato.*”⁴⁸² Naisen tulee olla miehelleen mahdollisimman paljon avuksi sekä tukea häntä, kun taas huono vaimo on puolestaan synkkä, julma ja räyhäävä. Miehen huonot puolet eivät koskaan oikeuta vaimoa olemaan miestään kohtaan epäsuotuisa. Mikäli naisen pitää nuhdella miestänsä, tulee tämän tapahtua rauhallisesti ja

⁴⁷⁵ Allestree 1659, 314 – 316.

⁴⁷⁶ Allestree 1659, 315. “...*Men are to use them as parts of themselves, to love them as their own bodies.*”

⁴⁷⁷ Allestree 1673, 177.

⁴⁷⁸ Brathwait 1630, 256. “...*bone of your bone, and flesh of your flesh.*”

⁴⁷⁹ Shirley 1687, 221 – 222.

⁴⁸⁰ Allestree 1659, 313. “*Thirdly, She owes him Love, and together with that all friendliness and kindness of conversation...*”

⁴⁸¹ Allestree 1673, 165 – 166.

⁴⁸² Allestree 1673, 166. “*'Tis Love only that cements the hearts, and where that union is wanting, 'tis but a shadow, a carcass of marriage.*”

pehmeästi, jotta mies ymmärtää, että nainen tekee tämän rakkaudesta, ei vihasta.⁴⁸³ Nämä ohjeet perustuvat siihen oletukseen, että rakkauden tulee olla avioliiton perusta, jolloin myös vaadittujen käyttäytymismallien tulee olla lähtöisin rakkaudesta. Naisen rakkaus liitetään miehen auttamiseen, kun taas huono luonne määritetään sen vastakohtaksi. Vaimon tulee myös ilmaista rakkauden tunnetta ulkoisesti oikealla tavalla, esimerkiksi kommunikaatiossa, välittääkseen tunteen miehelle ymmärrettävästi. Rakkaus normitetaan siis vahvasti osaksi oikeanlaista avioliittoa sekä miehen että naisen kodalla. Cappin mukaan moni pareista oli avioliitossaan ainakin kohtuullisessa määrin tunnetasolla tyydytetty⁴⁸⁴.

Vaimon osoittama kunnioitus liitetään rakkauden tunteeseen. Woolleyn ja Shirleyyn mukaan vaimon rakkaus ja kunnioitus joko osoittavat tai lisäävät hänen rakkauttaan miehelleen. Woolley toteaa, että mies ymmärtää vaimon rakastavan häntä, mikäli vaimo kunnioittaa hänen sukulaisiaan ja ystäviään. Tämä kunnioitus ja rakkaus heijastuvat näihin miehen sukulaisiin ja ystäviin, jotka eivät voi olla rakastamatta tällä tavalla käyttäytyvää vaimoa. Shirley puolestaan uskoo, että naisen osoittama kunnioitus miehen perheenjäseniä tai ystäviä kohtaan saa miehen rakastamaan naista enemmän. Woolley jatkaa, että vaimon tulee kunnioittaa miestä myös olemalla uskomatta vähätteleviä tarinoita miehestään. Ihmiset, jotka puhuvat pahaa miehestä tai yrittävät saada vaimon kääntymään miestään vastaan, ovat Woolleyn mukaan vaimon suurimpia vihollisia.⁴⁸⁵ Vaimon kunnioitus ylläpitää ja levittää hänen rakkauttaan. Shirley käsittelee aihetta hyvin samalla tavalla kuin Woolley. Hän toteaa, että vaimon tulee rakkauden asettamien velvollisuuksien vuoksi esimerkiksi kunnioittaa miestään enemmän kuin muita, olla rauhallinen eikä uskoa ilkeitä tarinoita⁴⁸⁶. Rakkaus on kuitenkin tässä tunteena jo olemassa ennen näiden velvollisuuksien toteuttamista. Lisäksi tunteet ja käytös liittyvät selvästi yhteen.

Myös Dare ja Anonyymi liittävät avioliiton ja rakkauden toisiinsa. Daren mukaan: *”Toden totta avioliitto on joko taivas tai helvetti maan päällä; jos siinä on rakkautta ja yhtenäisyyttä, se on taivas; missä kolhuja ja tyytymättömyyttä, se on helvetti.”*⁴⁸⁷ Anonyymi tekijä taas toteaa, että

⁴⁸³ Allestree 1659, 313 – 314.

⁴⁸⁴ Capp 2003, 69.

⁴⁸⁵ Shirley 1687, 228; Woolley 1673, 107.

⁴⁸⁶ Shirley 1687, 227 – 228.

⁴⁸⁷ Dare 1673, 91 – 92. *”Indeed Marriage is either an Heaven or an Hell upon Earth; where there is Love and Unity, there it is an Heaven; where Jars and Discontents, there it is an Hell.”*

rakkaus hyvään vaimoon lumooa miehen ja on ihaninta mitä hänen elämässään voi tapahtua. Myös hän viittaa vastaavaan Raamatulliseen kuvastoon, kuten Dare. Hyvä vaimo pitää miestänsä ja avioliittoaan paratiisina, jonka ulkopuolella on vain helvetti ja kuolema.⁴⁸⁸ Molemmat aviopuolisot ovat siten omistautuneita toisilleen tunteiden kautta. Anonyymi nostaa hyvän naisen hyveellisyydessään tietylle korokkeelle. Savile myös yhdistää onnellisuuden ja avioliiton, mutta ei mainitse rakkautta. Hän toteaa, että avioliitto on naisen elämässä tärkein elämän onnellisuuteen vaikuttava asia⁴⁸⁹. Rakkaus voi toki vaikuttaa tähän onnellisuuden tunteeseen, mutta ei ole välttämätön.

Avioliitto ja siihen liitettävä rakkaus voidaan ajoittaa monin eri tavoin, mutta luonnollisesti rakkaudesta avioituvia on ollut aina. Tässä tutkimuksessa alkuperäislähteenä käytetyissä tapakirjoissa rakkaus näkyy sekä osana kosiskelua että avioliittoa. Stonen ja Coontzin ajatukset siitä, että rakkaudella olisi ollut vasta 1700-luvulla merkittävä osa avioliitossa ei siis ainakaan käy ilmi tämän pro gradun alkuperäisaineistosta. Pitää kuitenkin muistaa, että tapakirjat eivät välttämättä kerro oikeasta elämästä eikä tapakirjojen välittämiä ihanteita ole välttämättä oikeassa elämässä saavutettu. Stone voi siis periaatteessa olla oikeassa, vaikka käsitellyt 1600-luvun tapakirjat korostavatkin rakkauden merkitystä avioliitossa. Toki kirjojen esille tuomiin ihanteisiin on myös jollain tasolla pyritty. Myös se, kuinka paljon teoksissa aihetta lopulta käsitellään, viittaisi mielestäni siihen, että ainakin niiden kohderyhmän joukossa ihanteeseen on jollain tasolla pyritty. Kuten todettu, Stone myöntää että kirjallisuudessa romanttista rakkautta käsiteltiin runsaasti jo ennen 1700-lukua⁴⁹⁰. Lisäksi Stonen mukaan rakkaudesta avioituminen oli mahdollista ennen 1700-lukua korkeiden aatelisten parissa⁴⁹¹, joka taas on osa tapakirjojen kohderyhmää⁴⁹². Periaatteessa pakkoavioliitto on siis saattanut olla yleisempää alempien yhteiskuntaluokkien parissa, joista tapakirjat eivät kerro.

Lopuksi, en usko, että tapakirjat viittaavat vaatimuksillaan rakkaudesta siihen, että rakkaus kehittyisi pääasiallisesti vasta avioliiton solmimisen jälkeen. Tämän pohjaan sille, että jo kosiskelun ohjeet

⁴⁸⁸ Anonyymi 1650, 174, 176 – 177.

⁴⁸⁹ Savile 1688, 24.

⁴⁹⁰ Stone 1979, 309.

⁴⁹¹ Stone 1979, 81 – 82.

⁴⁹² Curtin 1985, 396.

vaativat rakkautta, joka liitettiin aviopuolison valintaan⁴⁹³. Tämä myös siten saattaa tukea ajatusta siitä, että ihanteen mukaan avioituttiin rakkaudesta eikä vanhempien valinnan mukaan, tai että vanhempien valitsemaan puolisoon tuli rakastua ennen avioitumista. Rakkaus oli molemmille sukupuolille kuuluva tunne, joka liittyi esimerkiksi omistautuneisuuteen, naisen yleiseen hyveellisyyteen ja kunnioitukseen sekä avioliiton onnistumiseen. Rakkaus liitettiin joskus myös avioliiton sisäiseen seksuaalisuuteen, jota normitettiin tapakirjoissa monella tapaa.

4.4 Siveys, uskollisuus ja mustasukkaisuus

Avioliitossa tapahtuvaa seksiä käsiteltiin tapakirjoissa siveyden, uskollisuuden ja mustasukkaisuuden teemojen kautta. Kristinuskon vallitseva asema vaikutti yleisesti seksuaalisuuden sääntöihin. Siinä suhtauduttiin negatiivisesti seksistä saatavaan nautintoon sekä pyrittiin korostamaan sen osaa vain avioparin keskeisenä, lasten tekemiseen liittyvänä asiana. Varhaismodernin ajan teologit määrittelivät avioliiton käsittävän lisääntymisen, halun välttelemisen sekä molemminpuolisen rakkauden. Vaikka seksi oli kristinuskon mukaan kiellettyä avioliittoseremoniaa edeltävänä aikana, niin täysin seksitön avioliitto ei ollut vielä kelvollinen⁴⁹⁴. Suositut sanonnat sekä lääketieteellinen kirjallisuus suhtautuivat asiaan eri tavalla kuin kirkko. Niiden mukaan seksi avioparin kesken pyrki molemminpuoliseen tyydytykseen, naisten ei oletettu olevan erityisen kylmiä seksin suhteen ja jopa pidättäytyväisyyden vaaroista saatettiin puhua. Esimerkiksi naisen orgasmilla nähtiin olevan tärkeä funktio raskaaksi tulemisessa.⁴⁹⁵

Stonen ja Patricia Crawfordin tutkimukset ovat eri mieltä siinä, miten protestanttisuus vaikutti avioseksiin suhtautumiseen. Stonen mukaan protestanttisuuden myötä seksuaalisuuden kontrolli lieventyi hieman, mutta tästä huolimatta epäluulo säilyi⁴⁹⁶. Crawford puolestaan toteaa, että kirkon mukaan seksi oli avioitumisen jälkeen luonnollinen osa siveää ja onnellista avioliittoa. Hänen mukaansa kaikki avioliiton sisäinen, myös lisääntymiseen liittymätön seksi, oli hyväksyttyä. Parin velvollisuutena oli harrastaa seksiä ja esimerkiksi miehen tuli tyydyttää vaimonsa seksuaalisesti, vaikka vaimo ei kyennyt lisääntymään.⁴⁹⁷ Vaikka avioliiton myötä seksin voidaan katsoa muuttuneen huorinteosta Jumalaa miellyttäväksi, ei sitä saanut silti harrastaa liikaa. Avioliittoon ja

⁴⁹³ Katso tämän pro gradun kappaleet 3.2.1 sekä 3.4

⁴⁹⁴ ”consummation”

⁴⁹⁵ Aughterson 1995, 103; Macfarlane 1986, 315; Stone 1979, 308 – 309, 313; Reay 1998, 25.

⁴⁹⁶ Stone 1979, 309.

⁴⁹⁷ Crawford 2014, 55 – 56.

seksuaalisuuteen liittyi olennaisesti myös uskollisuus. Pettäjien rankaiseminen oli myös yhteisön ja kirkon tapa pyrkiä ylläpitämään tätä liittoa.⁴⁹⁸

Suhtautuminen avioliiton sisäiseen seksiin on siis ollut moninaista riippuen tarkasteltavasta yhteisöstä tai lähteestä. Stonen mukaan kirkon lisäksi varhaismodernin ajan ohjekirjojen voidaan katsoa suosittelleen rajoitettua seksuaalista toimintaa avioliiton sisällä⁴⁹⁹, joka näkyy tämän pro gradun alkuperäislähteenä tarkastelluissa tapakirjoissa, vaikka ne toisaalta tuntuvat yleisesti suhtautuvan avioseksiin melko positiivisesti. Esimerkiksi kaikenlaista seksiä ei kannustettu, vaan se liittyi moraalisesti oikeanlaiseen seksiin, johon ei tapakirjoissa liittynyt himo. Rakkauden tunteelle annettiin oleellinen paikka avioliiton ohjeissa, mutta se erotettiin siveettömästä halusta. Esimerkiksi Woolley toteaa, että avioliittoon ei kuulu kuuma ja häiriintynyt rakkaus eli intohimo vaan hellä kiintymys. Avioliitto, joka pohjautuu himolle, ei ole minkään arvoista eikä voi onnistua.⁵⁰⁰ Stonen mukaan himo ja sensuaalisuus olivatkin pahasta ja kaikenlainen intohimoinen rakastelu oli kiellettyä riippumatta siitä, tapahtuiko se avioliiton sisä- vai ulkopuolella⁵⁰¹. Hänen ajatuksensa seksuaalisuuden rajoittamisesta avioliitossa tulevat siis kuitenkin jossain määrin tapakirjoissa esille, vaikka tässäkin Woolley ei tuomitse avioseksiä, vaan vain sopimattoman, etenkin avioliiton ulkopuolisen seksin.

Vääränlaisesta seksuaalisesta käytöksestä rankaisi joko kirkko tai valtio. Kirkko tuomitsi esiaviollisesta seksistä tai pettämisestä usein jonkinlaiseen julkiseen rangaistukseen. Maalliset oikeudet keskittyivät tuomitsemaan aviottomia lapsia synnyttäviä naisia, jotka tuomittiin vankeuteen tai ruoskintaan. Miehillä annettiin harvemmin tämän tyyllisiä rangaistuksia. Puritaanit näkivät avioliiton ulkopuolisen seksin muita uskontoja suurempana rikkeenä. Esimerkiksi vuoden 1650 lyhytaikaisessa, puritaanisen hallinnon laissa, naimisissa oleville naisille määrättiin aviorikoksesta jopa kuolemantuomio. Miehet sen sijaan saivat samasta rikoksesta eli haureudesta lievemmän kolmen kuukauden vankeusrangaistuksen. Moraalisten seikkojen lisäksi erilaiset fyysiset ja psykologiset seikat rajoittivat avioliiton sisäistä seksiä. Esimerkiksi ei-toivottu raskaus, lasten suuri

⁴⁹⁸ Cressy 1999, 290.

⁴⁹⁹ Stone 1979, 312.

⁵⁰⁰ Woolley 1673, 103 – 104.

⁵⁰¹ Stone 1979, 314.

määrä tai synnytyksen pelko vaikuttivat seksin harrastamisen välttelyyn. Lisäksi erilaiset taudit saattoivat vaikuttaa seksin harrastukseen.⁵⁰²

Shirley jatkaa keskustelua avioseksin ja intohimon suhteesta. Hän muistuttaa, että vaimon haluttomuus tai vastahakoisuus harrastaa seksiä miehensä kanssa aiheuttaa parille surua sekä saattaa korruptoida naisen säädyllisyyden ja hyveellisyyden. Hän uskoo tämän tilanteen johtuvan usein siitä, että vanhemmat saavat tyttärensä naimaan miehen jonkin muun kuin vastavuoroisen rakkauden vuoksi.⁵⁰³ Ajan Englannissa käsitettiin, että miehen tulisi tyydyttää naista seksuaalisesti tarpeeksi, mutta ei liikaa. Molemmissa tapauksissa oli vaarana, että nainen saattoi sen johdosta päätyä pettämään miestänsä.⁵⁰⁴

Shirley jatkaa, että he, jotka avioituvat siveellisesti tuntien molemminpuolista rakkautta ovat onnellisia. Hän määrittelee lisäksi, että tässä onnellisessa siveässä liitossa vaimo on miehensä ilo ja mies vaimon turva, joka suojelee vaimoa väkivallalta ja suojelee vaimon mainetta. Tällaiseen liittoon kuuluu lisäksi lasten tekeminen, joka loppujen lopuksi on se, joka täyttää siveän aviollisen rakkauden täydelliseksi.⁵⁰⁵ Avioliiton sisäisen seksuaalisen toiminnan kohtuullisuuden vaatimus näkyy tässä hyvin. Täysin seksitön suhde johtaa naisen, ei miehen, siveettömyyteen, jonka vuoksi Shirleyn mukaan naisella on vastuu haluta miestänsä ja ajan käsitysten mukaan miehellä vastuu tyydyttää naista, jotta nainen pysyy siveellisenä. Se, että miehen siveettömyyttä ei käsitellä, voi tuki johtua siitä, että Shirleyn teos on kohdistettu naisille eikä siinä siten ensisijaisesti käsitellä miesten ohjeita. Rakkaus, onnellisuus ja siveys liitetään yhteen vuorovaikutteisiksi teemoiksi hyvässä avioliitossa, jonka tulos ovat jälkeläiset. Toisaalta suru määritetään tämän vastakohtaksi, aviolliseen pidättäytyväisyyteen kuuluvaksi tunteeksi.

Aviollinen siveys ei siten ollut seksin puutetta, vaikka se ei liittynyt himoon. Aviopuolison pettäminen sen sijaan oli kontrollin pettämistä, likaista ja laitonta. Tutkimuksen mukaan jopa 30 % aviottomista syntymistä oli seurausta suhteesta naimisissa olevan miehen kanssa. Pettäminen ja sen

⁵⁰² Coster 2017, 124; Reay 1998, 29 – 30; Stone 1979, 306 – 307.

⁵⁰³ Shirley 1687, 217.

⁵⁰⁴ Stone 1979, 314.

⁵⁰⁵ Shirley 1687, 223.

pelko olivat merkittävässä osassa esimerkiksi suosituissa balladikirjallisuudessa.⁵⁰⁶ Pettävien naisten nähtiin oikeudessa vahingoittavan avioliittoa laajemmin kuin uskottomien miesten. Petettyjen miesten mukaan pettäminen häiritsi heitä sekä fyysisesti, materiaalisesti että henkisesti. Uskottoman vaimon kerrottiin olevan röyhkeä, äänekäs, uhkaava tai viettelevä, joka siten loi näistä naisista vastakuvan ajan naisellisille ideaaleille.⁵⁰⁷

Richard Allestree käsittelee molemmissa teoksissaan pettämistä. Hän toteaa, että *“Toiseksi vaimo on miehelleen velkaa uskollisuuden... ”*⁵⁰⁸ Tämän hän jakaa kahteen osaan, uskollisuuteen sängyssä ja tarkkuuteen vaimolle uskottujen maallisten asioiden hoidossa. Hän toteaa, että naisen tulee pysyä siveänä ja pitää kaikki viettelemistä yrittävät miehet kaukana.⁵⁰⁹ Myös *The Ladies’ Calling*issa Allestree varoittaa naisia pysymään uskollisena aviovuoteelle. Siinä hän korostaa naisen omaa uskollisuutta ja varoittaa heitä edes ajattelemasta miehensä pettämistä. Hän toteaa, että riettaus on erityisen inhottavaa naimisissa oleville. Uskollisuus ei kuitenkaan välttämättä ole vain seksuaalista, vaan ystävyyttä miehen kanssa sekä miehen toisena omatuntona toimimista.⁵¹⁰ Riettaus, eli todennäköisesti Woolleyn määrittämä himoa vastaava toiminta, ei siten kuulu avioseksiin, vaan se määritellään siitä poikkeavaksi. Allestree ei tässä tuomitse miesten lähestymisyrittäjiä naimisissa olevalle naiselle, vaan korostaa naisen vastuuta näiden torjunnassa, mutta ei kuitenkaan varoita naisia viettelemästä miehiä tai miehiä tällaisista naisista. Keski- ja varhaismodernilla ajalla naisia pidettiin viettelijättärinä, jotka kuten Raamatun Eeva olivat taipuvaisia seksuaaliseen kiihottumiseen ja ailahtelevaisuuteen. Sen vuoksi naista voitiin pitää uhkana avioliiton rauhalle.⁵¹¹ Tässä mies on se, joka lähestyy naimisissa olevaa naista. *”Miehen vaimon korruptoiminen, viettely vieraaseen petiin, on kaikkien mukaan pahimman laatuinen varkaus, huomattavasti pahempi kuin tavaroiden.”*⁵¹²

Myös Anonyymien mukaan hyvän vaimon tulee olla miehelle aito ystävä ja kumppani niin vastoinkäymisissä kuin lasten kasvattamisessa. Vaimon tulee olla niin uskollinen aviomiehensä ystävyydelle, että hän tuntee hyveellisenä pidetyt ihmiset, mutta hänellä ei ole läheisiä ystäviä tai

⁵⁰⁶ Reay 1998, 14 – 15.

⁵⁰⁷ Gowing 1998, 194.

⁵⁰⁸ Allestree 1659, 312. *“Secondly, The wife owes Fidelity to the husband... ”*

⁵⁰⁹ Allestree 1659, 312.

⁵¹⁰ Allestree 1673, 173 – 174.

⁵¹¹ Stone 1979, 311.

⁵¹² Allestree 1659, 227. *“The corrupting of a mans wife, enticing her to a strange bed, is by all acknowledged to be the worst sort of theft, infinitely beyond that of the goods.”*

edes yksityisiä palvelijoita. Hyvä vaimo on teoksen mukaan tarpeeksi kaunis voittaakseen miehensä kiintymyksen, mutta ei liian kaunis aiheuttaakseen muissa himokkaita ajatuksia. Hän ei myöskään vastaa saamiinsa ihailuihin.⁵¹³ Naisen uskollisuuden miehelle oletetaan ulottuvan kokonaisvaltaisesti aina naisen avioliiton ulkopuolisen ystävyuden tasolle. Myös tässä naisen uskollisuus ei ole vain seksuaalista tai romanttista, vaikka se myös liittyy siihen. Mies on teoksessa vain naisen uskollisuuden vastaanottava osapuoli, eikä hänen omaa käytöstä määritellä.

Avioliiton tuli tarjota suojaa naisen siveydelle, mutta oikeudessa käsitellyissä avioeroissa käsiteltiin usein naisen ja miehen miespalvelijan välistä aviorikosta. Tämä siten toi uskottomuuden kodin sisäiseksi tapahtumaksi. Naisen ja perheen palvelijan välinen seksuaalinen suhde ja siitä johtuva naisen puolison murhaamisen suunnittelu oli 1550–1700 luvuilla usein esillä eri kirjallisuudessa teemana.⁵¹⁴ Tapakirjallisuuden mukaan esimerkiksi tällaisen pettämisen estämiseksi nainen tulee kunnioittaa miestään enemmän kuin ketään muuta. Woolleyn mukaan nainen, joka ajattelee pahoja ajatuksia miehestään, rakastuu helposti toiseen. Naisen tulee pitää aina mielessään valansa solmiessaan avioliiton, eikä siten rakastaa, kunnioittaa tai totella ketään muuta miestä enemmän kuin omaansa.⁵¹⁵

Uskollisuus voi liittyä myös ikään. Woolley käsittelee uskollisuutta erikseen vanhemman miehen kohdalla ja varoittaa naisia pysymään miehelleen uskollisina ajattelematta miehensä pettämistä⁵¹⁶. Shirley mukailee Woolleytä tässä kuten monessa muussakin kohdassa todetessaan, että vaimon tulee pysyä uskollisena vanhemmalle miehelle⁵¹⁷. 1700-luvun aikana 15 % tutkimuksessa tarkastelluista eroon johtaneista pettämisistä johtui miehen huomattavasti vanhemmasta iästä⁵¹⁸.

Miehen pettämistä ei käsitelty tapakirjoissa huomattavasti, lähinnä vain Allestreen tekstissä. Pettäminen tuli monella tapaa julkisesti esille, kun miehiä pilkattiin esimerkiksi suosituissa lauluissa tai kuvissa aisankannattajiksi⁵¹⁹. Tällöin pilkka ei johtunut miehen pettämisestä vaan siitä, että nainen petti eikä mies kyennyt kontrolloimaan naistaan. Tässä tapauksessa naisen pettämisestä

⁵¹³ Anonyymi 1650, 175 – 176.

⁵¹⁴ Bailey 2003, 153; Gowing 1998, 191.

⁵¹⁵ Woolley 1673, 105 – 106.

⁵¹⁶ Woolley 1673, 90.

⁵¹⁷ Shirley 1687, 225.

⁵¹⁸ Bailey 2003, 155.

⁵¹⁹ ”cuckold”

syytettiin miehen seksuaalista kykenemättömyyttä. Naisen uskottomuus oli miehelle hyvin nöyryyttävä tapahtuma, joka teki miehestä muiden pilkan kohteen. Naisilla oli myös keinoja pettävää miestä kohtaan. Tapakirjat yleensä ohjasivat pitämään perheen keskinäiset asiat salaisuutena, mutta levittämällä juttuja miehestä yleisen keskustelun pariin nainen pystyi vaikuttamaan muiden mielipiteeseen myös miehestä. Naiset lisäksi kontrolloivat toisten naisten seksuaalisuutta moraalisen arvioinnin, juorujen ja loukkausten kautta. Nainen saattoi esimerkiksi kohdata suoraan miehensä rakastajattaren, joka rasitti vähemmän avioliittoa. Tällainen naisten puhe niin miehistä kuin naisista oli kuitenkin vaarallista ja saattoi johtaa jopa syytteiden nostamiseen kunnianloukkauksesta.⁵²⁰

Eri tapakirjojen ja saarnaajien hokema siitä, että myös miesten pettäminen on synti, hyväksyttiin 1500-luvun loppuun mennessä ylempiluokkaisissa kodeissa. Hyvä aviomies oli uskollinen vaimolleen samalla kun hän vahti piikojensa ja tyttäriensä siveyttä. Yhteisön paheksunta pettävää miestä kohtaan oli entistä suurempi, mikäli mies sai naisen raskaaksi. Miehen pettäminen saattoi, etenkin alempien luokkien keskuudessa, olla naisen toimeentulolle vaaraksi, kun pettävä mies käytti tulojaan rakastajattarensa.⁵²¹ Allestreen toteaa, että myös miehellä on velvollisuus olla uskollinen vaimolleen. Hän myöntää, että vaikka tämä uskollisuuden vaatimus on Jumalan silmien edessä yhtäläinen sekä miehellä että naiselle, kohtelee yhteiskunta pettäviä miehiä hellempin. Allestree kuitenkin uskoo, että oikeudenmukainen tuomari tuomitsee sekä miehet että naiset samalla tavalla. Hän kutsuu pettämistä avioliiton valojen rikkomiseksi ja epäpuhtaaksi vääräksi valaksi.⁵²² Aviomiehen kohdalla Allestree mainitsee nimenomaan vain aviovuoteelle uskollisena pysymisen, kun naiselle uskollisuus tarkoittaa myös muuta kuin pelkkää seksuaalista uskollisuutta. Hän kuitenkin käsittelee aihetta melko tasapuolisesti, vaikka korostaakin naisilla ja miehillä eri asioita.

Aviomiehellä oli merkittävästi parempi asema avioliitossa seksuaalisuuden suhteen. Hänellä oli täydellinen oikeus naiseen, joka oli kuin miehen omaisuutta ja jonka oletettiin olevan neitsyt ennen avioliittoa. Miehen pettäminen sen sijaan nähtiin syntinä, joka voitiin antaa anteeksi, eikä sitä tuomittu yhtä raskaasti kuin sitä, jos nainen petti. Pettävä nainen puolestaan tahri kehonsa, kirosi sielunsa, vaaransi aviottoman sukulinjan astumisen sukuunsa, häpäisi perheensä, käyttäytyi rehellisyyden periaatteita vastaan ja ryösti mieheltä oikeuden naisen vartaloon. Tämän vuoksi naisen

⁵²⁰ Capp 2003, 92, 94 – 95; Gowing 1998, 192; Reay 1998, 16 – 17; Bailey 2003, 163.

⁵²¹ Capp 1999, 72; Capp 2003, 92.

⁵²² Allestree 1659, 315.

seksuaaliselle toiminnalle asetettiin miehiä voimakkaammat säännöt, joita säädeltiin moraalien, lain ja uskonnon keinoin.⁵²³ Naisten suurempi todennäköisyys joutua oikeuteen vastaavasta toiminnasta saattoi johtua siitä, että raskaus paljasti naisen toiminnan⁵²⁴. Miehet toisaalta pettivät joskus tarkoituksella naimisissa olevien naisten kanssa, jotta vahinkoraskaus olisi helpompi peittää⁵²⁵.

Mustasukkaisuutta käsiteltiin Allestreen ja Daren teoksissa uskottomuuden vastaparina ja erillisenä vaarallisena tunteena, jota ei tulisi missään nimessä tuntea. Allestree toteaa käyttävänsä mustasukkaisuuden käsittelyyn paljon aikaa, sillä se on hänen mukaansa merkittävin vaara avioliitolle, ja se uhkaa kaikenlaisia ihmisiä.⁵²⁶ Hänen mukaansa se on rakkauden vaarallinen ja onneton lapsi. Hän kuvailee mustasukkaisuutta sellaisen itsepintaiseksi etsinnäksi, mitä ei halua löytää, ja joka tekee mustasukkaisen naisen yhtä onnettomaksi riippumatta siitä, onko mustasukkaisuus aiheellista vai ei. Mustasukkainen nainen luopuu Allestreen mukaan aina osaksi viattomuudestaan. *“...se kerää kaikki äreymme voimat ylläpitääkseen riitaa; raivon ja vihan, ilkeyden ja koston...”*⁵²⁷ Hän liittää mustasukkaisuuteen monia negatiivisia tunteita sekä muistuttaa, että naisen keinot kontrolloida näitä ovat heikommät kuin miehen⁵²⁸.

Allestreen mukaan miehet eivät aina häpeä pettämistä syntinä, vaan pikemminkin kehuskelevat sillä. Nainen voi myös tästä tilanteesta löytää hyviä puolia, sillä hänen ei tarvitse enää epäillä miestä tai elää jännityksessä, vaan hän voi käyttää muuten mustasukkaisuuteen tuhlatun energiansa paremmin.⁵²⁹ Naisia, usein maata omistavaa eliittiä, ohjattiin nimenomaan jättämään miehen pettäminen huomiotta. Naisten pettäminen sen sijaan nähtiin yleensä anteeksiantamattomana.⁵³⁰ Katkera ja paheksuva nainen ei Allestreen mukaan tule saamaan mieheltään katumusta. Sen sijaan naisen tulee pettämisen paljastuttua käyttäytyä miestänsä kohtaan rauhallisesti. Mikäli mies ei ole vielä täysin paha, hänen myötätuntonsa reagoi automaattisesti naisen sävyisään ja nöyrään kärsimykseen, toisin kuin kättyisään ja pahantuuliseen loukkaantumiseen.⁵³¹ Foyster toteaaakin, että

⁵²³ Stone 1979, 315; Reay 1998, 15 – 16, 20.

⁵²⁴ Coster 2017, 67.

⁵²⁵ Stone 1971, 554.

⁵²⁶ Allestree 1673, 171.

⁵²⁷ Allestree 1673, 167. *“...it musters all the forces of our irascible part, to abet its quarrel; Wrath and Anger, Malice and Revenge...”*

⁵²⁸ Allestree 1673, 167.

⁵²⁹ Allestree 1673, 168.

⁵³⁰ Capp 2003, 92; Stone 1979, 315 – 316.

⁵³¹ Allestree 1673, 168 – 169.

naisten odotettiin olevan kärsivällisiä ja passiivisia pettämisen edessä, mutta miesten tuli pikemmin toimia kunniansa vuoksi tällaisessa tilanteessa⁵³².

Allestree normittaa ohjeillaan naisen sukupuolirooliin kuuluvia tunteita tai ainakin niiden ulkoista ilmaisua. Hän ei ota kantaa niinkään siihen, saako nainen sisäisesti tuntea vihaa pettävää miestä kohtaan, mutta ulkoisesti tunteet pitää esittää sopuisasti ja rauhallisesti. Vaikka hän tuomitsee miehen pettämisen ja velvoittaa tätä parantamaan tapansa, hän ei toisaalta anna naiselle lupaa vaatia miestä olemaan pettämättä. Sen tulee lähteä miehestä itsestään, sillä oikealla tavalla tunteva mies tuntee häpeää, mikäli hän pettää. Naisen pitää kärsiä miehen pettäessä nöyrästi ja toivoa, että miehen sisäinen moraalireagoi tähän kärsimykseen. Bailey toteaa, että naisen pettämistä arvosteltiin miehiä enemmän vuosien 1660 ja 1740 välillä julkaistujen tapakirjojen analyysin perusteella. Uskonnollisissa opissa naisten ja miesten pettäminen nähtiin yhtä pahana syntinä ja oikeudessa tuomittiin kuitenkin pettävien naisten lisäksi myös miehiä.⁵³³

Allestree pitää sitä, että miehet syyttävät naisia pettämisestä ilman syytä, yhtenä pahimmista tilanteista mitä hyveelliselle, uskolliselle ja kunniakkaalle naiselle saattaa tapahtua. Tässä tilanteessa naisen tulee tutkia mikä hänen omassa käytöksessään on saattanut aiheuttaa miehessä nämä epäilyt. Tämä antaa Allestreen mukaan naiselle rohkeutta kohdata myös ne kuvitellut virheet, joista mies häntä epäilee ja sitten pyrkii vaikuttamaan miehen syytöksiin. Mikäli mies ei usko naisen viattomuuteen, on nainen kuitenkin edes Jumalan silmien edessä viaton ja voi hakea lohtua Jumalalta. Sen lisäksi nainen voi muistaa, että myös naista pettämisestä syyttävä mies kärsii, vaikka onkin epäoikeudenmukainen naista kohtaan. Hän kuitenkin myös muistuttaa, että vaikka nainen ei olisi tehnyt mitään väärää miestänsä kohtaan, on hän tällaisessa tapauksessa todennäköisesti jollain tapaa petollinen Jumalaa kohtaan.⁵³⁴ Mustasukkaisuus on myös miehen tunne, vaikka naisen, toisin kuin miehen, oletetaan olevan syytön.

Allestree korostaa siis miehen valta-asemaa suhteessa naiseen sillä, että jossain asiassa viaton nainen on miehen syyttäessä häntä kuitenkin todennäköisesti syyllinen johonkin. Miehen syytökset ovat Allestreen mukaan siten aina tarpeellisia. Hän muistuttaa, että riippumatta kuitenkin siitä, onko

⁵³² Foyster 1999, 147.

⁵³³ Bailey 2003, 143.

⁵³⁴ Allestree 1673, 169 – 170.

nainen syytetty vai syyttäjä, tulee hänen aina rakastaa miestänsä sekä pitää mielessään solmitun liiton tärkeys. Pieni vastoinkäyminen ei saa horjuttaa avioliittoa, vaikka hän toteaa monen eroavan liian helposti. Allestree myös toteaa, että vaikka pari pysyisi yhdessä, liian moni liiton edetessä ei enää rakasta toisiaan.⁵³⁵ Rakkaus on olennainen osa liiton kestävyyttä, mutta sen avulla voidaan myös oikeuttaa naisen alistuminen miehen oikeuksille.

Allestree jatkaa, että naisen ei tulisi murehtia tapahtunutta loukkausta, vaan pikemminkin mukautua miehen mielialaan ja evätä itseltään kaikenlaiset miestä tyydyttämättömät vapaudet, riippumatta siitä kuinka viattomia ne saattavat olla⁵³⁶. Allestree toteaa, että jotkut naiset “...pukevat ylleen ei-toivotun vapauden ja hilpeyden, näyttääkseen miehilleen kuinka vähän heidän epäluottamuksensa on turvannut heidät.”⁵³⁷ Tämä miehen epäluottamuksesta kumpuava vapaampi käytös kuitenkin vain lisää miehen ja hänen muiden seuralaistensa epäluuloa⁵³⁸. Naisen velvollisuutena on tarkastella pikemminkin omia virheitään ja käyttäytyä huonosti käyttäytyvää miestä kohtaan lempeästi.

Allestree myöntää teoksessaan miehen perättömiin syytteisiin liittyvän huonon käytöksen, mutta samalla pehmittää sen vakavuutta vaatimalla pikemminkin naiselta ymmärrystä miehen tekoja kohtaan. Hän ei kuitenkaan tuomitse miehiä naisten tunteiden loukkaamisesta, vaan pyytää naisia olemaan huomioimatta sitä, korostaen täten jälleen miehen ylempää asemaa parisuhteessa. Seksuaalisuus voidaankin yleisesti ja tässä tutkimuksessa käytettyjen tapakirjojen läpi nähdä vallan kautta. Varhaismodernin yhteiskunnan arvojen keskiössä oli misogynisyys, joka luonnollisesti vaikutti kokonaisvaltaisesti naisten elämään, myös seksuaalisuuteen.⁵³⁹

Dare käsittelee teoksessaan miehen ohjeita, mutta pehmeämmin kuin Allestree. Hyvä aviomies luottaa hänen mukaansa vaimoonsa eikä ole mustasukkainen. Miehen epäluottamus vaimoan kohtaan voi johtaa vaimon pettämiseen, jota ei muuten olisi tapahtunut. “*Mustasukkaisuus on kuin tuli, jota jokainen asia ruokkii.*”⁵⁴⁰ Mustasukkainen mies etsii naisen käyttäytymisestä asioita, joita ei ole olemassa. Naiset, jotka ovat riippuvaisia huikentelevaisuudesta, eivät kuitenkaan pysy siveinä,

⁵³⁵ Allestree 1673, 171 – 172.

⁵³⁶ Allestree 1673, 171.

⁵³⁷ Allestree 1673, 171. “...put on an unwonted freedom and jollity, to shew their husbands how little they had secur'd themselves by their distrust.”

⁵³⁸ Allestree 1673, 171.

⁵³⁹ Reay 1998, 20.

⁵⁴⁰ Dare 1673, 93. “*Jealousie is a fire to which every thing adds fuel.*”

vaikka miehet yrittäisivät mustasukkaisuudestaan rajata heidän toimintaansa.⁵⁴¹ Miehet eivät tosielämässä aina tarkkailleet naisia pettämisen varalta, vaan usein sosiaalista kontrollia harjoittivat ympäröivä yhteisö ja naapurit⁵⁴². Mustasukkaisuudesta ei Daren mukaan siis ole miehelle mitään hyötyä. Huono nainen käyttäytyy väärällä tavalla riippumatta siitä, onko mies mustasukkainen vai ei. Naista siis arvostellaan rankemmin kuin miestä. Tästä huolimatta miehellä on osa vastuusta, sillä hän voi tunteensa takia olla syyllinen naisen pettämiseen. Dare nostaa pettämisen tässä tapauksessa nimenomaan naisen asiaksi ja mustasukkaisuuden miehen ongelmaksi.

Vaikka kaikissa tässä esiin tuoduissa tapakirjoissa naisia tuomitaan miehiä jyrkemmin, Baileyn mukaan ei pidä korostaa liikaa naisen seksuaalisuuden kontrolloinnin vaikutuksia naisten ja miesten elämään. Läpi varhaismodernin ajan epämoraalisena pidetyn seksuaalisuuden kontrolli lieveni aiempaan verrattuna, ja pettämisestä nostettiin syyte aina harvemmin. Seksuaalisuuteen liittyvät rikkeet eivät kuitenkaan jääneet täysin vaille huomiota, ja oikeudessa oli kuitenkin jatkuvasti niin miehiin kuin naisiin liittyviä tapauksia. Lisäksi moni taho oli pettämisestä tai sen rankaisematta jättämisestä sekä uskonnollisten ja moraalisten arvojen heikkenemisestä huolissaan. Englannissa oli 1690–1730 lukujen välillä tapojen parannukseen keskittyviä liikkeitä, jotka pyrkivät maallisen oikeusjärjestelmän kautta tuomitsemaan esimerkiksi irstauteen liittyviä rikkeitä. Naiset hakivat vuosien 1660–1740 välillä Canteburyn oikeudessa 43 % ajasta eroa miehen pettämisen vuoksi, mutta monissa muissa oikeuksissa miehiä oli selvästi suurempi määrä. Tämä selittyy osaksi sillä, että naiset eivät erottuaan olleet miesten tavoin taloudellisesti yhtä itsenäisiä.⁵⁴³ Selvää kuitenkin siis on, että naisia kontrolloitiin tapakirjoissa ja yleisesti seksuaalisesti miehiä enemmän.

Avioliiton sisäinen seksuaalisuus ei ollut vain jäykkää lasten tekemistä, vaikka sen tulikin liittyä siveyteen eikä intohimoon. Seksiä kuitenkin tuli harrastaa, ja se liittyi moninaiisiin tunteisiin, kuten rakkauteen ja mustasukkaisuuteen sekä naisen rauhallisuuteen ja ystävällisyyteen miehen paheiden edessä. Pettämistä ei määritelty vain miehen tai naisen paheeksi, mutta naisen uskollisuutta ja siveyttä vaadittiin enemmän. Kaiken kaikkiaan avioliitto näyttäytyi 1600-luvun englantilaisissa tapakirjoissa monitahoisesti sekä miehille että naisille. Capp toteaa, että 1600-luvun Englannissa avioliitto oli joustava sosiaalinen instituutio, johon pari sopeutui omilla tavoillaan. Siihen vaikuttivat

⁵⁴¹ Dare 1673, 93 - 94.

⁵⁴² Bailey 2003, 156.

⁵⁴³ Bailey 2003, 140 – 142, 144 – 145.

monet eri muuttajat iästä ja persoonallisuudesta lähtien. Hän toteaa, että voimakastahtoiset naiset pystyivät kontrolloimaan elämäänsä paljon moralistien sääntöjä enemmän.⁵⁴⁴ Naisten elämä avioliitossa ei siis ollut vain miesten kontrollin alla elämistä, eikä todellisuuden avioliitto näyttänyt yhtä mustavalkoisena kuin se tapakirjoissa esitetään.

Lopuksi voidaan pohtia, onko ensimmäisen ja viimeisen tässä pro gradussa alkuperäislähteenä käytettyjen tapakirjojen välissä vierähtänyt 58 vuotta vaikuttanut teosten ohjeisiin koskien avioliittoa ja seksuaalisuutta. Stefania Biscetti esittelee muun muassa aviollisen siveyden kautta muiden tutkijoiden näkemyksiä sisällissodan aiheuttamasta muutoksesta tapakirjoissa sekä analysoi itse tätä muutosta tapakirjojen naisellisten metaforien pohjalta⁵⁴⁵. Biscettin mukaan Mary Fissell toteaa, että sisällissotaa edeltävät tapakirjat kirjoittivat enemmän naisen tottelevaisuudesta ja miehen siveydestä avioliitossa, kun taas sodan jälkeiset kirjoittajat keskittyivät naisen kurittoman seksuaalisuuden vaaroihin, jota miehet hallitsivat esimerkiksi rajoittamalla naisten liikkumista.⁵⁴⁶ Biscettin analyysissä nainen oli sotaa edeltävässä aineistossa himokas ja seksuaalisesti aggressiivinen, kun taas sodan jälkeinen nainen ei ollut seksuaalisesti aggressiivinen, mutta silti himokas.⁵⁴⁷

Tässä alaluvussa käsitellyissä teoksissa miehen siveyttä käsiteltiin sisällissodan jälkeen. Tämä tosin näkyy selvästi avioliittoon liittyen vain Allestreen vuoden 1659 teoksessa, jossa hän kirjoittaa miehen uskollisuuden hyveestä avioliitossa eli miehen siveyden puolesta⁵⁴⁸. Toki miehen siveyttä käsitellään myös suhteessa pidättäytyväisyyteen Allestreen ja Daren sodan jälkeen julkaistuissa teoksissa⁵⁴⁹, mikä ei sinänsä liity avioliittoon. Tämän tutkimuksen rajoitetussa aineistossa vaikuttaisikin pikemmin, että miehen aviollista siveyttä ei käsitellä ennen kuin vasta sisällissodan jälkeen, toisin kuin Fissell toteaa. Brathwait ei käsittele uskollisuutta, mustasukkaisuutta tai aviollista seksuaalisuutta teoksissaan eikä siten tarkastele miehen siveyttä avioliitossa sotaa edeltävissä teoksissaan. Toisaalta voidaan huomioda, että hän kuitenkin korostaa neitsyyden merkitystä kaikille⁵⁵⁰, joka toki liittyy siveyteen, mutta ei avioliittoon. Teokset joka tapauksessa keskittyvät

⁵⁴⁴ Capp 2003, 83.

⁵⁴⁵ Biscetti 2012, 163.

⁵⁴⁶ Biscetti 2012, 162.

⁵⁴⁷ Biscetti 2012, 169.

⁵⁴⁸ Allestree 1659, 315.

⁵⁴⁹ Dare 1673, 62 – 63; Esimerkiksi Allestree 1659, 172.

⁵⁵⁰ Brathwait 1630, 322.

laajemmin naisen siveyteen ja vaativat heiltä uskollisuutta⁵⁵¹ ja siten keskittyivät Fissellin analyysin mukaisesti naisen siveyden kontrolliin. Teokset olivat siis melko yhtenäisiä mielipiteissään siitä, että naisen tulee olla siveä. Kuitenkin esimerkiksi se, mitä naisen tulisi tietää, toi eroja tapakirjojen välille.

4.5 Tieto ja talous

Tässä luvussa käsittelen naisten ja miesten tiedon ja talouden teemoja suhteessa avioliittoon. 1500-luvun ideaali naisen kattavammasta koulutuksesta muuttui 1600-luvulle tullessa. Ihanteeksi tuli kaikkien yhteiskuntaluokkien naisten Raamatun lukemiseen riittävä lukutaito, joka kuitenkin vaati kokonaisuudessaan aiempaa pinnallisempaa oppineisuuden tasoa. Ylempiluokkaisten naisten odotettiin osaavan muita luokkia maallisempia asioita, kuten sitä, kuinka olla hyvä vaimo. 1600-luvulla yläluokkaisten naisten koulutukseen kuului perinteisesti naisellisten hyveiden opetusta, ja sen päämääränä oli miehen hurmaaminen. Näitä hyveitä olivat esimerkiksi musiikki, tanssiminen, laulaminen, kirjonta, ompelu sekä englannin- että ranskankielen lukemisen ja kirjoittamisen perusteet. Alemman luokan naisten koulutus oli paljon heikompaa verrattuna aatelinnaisten koulutukseen. Yleisesti naisen koulutus oli joka tapauksessa aina heikompaa kuin miesten.⁵⁵² Keskustelu naisten koulutuksesta sekä miehen vastuu ja kontrolli vaimon tiedosta nousevat tapakirjoissa esille erilaisissa tietoon liittyvissä teemoissa.

Woolley puolustaa teoksensa johdannossa naisen koulutusta suhteessa parisuhteeseen. Hänen mukaansa naisten oikeanlainen koulutus laiminlyödään usein.⁵⁵³ ”Useimmat tänä moraalittomana aikana ajattelevat että nainen on tarpeeksi oppinut ja viisas, mikäli hän tunnistaa miehensä vuoteen toisesta.”⁵⁵⁴ Naista ei kuitenkaan ole hänen mukaansa luotu vain lisääntymään, toisin kuin miehet usein uskovat, vaan hän on yhtä kykenevä oppimaan kuin miehet mikäli hänelle annetaan samat mahdollisuudet.⁵⁵⁵ D’Amore toteaa, että Woolleyn naisille suunnattujen ohjeiden lähtökohtana oli

⁵⁵¹ Esimerkiksi kappaleessa 3.2 viitataan enemmän ja laajemmin naisten siveyteen, vaikka myös miehet huomioidaan. Lisäksi kappaleessa 4.4 voidaan huomata, että molempien tulee olla uskollisia, mutta kuitenkin neuvotaan hieman enemmän naisia.

⁵⁵² Aughterson 1995, 224; Balmuth 1988, 19; Stone 1979, 143 – 144.

⁵⁵³ Woolley 1673, 1.

⁵⁵⁴ Woolley 1673, 1. ”Most in this depraved later Age think a Woman learned and wise enough if she can distinguish her Husbands Bed from anothers.”

⁵⁵⁵ Woolley 1673, 1.

juuri sivistyneisyys ja koulutus⁵⁵⁶. Vaikka teos on hyvin konservatiivinen, kannustaa se silti naisten aseman kohottamiseen tiettyjen rajojen sisällä. Woolley esimerkiksi muistuttaa, että teoksen tavoitteena ei ole saada naisia kapinoimaan, vaan että naiset ovat kuitenkin aviomiehensä alamaisia⁵⁵⁷.

D'Amore toteaa, että Hannah Woolleyn teos voidaan kuitenkin nähdä esifeministisenä teoksena tiukasti konservatiivisen sijaan, ja että se etsii paikkaansa jostain konservatiivisuuden ja uudistusmielisyyden väliltä. Hän kertoo, että teoksessa on hienoisia naisen asemaa puolustavia piirteitä, vaikka siinä myös pitäydytään paljon perinteissä. Woolley myös puolustaa naisen oikeutta oppia sekä esimerkiksi heijastelee keskustelua naisen sielun tärkeydestä.⁵⁵⁸ Nämä naisen asemaan liittyvät kysymykset tuovat myös mahdollisesti joitakin hienoisia eroja tämän pro gradun alkuperäislähteiden välille, jonka kautta voidaan pohtia myös 1600-luvun aikana tapakirjoissa tapahtuneen muutoksen olemassaoloa. Esimerkiksi Woolley kehottaa naisia tietämään asioista ja vaikkapa oppimaan vieraita kieliä⁵⁵⁹, kun taas Dare toteaa, että kosiskeltavan naisen ei tule osata kuin yhtä kieltä⁵⁶⁰. Teokset toki julkaistiin samana vuonna 1673, mutta tämä ero herättää kysymyksen siitä, onko Woolley poikennut esifeministisellä teoksellaan perinteisestä kaavasta. Pidän todennäköisempänä, että aiemmissa tapakirjoissa, joita tässä ei käsitellä, saattaa pikemminkin olla Daren kuin Woolleyn teosta vastaavia ajatuksia. D'Amoren mukaan siirryttäessä 1700-luvulle naisten kirjoitukset olivatkin entistä edistyksellisempiä ja poliittisempia⁵⁶¹. Kenties tämä näkyikin jo Woolleyn teoksessa. Voidaan myös huomioida, että myös Shirley mainitsee, että naisen on hyvä osata useampaa kieltä, jotta hän ymmärtää paljon käytettyjä ilmaisuja esimerkiksi hovissa⁵⁶².

Brathwait toteaa: ”...*On naisia joiden jalommat lahjat ansaitsevat ihailua, koska he ovat sukupuoleltaan heikompia ja alemmi-arvoisia, ovat he mielensä lahjoiltaan rikkaampia ja etevämpiä.*”⁵⁶³ Toki tässäkin Brathwait pitää naisia miehiä alempina, vaikka myöntää, että heillä

⁵⁵⁶ D'Amore 2012, 100.

⁵⁵⁷ Woolley 1673, 2.

⁵⁵⁸ D'Amore 2012, 98, 102 – 103, 105 – 107.

⁵⁵⁹ Esimerkiksi Woolley 1673, 22.

⁵⁶⁰ Dare 1673, 87.

⁵⁶¹ D'Amore 2012, 169.

⁵⁶² Shirley 1687, 198.

⁵⁶³ Brathwait 1630, 258. ”...*Women there be whose more noble endowments merit due admiration, because as in their sex weaker and inferiour, so in the gifts of the minde richer and superiour.*”

voivat olla joissain tapauksissa jopa miehiin verrattavia. Myös naisille suunnatussa teoksessaan Brathwait toteaa, että nainen voi olla hyveidensä vuoksi miehen arvoinen⁵⁶⁴. Brathwait siis Woolleyn tavoin jopa puolustaa naisten oikeutusta käyttäen älyä. Toki Brathwait ei tässä puolusta naisen oikeutta koulutukseen vaan laajemmin naisen kykenevyyttä älykkyyteen. On mielenkiintoista, että eri puolilla vuosisataa julkaistut teokset ja mahdollisesti myös eri sukupuolta olevat tekijät molemmat puolustavat tämän suhteen naisen asemaa.

Nämä romanttiseen rakkauteen liittyvät naisten oikeuksia puolustavat teemat Brathwaitin, Woolleyn ja Shirleyyn teoksissa viittaavat jonkintasoiseen 1600-luvun aikaiseen jatkuvuuteen tapakirjoissa. Toki naisten oikeuksia ei merkittävässä määrin puolusteta näissä teoksissa, mutta aihe kuitenkin nousee esille. Esimerkiksi D'Amore kuitenkin muistuttaa, että Wolleyn teoksessa puolustetaan sukupuolten tasa-arvoa vähän verrattuna muuhun sisältöön⁵⁶⁵. Toki se, että teokset eivät kärkkäämmin ota kantaa naisten oikeuksiin eivätkä siten myöskään merkittävämminkin tee eroa konservatiiviseen tapakirjojen perinteeseen, saattaa olla heijastus ajan konventioista ja siitä, millaista kirjallisuutta on ollut mahdollista ylipäättänsä julkaista. Myös se, että tässä pro gradussa tarkastellaan vain kosiskeluun ja avioliittoon liittyviä ohjeita kaventaa mahdollisuuksia havainnoida aineistosta muutoksia, sillä tarkasteltava aineisto on pienempi kuin kokonaista teosta analysoitaessa.

Brathwait nosti siis teoksessaan myös esille naisen heikkouden. Varhaismodernin Englannin ajatukset sukupuolesta perustuivat Fletcherin mukaan pitkälti jaotteluun voimasta ja heikkoudesta. Esimerkiksi Brathwaitin esille nostama naisen fyysinen heikkous oli vallitseva ajatustapa. Myös esimerkiksi patriarkaalisuus pohjautui tälle; nainen oli heikompi ja miehen oikeus hallita oli Jumalan tahto. Humoraalisen fysiologian mukaan nainen oli heikompi, sillä hän oli kylmempi kuin mies. Fyysiseen heikkouteen saattoi kuulua myös mielen heikkous, jota Brathwait ei näytä allekirjoittavan. Fletcher toteaaakin, että oli olemassa poikkeuksellisia naisia, joita ylistettiin paremmiksi kuin tavallisia miehiä.⁵⁶⁶ Tietty vähemmistö varhaismodernin Englannin naisista on kyennyt toimimaan patriarkaalisen yhteiskunnan sisällä heille asetetun roolin ulkopuolella esimerkiksi kirjailijoina tai tiluksien pyörittäjinä⁵⁶⁷. Woolley on yksi esimerkki tällaisesta naisesta, joka kykeni osoittamaan

⁵⁶⁴ Brathwait 1631, 30.

⁵⁶⁵ D'Amore 2012, 103.

⁵⁶⁶ Fletcher 1995, xvi – xvii.

⁵⁶⁷ Coster 2017, 48.

omat kykynsä tietynlaista älyä vaativissa tehtävissä kirjailijana, vaikka rooli usein muuten liitettiin miehiin.

Naisten älyn tai koulutuksen puolustaminen suhteessa romanttisen rakkauden teemoihin ei, kuten Daren ajatuksista jo näimme, kuitenkaan ole ainoa toistuva teema 1600-luvun tapakirjallisuudessa, vaan myös vastakkaisia mielipiteitä esiintyy. Voidaan spekuloida, että nämä kaksi kilpailevaa mielipidettä ovat molemmat jatkuneet läpi 1600-luvun. Allestree on Brathwaitiin ja Woolleyhyn verrattuna hieman eri mieltä. Hänen mukaansa hyvä perheen pää, eli aviomies, opastaa vaimoan asioissa, jotka ovat hyväksi naiselle ja joissa tämä on tietämätön. Tämän päämäärän saavuttamiseksi miesten tulee opiskella ja hankkia tietoa, jotta voivat välittää sitä eteenpäin vaimolleen silloin kun näkevät sen parhaaksi. Tämä on tärkeää miehelle, jotta nainen kykenee vastavuoroisesti toteuttamaan omia aviollisia velvollisuuksiaan.⁵⁶⁸ Naisen tieto suodattuu tässä miehen kautta, sillä mies on vastuullinen siitä, että nainen osaa tarpeeksi voidakseen suoriutua velvollisuuksistaan. Tämä antaa miehelle moraalisesti oikeutettua valtaa olla jakamatta asioita, joita ei katso parhaaksi jakaa, ja sillä tavoin hän voi kontrolloida naista. Toisaalta miehen myös tulee antaa naiselle tarpeeksi tietoa, jolloin naisella on oikeus ainakin jonkinlaiseen tietoon.

Anonyymin mukaan hyvä vaimo pysyttelee paljon kotona⁵⁶⁹. Sukupuoli näkyikin varhaismodernin Englannin tilankäytössä. Koti on joskus nähty naisellisena, kun taas laajempi julkinen ja ammatillinen tila oli miehille kuuluvaa ja miehistä. Tämä malli on kuitenkin kiistelty, sillä tilanne ei ollut näin yksinkertainen käytännössä ja tilan sukupuolisuus oli kiistanalainen ja jatkuvien neuvottelujen alla.⁵⁷⁰ Tapakirjoissa tila on pääasiallisesti sukupuolitettu esitetyn mallin mukaan, eikä neuvottelunvaraa juuri anneta. Savilen mukaan naisen velvollisuutena on huolehtia perheestä, lapsista ja kodista hyvin. Osa naisista ei hoida tätä velvollisuutta taitojen puutteen tai laiskuuden vuoksi, kun taas tietyt naiset välttelevät tätä velvollisuutta vain siksi, etteivät viitsi vaivata ajatuksiaan jokapäiväisillä velvollisuuksilla, kuten kodin asioilla. Tällainen nainen on taakka perheelleen.⁵⁷¹ Savile varoittaa miehiä välttämään naisia, jotka ovat kuin “...tyhjä ilmava asia, joka

⁵⁶⁸ Allestree 1659, 316.

⁵⁶⁹ Anonyymi 1650, 176.

⁵⁷⁰ Coster 2017, 48.

⁵⁷¹ Savile 1688, 69 – 70.

*seilaa talossa edes takaisin ilman tarkoitusta, ja näyttää kuin olisi tullut sinne vain vierailulle... ”*⁵⁷²

Naisen tulee siis olla ahkera ja tietää tarpeeksi, jotta hän kykenee toteuttamaan aviolliset velvollisuutensa, mutta vain tästä rajoitetusta aiheesta.

Anonyymi liittää tilankäytön ja sukupuolen tietoon toteamalla, että hyvä vaimo vierailee ihmisten luona sosiaalisen kanssakäynnin vuoksi, ei minkään älyllisen päämäärän takia. Hän saa olla utelias, mutta vain löytääkseen tapoja, joilla hän voisi miellyttää miestään. Naisen järjen tulee seurata tämän aviomiestä.⁵⁷³ Teos puoltaa vahvasti naisen älyllistä riippuvaisuutta miehestä ja, kuten Allestree, alistaa tämän älykkyyden käytön miehen tarpeisiin. Teos ei ota kantaa miehen velvollisuuksiin tällä saralla, jonka vuoksi se on hieman erilaisesti painottunut kuin Allestreen ja Brathwaitin teokset. Vaikka mikään teos ei kovin painokkaasti kannusta aviovaimoa kouluttautumaan, suhtautuu Anonyymi Allestreen ja Brathwaitin teoksia hieman jyrkemmin naisen koulutukseen ja tietoon. Vaikka sekä Allestreen että Anonyymien teoksissa vaaditaan naista seuraamaan miehensä ohjeita, Allestree tekee tiedon jakamisesta miehen moraalisen velvollisuuden, kun Anonyymi vaatii naista itseään etsimään tietoa. Brathwait taas nostaa esille myös naisen hyveitä, kun Allestree ja Anonyymi eivät tätä tee.

Tieto saattoi liittyä myös ikään. Vanhemman miehen naivan naisen tulee Woolleyn mukaan seurata tarkasti ohjeita miehen vanhemman iän ja siten paremman kokemuksen vuoksi⁵⁷⁴. Myös Shirley toteaa, että vaimon tulee kunnioittaa vanhempaa aviomiestä sekä kuunnella ja noudattaa hänen ohjeitaan ja neuvojaan. Naisen tulee sietää miehensä vanhuudenraihnaisuuksia, tukea tätä vanhuudessa ja olla kaikessa apuna.⁵⁷⁵ 1600-luvun Englannissa miehet olivat keskimäärin vain muutaman vuoden vanhempia kuin vaimonsa⁵⁷⁶, jolloin Woolleyn ja Shirleyn neuvo vielä kuitenkin pätee. Niissä miehen ikä oikeuttaa hänet kokemuksensa vuoksi jakamaan tietoa naiselle, mutta ei velvoita siihen. Nainen on kuitenkin velvoitettu kuuntelemaan ja auttamaan vanhempaa miestään. Köyhien keskuudessa vanhat ihmiset nähtiin korkea-arvoisina, ja Raamattuun perustuen myös muut sosiaaliset ryhmät perustelivat vanhempien ihmisten kunnioituksen vaatimusta. Vanha ikä ei aina

⁵⁷² Savile 1688, 72. “...empty airy thing that sails up and down the House to no purpose, and looks as if she came thither only to make a Visit...”

⁵⁷³ Anonyymi 1650, 176.

⁵⁷⁴ Woolley 1673, 90.

⁵⁷⁵ Shirley 1687, 225.

⁵⁷⁶ Cressy 1999, 256.

kuitenkaan tarkoittanut statuksen nousua.⁵⁷⁷ Tapakirjoissa vanhempi puoliso asetetaan korkeampaan asemaan, vaikka ei voi olla varmaa, kuinka paljon vanhempaa puolisoa tarkoitettiin. Vanhemmalla miehellä saattoikin olla enemmän valtaa määrätä avioliitossa. Ajan satiiri ja balladit kuitenkin pilkkasivat esimerkiksi vanhemman miehen kyvyttömyyttä tyydyttää vaimoaan seksuaalisesti, kun toiset kertoivat vanhemman miehen julmuudesta tai päinvastoin kyvyttömyydestä kontrolloida vaimoaan.⁵⁷⁸

Kotitalouden saattoi varhaismodernina aikana käsittää naimisissa olevan parin asuinpaikaksi, johon saattoi kuulua lapsia ja palvelijoita, mutta se saattoi koostua myös muusta kokoonpanosta, eikä se välttämättä käsittänyt vain tiettyä sosiaalista ryhmää tai omaisuuden laatua. Nämä kotitalouden jäsenet omilla tavoillaan palkallisesti tai palkattomilla toimilla osallistuivat perheen ja kodin talouteen. Avioparin molemmilla osapuolilla oli samantyylliset tavoitteet pitää yllä hyvää luottokelpoisuutta ja luottoa. Miehen tehtävä oli tukea ja opastaa vaimoaan kotiin liittyvissä asioissa, mutta samalla hänen tuli sekä olla perheen pää että elättää perheensä. Yläluokan miehet tienasivat tiluksillaan sekä sijoituksilla. Tapakirjat suosittelivat Cappin mukaan usein, että miesten pitäisi pitää huolta säästöistä ja omaisuudesta, kun taas naisten tulisi käsitellä päivittäiseen kulutukseen liittyviä taloudellisia asioita.⁵⁷⁹

Tähän miehen taloudelliseen velvollisuuteen elättää perheensä suhtauduttiin monella tapaa. Osa loukkaantui syytöksistä, että mies olisi jättänyt perheensä heitteille, ja esimerkiksi 1600-luvun loppupuolella elänyt Robert Shaw määritteli itsensä hyväksi aviomieheksi sen perusteella, että hän huolehti perheensä tarpeista. Osa miehistä puolestaan hylkäsi tämän vaatimuksen avioliiton aikana ja esimerkiksi hääti vaimon talosta tai muilla tavoin pyrki välttämään vaimonsa elättämistä. Mies ei kuitenkaan välttämättä ollut täydellisessä kontrollissa talouden suhteen, vaan moni mies oli itse riippuvainen vanhemmistaan. Taloudellinen asema vaikutti myös parin välisiin valtasuhteisiin, ja sosiaalisella sekä taloudellisella vallalla oli yhteys. Moni yhdisti rahallisen kontrollin muun muassa auktoriteetin vastustamiseen ja esimerkiksi naisen itse ansaitsema raha ja sen tuoma itsenäisyys

⁵⁷⁷ Coster 2017, 114.

⁵⁷⁸ Capp 2003, 77 – 78.

⁵⁷⁹ Bailey 2003, 61 – 62; Capp 2003, 78; Coster 2017, 34.

herätti miehissä pelkoa vallan heikentymisestä.⁵⁸⁰ 1600-luvun tapakirjat ovat selviä siinä, että miehen ideaali on elättää vaimoa.

Allestree toteaa, että miehen velvollisuutena on elättää vaimonsa. Miehen tulee antaa vaimonsa nauttia maallisesta omaisuudestaan eikä olla liian kitsas, mutta ei myöskään antaa vaimonsa tuhjata omaisuuttaan liikaa. Allestree vertaa vaimoa osaksi miehen kehoa ja toteaa, että miehen tulee kohdella ja ylläpitää häntä samoin kuin itseään. Hän kuitenkin muistuttaa, että tämä ei tarkoita, että miehen tulisi sietää jouteliasta vaimoa.⁵⁸¹ Allestreen mukaan talouteen liittyvät velvollisuudet eivät normaalisti muuten koske naisia, ellei mies nimenomaan määrää jotain tehtävää heille. Hän varoittaa naisia tuhlaavaisuuden vaaroista ja esimerkiksi toteaa, että tuhlaavaisuudesta voi kärsiä koko perhe varojen puuttumisen vuoksi. Allestreen mukaan myös Jumala vihaa tuhlaavaista naista ja rinnastaa tuhlaavaisuuden mieheltä ryöstävään vaimoon. Nainen saa nauttia parin yhteisestä omaisuudesta, mutta ei tuhota sitä.⁵⁸²

Myös Daren mukaan miehen tulee tietää, miten hänen rahansa kulutetaan ja hänen tulee tarkkailla sitä, miten nainen voisi säästää. Toisaalta hän Allestreen tavoin myös muistuttaa, että miehen pitää antaa vaimolleen riittävät varat käytettäväksi.⁵⁸³ Dare ja Allestree puhuvat samasta asiasta, mutta Allestree käyttää jyrkempää kieltä ja nostaa uskonnon mukaan. Allestree myös erikseen velvoittaa molemmat sukupuolet ylläpitämään perheen taloutta ja tekemään töitä tavalla tai toisella, mutta perheen elätys ja suurin taloudellinen taakka asetetaan kummassakin selvästi kuitenkin miehelle. Huono mies on siis kitsas, kun huono nainen on tuhlaavainen. On toisaalta ymmärrettävää, että tapakirjoissa korostetaan miehen rahavarojen kulutusta ja säästämistä. Rahavarat ja elätysvelvollisuus olivat kuitenkin miehen vastuulla ja miehen omaisuutta, jolloin hänellä oli oikeus sekä päättää miten rahat kulutettiin että velvollisuus varmistaa, että varat riittivät kaikkien elämiseen.

Tuhlaavaisuus saatettiin kuitenkin liittää myös mieheen. Vaimon oli esimerkiksi järkevää piilottaa rahansa etenkin tuhlaavaiselta mieheltä, sillä miehellä oli lain mukaan oikeus käyttää vaimonsa omaisuutta. Tästä huolimatta naiset itse usein käsittivät omistavansa ansaitun omaisuutensa ja

⁵⁸⁰ Bailey 2003, 63 – 64, 68; Capp 2003, 78 – 79.

⁵⁸¹ Allestree 1659, 315 – 316.

⁵⁸² Allestree 1673, 177 – 178, 181 – 182.

⁵⁸³ Dare 1673, 92.

pyrkivät suojelemaan sitä.⁵⁸⁴ Savile tuomitseekin yhtälailla miehen joka on liian kitsas kuin sellaisen, joka tuhlaa liikaa⁵⁸⁵ eikä siten tuo tuhlaavaisuutta esille vain naisen paheena, kuten Allestree. Savile kuitenkin puhuu ahneudesta laajemmin aviomiehen paheena kuin tuhlaavaisuudesta. *“Jos maailman lotossa voitat ahnaan aviomiehen, myönnän että se ei tee sinua ylpeäksi hyvästä onnestasi.”*⁵⁸⁶ Savile muistuttaa, että vaikka aviomiehen ahneus on huono asia, tulee vaimon tarkkailla, että hänen määritelmänsä siitä ei ole väärä. Hänen mukaansa useita aviomiehiä syytetään tästä paheesta turhaan.⁵⁸⁷ Miehen pahe, toisin kuin naisen, käsitellään siten epäilynä vastakkaisen sukupuolen syytöksiä kohtaan. Naisten huonot puolet uskotaan sellaisinaan totuudenmukaisiksi ja miesten syytöksiä huomioidaan helpommin. Aviovaimot eivät Savilen mukaan usein ymmärrä talouden sääntöjä ja siten erehtyvät miehensä aikeista. Naisen virheet saattavat hänen mukaansa olla miehille vaarallisia, sillä kyseessä ei ole vain miehen omaisuus, vaan myös hänen maineensa.⁵⁸⁸

Savile jatkaa opastamalla naisia siinä, kuinka kitsasta miestä tulee käsitellä. Hänen mukaansa vaimon tulee joskus myötäillä tällaista miestä, varsinkin kun miehen kitsaus on pahimmillaan. Tällä tavoin vaimo voi saada miehen suostumaan muihin asioihin ja siten helpottaa omaa tilannettaan. Savilen mukaan tärkeintä tässä ja muissa tapauksissa, joissa mies käyttäytyy huonosti, on että nainen tarkkailee miehen mielialaa ja reagoi miehen negatiivisiin tunteisiin ystävällisyydellä ja hellyydellä. Tällä tavoin nainen käyttäytyy itse näissä tilanteissa parhaalla mahdollisella tavalla, mutta myös saa irti kaiken mahdollisen hyödyn.⁵⁸⁹ Tässä nousevat jälleen esille naisen ystävällisyys ja suopeat tunteet vaikeissa paikoissa keinoina, joka auttavat häntä avioliitossa monenlaisissa tilanteissa. Lisäksi voidaan huomata, että Savile käsittelee tätä samoin kuin muita aiheita teoksessaan. Naisen valituksen aihetta ensin epäillään, jonka jälkeen miehen epäkohteliaalle toiminnalle annetaan oikeutus. Teos on suunnattu naisille, mikä voi toki vaikuttaa tähän tyyliin.

Brahwait jatkaa samantyyllisesti kuin Allestree ja Savile toteamalla, että mies ei saa liikaa rajoittaa naista, ainakaan jos nainen on valittu hyvin. Hän kehottaa miehiä muistamaan, että avioituva nainen

⁵⁸⁴ Capp 2003, 91.

⁵⁸⁵ Savile 1688, 53.

⁵⁸⁶ Savile 1688, 51 – 52. *“If in the Lottery of the World you should draw a Covetous Husband, I confess it will not make you proud of your good Luck.”*

⁵⁸⁷ Savile 1688, 52.

⁵⁸⁸ Savile 1688, 53, 87.

⁵⁸⁹ Savile 1688, 55 – 56.

on jo päättänyt olla hyvä emäntä ja taloudenhoitaja kodille. Tällainen miehen valitsema hyvä puoliso tietää esimerkiksi, että huppeat ja räikeät vaatteet ovat syntiä ja että kodinhoitajan tulee olla säädyllinen ja vaatimaton.⁵⁹⁰ Molemmille sukupuolille asetetaan vastuu, naiselle toimia oikein ja miehelle löytää moraalisesti käyttäytyvä vaimo. Huonosti käyttäytyvä vaimo on osaksi miehen oma vika, sillä hän itse teki valinnan. Toisaalta myös tieto tulee esille. Hyvällä avioituvalla naisella tulee olla jo tieto siitä, millainen on oikeanlaista toimintaa. Niin Allestree, Dare, Savile kuin Brathwaitkin korostavat kaikki kitsauden huonoja puolia miehessä, mutta samalla myös sitä, että molempien osapuolien tulee silti osata käyttäytyä vastuullisesti ja vaatimattomasti rahan kanssa. Miehelle olikin taloudellisesti vastuullisen asemansa vuoksi tärkeää huomioida avioliiton hinta ennen avioitumistaan⁵⁹¹.

Osa teoksista käsittelee avioliittoa ja taloutta syntyperän, rikkauden sekä siihen liittyvien tunteiden ja tapojen kautta. Anonyymi toteaa, että hyvä vaimo on aatellinen syntyperältään, mutta ei koskaan kuitenkaan kehuskele sillä. Vaimon tulee olla riittävän rikas, jotta koti ei ole köyhä. Anonyymi liittää ylenmääräisen rikkauden vääränlaiseen käytökseen toteamalla, että vaimo ei saa olla liian rikas, jotta se ei opeta häntä rettelöimään ja mellakoimaan. Vaimon tulee lisäksi ottaa osaa hyväntekeväisyyteen.⁵⁹² Woolley puolestaan toteaa, että mikäli nainen nai rikkaan miehen, hänen tulee pysyä nöyränä, eikä antaa miehen rikkauden tehdä häntä ylpeäksi. Anonyymien tavoin hän kehottaa hyväntekeväisyyteen. Lisäksi hän varoittaa, että vaimo ei saa väärinkäyttää miehensä varoja. Mikäli aviomies köyhtyy tai on köyhä, tulee vaimon pysyä miehensä rinnalla kaikissa vaikeuksissa.⁵⁹³ Kummatkin siten korostavat naisen nöyryyttä ja hyviä käytöstapoja sekä tunteita rikkaudessa.

Shirley käsittelee rikasta ja köyhää aviomiestä lähes samalla tavalla kuin Woolley, mutta käyttää vielä voimakkaammin tunteisiin vetoavaa kirjoitustyyliä. Hänen mukaansa rikkaan miehen naivan vaimon tulee pysyä ystävällisenä, rakastettavana, nöyränä, kohteliaana ja hyväntahtoisena sekä lahjoittaa hyväntekeväisyyteen. Toisin kuin Woolley, Shirley nostaa esille rikkaan miehen mahdolliset huonot ominaisuudet, kuten tuhlailevaisuuden, sekä varoittaa myös naisia ratkeamasta

⁵⁹⁰ Brathwait 1630, 263 – 264.

⁵⁹¹ Bailey 2003, 63.

⁵⁹² Anonyymi 1650, 175.

⁵⁹³ Woolley 1673, 91, 107.

tähän. Hän muistuttaa vaimoja nuhtelemaan miehiä vain lempeydellä. Köyhää tai köyhtyvää miestä Shirley käsittelee vastaavasti, mutta laajentaen tilanteen kuvausta Woolleyn tekstiin verrattuna. Sanoma on pohjimmiltaan sama, vaimon tulee kohdata vaikeatkin asiat ja tilanteet miehensä rinnalla. Lisäksi vaimon tulee olla nöyrä, kärsivällinen ja rakastaa miestänsä myös köyhydessä.⁵⁹⁴ Nöyryys, ystävällisyys, kärsivällisyys, rakkaus ja muut hyvät tunteet liittyvät olennaisesti tässä avioliiton talouteen. Naisen tulee liittää perheen varojen käsittelyyn oikeita tunteita. Shirley tuomitsee myös miehen vääränlaisen toiminnan eli tuhlaavaisuuden, mutta teokset keskittyvät vahvemmin jälleen naisten ohjeisiin. Molemmilla osapuolilla on kuitenkin talouteen ja avioliittoon liittyvissä ohjeissa omat velvollisuutensa, jotka eroavat sukupuolittain. Miehillä asetetaan suuri taakka pitää perhe ruokittuna, mutta naiset rajoitetaan miehen taloudellisen kontrollin alle.

Tapakirjoissa nainen on siis pääosin täysin miehestään ja hänen anteliaisuudestaan riippuvainen. Kuitenkin nainen saattoi työskennellä varhaismodernin ajan Englannissa jossain määrin. Leskiksi jääneet naiset saattoivat saada miehensä ansaitsemat oikeudet tietyn työn tekoon tai yrityksen pyörittämiseen, sekä he pystyivät viljelemään tai pyörittämään isojakin tiluksia. Naimisissa olevat naiset auttoivat maatilan töissä, kun taas naimattomat naiset toimivat usein kättilöinä tai hoitajina. Vaimoilla oli lisäksi paljon kotitöihin liittyviä velvollisuuksia, mitä rikkailla naisilla helpotti tehtävien jakaminen perheen palvelijoille. Vaikka miesten tehtävä oli siis elättää naiset, toivat naiset tärkeän panoksen kodin sisäiseen talouteen ja kodin ylläpitoon. Miehen taloudellinen asema oli myös jossain määrin riippuvainen vaimosta, etenkin naisen taloudellisesta maineesta ja luotosta.⁵⁹⁵ Naisten ja miesten ohjeet koskien kosiskelua ja avioliittoa koskivat monella tapaa molempia sukupuolia, vaikka naisten käytöstä normitettiin usein enemmän. Seuraavassa luvussa vedän lukujen kolme ja neljä aineiston analyysin tulokset yhteen.

⁵⁹⁴ Shirley 1687, 225 – 226.

⁵⁹⁵ Bailey 2003, 75; Coster 2017, 34 – 35.

5. PÄÄTÄNTÖ

1600-luvun englantilaiset tapakirjat normittivat laajasti sekä miehen että naisen romanttiseen rakkauteen liittyviä ohjeita. Ohjeita annettiin liittyen aikaan ennen ja jälkeen avioliiton. Avioliittoa edeltävää, eli kosiskelun aikaa koskevat neuvot liittyivät pitkälti neitsyyteen, siveyteen ja pohdintaan siitä, kenen käsissä aviopuolison valinta on, mutta kommunikaatiota ja taloutta käsiteltiin myös muuten kuin siveyden kannalta. Avioliittoon liittyvissä ohjeissa naista ohjeistettiin alistumaan miehen vallan alle, molemminpuolinen rakkaus ja ystävällisyys olivat tärkeitä sekä aviollinen uskollisuus oli olennaista. Miehellä ja vaimolla oli roolinsa perheen talouden kannalta, mutta kirjoittajat olivat eri mieltä siitä, kuinka paljon vaimolla on oikeus tietää tai koulututtua. Kaikki ohjeet koskivat sekä miestä että naista, vaikka usein naisen ohjeita käsiteltiin laajemmin. Lisäksi voidaan todeta, että toin tässä pro gradussa aiempaan tutkimukseen verrattuna uutta sekä syvempää tietoa käsitellyistä 1600-luvun Englannin tapakirjojen kosiskelunaikaisista ohjeista sukupuolen ja tunteiden kannalta. Mitään tämän tutkimuksen alkuperäisaineistona käytetyistä tapakirjoista ei ole käsitelty aiemmin yhtä tarkasti juuri vastaavissa teemoissa. Toisia näitä aiheita, esimerkiksi tapakirjojen suhdetta katseeseen, kauneuteen ja rakkauteen sekä sitä, miten tapakirjat normittavat esimerkiksi kärsivällisyyden tunnetta, on ylipäättänsä tutkittu vähemmän.

Naisten ja miesten ohjeet toivat esille selvät, toisistaan eroavat sukupuoliroolit. Selkeimmin kosiskelun ja avioliiton ohjeet erosivat miesten ja naisten välillä tietoon, ulkonäköön ja tottelevaisuuteen liittyneissä ohjeissa. Patriarkaalinen yhteiskunta oli ohjeissa voimakas ja selvä, mutta vaikka nainen oli alistuvassa asemassa, oli hänellä silti keinoja saada oma tahtonsa ainakin jossain määrin läpi. Miehen velvollisuus oli olla vahva perheen pää ja hallita naista. Tiedon ja ulkonäön ohjeissa taas painotettiin naisen kauneuden merkitystä kosiskelussa ja sitä, miten ne liittyvät siveyteen. Lisäksi naisen kohdalla uteliaisuutta painotettiin paheena. Suurimmaksi osaksi avioliittoon ja tietoon liittyvät ohjeet myös toivat eroja naisten ja miesten välille. Miehen tuli tietää, kun taas nainen saa tietonsa miehensä kautta. Osa kirjoittajista kuitenkin piti naisen koulutusta tärkeänä tai naisen älykkyyttä joskus jopa mieheen verrattavana. Pääasiallisesti naisen siis tuli olla alistuva eikä tietää ainakaan vääriksi katsotuista asioista liikaa.

Sukupuolten väleille löytyi joitakin eroja myös kosiskelun aikaisessa kommunikaatiossa. Siveyteen ja kommunikaatioon liittyvät ohjeet neuvoivat lähinnä naisia siinä, kuinka kosiskelussa voi

kommunikoida säilyttäen siveytensä, kun taas miesten siveyttä ja kommunikaatiota käsiteltiin hyvin lyhyesti. Kuten muissakin teemoissa, oli naisilla suurempi paine säilyttää siveytensä. Siveyteen liittymättömissä kommunikaation ja kosiskelun ohjeissa molempien sukupuolten neuvot painottivat samantyyllisiä asioita. Shirley'n ja Savilen mukaan naisen tuli olla rehellinen sekä olla johdattelematta miehiä, kun taas S.C. neuvoi miehiä olemaan keskustelussa kohteliaita ja rehellisiä. Lisäksi hiljaisuus oli vain naiseen liitettävä hyve. Avioliittoon liittyvät kommunikaation ohjeet puolestaan liitettiin vahvasti tunteisiin. Naiselta vaadittiin hieman enemmän rauhallisuutta ja kärsivällisyyttä, välttämään tai rauhoittamaan miehen vihaa, mutta Brathwait ja Dare liittivät kärsivällisyyden myös mieheen.

Siveys koski niin naisia kuin miehiä, mutta naisiin kohdistuneet ohjeet olivat monipuolisemmat sekä laajemmat, jonka vuoksi naisten seksuaalisuus oli siten miehiin verrattuna selvästi rajoitetumpaa. Vaikka miehille saatettiin antaa sama ohje, se usein ohitettiin muutamalla lauseella. Seksuaalisuus oli hyvin eri asia ennen ja jälkeen avioliiton sekä määrittyi eri tavalla miehille ja naisille. Kosiskelussa neuvottiin monin eri tavoin kuinka siveyttä voidaan sekä miesten että naisten kohdalla ylläpitää, kun taas avioliitossa seksuaalisuus oli tarpeellinen asia. Avioliittoon liittyvät seksuaalisuuden ohjeet kohdistuivatkin enemmän siihen, kuinka kohdata avioliiton ulkopuoliseen suhteeseen langennut puoliso tai sen epäilyyn liittyvät tunteet. Myös nämä ohjeet määrittyivät enemmän naisen kautta.

Tapakirjoissa naisten voitiin siis periaatteessa katsoa olleen hiljaisia, kainoja ja tietämättömiä neitsyitä, jotka alistuivat aviomiehen vallan alle ja antoivat miehen virheet rauhallisesti anteeksi. Miehet taas olivat seksuaalisesti vapaampia, koulutettuja perheen päämiehiä, jotka elättivät perheensä. Asia ei kuitenkaan ollut vain näin yksinkertainen eivätkä teokset olleet vain naisen alistusta ja miehen ylistystä. Vaikka kokonaisuudessa naisilta vaadittiin paljon enemmän kuin miehiltä, eivät tapakirjat olleet mustavalkoisia tai välttämättä aina edes kovin ehdottomia.

Yllä olevan kaltainen tapakirjojen ohjeiden sukupuoliroolien pelkistäminen jättää huomiotta ohjeiden tärkeät vivahteet, vaikka ne periaatteessa kertovat annettujen ohjeiden ytimen. Kuitenkin esimerkiksi nainen ei ollut vain alistuva, vaan ohjeet neuvoivat kuinka tilanteen voi kääntää hyödykseen. Teosten ohjeet olivatkin kauttaaltaan monisyisiä ja monilla tavoin myös miehen toimintaa rajoittavia. Esimerkiksi miehen valta naisen yli oli samalla vaatimus siitä, miten miehen tulee käyttäytyä. Miehen tuli esimerkiksi myös elättää perheensä. Talouteen liittyvät ohjeet painottivat pääasiallisesti

miehen omaisuutta ja naisen velvollisuutta käyttää sitä oikein. Vaikka sukupuolten ohjeet erosivat toisistaan koskien taloutta, oli molemmilla yhtäläinen vastuu pyörittää kotia ja hoitaa siitä oma osuutensa. Vaikka tapakirjojen ohjeet koskien naisia ja miehiä olivat siis myös hyvin erilaisia, oli jopa yllättävää, kuinka tasapuolisia tapakirjat loppujen lopuksi neuvojen suhteen olivat.

Tunteista kirjoissa esiintyvät pääasiallisesti rakkaus, rauhallisuus, ystävällisyys sekä viha. Mitään tunnetta ei liitetty yksinomaan vain toiseen sukupuoleen, mutta se, miten tunnetta sai ohjeissa tuntea, saattoi erota naisten ja miesten välillä. Lisäksi tunteista puhuttiin naisten kohdalla enemmän. Tämä voi periaatteessa viitata siihen, että miesten ihanteena oli olla naisiin verrattuna vähemmän tunteellinen, mutta se voi myös yksinkertaisesti liittyä siihen, että tapakirjojen ohjeet osoitettiin laajemmin naisille.

Rakkaus määritti laajasti monia eri tapoja ja niiden perusteita. Kosiskelussa rakkaus oli aviopuolison valinnassa hyvin oleellinen tunne yhtäläisesti sekä miehelle että naiselle. Tapakirjat eivät kehottaneet avioitumaan edes vanhempien valitseman puolison kanssa, mikäli henkilö ei rakastanut hänelle valittua puolisoa. Muut saattoivat ehdottaa puolisoa, mutta lopullinen valinta tapakirjoissa oli kosiskelevan naisen tai miehen käsissä. Vaikka rakkaus kosiskelussa oli siis hyvin tärkeää, oli se myös potentiaalisesti hyvin vaarallinen tunne, sillä se saattoi olla vääränlaista rakkautta ja johtaa esimerkiksi siveettömyyteen. Molempien sukupuolien tuli tuntea rakkautta järjellä, jotta se olisi siveellistä, mutta naisia käsiteltiin näissä ohjeissa hieman enemmän. Sen sijaan yhtä lailla mies kuin nainen saattoivat olla vaarallisia ja manipuloida toista saavuttaakseen rakkauden varjolla paheelliset päämääränsä.

Vaikka tutkijat eivät ole yhtä mieltä siitä, milloin rakkausavioliitto tuli oikeassa elämässä vakiintuneeksi tavaksi, oli se tapakirjojen avioliittoa koskeneissa ohjeissa olennainen tunne sekä miehelle että naiselle. Siitä huolimatta, että naiseen liittyviä ohjeita käsiteltiin hieman enemmän, oli rakkaus kaikkien ohjeiden perustana oleva tunne, joka liittyi sekä miehiin että naisiin. Eri sukupuolten neuvot erosivat toisistaan kuitenkin painotukseltaan. Esimerkiksi kunnioitus miestä kohtaan osoitti vaimon rakkauden, kun taas miehellä oli velvollisuus rakastaa avioliitossa osaksi hänen ruumistaan tulevaa naista.

Myös rauhallisuus tuli monissa eri yhteyksissä esille. Se liitettiin monella tapaa naiseen, esimerkiksi ihanteellinen nainen oli rauhallinen. Myös naisen rauhallisuus ja tottelevaisuus liitettiin toisiinsa. Naisen rauhallisuus liitettiin Allestreen teoksessa myös avioliiton seksuaalisuuteen, sillä naisen tuli kohdata pettävä mies rauhallisuudella. Lisäksi juopon miehen kohtaamisessa tarvittiin vaimon rauhallisuutta. Naisen rauhallisuus liittyi avioparin väliseen kommunikaatioon, mutta myös mieheen. Sekä miehen että naisen tuli olla rauhallisia ja varoa lisäämästä tai syyttämästä toisen vihaa. Miehen rauhallisuudella voitiin myös estää naisen puutteita. Naisen rauhallisuus liittyi siis mieheen verrattuna monipuolisempiin tilanteisiin, eli naiset kuitenkin saivat laajemmat ohjeet siitä, kuinka toisen vajavaisuuden voi kohdata omilla hyvillä tunteillaan.

Ystävällisyyttä tarkasteltiin myös suhteessa tunteisiin ja se oli sekä miehen että naisen vastuulla. Se oli monia eri tunteita kattava kategoria, joka selitti sitä, miten sai tuntea. Siihen voitiin liittää monia eri tunteita ja tapoja toimia. Ystävällisyyttä saattoi toteuttaa esimerkiksi kehumalla vaimoaan tai naisten kohdalla huolehtimalla kodin askareista. Ystävällisyyteen liittyi myös kärsivällisyys, esimerkiksi miehen ystävällisyyttä ylläpidettiin kärsivällisyydellä. Tällaisella molemminpuolisella ystävällisyyden ja rauhallisuuden ylläpitämisellä tapakirjat ovat saattaneet esimerkiksi pyrkiä vähentämään riitoja ja siten pitämään avioparin yhdessä.

Rauhallisuuden vastakohtana oli usein viha ja se liitettiin usein naiseen. Nainen ei saanut olla vihaiselle miehelle vihainen vaan rauhallinen ja ystävällinen. Dare puolestaan yhdisti miehen väärän toiminnan naisen vihaan. Myös heikko mies, joka ei hallinnut vaimoaan, saattoi nostaa naisen vihan, mutta vastaavaa ei luonnollisesti liitetty heikkoon naiseen ja miehen vihaan. Lisäksi mustasukkainen nainen tunsu vihaa miestänsä kohtaan, kun taas naisen tuhlaavaisuus nostatti Jumalan vihan. Myös kosiskelussa tunnettiin vihaa, esimerkiksi naisen kosiskelun aikainen intohimo oli vääränlainen, siveetön tunne, joka saattoi johtaa vihaan. Kosiskelussa viha saattoi Savilen mukaan olla myös tavallaan turvallinen tunne, joka suojaasi naista vaarallisilta miehiltä. Miehen puolestaan tuli olla vihainen kaikkea siveetöntä kohtaan, kun taas aviomiehen kohdalla viha saattoi olla myös luonteeseen kuuluva huono ominaisuus. Vaikka naisten ja miesten viha esiintyi osittain eri yhteyksissä, säädeltiin ohjeissa molempien sukupuolten käytöstä, jotta voitaisiin välttää toisen osapuolen vihan tunteet.

Itse tapakirjojen vertailu keskenään ei tuonut esille merkittäviä eroja. Mahdolliset eroavaisuudet olivat lähinnä sävyeroja, eli teokset olivat siis kuitenkin enemmän yhdenmukaisia mielipiteissään. Isoimmat erot olivat esimerkiksi suhteessa naisen tietoon. Hienoiset erot tapakirjojen välillä voivat johtua monesta eri seikasta. Luonnollisesti yhteiskunnallinen tilanne ja vallitsevat ajatustavat vaikuttavat tapakirjojen sisältöön, mutta kirjailijalla on myös suuri vaikutus teoksen sisältöön. Esimerkiksi tekijän henkilökohtaiset ajatukset ja mielipiteet käsiteltävästä asiasta, ikä, sukupuoli ja uskonto voivat vaikuttaa. Tässä pro gradussa en ole oikeastaan pohtinut sukupuolen mahdollisia vaikutuksia syntyneisiin eroihin, koska en voi olla varma, että ainoa naiskirjailija todella on itse tehnyt teoksensa. Myös uskonto ei vaikuttanut tuoneen isoja eroja teosten väleille; ainoastaan tottelevaisuuden ohjeissa Savile ei muista eroten niinkään korostanut uskontoa. Mikään teoksista ei painottanut uskontoa merkittävästi enemmän kuin muut, eikä se kokonaisuudessaan puuttunut mistään teoksesta. Uskon että merkittävä osa eroista syntyi nimenomaan tekijöiden henkilökohtaisista mielipiteistä. Lisäksi tulee huomata, että kuten viittasin tämän pro gradun alussa, esimerkiksi Shirley'n vuoden 1687 ja Brathwaitin 1631 teoksilla on yhteneväisyyksiä⁵⁹⁶. Tämäkin viittaa siihen, että teokset toisaalta tukeutuivat muihin teoksiin eivätkä välttämättä pyrkineet edes erottumaan massasta tai tuomaan omia mielipiteitään esille. Lisäksi siitä voidaan päätellä, että teokset nojasivat menneeseen eivätkä siten heijastaneet muutoksia ainakaan nopeasti.

Vaikka käsitelty aikakausi kattoi 1600-luvulta 58 vuoden ajanjakson, ei analyysissä havaittu merkittäviä muutoksia tapakirjoissa vuosikymmenten kulumisen tai ajan yhteiskunnallisten tapahtumien vuoksi. Muutosten analysointi tai niiden löytäminen tapakirjoista on siis haastavaa. Esimerkiksi Stefania Biscettin artikkelista *Representations of Femininity in Seventeenth Century Conduct Manuals for Gentlemen*, jossa hän vertaili eri tutkimusten näkemyksiä tapakirjoissa tapahtuneeseen muutokseen suhteessa ajan yhteiskunnallisiin tapahtumiin, voidaan huomata, että tutkijoiden löydökset olivat usein ristiriitaisia sekä toistensa että Biscettin omien löydösten kanssa⁵⁹⁷. Marjo Kaartisen pohdinta yleisestä yhteiskunnan muutoksesta naisten historian kannalta tukee havaintoa siitä, että tapakirjoissa ei todennäköisesti ole tapahtunut merkittävää muutosta. Kaartinen

⁵⁹⁶ Brathwait 1631, 133 – 134; Shirley 1687, 225 – 226. Lisätietoja alaluvussa 2.3.

⁵⁹⁷ Esimerkiksi Biscetti kertoo Robert Shoemakerin todenneen, että sotaa edeltävät kirjat korostivat naisten paheita, kun taas sodanjälkeiset teokset keskittyivät naisten hyveisiin. Patricia Crawford puolestaan näki, että nainen nähtiin läpi vuosisadan heikkona ja helposti harhaanjohtettavana. Biscetti on tästä Crawfordin kanssa samaa mieltä ja toteaa, että hän ei analyysissään löytänyt Shoemakerin kuvaamaa muutosta. Biscetti 2012, 161 – 162, 169. En myöskään omassa aineistossani havaitse vastaavaa siirtymää.

on samaa mieltä Judith Bennettin kanssa siitä, että naisten historiassa ei tällä aikakaudella tapahtunut merkittäviä muutoksia. Hän toteaa, että osa tutkijoista kuitenkin näkee naisen aseman taantuneen verrattuna keskiaikaan ja että tietyt tapahtumat muuttivat naiseuden ideaaleja. Esimerkiksi reformaation myötä avioliiton merkitys kasvoi ainakin Pohjois-Euroopassa.⁵⁹⁸

Lisäksi voidaan todeta, että tapakirjat vaikuttavat olevan melko konservatiivisia esimerkiksi siksi, että ne käsittelevät tapoja, eli perinteitä tai yhteiskunnan normeja. Sen vuoksi ne ovat saattaneet nojata enemmän menneeseen ja hyväksi koettuihin tapoihin kuin uudistusmielisyyteen. D'Amore nostaa tapakirjat esille vastakohtana naisten uudistusmielisille kirjoituksille 1700-luvun vaihteessa⁵⁹⁹, joka tukee tulkintaa siitä, että tapakirjat olivat konservatiivisia. Tapakirjojen mahdollinen konservatiivisuus sekä se, että avioliittoon liittyvät sukupuoliroolit eivät vaikuta 1600-luvun aikana merkittävästi muuttuneen, vaikuttavat kenties siihen, että isoja eroja eri vuosikymmenillä julkaistujen tapakirjojen ohjeiden välillä ei voida havaita. Valtavaa tai silmiinpistävää muutosta ei siis ole. Toisaalta tulee vielä ottaa huomioon, että omassa aineistossani vain Brathwaitin teokset on tehty ennen Englannin sisällissotaa, vuosina 1630 ja 1631, sekä anonyymien tekijän teos sen aikana vuonna 1650. Oma alkuperäisaineistoni painottuu siten vuosisadan loppupuolelle eikä sen vuoksi anna ajalle ennen sisällissotaa tarpeeksi vahvaa vertailupohjaa muutosten mittavalle tarkastelulle. Laajempi ja monipuolisempi alkuperäisaineisto on siis tarpeen, jotta aiheesta voidaan saada kattavampi ja yksityiskohtaisempi kuva.

Laajemman, vuosisatojen aikana tapakirjoissa tapahtuneen muutoksen tarkastelu voisikin antaa mielenkiintoisen kokonaiskuvan tapakirjoissa tapahtuneesta kehityksestä ja on hyvä esimerkki jatkotutkimusta tarvitsevasta aiheesta. Tapakirjat tarjoavat jatkotutkimukselle hedelmällisen maaperän, sillä niihin syventyvää tutkimusta ei ole vielä tehty paljon, vaikka niitä kirjoitettiin paljon eri maissa. Esimerkiksi tässä osittain käsiteltyjä sukupuolisesti määrittyneitä tunteita voi tutkia lisää tapakirjojen määrittäneiden normien kautta ja laajentaa tämän käsittämään muut elämäntilanteet kuin kosiskelun ja avioliiton. Myös tiettyjen, vähemmän tutkittujen teosten, kuten S.C.:n *The art of complaisance or The means to oblige in conversation*, syvempi analyysi tai esimerkiksi niiden tarkempi vertailu suhteessa toisiin teoksiin voisi tuoda kiinnostavia tuloksia.

⁵⁹⁸ Kaartinen 2006, 64 – 65.

⁵⁹⁹ D'Amore 2012, 169.

LÄHTEET

ALKUPERÄISLÄHTEET

Allestree, Richard (1673), The Ladies Calling in two parts. Oxford. <https://quod.lib.umich.edu/e/eebo/A23744.0001.001/>

Allestree, Richard (1659), The Whole Duty of Man. London: Garthwait. <https://quod.lib.umich.edu/cgi/t/text/text-idx?c=eebo;idno=A23775.0001.001>

Anonyymi (1650), The Mirrou of Complements. London: T.H. https://books.google.fi/books?id=L-VYAAAacAAJ&printsec=frontcover&hl=fi&source=gbs_ge_summary_r&cad=0#v=onepage&q&f=false

Brathwait, Richard (1630), The English Gentleman: Containing Sundry excellent Rules or exquisite Observations, tending to Direction of every Gentleman, of selecter ranke and qualitie; How to demeane or accommodate himselfe in the manage of publike or private affaires. London: Iohn Haviland. <https://quod.lib.umich.edu/e/eebo/A16657.0001.001>

Brathwait, Richard (1631), The English gentlewoman, drawne out to the full body: expressing, what habilliments doe best attire her, what ornaments doe best adorne her, what complements doe best accomplish her. London: Alsop & Fawset. <https://archive.org/details/englishgentlewom00brat>

Dare, Josiah (1673), Counsellor Manners, His Last Legacy To His Son. London: Gough. <https://quod.lib.umich.edu/e/eebo/A36779.0001.001>

Savile, George (1688), The lady's new-years gift: or, Advice to a daughter. London: Gillyflower. <https://quod.lib.umich.edu/e/eebo/A44704.0001.001>

S.C. (1673), The art of complaisance or The means to oblige in conversation. London: John Starkey. https://books.google.fi/books?id=T-NmAAAacAAJ&printsec=frontcover&hl=fi&source=gbs_ge_summary_r&cad=0#v=onepage&q&f=false

Shirley, John (1687), The Accoplished Ladies Rich Closet of Rarities. London: Bodington & Blare. <https://books.google.fi/books?id=0flmAAAacAAJ&dq=The%20Accomplished%20Ladies'%20Rich%20Closet%20of%20Rarities&hl=fi&pg=PP1#v=onepage&q&f=false>

Woolley, Hannah (1673), The Gentlewomans companion. London: Dorman Newman. <https://quod.lib.umich.edu/e/eebo/A66844.0001.001/>

TUTKIMUSKIRJALLISUUS

Alasuutari, Pertti (2007), Laadullinen tutkimus. Vaajakoski: Vastapaino.

Amussen, Susan Dwyer (1995), The Gendering of Popular Culture in Early Modern England. Teoksessa Popular Culture in England, c. 1500 – 1850, edited by Tim Harris. Basingstoke: Macmillan Press Ltd.

Aughterson, Kate (1995), Renaissance Woman: a sourcebook: constructions of femininity in England. London: Routledge. <https://ebookcentral.proquest.com/lib/jyvaskyla-ebooks/detail.action?docID=179557>

Bailey, Joanne (2003), *Unquiet Lives: Marriage and Marriage Breakdown in England, 1660–1800*.
<http://search.ebscohost.com/login.aspx?direct=true&db=nlebk&AN=120593&site=ehost-live>

Bailey, Nathan (1726), *An Universal Etymological English Dictionary*. London.
<https://archive.org/details/universaletymolo00bailuoft>

Balmuth, Miriam (1988), *Female Education in 16th & 17th Century England: Influences, Attitudes, and Trends*. *Canadian Woman Studies*, Vol. 9, No. 3-4, pp. 17 – 20.
<https://cws.journals.yorku.ca/index.php/cws/article/view/11719/10802>

Barry, Jonathan (1995), *Literacy and Literature in Popular Culture: Reading and Writing in Historical Perspective*. *Teoksessa Popular Culture in England, c. 1500 – 1850*, edited by Tim Harris. Basingstoke: Macmillan Press Ltd.

Berry, Helen & Foyster, Elizabeth (2007), *The Family in Early Modern England*. Cambridge: Cambridge University Press.

Biscetti, Stefania (2012), *Representations of Femininity in Seventeenth Century Conduct Manuals for Gentlemen*. *Gender Studies*, Vol.11, No. 1.
<https://www.degruyter.com/downloadpdf/j/genst.2012.11.issue-1/v10320-012-0036-3/v10320-012-0036-3.pdf>

Buxton, Antony (2015), *Domestic Culture in Early Modern England*. Series: *Studies in Early Modern Cultural, Political and Social History*. Woodbridge: Boydell Press.
<http://search.ebscohost.com.ezproxy.jyu.fi/login.aspx?direct=true&db=nlebk&AN=1072426&site=ehost-live>

Cameron, Euan (1999), *Early Modern Europe: An Oxford History*. Edited by Euan Cameron. Oxford: Oxford University Press. <https://ebookcentral.proquest.com/lib/jyvaskyla-ebooks/detail.action?docID=684607#>

Capp, Bernard (1999), *The Double Standard Revisited: Plebeian Women and Male Sexual Reputation in Early Modern England*. *Past & Present*, No. 162, pp. 70 – 100. www.jstor.org/stable/651065

Capp, Bernard (2003), *When Gossips Meet: Women, Family, and Neighbourhood in Early Modern England*. <https://ebookcentral.proquest.com/lib/jyvaskyla-ebooks/detail.action?docID=453591>

Clay C.G.A. (1984), *Economic expansion and social change: England 1500-1700, Volume 1, people, land and towns*. Cambridge: Cambridge University Press.

Coontz, Stephanie (2005), *Marriage, a History: How Love Conquered Marriage*. New York: Penguin Books.

Coster, Will (2017), *Family and kinship in England, 1450 – 1800, Second Edition, Seminar Studies*. London: Routledge.

Crawford, Patricia (2014), *Blood, Bodies and Families in Early Modern England*. Abingdon, Oxon: Routledge. <https://ebookcentral.proquest.com/lib/jyvaskyla-ebooks/detail.action?docID=4045428#>

Cressy, David (1999), *Birth, Marriage, and Death: Ritual, Religion, and the Life-cycle in Tudor and Stuart England*. Oxford: OUP Premium.
<http://search.ebscohost.com/login.aspx?direct=true&db=nlebk&AN=18314&site=ehost-live>

Curtin, Michael (1985), *A Question of Manners: Status and Gender in Etiquette and Courtesy*. The Journal of Modern History, Vol. 57, No. 3, pp. 395-423. The University of Chicago Press.
<http://www.jstor.org/stable/1879686>

D'Amore, Manuela (2012), Part II, From Context to Texts, Signs of Proto-Feminism at the End of the Century, Tradition and Innovation. *Teoksessa: Essays in Defence of the Female Sex: Custom, Education and Authority in Seventeenth-Century England*, tekijät D'Amore, Manuela & Lardy Michèle. Newcastle upon Tyne: Cambridge Scholars Publishing.
<http://search.ebscohost.com/login.aspx?direct=true&db=nlebk&AN=817483&site=ehost-live>

Davetian, Benet (2009), *Civility: A Cultural History*. Toronto: University of Toronto Press.
http://search.ebscohost.com/login.aspx?direct=true&db=nlebk&AN=468796&site=ehost-live&ebv=EB&ppid=pp_vii

Eales, Jacqueline (1998), *Women in Early Modern England, 1500-1700*. London: UCL Press.
<https://ebookcentral.proquest.com/lib/jyvaskyla-ebooks/detail.action?docID=235439>

Elias, Norbert (1978), *The Civilizing Process, Vol 1: The History of Manners*. New York: Urizen Books.

Epstein, Pamela (2014), *Advertising For Love: Matrimonial advertisements and Public Courtship*. *Teoksessa: Doing Emotions History*, editoinet Matt, Susan J. & Stearns, Peter N., *The History of Emotions –Series*. Urbana: University of Illinois Press. <https://ebookcentral.proquest.com/lib/jyvaskyla-ebooks/detail.action?docID=3414322#>

Erickson, Amy Louise (2014), *Mistresses and Marriage: or, a Short History of the Mrs.* *History Workshop Journal*, issue 78, pp. 39-57. Oxford University Press. <https://muse.jhu.edu/article/555989>

Fletcher, Anthony (1995), *Gender, Sex and Subordination in England 1500 - 1800*. New Haven: Yale University Press. <http://search.ebscohost.com/login.aspx?direct=true&db=nlebk&AN=52962&site=ehost-live>

Foyster, Elizabeth A. (1999), *Manhood in Early Modern England: Honour, Sex and Marriage*. London: Longman.

Frevert, Ute (2011), *Emotions in history: lost and found*. New York: Central European University Press. <https://ebookcentral.proquest.com/lib/jyvaskyla-ebooks/detail.action?docID=3137330>

Gillis, John R. (1985), *For Better, For Worse: British Marriages, 1600 to the Present*. New York: Oxford University Press. <http://search.ebscohost.com/login.aspx?direct=true&db=nlebk&AN=1201355&site=ehost-live>

Gosse, Edmund (1886), *Brathwaite, Richard*. *Teoksessa Dictionary of National Biography Vol. 6* Bottomley – Browell, editoinut Leslie Stephen. New York: Macmillan and Co. <https://archive.org/details/dictionaryofnati06stepuoft>

Gowing, Laura (2013), *The Manner of Submission*. *Cultural and Social History*, Vol. 10, No. 1, pp. 25-45. <https://doi.org/10.2752/147800413X13515292098115>

Hantrais, Linda (2009), *International Comparative Research: Theory, Methods and Practice*. New York: Palgrave Macmillan.

Harvey, Karen (2005), The History of Masculinity, circa 1650 – 1800. *Journal of British Studies*, Vol. 44, No 2, pp. 296-311. <http://www.jstor.org/stable/10.1086/427126>

Harvey, Karen (2012), *The Little Republic: Masculinity and Domestic Authority in Eighteenth-Century Britain*. Oxford: Oxford University Press. <http://ezproxy.jyu.fi/login?url=http%3A%2F%2Fdx.doi.org%2F10.1093%2Facprof%3Aoso%2F9780199533848.001.0001>

Hiedanniemi Britta (2005), *Uskonsodat ja itsevaltius, teoksessa Zetterberg, Seppo (toim.): Maaailmanhistorian Pikkujättiläinen*. Porvoo: WSOY.

Johnson, Samuel (1785), *A Dictionary of the English Language*, Vol 1. London. <https://archive.org/details/dictionaryofengl01johnuoft>

Kaartinen, Marjo (2006), *Arjesta Ihmeisiin: Eliitin kulttuurihistoriaa 1500 – 1800- luvun Euroopassa*. Hämeenlinna: Tammi.

Kelly, Mark G. E. (2013), *Foucault's History of Sexuality*, sarjassa *Edinburgh Philosophical Guides Series* osa 1, *The will to knowledge*. Edinburgh: Edinburgh University Press. <http://search.ebscohost.com/login.aspx?direct=true&db=nlebk&AN=564707&site=ehost-live>

Lanser, Susan S. (1999) *Singular Politics: The Rise of the British Nation and the Production of the Old Maid*. Teoksessa: *Singlewomen in the European Past 1250-1800*, toimittanut Bennet, Judith M. & Froide, Amy M. Philadelphia: University of Pennsylvania Press. <https://ebookcentral.proquest.com/lib/jyvaskyla-ebooks/detail.action?docID=3441521#>

Lardy, Michèle (2012), Part I, *From Texts to Context, Women's Writing Under the Stuarts, Sources, Forms and Issues*. Teoksessa: *Essays in Defence of the Female Sex: Custom, Education and Authority in Seventeenth-Century England*, tekijät D'Amore, Manuela & Lardy Michèle. Newcastle upon Tyne: Cambridge Scholars Publishing. <http://search.ebscohost.com/login.aspx?direct=true&db=nlebk&AN=817483&site=ehost-live>

Lievsay, John Leon (2015), *The Seventeenth-Century Resolve: A Historical Anthology of a Literary Form*. Lexington: The University Press of Kentucky. <http://search.ebscohost.com/login.aspx?direct=true&db=nlebk&AN=938616&site=ehost-live>

Lupton, Julia R. (2012), *Thinking with things: Hannah Woolley to Hannah Arendt*. *Postmedieval*, Vol. 3, No. 1, pp. 63 – 79. Basingstoke: Palgrave MacMillan <https://search.proquest.com/docview/928332753/>

Macfarlane, Alan (1986), *Marriage and love in England: modes of reproduction 1300-1840*. Oxford: Blackwell.

Matt, Susan J. & Stearns, Peter N. (2014), *Doing Emotions History, The History of Emotions –Series*. Urbana: University of Illinois Press. <https://ebookcentral.proquest.com/lib/jyvaskyla-ebooks/detail.action?docID=3414322#>

- Mennell, Stephen & Goudsblom, Johan (1997), *Civilizing Process – Myth or Reality? A Comment of Duerr's Critique of Elias*. *Comparative Studies in Society and History*, Vol. 39, No. 4, pp. 729-733.
www.jstor.org/stable/179366
- Nicholls, James (2009), *The Politics of Alcohol: A History of the Drink Question in England*. Manchester: Manchester University Press.
<http://search.ebscohost.com/login.aspx?direct=true&db=nlebk&AN=515095&site=ehost-live>
- Niemi, Mikko (2004), *Ihanteellinen aristokraatti eliitille suunnatussa opaskirjallisuudessa 1600-luvun Englannissa*. Jyväskylä.
- Phillips, Roderick (2014), *Alcohol: A History*. Chapel Hill: The University of North Carolina Press.
<http://search.ebscohost.com/login.aspx?direct=true&db=nlebk&AN=818690&site=ehost-live>
- Pollock, Linda A. (2004), *Anger and the Negotiation of Relationships in Early Modern England*. *The Historical Journal*, Vol. 47, No. 3, pp. 567 – 590. Cambridge University Press.
<http://www.jstor.org/stable/4091756>
- Pollock, Linda A. (2011), *The Practice of Kindness in Early Modern Elite Society*. *Past & Present*, No. 211, pp. 121 – 158. Oxford University Press on behalf of The Past and Present Society.
<http://www.jstor.org/stable/23014813>
- Ragin, Charles C., *Constructing social research, sociology for a new century – series*. Thousand Oaks: Pine Forge Press.
- Reay, Barry (1998), *Popular Cultures in England 1550 – 1750, Themes in British Social History*. London: Longman.
- Rickman, Johanna (2008), *Love, lust, and license in early modern England: illicit sex and the nobility*. Aldershot: Ashgate cop.
- Rietbergen, Peter (2006), *Europe: A Cultural History, Second Edition*. London: Routledge.
- Roberts, Clayton & Roberts, David (1980), *A History of England, Prehistory to 1714, Volume 1*. Englewood Cliffs, New Jersey: Prentice-Hall, Inc.
- Rojek, Chris (1986), *Problems of Involvement and Detachment in the Writings of Norbert Elias*. *The British Journal of Sociology*, Vol. 37, No. 4, pp. 584-596. www.jstor.org/stable/590719
- Rosenwein, Barbara (2010), *Problems and Methods in the History of Emotions. Passions in Context I* (1/2010). http://www.passionsincontext.de/uploads/media/01_Rosenwein.pdf
- Scott, Joan (1999), *Gender and the Politics of History*. New York: Columbia University Press.
<http://search.ebscohost.com/login.aspx?direct=true&db=nlebk&AN=48343&site=ehost-live>
- Scott, Jonathan (2000), *England's Troubles: Seventeenth-Century English Political Instability in European Context*. Cambridge: Cambridge University Press.
<http://search.ebscohost.com/login.aspx?direct=true&db=nlebk&AN=73917&site=ehost-live>

Secombe, Thomas (1897), Savile, George. Teoksessa Dictionary of National Biography, Vol. 50 Russen – Scobell. Editoinut Sidney Lee. <https://archive.org/details/dictionaryofnati50stepuoft>

Shepard, Alexandra (2005), From Anxious Patriarchs to Refined Gentlemen? Manhood in Britain, circa 1500 – 1700. Journal of British Studies, Vol. 44, No. 2, pp. 281-295. Cambridge University Press. www.jstor.org/stable/10.1086/427128

Stone, Lawrence (1961), Marriage among the English Nobility in the 16th and 17th Centuries. Comparative Studies in Society and History, Vol. 3, No. 2, pp. 182-206. Cambridge University Press. www.jstor.org/stable/177627

Stone, Lawrence (1979), The Family, Sex and Marriage in England 1500–1800, Abridged Edition. New York: Harper Paperback.

Tague, Ingrid (2007), Aristocratic women and ideas of family in the early eighteenth century. Teoksessa The Family in Early Modern England. Editointi Berry, Helen & Foyster, Elizabeth. Cambridge: Cambridge University Press.

Tennant R.C (1979), Christopher Smart and The Whole Duty of Man. Eighteenth-Century Studies, Vol. 13, No. 1, pp. 66-78. Baltimore: John Hopkins University Press. www.jstor.org/stable/2738065

Tuomi, Jouni & Sarajärvi, Anneli (2011), Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Vantaa: Hansaprint Oy.

Ustick, Lee W. (1929), The Courtier and the Bookseller: Some Vagaries of Seventeenth-Century Publishing. The Review of English Studies, Vol. 5, No. 18, pp. 143 – 154. www.jstor.org/stable/508558

Warwick, Donald P. & Osherson, Samuel (1973), Comparative Analysis in the Social Sciences. Teoksessa Comparative Research Methods, editoinut Donald P. Warwick ja Samuel Osherson. Englewood Cliffs: Prentice-Hall.

INTERNETLÄHTEET

Merriam-Webster, Effeminate. <https://www.merriam-webster.com/dictionary/effeminate>, luettu 23.4.2018.

Merriam-Webster, Plagiarize. <https://www.merriam-webster.com/dictionary/plagiarize>, luettu 10.5.2018.

Text Creation Partnership FAQ, <http://www.textcreationpartnership.org/home/faq/>, luettu 6.2.2018.